શ્રી ચારિત્રવિજય

(શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાલા' પુષ્પ ૨૯)

સત્યધર્મના ભેખધારી, શાસનના સાચા સુભટ, સંયમ અને
શૌર્યના પૂજારી વીસમી સદીના એક સાધુરાજની જીવનરેખા આલેખતો
એક સ્મારક ગ્રંથ

સંપાદક
બાલાભાઈ વીરચંદ દેસાઈ

: ચિત્રકાર
શ્રી કનુ દેસાઈ

પ્રકાશક—શ્રી ચારિત્ર

સ્મારક ગ્રંથમાલા

વીરમગામ

વીર સં ૨૪૬૨

ચારિત્રજયંતી

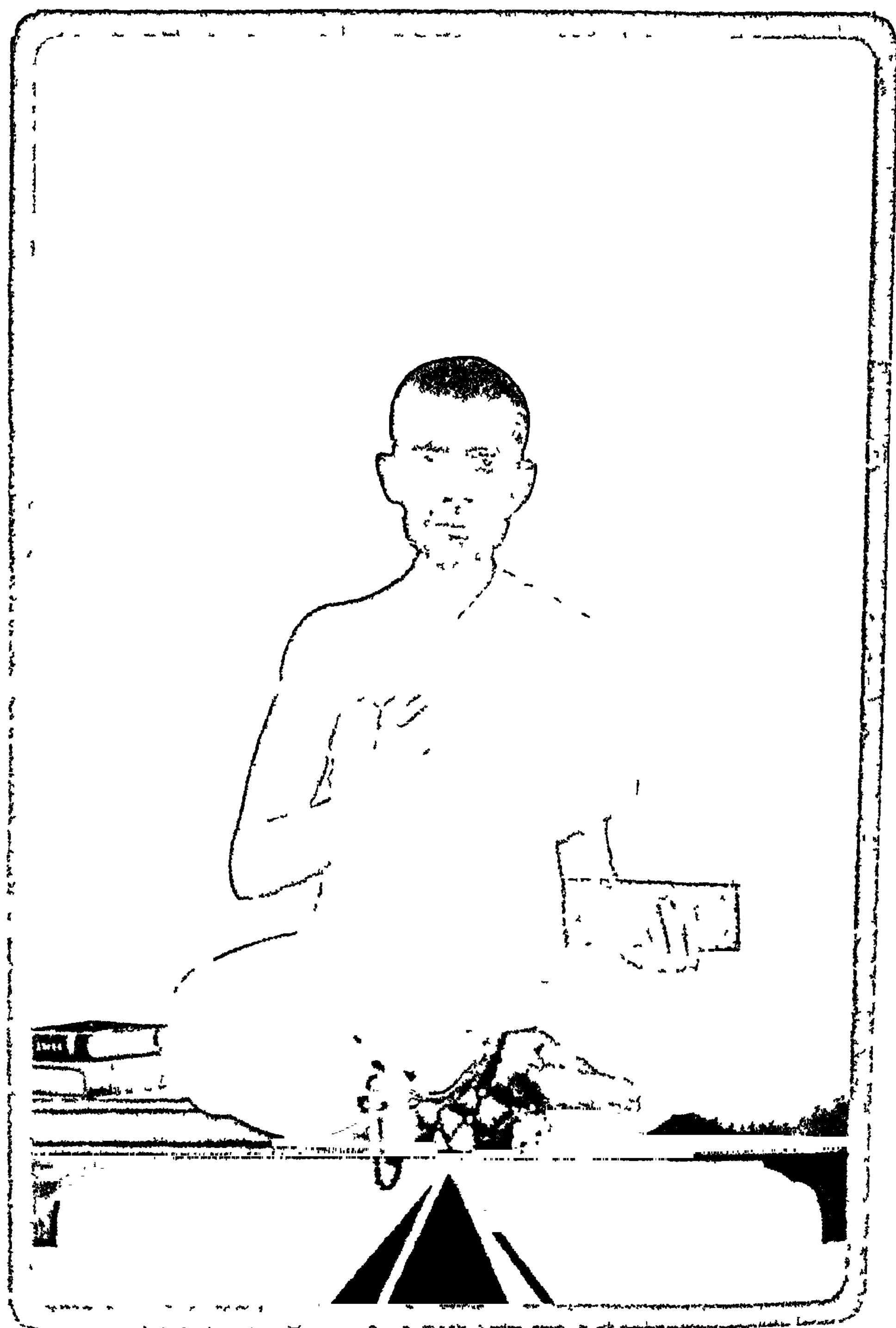
પ્રકાશક
શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાલા
ખોગડી બજાર, વીરમગામ

પહેલી વાર : એક હજાર
વિ. સં. ૧૯૯૨, આસો વદ ૧૦
અઢારમી ચારિત્રજયંતી

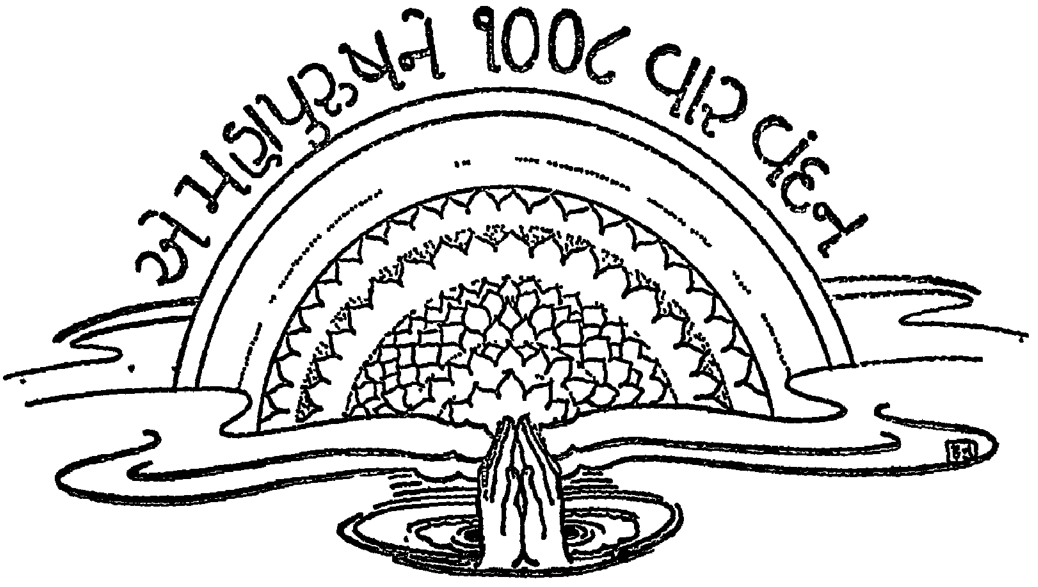
કિંમત સવા રૂપિયો

મુદ્રક પ્રથમ દ્વિરંગી જીવનયાત્રા વિભાગ
બાલુભાઈ મગનલાલ દેસાઈ
મણિ મુદ્રણાલય, કાળુપુર અમદાવાદ
મુદ્રક પાછળના બે વિભાગ તથા આર્ટ પ્લેટો
ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ
જ્યોતિ મુદ્રણાલય ગાંધીરોડ, અમદાવાદ
મુદ્રક જેકેટ, પૂઠું તેમજ પ્રથમ આર્ટપ્લેટ
શ્રી. બચુભાઈ રાવત
કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ
બ્લોક બનાવનાર.
શ્રી. શંકરરાવ દત્તાત્રેય,
ભારતપ્રોસેસ સ્ટુડિયો, રાયપુર, અમદાવાદ
તથા કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ
પુસ્તક બાંધનાર
શ્રી રામવિજય બાઇન્ડિંગ વર્કસ,
નગરશેઠ માર્કીટ, રતનપોળ, અમદાવાદ

પ્રાપ્તિસ્થાન :
૧. ગૂર્જર ગ્રન્થરત્ન કાર્યાલય,
ગાંધી રોડ, અમદાવાદ
૨. બાલાભાઈ વીરચંદ દેસાઈ,
પરીખનો માઢ માદલપુરા,
એલીસબ્રીજ, અમદાવાદ

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજય (કચ્છી)

જ્યારે જ્યારે કોઈ પણ પ્રજાનુ કે સમાજનુ આંતર જીવન કાળના પ્રભાવથી કહો યા ગમે તે કારણે કહો, નિર્બળ બને છે ત્યારે તેને પુનર્જીવન મેળવવા માટે આરંભમા મુખ્યપણે આદર્શજીવી મહાન્ આત્માઓની જીવનકથા તરફ દૃષ્ટિ દોડાવવી પડે છે. અને એ જીવનકથાઓમાંથી જરુર એવું કોઈ ને કોઈ વિશિષ્ટ પ્રેરણાબળ મળી જ રહે છે કે-જે દ્વારા માનવનો અવનતિના ગર્ત્તામાંથી પુનરુદ્ધાર થઈ શકે એ જ મુખ્ય કારણસર પ્રાચીન કાળથી ભારતીય પ્રજામાં વિધવિધ રીતે પવિત્ર જીવન ગાળનાર પુણ્યપુરુષોની જીવનકથા લખવાની પરિપાટી ચાલી આવે છે.

આખાય વિશ્વમા અતિચિર કાળથી સ્વાભાવિક રીતે સર્વોપરિ પવિત્ર જીવન ગાળનાર પ્રજાના બાહ્ય અને આતર જીવનનો સર્વોપરિ હ્રાસ જોઈ આજે પ્રત્યેકે પ્રત્યેક વિજ્ઞ પુરુષનુ હૃદય કપી ઊઠે છે અને તેથી એ દરેક, પોતાના અને પ્રજાના જીવનનું પુનરુત્થાન થાય એ માટે પોતપોતાથી જેટલો બને તેટલો ફાળો આપવા તૈયારી કરી રહેલ છે આ રીતે અત્યારે દરેકે દરેક ધર્મ, સમાજ, પ્રજા આદિમા થઈ ગયેલ જુદા જુદા પ્રકારે શુદ્ધ જીવન જીવનાર મહાપુરુષની સ્મારક ગ્રથમાળા, લેખમાળા આદિ જે કાંઈ પ્રસિદ્ધ કરવામા આવે એ ખરે જ ઈષ્ટમાં ઈષ્ટ છે

એકાત્મરૂપ ભારતીય પ્રજાના અવયવભૂત ગણાતી આપણી જૈન પ્રજા,-જેણે એક કાળે આદર્શ જીવન ગાળવાનો માર્ગ રજુ કરવામા મોટો ફાળો આપ્યો છે,-અત્યારે બાહ્ય અને આતર જીવનકલહથી એટલી ખરડાઈ ગઈ છે કે-જો તેના પુનરુત્થાન માટે જુદી જુદી રીતે સત્વર ધ્યાન આપવામા ન આવે તો સાચે જ એ જૈનપ્રજાનુ નાવ

ક્યારે, ક્યા અને કયા ખડક સાથે અથડાઈને નાશ પામશે એ કલ્પવુ ઘણું જ મુશ્કેલ છે. આ સ્થિતિમાથી જૈનસમાજને ઉગારી લેવા માટે જે મહાનુભાવોએ આ 'ચારિત્ર-સ્મારક ગ્રંથ' જૈનપ્રજાના કરકમલમા અર્પણ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો છે એને સૌ કોઈ વધાવી લે એમા સંશય જ ન હોઈ શકે

પૂજ્યપાદ સ્વર્ગસ્થ શ્રીમાન્ ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રીને મેં નાની વયમા આજથી લગભગ તેત્રીસ વર્ષ પહેલા વિક્રમ સંવત્ ૧૯૬૬મા વડોદરા મુકામે જોયેલ તેનુ કાંઈ આછુ આછુ સ્મરણ થાય છે તે વખતે મારી વય નાની અને દીક્ષા લીધે માત્ર દશ મહિના થયેલ હોઈ તેઓશ્રીનો અંગત પરિચય મને થયો છે એમ હું કહી શકુ નહિ ત્યારે આ "સ્મારક ગ્રંથ"માં હુ તે મહાપુરુષની કઈ સ્મરકકથા આલેખવાનો, એમ સૌ કોઈને સહેજે શંકા થયા વિના નહિ જ રહે. પણ તેનો ઉત્તર માત્ર એ જ હોઇ શકે કે–મહાપુરુષો સ્થૂલ દેહે મરવા છતા ગુણો દ્વારા તેઓ જગતના સદાય જીવતા હોય છે. એ જ કારણ છે કે–શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરદેવ, જેઓને અતીત થયે સૈકાઓના સૈકાઓ વહી ગયા તેમ છતા આજે આખું જગત અને આપણે એ મહાપુરુષને ઓળખીએ છીએ–ઓળખવાનો દાવો કરીએ છીએ અને એના પુનીત નામને અશ્રાન્તપણે જપીએ છીએ આ જ રીતે હુ શ્રીમાન્ ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રીને સ્થૂલ દેહે અદૃશ્ય હોવા છતાં ગુણો દ્વારા ઓળખી શકું છુ અને આ સ્મારક ગ્રંથમા તે પુરુષના અલ્પસ્વરૂપ ગુણાનુવાદ કરી મારી ભારતીને પવિત્ર કરુ છુ–કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છુ.

મહાપુરુષની કિંમત એના સ્થૂલ દેહના આકાર ઉપર, તેના માતા–પિતા ઉપર, જાતિ ઉપર કે દેશ ઉપર એ કશાય ઉપર નથી. એની કિંમત કે મહત્તા એના આતર જીવન અને એની કારકીર્દિ ઉપર અવલંબેલી છે. એટલે હુ આપણા સ્મારક-ગ્રંથનાયક "ચારિત્ર"ને સ્થૂલરૂપે ઓળખતો ન હોઉં અથવા તેમની મુખાકૃતિનુ મને સ્મરણ ન હોય એથી એ મહાપુરુષના ગુણાનુવાદ કરવા માટે મને કોઈ પણ પ્રકારનો રોધ થાય તેમ નથી

પૂજ્યવર શ્રીયુત ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રી કોણ હતા, ક્યાના હતા, ઈત્યાદિ કશુય હું જાણતો નથી. માત્ર એટલુ જ જાણુ છુ કે–તેઓશ્રી પ્રશાન્ત આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયકમળસૂરિ મહારાજના પ્રશિષ્ય હતા તેમ છતા એ પુરુષે પોતા પાછળ અવશેષરૂપે મૂકેલ બે વિશિષ્ટ સભારણાથી હુ તેમને સવિશેષ ઓળખુ છુ.

એક તો અત્યારે જગત પોતાની આખે સાક્ષાત્ જોઈ શકે એવુ પાલીતાણાના પાદરમા આવેલુ "યશોવિજય જૈન ગુરુકુલ" જેમા સંખ્યાબંધ જૈન બાળકો વિશિષ્ટ જ્ઞાનનો વારસો મેળવી રહ્યા છે. એની શુભ સ્થાપના આપણા સ્મારક

ગ્રંથનાયક "ચારિત્ર"ને હાથે જ થયેલ છે. અને એને એઓશ્રીના જ વિદ્વાન શિષ્યો અથાગ પરિશ્રમથી જીવન પૂરી રહ્યા છે. ખરે જ પોતાના ગુરુદેવની શક્તિ અને ઉત્સાહનો અખંડ વારસો એ વિદ્વાન શિષ્યોમા ઉતરી આવ્યો છે. એથી એ મહાપુરુષમાં રહેલ યોગ્યતાનો આપણને સહેજે સાક્ષાત્કાર થઈ જાય છે.

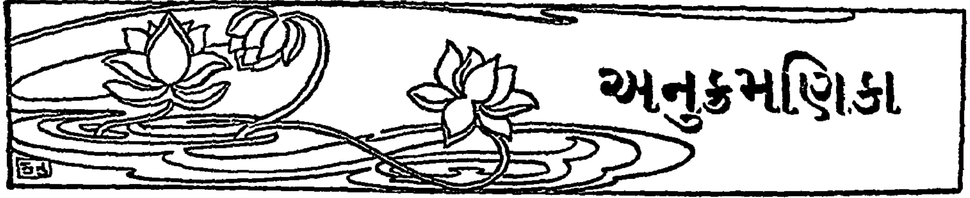
બીજો પ્રસંગ પાલીતાણાના જલપ્રલયનો છે. એ જલપ્રલયમાં તણાતા સખ્યાબધ મનુષ્યોને તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનની દરકાર કર્યા સિવાય દૈવી સાહસ દ્વારા બચાવીને અભયદાન આપ્યુ હતું તે પ્રસંગે તેઓશ્રીએ જે સમયસૂચકતા વાપરી હતી એ જૈન મુનિજીવનની શૈલીને શોભાવે તેવી હતી "સાધુથી કાચા પાણીમાં ઉતરાય નહિ, ગૃહસ્થને બચાવવાથી પાપ લાગે" ઈત્યાદિ આપેક્ષિક જૈન શૈલીના વાકયોને વિકલેન્દ્રિયની માફક પકડી ન રાખતાં વિચારપૂર્વક તેઓશ્રીએ જે કાંઈ કર્યું એથી જૈનશાસ્ત્રની સ્યાદ્વાદ શૈલીને ખચિત જ શોભાવી છે, અને જૈન આગમનાં એ વાકયો જડતાભર્યા નથી પણ કોઈ ગભીર આશયથી તેમજ કોઈ દેશ, કાળ વ્યક્તિ વિશેષને લક્ષીને છે —સાર્વત્રિક નથી એમ સાબીત કરી આપ્યુ છે.

જૈનસમાજ એ મહાપુરુષને અને તેમના ગુણોને યાદ કરી તેમના પ્રત્યેના ઋણને અદા કરે તેમજ એ મહાત્માના ગુણોને જીવનમાં ઉતારવા યત્ન કરે એ જ અંતિમ શુભેચ્છા સાથે

એ મહાપુરુષને ૧૦૦૮ વાર વદન હો

મુનિ પુણ્યવિજય

ભાદ્રપદ શુક્લા પડી, મગળ
સવત્ ૧૯૮૯, પાટણ

અનુક્રમણિકા

ચિત્રસૂચિ

પરમ સાધુતાની આદર્શ મૂર્તિ

તપગચ્છાધિપતિ

શ્રી મૂળચંદજી મહારાજ

(મુક્તિવિજયજી ગણી)

ને

સમ્પાદકીય

મતિ, કૃતિ, વાણી જો કલ્યાણી, તો પૂજાદિક ભૂષણ છે.
મતિ, કૃતિ, વાણી નહી કલ્યાણી, તો બીજું દાંભિક દૂષણ છે.
—શ્રી ગોવર્ધનરામ

અઢાર વર્ષ પૂર્વે સદ્‌ગત થયેલા, ન આચાર્ય, ન પંન્યાસ, ન ગણિ કે ન પ્રવર્તક, નાની એવી એકાદ ઉપાધિથી પણ મુક્ત એક ધર્મવીર સાધુપુરુષનું આ જીવન છે. સત્યને પરમ ધર્મ માનનાર, માન્યા માટે મરી ફીટનાર, અન્યાયની સામે સદા સતત ઝૂઝનાર, શાસનસેવાને સાધનાનો પરમમંત્ર લેખી મરદાનગી ભર્યું 'મરજીવું' જીવન જીવી જાણનાર સાધુરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી)ની આ જીવનરેખા છે. જીવનમાં સિદ્ધાન્તોનો અથાગ સાગર નહિ, કલમમાં શાસ્ત્રનું એક પણ પાનું રચનાર નહિ, મુનિમાતંગોમાં એક પણ પદને પામનાર નહિ, પણ કેવલ અંતરાત્માના ધર્મને અનુસાર, સ્યાદ્વાદના સાચા મર્મને સમજનાર, પરિણામની શુદ્ધિને અપનાવનાર અને અપનાવી કાયા-માયાને ઝગમગાવનાર એક પુરુષશ્રેષ્ઠની અસ્મિતાના આ અક્ષરો છે. વેશે જૈન પણ વર્તને, સમારતી કોઈ પણ સાધુતાને શોભાવે એવી, માનવતાની મહાસેવાની વિશ્વોન્મુખી અને ઉદાર ભાવના પાછળ કઠોર અને સાદું જીવન જીવી જનાર એક વિશ્વપ્રેમી મુનિરાજનો આ સ્મારક ગ્રંથ છે.

કોઈક કવિતા જ એવી હોય છે, જે છંદ કે માત્રામેળ હોય કે ન હોય ગાવાનું જ મન થઈ જાય છે. કોઈ ચિત્રો જ એવાં હોય છે કે, તે સજીવ હોય કે નિર્જીવ, તેની સાથે વાત કરવાનું મન થઈ આવે છે. કોઈ કોઈ તેજપ્રતિભાઓ પણ એવી હોય છે કે, એ તેજકણ વીણવાની શક્તિ હોય કે ન હોય, એને અક્ષરમાં અમર કરવાની લાલચ રસ્તે જતાને પણ થઈ આવે છે.

મારા સંબંધમાં પણ એમ જ કહી શકાય.

એકદા પડતી રાતે અમદાવાદમાં ચતુર્માસ રહેલ 'વિદ્વાન ત્રિપુટી' તરીકે ઓળખાતા ત્રણ મુનિવરો શ્રી દર્શનવિજયજી, શ્રી જ્ઞાનવિજયજી અને શ્રી ન્યાયવિજયજી સમક્ષ બેઠો હતો. વાતો ચાલતી હતી આજની સાધુતા વિશે. ઘણીખરી તેજહીન લાગતી, નૈતિક પ્રતિભા વિહોણી, મત, સંપ્રદાય અને વાડામાં પુરાયેલી સાધુતા પ્રતિનો મારો તીવ્રતર અસંતોષ હું વ્યક્ત કરી રહ્યો હતો. મુનિત્રિપુટી સ્મિત ભર્યા ચહેરે મારા કટાક્ષોને સાંભળી રહી હતી. એ વેળા વાતવાતમાં—થોડા વખત પહેલાં સાંભળેલી—પાલીતાણાની જલહોનારતના પ્રસંગની એક સાધુની વીરતાની યાદી આવી અને મેં મારા કથનને સ્પષ્ટ કર્યું. 'સાહેબ! સાધુતા એટલે અન્તરદીપક પ્રગટાવવાની સાધના! એ અંતરદીપક પ્રગટ્યો એટલે મત, વાડા કે સંપ્રદાય, અથવા ગત ચીલે ચાલવાના રોગના નિયમો એને રોકી ન શકે! એની વાણી, વર્તન કે વિચાર આપ મેળે જ પ્રગટેલા, પોતાના ને પ્રરૂપેલા હોય!'

'જળપ્રલય વખતે સેવા કરનાર સાધુ કોણ તે જાણો છો?' ત્રિપુટીએ હસતાં હસતાં કહ્યું.

એ સાધુનું નામ મને સ્મરણમાં ન હોતું.

'એ તો અમારા ગુરુજી—મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી'!

આચાર્યવર્ય શ્રી વિજય કમલસૂરીશ્વરજી
(ગુજરાતી)

સંવેગી સાધુતાના પાલક, વડોદરા મુનિસમેલનના આદ્યપ્રેરક અને પ્રમુખ શ્રી વિજય-કમલસૂરીશ્વરજી જૈન શ્રમણોદ્યાનના એક સુરભિત પુષ્પ હતા તેઓશ્રીનો જન્મ પાલીતાણા ખાતે કોરડિયા કુટુંબમા ગર્ભશ્રીમત માતપિતાને ઘેર સ ૧૯૧૩ મા થયો હતો વૈરાગ્ય રગથી રગીત થઈ સ ૧૯૩૬ મા તેઓએ તપાગચ્છાધિપતિ મુલચદજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લીધી તેઓશ્રીના તપ, સયમ અને વિદ્વતા થોડાજ સમયમા ઝળકી ઉઠ્યા વિ. સ ૧૯૭૩ મા તેઓશ્રી આચાર્ય બન્યા મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીના એ દાદાગુરુ હતા, અને તેમના વરદ હસ્તે જ વડી દીક્ષા થઈ હતી મુનિરાજશ્રીના સમાજ સેવાના કાર્યો પાછળ તેમના આશિર્વાદ હતા.

ત્રિપુટીના આ ખુલાસાએ મારી જિજ્ઞાસા વધારી. કર્મવીર–ધર્મવીર એ શૌર્યમૂર્તિ સાધુરાજનું જીવન જાણવા મેં આગ્રહ કર્યો એ પછીની ત્રણથી ચાર રાતો આ જ સાધુપુરુષના જીવનની ચર્ચામાં વીતી. વિદ્વાન મુનિત્રિપુટીએ અંતરની એકેએક વાત મારી સમક્ષ મૂકી. ધનઘોર આ ઘટાટોપમાં માર્ગ ભૂલ્યા કો વિમાનીને વીજના એકાદ ઝબકારો પણ હર્ષ આપે, એમ વર્તમાન સાધુતાથી કંઈક સતપ્ત મારા હૃદયને એ જીવનચર્યાએ આનંદ આપ્યો

એ પછી થોડા દિવસની વાત!

વિદ્વાન ત્રિપુટીએ એક દહાડો વાત છેડી 'તમે ગુરુમહારાજનું જીવનચરિત્ર લખો તો'?

એ જીવન સાંભળ્યા પછી મને એનું ખૂબ આકર્ષણ થયું હતું કેવી સાદી, સીધી, બહાના વગરની કર્મ ને ધર્મની વીરતા! 'Do or die' ની જીવંત પ્રતિમા સમા એ મુનિરાજના જીવનના ઘણાખરા પ્રસંગો મારા મનમાં ઘોળાઈ રહ્યા હતા

બાલ્યજીવનની એ અજબ મસ્તી! કોઈ ભય નહિ, કોઈ સંશય નહિ, પાછું પગલું નહિ, લીધું તેને કરી જાણવું! એ ભૂતાવળોના પ્રસંગો, સુકાપાટમાં વડલો વાવવાના પ્રયત્નો, બધુંય આજના ઠંડા જીવનધબકારને જરૂર ઉષ્મા આપે તેવા છે. અને એ પછીનો મુંબઈનો પ્લેગનો પ્રસંગ! બીજો કોઈ હોત તો કદાચ ના ન ભણત, પણ બહાના શોધત, છટક બારીઓનો લાભ લેત, પણ એવું કશુંય નહિ! એકથી સત્તરની સમાન ભાવે સેવા, સહિષ્ણુ હૃદયે તેમનો ઉત્તર સંસ્કાર અને છેવટે પોતાને પણ પ્લેગની ગાંઠ નીકળે ત્યાં સુધીની કર્મવીરતા ચાલૂ જ હોય! સેવાના ઢોલ પીટાતા નથી એ તો અંતરાત્મામાં પ્રગટે છે ને ત્યાં જ પમરે છે!

એ પછી તેઓ સ્થાનકમાર્ગી સાધુ બને છે એક દહાડો એમને તેમાં અસંતોષ પ્રગટે છે ને એ અસંતોષ જાહેર થતાં સંપ્રદાયમાં જબરો ઊહાપોહ જાગે છે, હજારો ભયની ભૂતાવળો, અપમાનો–હાડમારીઓ સામે આવી ખડી રહે છે. મુનિજી આ બધા સામે હસે છે કશાયનો ભય નથી! એ તો સાપની કાંચળી જેમ એને ઉતારી ચાલ્યા જાય છે એવા ઘણાય માનવીઓ નીરખ્યા છે, જેઓ માન્યતાફેર છતાં સંપ્રદાયના ડરે એ જ ચાલતા ગાડે ચઢી સફર કરી રહ્યા હોય છે એ મહાત્માઓને ઐહલૌકિક માનાપમાનો ડરાવી રહ્યા હોય છે

આ પછીના પણ પ્રસંગો આખી સંપૂર્ણ વિવેચના માગી લે! બારોટો સામેની ભડવીરતા, જલપ્રલયની શૂરવીરતા, ચારિત્રધર્મની અડગતા અને ગુરુકુલ અંગેની કાર્યક્ષમતા ઇતિહાસના અનેક પૃષ્ઠો રોકે તેમ છે. સ્યાદ્વાદને સમજનાર, એના મર્મને પરખનાર આ મુનિજી મને આજની સાધુતા સામે એક ઉદાહરણરૂપ લાગ્યા અને એમનું જીવનચરિત્ર લખવાની વૃત્તિ મારામાં જાગૃત થઈ

પણ મારી શક્તિ માટે બહુ વિચારવા જેવું હતું છતાં મુનિજીની સતત પ્રેરણા, બધી પરિસ્થિતિ સમજાવી મારી કલમને આપેલી છૂટ અને સાંભળેલા એ તેજસ્વી જીવન પ્રત્યેનું આકર્ષણ, આ ત્રણ વાતોએ મને લેખક અને સંપાદક બનાવીને જ છોડ્યો.

આ એક જીવનચરિત્ર છે, અને હું કંઈ જીવનચરિત્રોનો લેખક કે સંપાદક નથી સામાન્ય લેખક કે સંપાદક કરતાં જીવનલેખક પાસે વધુ મહત્તા હોવી ઘટે છે એવી કોઈ મહત્તા મારી પાસે નથી. અંતેવાસી દ્વારા લખાયેલા જીવનચરિત્રો વધુ સંપૂર્ણ મનાય છે હું તો અંતેવાસી પણ નથી. અને જીવનના લેખન તથા સંપાદન કાર્ય વખતે તેમના અંતેવાસીઓનો પરિચય પણ સાધી શક્યો નથી જીવનલેખકે ચરિત્રનાયકના સદ્‌ગુણોની અત્યુક્તિ કે દુર્ગુણોની અનુક્તિથી દૂર રહેવું જોઈએ.

આ વાતમાં પણ હું કંઈ તટસ્થ રહી શક્યો છું કે નહિ તે પણ જાણી શક્યો નથી. યુરોપવીર, દાનવીર કાર્નેગીના મત મુજબ ' જીવનચરિત્રનો લેખક હૃદય અને મસ્તિષ્ક (સદ્ભાવ અને બુદ્ધિ) થી નીરોગી હોવો જોઈએ ' એવા નીરોગીપણાનું સર્ટીફિકેટ મારી પાસે નથી. હું તો માત્ર એક જ વાક્યને અનુસર્યો છું :

" On the lives of remarkable men ink and paper sould least be spared."

'નામાંકિત નરોના જીવનચરિત્ર પાછળ શાહી કે કાગળની સ્હેજ પણ કસર કરવી જોઈએ નહિ' ! મહાકવિ ગ્યોઇથેના આ મત મુજબ હું વર્ત્યો છું. શાહી અને કાગળો પર કેવા અક્ષરો ઉઠ્યા છે તેની ચર્ચા વિવેચકોને સોંપું છું.

વર્તમાન પદ્ધતિનાં જીવનચરિત્રની મૂળ કળા પશ્ચિમથી આયાત કરેલી છે પણ સુખની વસ્તુ તો એ છે કે આજે હિંદે એ કળા અપનાવી છે જીવનચરિત્રો ભાવી પ્રજાના ઘડતરમા બહુ અગ્રભાગ ભજવે છે અને દેશની કે જાતિની મહત્તાના સદા દર્શન કરાવે છે જીવનચરિત્રો જેટલા વંચાય તેટલા લાભદાયક જ છે, પણ દિલગીર થવા જેવું છે કે આપણે ત્યા જૈનોમા એ વાત પર બહુ દુર્લક્ષ્ય કરવામા આવ્યુ છે એ કારણે હજારો જૈનવીરોના જીવનચરિત્રો વિવાદાસ્પદ બનેલા છે મહામાત્ય વસ્તુપાળ ક્યારે જન્મ્યા, તેમની માતા કોણ ? વિમળશાહે કે શાન્તિદાસ શેઠે રાજકીય મહત્ત્વના શા કાર્યો કર્યા એના પૂરા ઉલ્લેખો પણ આપણી પાસે નથી અરે ! ગઈ કાલના સમર્થ સાધુઓ, સમર્થ કળાકોવિદો ને કારીગરો પણ ભૂલાઈ જતા લાગે છે

મેવાડનાં જીર્ણ મંદિરોના સમારકામ પાછળ જીવન સમર્પણ કરનાર લલ્લુભાઈ જેવા વણિકશ્રેષ્ઠને, સાત સાગર પાર જઈને અનેક કળા કારીગરીઓ દેશમા લાવી વસાવનાર શાહસોદાગરોને કે બીજા પ્રાન્તોમા મહામહેનતે રોટલો રળી ખાતા કેટલા વિદ્યાવિશારદોને કોણે ઓળખ્યા છે ? જૈનોમાં આજે પારકાના દોષને પર્વતસમ કરી જોવાનો ને પોતાના દોષને ગુણ જોવાનો બજાર ગરમ છે અને એથી જ જૈનોનું જીવન સંખ્યાના રંગો પ્રમાણનુ જોવાય છે

ભૂતકાળની ભવ્યતા એ માતાનું ધાવણ છે એ ધાવણ વગર બાળકો બધી રીતે રૃષ્ટપુષ્ટ ક્યાંથી બનશે ? અલબત્ત ! આજે ઘણું નષ્ટભ્રષ્ટ થયું છે છતા હવે પણ જાગવા જેવું છે મળે તેટલી સામગ્રીથી પણ એ નરવીરોની અમરતા સરજવાની છે અધુરું અધુરૂં તોય માતાનું ધાવણ બાળકને પુષ્ટ બનાવશે જ પણ આયાના ધાવણથી ઉછરેલું સંતાન 'માતૃદેવો ભવ'ના મંત્રો શી રીતે ઉચ્ચારશે ?

ઉપર્યુક્ત, મારા મનથી આવશ્યક લેખાતી, ફરજથી મે આ કાર્ય કર્યું છે આમાં ઘણી અપૂર્ણતા છે સાંભળ્યા માત્ર પરથી જ આનું આલેખન કર્યું છે લખીને વિચારી પણ શક્યો નથી કોઈને બતાવવાની ફુરસદ પણ નથી મેળવી છતા એ જૈન ઈતિહાસનું એક ઉજ્જ્વલ પૃષ્ઠ છે ને આજના શ્રમણ અને શ્રાવક સમુદાયમા પ્રવર્તતી અકર્મણ્યતા સામે એક દિશા દેનાર તારક છે તેમ સમજી આ જીવનથાળ મેં પીરસ્યો છે. સામગ્રી કે ઢાળમા ફેર હશે, છતા તેથી જીવનની મહત્તામા કશો ફેર નથી એ નિર્વિવાદ છે

આટલા ટૂંકા નિવેદન પછી મારે મારા પૂજ્યો, મિત્રો, મુરબ્બીઓ અને સ્નેહિઓનો આભાર માનવાની ફરજ અદા કરવી જ રહી.

ગ્રન્થનાયકના સુશિષ્યવર્ગ-વિદ્વાન ત્રિપુટી મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી, મુનિ ૧૪ શ્રી ન્યાયવિજયજી આદિ-જેઓ આ ગ્રંથમા મૂળ પ્રેરણાભૂત છે, તેમજ જેમણે અપૂર્વ વિશ્વાસ સાથે મને ચરિત્રનુ ચિત્રણ કરવા દઈ, તેમજ બીજી બધી વાતોમા મારા નિર્ણયને માન્ય રાખી મને આ કાર્યમા પ્રેર્યો છે-તેમનો આભાર માનુ તેટલો ઓછો છે. આ ચરિત્રનો ઘણો સુયશ તેમને જ ઘટે છે

આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના તરીકે અપાયેલ લેખ ' એ મહાપુરુષને એક હજાર આઠવાર વદન ' ના લેખક પૂજ્ય પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય, જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજમા પોતાની વિદ્વત્તા અને વિચારકતાથી પંકાયેલા, સાક્ષરવર્ય મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ છે તેઓશ્રીના આ શ્રમ બદલ મારે તેમનો આભાર માનવો જ રહ્યો

આ પછી અભિન્નહૃદયી ભાઈ રતિભાઈ-કે જેમની સાથે આ ગ્રથની મહેનત-મૂડીનો મઝિયારો વહેંચવા જાઉં તો મારે ભાગ શુ રહે તેની મને શંકા છે, તેથી તેમનો આભાર માનવો બાજૂએ રાખ્યો.. ...

ગૂજરાતના સુપ્રસિદ્ધ કળાકાર-અને તેથીય વધુ એક વહાલસોયા બધુ જેવા, સમય કે સ્વાર્થને અળગાં રાખી-વખત કવખતના આગમનને પણ પ્રેમથી વધાવનાર, શ્રીયુત કનુભાઈ દેસાઈનો આભાર જેટલો માનુ તેટલો ઓછો છે. તેઓ જેટલા કુશળ કળાકાર છે તેટલા જ કુશળ માર્ગદર્શક ને પ્રેરક છે આ ગ્રથના રૂપરગ અને સૌંદર્ય સુઘડતા વિશે જે સારુ હોય તે તેમનુ જ કહેવાય।

મણિ મુદ્રણાલયના મેનેજર શ્રીયુત સોમાભાઈની સજ્જનતા પણ પાને પાને બોલે છે, એટલે તેમનો તેમજ જ્યોતિ મુદ્રણાલયના માલિક શ્રીયુત ધીરજલાલ ટોકરશી શાહનો, પ્રેસની તમામ સગવડ મારે હવાલે કરી આ પુસ્તકનો છેલ્લો ભાગ જલ્દી તૈયાર કરી આપવા માટે, મારે આભાર માનવો રહ્યો. કુમાર કાર્યાલય અને બચુભાઈ રાવતને પણ, સમયે સમયે દિશાદર્શન તથા કવર-જેકેટ છાપી શોભામા વધારો કરવા માટે, મારે યાદ કરવા જોઈએ.

આ સિવાય ઘણાય મિત્રો છે, જેઓએ મને મિત્રભાવે મદદ કરી છે આ પુસ્તકમા અનેકોનો પ્રેમ છે. મારુ શુ છે તે વાચક શોધી લેવાનુ છે અને તેટલા પૂરતો મને ન્યાય આપવા વિનવુ છુ

ચારિત્રજયતી, તા ૮-૧૧ ૬૬
માદલપુરા, પટેલનો માઢ
એલીસબ્રીજ અમદાવાદ

કુછ ચિરાગોં કો, ન શાદી સે, ન માતમ મે હૈ કામ,
હર મહફિલમે હમને દેખા, ઉનકો જલ જાતે હુએ

સસારના કેટલાક દીપકોને જગતના વિનોદ કે વિષાદ (રાગ-દ્વેષ) સાથે કશો સબધ હોતો નથી એ (સ્થિતપ્રજ્ઞ) દીપકો સંસારના દરેક ઉત્સવોમા પાને 'પ્રજ્વલતા' જ રહે છે (અને માર્ગદર્શન કરવા પાછળ જાતને ગાળી નાખે છે)

જીવન-યાત્રા

सच्चस्स आणाए उवट्ठिए मेहावी मारं तरइ

સત્યની આજ્ઞાથી ઊભો થયેલો બુદ્ધિમાન પુરુષ મૃત્યુને તરી જાય છે.

: ૧ :

તે કાળે—તે સમયે

ઈશુની ઓગણીસમી શતાબ્દિની છેલ્લી વીસી—એટલે પૂર્વ અને પશ્ચિમના બળોનો સક્રાન્તિકાળ. સસારસુધારા અને રાષ્ટ્ર-જાગરણનો મહત્ત્વનો કાળ ઓસરતી આધ્યાત્મિકતા ને જામતી વિજ્ઞાનકળાનો એ મહામહિમ યુગ! ભારતના આખાય સમાજજીવન અને રાજકીય જીવનમા પ્રવૃત્તિનો એક નવ પ્રવાહ વહી રહ્યો હતો

શુ ધર્મક્ષેત્રે કે શુ રાજક્ષેત્રે, વિવિધરંગી પડછાયાઓ પથરાઈ રહ્યા હતા. પશ્ચિમની સસ્કૃતિના ગાઢાઘેરા રગો આપોઆપ તરવરી આવતા હતા જ્યારે પૂર્વીય સસ્કૃતિની અસ્મિતા સંકુચિતતાની પાંખો બીડતી કોમ, વાડા કે ઘોળોના, પક્ષ, સમાજ કે સંઘના અંધકાર પાછળ ભરાતી જતી હતી

’પ૭ના બળવા પછીનુ હિંદ બરાબર થાળે પડ્યું હતું. અને લૉર્ડ રિપનના કાળ પછી લૉર્ડ ડફરિન હિંદી શહેનશાહનો પ્રતિનિધિ બનીને આવ્યો હતો અફગાનિસ્તાનના અમીર સાથે સબધ વધારવા એ રાજસભાની ખટપટ આદરી રહ્યો હતો જ્યારે વાયવ્ય સરહદ ઉપર રશિયન આક્રમણને અળગું રાખવા બ્રિટીશ રેજીમેન્ટો ગોઠવાતી હતી

રાષ્ટ્રના પુનરુત્થાનની પ્રવૃત્તિના જન્મદાતા રાજા રામમોહનરાયે જે બળોને વેગ આપ્યો હતો, તે અત્યારે ચાલૂ હતા. રાજકીય પરતત્રતાનું ભાન દીવા જેવુ થયું હતુ ને તેના અગે સંસારસુધારાની ચળવળને પણ વેગ મળ્યો હતો શ્રી સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, તેલગ, તૈયબજી, સર ફિરોજશાહ તથા રાનડે જેવા અનેક આ ચળવળના અધિષ્ઠાતા બન્યા હતા આ વેળા સીવીલ સર્વીસમાંથી નિવૃત્ત

થયેલ સર ડેવિડહ્યુમ આજની ઈન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસની પ્રથમ બેઠક ભરવાની વેતરણમાં હતા.

ધર્મક્ષેત્ર પણ ક્રાન્તિના સખત આંચકાઓથી કમ્પી રહ્યું હતું. દક્ષિણમાં થિયોસોફીનુ જોર જામતું હતું, જ્યારે ઉત્તરમા આર્યસમાજે પોતાનુ આધિપત્ય જમાવ્યુ હતું બગાળમાં પણ બ્રહ્મસમાજ, સાધારણ બ્રહ્મસમાજ જેવા અનેક પ્રવાહો ગતિમાં આવ્યા હતા મહર્ષિ દયાનદસરસ્વતીનુ ક્રાન્તિજીવન મધ્યાહ્ને હતું ને એમની હાકો ધર્મક્ષેત્રમા પરિવર્તનના હોકારા ગજવી રહી હતી ધર્મથી રૂઢિઓને અળગી કરી સસારસુધારાની ચળવળ પગભર થઈ હતી અને આની સામે સનાતન ધર્મભાવનાના પછડાટ બહુ ભયકર હતા

સાહિત્યક્ષેત્રમાં ગૂજરાતમા નર્મદનો યુગ મધ્યાહ્ને હતો એના 'ડાંડિયા'ના ઘા ભલભલા ચમરધારીઓને કમ્પાવી રહ્યા હતા નવલરામ અને નદશંકરનુ સ્થાન વિવેચકો તરીકે આગળ પડતું હતું આ વેળા ૬૪ વર્ષના કવિ દલપતરામ અને એમનાથી તેર વર્ષ નાના નર્મદની કડવી-મીઠી ચર્ચાઓ હોશથી વચાતી પાશ્ચિમાત્ય વિદ્યાને સાહિત્ય સાથે ગાઢ સપર્ક બધાયો હતો ઇગ્લીશ ઉપન્યાસોની પદ્ધતિએ ગૂજરાતનો પ્રથમ ઉપન્યાસ 'કરણઘેલો' રચાયો હતો, જ્યારે અમર ઉપન્યાસ 'સરસ્વતીચદ્ર'નો કર્તા વકીલાત કરવી કે નોકરી, તેના લાભાલાભના આકડા પાડતો હતો

હિંદને એક તારે સાકળતી રેલ્વેટ્રેનોના પાટા ધીરે ધીરે બધે પથરાતા જતા હતા વઢવાણથી ભાવનગર અને અમદાવાદથી રાજપૂતાનાના પાટા નખાયે હજી પૂરા ચાર વર્ષ પણ વ્યતીત નહોતા થયા 'ભદ્રભદ્રીય' ભાવનાનો જમાનો ક્યારનો મધ્યાકાશ વટાવી ચૂકયો હતો, ને સુધારાની લોભામણી લાલી ધીરે ધીરે બધે પ્રસરતી જતી હતી

જૈનસમાજનો પણ આ કાળનો ઈતિહાસ અનેકરગી હતો વર્ષોથી સત્તા જાળવી રહેલો યતિવર્ગ બુઝાતા દીપકની જેમ છેલ્લા ભડકા ચોમેર પ્રસરાવી રહ્યો હતો વ્યાખ્યાનની પાટેથી એમનુ મહત્ત્વ ઓસરી ગયુ હતુ તેમના સત્કાર અને સન્માન

જાળવનાર એ દેશ ! જ્યાંના ભોળા ભલા ગોઠાવીર પાછળ હોથલ જેવી રૂપસુંદરીઓ ઝૂરતી આવે, જે દેશમાં ફત્તેમહંમદ જેવા વીરમર્દ પાકે, જ્યાં બ્રહ્મક્ષત્રિય આજમશેઠ સુંદરજી શિવજી જેવા મુલતાનેસોદાગર નીપજે, જ્યાંના દાનવીર જગડૂશા દુષ્કાળથી પ્રજાના રક્ષણ માટે પૈસાને પાણીના પૂરે રેલાવે, જ્યાંના લક્ષ્મીદાસ કામદાર મુત્સદ્દીપણાના બોધપાઠ આપે સંક્ષેપમાં જે ભૂમિનો એકેએક વિભાગ જવાંમર્દી, ફનાગીરી ને સમર્પણના મંત્રોથી ગાજે છે, એવો. ભાષાની કશીય સમૃદ્ધિ વગરનો, પારકાની ભાષાલિપિએ ભાખનારો કચ્છ, કચ્છડો, કડપવાળો, ખરબચડો છતાં અમુલખ જવામર્દોની ભોમકા છે

એવો એ કચ્છ ! એના કંઠી પ્રદેશના પત્રી ગામમાં વીશા ઓસવાલનું એક કુટુમ્બ વસતું હતું સ્થિતિએ સાધારણ અને ધંધે કૃષિકાર વખતે વરસાદે ખેતરોમાં મહેનત કરનાર, શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસું બધું એક ભાવે ભેગું કરી મજૂરી કરનાર એ કુટુમ્બ પૃથ્વીના પડને પરસેવે ભીંજવી પેટપોષણ કરતું સરલ ને સાદું બુદ્ધિબળ, ટૂંકી મિલકત, ટૂંકું ખર્ચ, ટૂંકું જ્ઞાન ને ટૂંકી મહત્ત્વાકાંક્ષા ! સત્યની રૂઢ થયેલી મર્યાદાઓ ને કોઈ સાધુ પુરાણીએ સંભળાવેલી ધર્મ-મીમાંસાઓ વચ્ચે એ કુટુમ્બો જીવતાં.

એ ગામના વીસા ઓસવાળોના ઘરોમાં એક કુટુમ્બ વેઢાને નામે ઓળખાય વધુ અધ્યાત્મ તરફ ઝુકેલા એ કાળમાં દેશનો કે જાતિનો ઈતિહાસ લખવામાંય જાતપ્રશંસાનું પાપ મનાતું હશે, એટલે વેઢા કુટુંબના પૂર્વજોનો ઈતિહાસ તો કંઈ ઉપલબ્ધ નથી, છતાં પરંપરાથી એ કુટુમ્બના કર્મવીરપણાની એક કથા આજ સુધી કહેવાતી આવી છે. જેમાંથીય વંશગત વીરતાના ચમકારાનું દર્શન અવશ્ય સાંપડે છે

મુગલોના રાજઅમલની એ વાત ! એ કાળે બાદશાહની હુકમ એ કાયદો ને એમની ઇચ્છા એ જ ન્યાયાન્યાય ! લોકો પર આપધાપી ને અંધાધૂંધી આફત ઊતરી આવે. આવી નાજુક

કોઈ એક ગામના એક ઓસવાલને માથે ઉતરી. રાજ્યન સિપાઈઓ તેને બાદશાહસલામત પાસે ન્યાય કરાવવા મુશ્કેટાટ બાંધી લઈ ચાલ્યા

'કા તો હાથીના પગ તળે, કા તો કુતરાઓની રાક્ષસી દાઢો વચ્ચે, મરજી થાય તો જીવતો તેલમા તળે ને દિલ ચાહે તો ગરદન પણ મારે!' બાદશાહી જૂલ્મની અનેક ભૂતાવળો કેદી બનેલા ઓસવાળ નરની આખ સામે હાજર થઈ રોમાચ ઊભા કરનારી એ કલ્પનાઓ હતી પણ ઓસવાળ નરે ધૈર્ય રાખી બળ ને બુદ્ધિ અજમાવવાનો નિશ્ચય કર્યો.

સમીસાંજની છેલ્લી સધ્યા અધકારના પડદા પાછળ સરવા લાગી અને ક્ષિતિજ પર ક્ષણજીવી ઘેરો લાલ પ્રકાશ ચમકી રહ્યો. પેલા કેદી ઓસવાળે સિપાઈઓને વિનતિ કરી

'ભાઇ! શૌચ જવાની તાકીદ થઈ છે!'

'સાલા બનિયા!' સિપાઇઓ કેવળ વ્યાપારી વૃત્તિવાળી બનિયાની ઢીલી જાત પર હસ્યા હશે, પણ આ કામ તો ખરી તાકીદનુ! એને કાંઈ મુદત મરાય!

થોડો વિચાર કરી સિપાઇઓએ એને કાડે મજબૂત રસ્સી બાધી શૌચથી નિવૃત્ત થવાની રજા આપી જારના માથોડા ઊંચા ડુડાંથી ભરચક્ક ખેતરમા પેલો ઓસવાલ ચાલ્યો ગયો દોરડાનો એક છેડો સિપાઇઓના હાથમાં હતો

રાત પડી ગઇ વખત પર વખત વીતતો ચાલ્યો, પણ શૌચ જવા ગયેલો બનિયો હજી ન આવ્યો!

'બનિયા!' દોરડુ ખેંચતા સિપાઈઓએ બનિયાની જાત પર કટાક્ષ કર્યા એમની રહેણીકરણીની ચર્ચા કરી પરસ્પર હસ્યા પણ પેલો બનિયો તો ન આવ્યો તે ન જ આવ્યો થોડીવારમા એ હાસ્ય શકામા ફેરવાઇ ગયું તેઓ ખેતરમા ગયા, દોરડાને એક મોટો આચકો માર્યો, ને જારનો એક સાંઠો ખણખણ કરતો ડોલી ઉઠયો જાણે સિપાઇઓની મૂર્ખતા પર એ હાસ્ય કરતો ન હોય!

સિપાઈઓ ઠેઠ નજીક ગયા. જોયું તો દોરડું આડઝાડના વેઢા સાથે બાંધેલું! બનિયો હાથતાળી આપી પલાયન થઈ ગયો સિપાઈઓ મુઝાઈ ગયા. તેઓ જાણતા હતા કે હાથમાં આવેલો ગુન્હેગાર નાસી જાય તો શો રાજદંડ મળે! તેઓ ચોદિશ ફરી વળ્યા વાહન મળ્યું ત્યા તેનો ઉપયોગ કરી ફરી વળ્યા બળ ને બુદ્ધિ વપરાય તેટલા વાપરી જોયા પણ તેમના નશીબે નિષ્ફળતા લખી હતી. પેલો નર તો સહિસલામત ઠેકાણે બેસી ગયો હતો

*

* *

આ બનાવે ઓસવાલ કુટુમ્બના એ નરને 'વેઢા' ને નામે વિખ્યાત કર્યો ગોરે ને ચૌટે એની વીરતાના, ડહાપણના વખાણ થવા માંડ્યાં તેણે પત્રીમા આવી નિવાસ કર્યો. ત્યારપછીના તેના વારસો વેઢાની શાખથી ઓળખાયા

વેઢાના એ પુરોગામી નરના બુદ્ધિ ને બળનો વારસો વંશપરપરાથી ચાલ્યો આવતો હતો આજે પત્રીમા એ વંશમાનુ શ્રીપાર વેઢાનુ ઘર વખણાતુ ને તેનો પુત્ર ગેલાશા નામે ને કર્મે સુજશી હતો સુભગાબાઈ નામની સુશીલ નારી એના ઘરમા હતી માથે કરજ નહોતું ને પાસે દુઝતું ઢોર 'બાપુકી' ખેતર ને જમીન હતા ખેડ ખેડવાને બળદ ને વાવવાને બી હતા પાંચે આંગળીઓ પરમેશ્વર પૂજે જે સાહ્યબી મળે તે સાહ્યબી ઘેલાશાને ઘેર હતી

સુભગાબાઈ ક્ષત્રી નારી હતી પતિ, પુત્ર કે ઘરપાલન સુયોગ્ય રીતે કરવુ એમા કર્તવ્યની ઇતિશ્રી માનતી અક્ષરના જ્ઞાન એ કાળે નહોતા ઝડપાતા. ગેલાશા શરીરે મજબૂત ને બુદ્ધિએ સાદા હતા બાકી તો સમજણીના જીવન જીવનારને નસીબ, વાવણી ને મોસમ સિવાય બીજી નસીબની વાતોની દરકાર જ ક્યાંથી હોય!

3

જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા

વિ. સં ૧૯૪૦ ની કાળી ચૌદશ (આસો વદ ૧૪) ની એ રાત હતી પત્રી ગામના છાણમાટીવાળા ઘરના ગોખલાઓમાં પ્રગટાવેલા દીપકો પામરના તત્ત્વજ્ઞાનની જેમ લબૂઝબૂ થઈ રહ્યા હતા

ચતુર્દશી, તેમાંય અંધારી ને વળી આસો મહિનાની! ડોસિયુ પુરાણ આને માટે બહુ ભારે માન્યતાઓ સંઘરી બેઠુ હતુ ઝાડવે ઝાડવે ભૂત ભેગા થાય ને ચકલે ચકલે ચૂડેલો રાસડા લે! હાથમાં દીવો ને ડાગ લઈને નીકળનાર પણ મર્દ લેખાય માંદાઓ માટે આ કાળરાત્રી મનાય ને આ દિવસે જન્મ પામનાર તો પૂરેપૂરો કમનસીબ લેખાય

છતાં જન્મ અને મૃત્યુને કોઈ રોકી શકયુ છે? વેઢા કુટુમ્બના ઘેલાશાહને ઘેર સુભગાબાઈ આજે પ્રસુતિની પીડા ભોગવી રહી હતી પ્રસવની છેલ્લી ઘડીઓ ગણાઈ રહી હતી થોડીવારમાં અંદરથી થાળીનો રણકાર સંભળાયો ને આનંદસૂચક ધ્વનિ થયો.

પુત્રજન્મથી સહુના મુખ પર આનંદની રેખાઓ તરવરી ઊઠી આકાશના તારા જોયા ને સમયનુ અનુમાન થયુ

જોષીએ જોશ ભાખ્યા ધારશી નામ પાડયુ

કુટુમ્બ શ્રીમંત નહોતુ તે કાળ મોન્ટેસરી કે કીન્ડરગાર્ટનનો નહોતો આયાઓ કે બાબાગાડીઓને કોઈ જાણતુ નહોતુ. ગામડાનો સાધારણ કુટુમ્બનો એક છોકરો ઉછરે એમ ધારશી મોટો થવા લાગ્યો. કુદરતની નજીકમાની નજીક મિત્રાચારીવાળા ગામડાની ધૂળ ને હવા એને પોષવા લાગ્યા

જન્મ થયો ને જીવનની ગરગડી ચાલવા લાગી જોત જોતામા ધારશી સાત વર્ષનો થયો ને પાટી પર ધૂળ નાખી મહેતાજીને ત્યા ભણવા બેઠો એ વખતે આવી નિશાળો નહોતી કે આવા શિક્ષકો નહોતા એમા પણ ગામડાની તો સ્થિતિ વિચિત્ર હતી મહેતાજીનુ ઘર એ નિશાળ ને કોયળાનુ પાયરણુ એ બેઠક શિક્ષણ પણ અનેક જાતનુ એકડા ને વર્ણાક્ષર ઘુટવાના ને જરૂર પડે મહેતાજીના ખાટલાના માકડ પણ વીણવાના કોઈવાર ઘઉ પણ વીણવા પડે ને જરૂર પડે એ કપડા પણ ધોઈ લાવવા પડે પ્રાચીનકાળના આશ્રમોનો ભાગ્યો તુટ્યો દેખાવ અહીં સઘરાઈ રહ્યો હતો શિક્ષણનો અર્થ કેવળ ચોપડી ને કલમ નહિ પણ કંઈક નિરાળો મનાતો.

ધારશી આ શિક્ષણ લેવા લાગ્યો, પણ સ્વભાવે પૂરો તોફાની! સ્વમાનની લાગણી પણ એટલી જ તીવ્ર અને આ કારણે નિશાળિયાઓ સાથે ઘણી વાર દ્વંદ્વયુદ્ધનો પ્રસંગ આવે ધારશી મજબૂત હતો ને સમોવડિયામા કદી પાછો પડે તેવો નહોતો પણ આવા ધારશીને એક દહાડો ખુદ મહેતાજી સાથે કડવાશ ઊભી થઈ એનો સ્વમાનપ્રિય આત્મા ન દાબી શક્યો એણે મહેતાજીને સ્લેટ મારી સાલની પકડી

મહેતાજી સાથેની અથડામણનો આ એક જ પ્રસગ છે પછી તો બધુ બરાબર ચાલ્યુ લાગે છે છતા બાળકના તોફાનો તો વધતા જ ગયેલા પિતાનો ખેતીનો ધંધો હતો તેમા મદદ કરવી પડે કદી ગતે ખેતરમા સાચવવા જવુ પડે, ઢોરને ખાણ આપવા જવુ પડે વાવણી ને કાપણીના દિવસોમા તો વાત કે વિશ્રામ લેવાય જ નહિ આ બધી ઝીણીઝીણી બાબતો ધારશીના દેહ

પર બહુ લાભ પહોંચાડયો. શરીર સુદૃઢ ને કસાયેલું થયુ સ્વાસ્થ્યની સુરખી દેહ પર લાલ ચટક રેખાઓમાં તરવરી ઊઠી એનું ખડતલપણુ, નિર્ભયતા અને એથીય આગળ વધીને સહિષ્ણુતા ખૂબ વધ્યાં.

એની સહિષ્ણુતાની કસોટી કરતો એક દાખલો એ જ વખતે બનેલો એક વખત અધારી રાતે ભેરના છોકરા સાથે ધારશી મગના ખેતરમાં ઘૂસ્યો મગની રૂપાળી શીંગોએ એનું મન લોભાવેલુ. થોડીવાર થઈ ત્યાં તો રખેવાળ જાગી ગયો એને તરત જ ભાન થયુ કે ખેતરમાં ચોર ઘૂસ્યા છે એ ડાંગ લઈ પાછળ દોડ્યો ભેરનો છોકરો તો વખતસર છટકી ગયો ધારશી માટે કોઈ માર્ગ નહોતો. સામે મોટી કાંટાની વાડ હતી એણે કાંટાની વાડ પર છલગ મારી. વાડ તો ઓળંગાઇ ગઈ પણ તેની બાજુમાં જ એક અવાવરુ કુવો હતો કાંટા ને ઝાંખરાથી ભરેલો. ધારશી તેમાં પટકાઈ પડ્યો આખુ શરીર લોહીલુહાણ થઇ ગયુ પણ તેણે એકે ઊંકારો ન કર્યો. થોડીવારે મહામહેનતે બહાર નીકળી કાંટા વીણી કાઢી ઘેર જઈ સુઈ રહ્યો ચોરી કરવા જતાં પકડાઈ જવાની નામર્દાઈ કરતા આ કાંટાના ડખ સહેવામાં એને મર્દાઈની મઝા લાગી ! ધારશીના આ પરાક્રમની વડીલવર્ગને જાણ પણ ન થઈ

દશબાર વર્ષની ઊંમરમા તો એ જુવાન જેવો લાગવા માડ્યો એના સ્નાયુ કસાયેલા ને છાતી ઢાલ જેવી પહોળી થઈ એ જેમ વધતો ગયો તેમ એની હિંમત, સાહસ ને નિર્ભયતા પણ વધતા જ ગયાં કહો તો અડધી રાતે ચાર ગાઉ જઈ પાછો આવે અને શરત મારો તો ભૂતના સ્થાનકે કલાકોના કલાકો બેસી રહે ! ભય જેવી વસ્તુ જ જાણે નહિ !

પત્રી ગામની બહાર, કુદરોડિયાના રસ્તે એક બાવળ હતો આ બાવળમાં હાજરાહજુર ભૂતનો વાસો છે, એવી લોકમાન્યતા હતી. દિવસે પણ ત્યાંથી એકલા તો ન નીકળાય ! રાતની તો

વાત જ શી ? એ રસ્તેથી આવજા કરવામા આ બાવળ બહુ વિઘ્નરૂપ મનાતો

ગામના પટેલને આ વિઘ્ન દૂર કરવાનો વિચાર થયો જડમૂળથી જ બાવળ ઉખેડી નાખવો એવો નિશ્ચય કર્યો ધારશી એની નિર્ભયતા માટે જાણીતો હતો પટેલે એને બોલાવી કહ્યુ

'ધારશી ! એક કામ છે'

'કહોને ! તમને કે'દી ના પાડી છે !'

'પણ કામ જરા મર્દાનગીનુ છે ! પાછો તો નહિ પડે ને ?'

'એની ફીકર નહિ, પણ ઇનામ શુ ?'

'સવા કોરી'

ધારશીએ કામ સમજી લીધુ ને સધ્યાનો છેલ્લો પ્રકાશ પૃથ્વી પરથી તદ્દન ભૂસાઇ ગયો ત્યારે કુહાડી લઈ ધીરેથી ઘરબહાર નીકળી ત્યા પહોચી ગયો તારાઓના પ્રકાશમા ઉભો બાવળ તમરા ને વનવાગડાની ચીસોથી અશાન્ત હતો ધારશીએ આડુ અવળુ જોયા વગર કુહાડાનો ફટકો માર્યો. નાના મોટા પીળા ફૂલ જમીન પર પથરાઈ ગયા પછી તો ફટકા પર ફટકા, ઘા પર ઘા !

કેટલીયવાર સુધી આ કામ પહોચ્યુ આખરે મધગતનો શીળો પવન છૂટચો ને બાવળ કડેડાટ સાથે જમીનદોસ્ત થયો ધારશી કામ પુરું કરી કુહાડી ખભે મૂકી રવાના થયો ઘેર પહોચી કુહાડી ખાટલા નીચે નાખી એ ઘસઘસાટ ઊઘી ગયો ભળભાખળે ઢોર છોડ્યાની વેળાએ ધારશી જાગ્યો ઝાખા પ્રકાશમા જોયું તો કપડા લાલચોળ થઈ ગયેલા તરત જ ગામ બહાર જળાશયે પહોચી કપડા ધોઈ નાખ્યા સવાર થતા પટેલને ત્યાં જઈ પોતાના કાર્યનુ વિવરણ કરી સવાકોરીનુ ભારે ઈનામ લઈ આવ્યો !

આ તો એકાદ પ્રસગ આવા અનેક બનાવ ધારશીના બાલ્યજીવન સાથે જોડાયેલા છે કોઈ ચૂડેલોના સમાગમના, તો કોઈ ભૂતભાઈના ભેટાના. ઉત્તર જીવનની નિર્ભયતાના અકુર તેનામા બાળપણથી જ આવી રીતે પ્રફુલિત થયેલા નજરે પડતાં હતા

મહત્ત્વાકાંક્ષા, ધારેલા મનસુબાને પાર પાડવાની સહિષ્ણુતા ને પરિશ્રમથી જરા પણ કાયર ન થવાની વૃત્તિ આ કાળે પણ ધારશીમા આ રીતે પ્રકાશતા તો હતા જ.

પત્રી ગામને પાદર હવાડો હતો. ઢોર પાણી પી થોડીવાર ત્યાં આરામ કરતા પણ કોઈ ઝાડની છાયા ન હોવાથી ગરમીમા હેરાનગતિ થતી ગામલોકોએ બહુવાર પ્રયત્ન કરી જોયો પણ કોઈ ઝાડ ઉગી જ ન શક્યુ. એક દિવસ આ અશક્યને શક્ય કરવાનો વિચાર ધારશીને થયો એણે નિશ્ચય કર્યો, કે એક ફક્કડ વડલો વાવવો જ

એણે પોતાના સાથીદારોને વાત કરી સહુએ હસી કાઢી. 'ગાંડો થયો છે! આ વેરાનમાં તે વડલો કેવો?' પણ ધારશી આથી હિંમત ન હાર્યો. એણે ખાડો કરી ખાતર પૂર્યું. એક સુંદર ડાળ લાવી રોપી પાણીનુ સિંચન શરુ કર્યું પણ ધખતી ધોમમાં, રેતીની વચ્ચે નાનો રોપ કેમ પલ્લવે? બીજે દિવસે તે બળીને ખાખ થઇ ગયો. છતા ધારશી હિંમત ન હાર્યો એક નવો રોપ નાખ્યો ક્યારો કર્યો લૂના ઝપાટાથી રક્ષવા છાયડો કર્યો.

આખરે સહુના આશ્ચર્ય વચ્ચે એ રોપને ટીશીઓ ફૂટી. ધારશી વધુ દૃઢતાથી જતન કરવા લાગ્યો વખત જતા એ રોપ ફાલ્યો ફૂલ્યો ને આજે પણ એ બાળમહાત્માની હિંમત, સાહસ ને કર્તવ્યપરાયણતાની યાદ આપતો એ પત્રીને પાદર ઉભો છે

આમ દરેક સમર્થ પુરુષો માટે બન્યું છે તેમ—જગતના એક અંધારે ખૂણે સાહસ, શૂરવીરતા, નિર્ભયતા ને મનોરથોની મક્કમતા જીવનમા ભરતો ધારશી મોટો થવા લાગ્યો

*
* *

વાત જ શી ? એ રસ્તેથી આવજા કરવામા આ બાવળ બહુ વિઘ્નરૂપ મનાતો

ગામના પટેલને આ વિઘ્ન દૂર કરવાનો વિચાર થયો. જડમૂળથી જ બાવળ ઉખેડી નાખવો એવો નિશ્ચય કર્યો ધારશી એની નિર્ભયતા માટે જાણીતો હતો. પટેલે એને બોલાવી કહ્યુ

'ધારશી ! એક કામ છે'

'કહોને ! તમને કે'દી ના પાડી છે !'

'પણ કામ જરા મર્દાનગીનુ છે ! પાછો તો નહિ પડે ને ?'

'એની ફીકર નહિ, પણ ઇનામ શુ ?'

'સવા કોરી'

ધારશીએ કામ સમજી લીધુ ને સંધ્યાનો છેલ્લો પ્રકાશ પૃથ્વી પરથી તદ્દન ભૂસાઇ ગયો ત્યારે કુહાડી લઈ ધીરેથી ઘરબહાર નીકળી ત્યા પહોચી ગયો તારાઓના પ્રકાશમા ઉભો બાવળ તમરા ને વનવાગડાની ચીસોથી અશાન્ત હતો ધારશીએ આડુ અવળુ જોયા વગર કુહાડાનો ફટકો માર્યો. નાના મોટા પીળા ફૂલ જમીન પર પથરાઈ ગયા. પછી તો ફટકા પર ફટકા, ઘા પર ઘા !

કેટલીયવાર સુધી આ કામ પહોચ્યુ આખરે મધરાતનો શીળો પવન છૂટ્યો ને બાવળ કડેડાટ સાથે જમીનદોસ્ત થયો ધારશી કામ પુરુ કરી કુહાડી ખભે મૂકી રવાના થયો ઘેર પહોચી કુહાડી ખાટલા નીચે નાખી એ ઘસઘસાટ ઊંઘી ગયો. ભરભાખળે ઢોર છોડ્યાની વેળાએ ધારશી જાગ્યો ઝાંખા પ્રકાશમા જોયુ તો કપડા લાલચોળ થઈ ગયેલા. તરત જ ગામ બહાર જળાશયે પહોચી કપડા ધોઈ નાખ્યા સવાર થતા પટેલને ત્યા જઈ પોતાના કાર્યનુ વિવરણ કરી સવાકોરીનુ ભારે ઈનામ લઈ આવ્યો !

આ તો એકાદ પ્રસંગ આવા અનેક બનાવ ધારશીના બાલ્યજીવન સાથે જોડાયેલા છે કોઇ ચૂડેલોના સમાગમના, તો કોઈ ભૂતભાઈના ભેટાના ઉત્તર જીવનની નિર્ભયતાના અંકુર તેનાનાં બાળપણથી જ આવી રીતે પ્રફુલ્લિત થયેલા નજરે પડતાં હતા

મહત્ત્વાકાંક્ષા, ધારેલા મનસુબાને પાર પાડવાની સહિષ્ણુતા ને પરિશ્રમથી જરા પણ કાયર ન થવાની વૃત્તિ આ કાળે પણ ધારશીમા આ રીતે પ્રકાશતા તો હતા જ.

પત્રી ગામને પાદર હવાડો હતો. ઢોર પાણી પી થોડીવાર ત્યા આરામ કરતા પણ કોઈ ઝાડની છાયા ન હોવાથી ગરમીમા હેરાનગતિ થતી ગામલોકોએ બહુવાર પ્રયત્ન કરી જોયો પણ કોઈ ઝાડ ઉગી જ ન શક્યુ. એક દિવસ આ અશક્યને શક્ય કરવાનો વિચાર ધારશીને થયો એણે નિશ્ચય કર્યો, કે એક ફક્કડ વડલો વાવવો જ

એણે પોતાના સાથીદારોને વાત કરી. સહુએ હસી કાઢી. 'ગાંડો થયો છે ! આ વેરાનમાં તે વડલો કેવો ?' પણ ધારશી આથી હિંમત ન હાર્યો. એણે ખાડો કરી ખાતર પૂર્યું. એક સુંદર ડાળ લાવી રોપી પાણીનું સિંચન શરુ કર્યું. પણ ધખતી ધોમમાં, રેતીની વચ્ચે નાનો રોપ કેમ પલ્લવે ? બીજે દિવસે તે બળીને ખાખ થઇ ગયો છતા ધારશી હિંમત ન હાર્યો. એક નવો રોપ નાખ્યો ક્યારો કર્યો લૂના ઝપાટાથી રક્ષવા છાંયડો કર્યો.

આખરે સહુના આશ્ચર્ય વચ્ચે એ રોપને ટીશીઓ ફૂટી. ધારશી વધુ દૃઢતાથી જતન કરવા લાગ્યો વખત જતાં એ રોપ ફાલ્યો ફૂલ્યો ને આજે પણ એ બાળમહાત્માની હિંમત, સાહસ ને કર્તવ્યપરાયણતાની યાદ આપતો એ પત્રીને પાદર ઉભો છે

આમ દરેક સમર્થ પુરુષો માટે બન્યુ છે તેમ–જગતના એક અંધારે ખૂણે સાહસ, શૂરવીરતા, નિર્ભયતા ને મનોરથોની મક્કમતા જીવનમા ભરતો ધારશી મોટો થવા લાગ્યો

* * *

મૃત્યુના મ્હોંમાં

ધારશીની ઉંમર ચૌદ વર્ષની થઈ એટલે તેના પિતાજીની ઇચ્છા તેને વ્યાપાર માટે મુંબઈ મોકલવાની થઈ. કચ્છનો પ્રાચીન વ્યાપાર પડી ભાંગ્યો હતો ને કેટલાય સાહસિકોએ પરદેશ ખેડવાની શરૂઆત કરી હતી. વહાણવટામાં હવે કસ નહોતો રહ્યો. આવક જાવક ઘટતા દરેક ધંધા પર મંદી આવી ગઈ હતી. આવી મંદીની અસરમાં મુંબઈ શહેરે ઘણા કચ્છીઓનું લક્ષ ખેંચ્યું હતું. કેટલાક તો કેવલ દોરી લોટો લઈને ગયેલા લક્ષાધીશ થયા હતા. અને એ લક્ષાધીશ કચ્છીઓ પણ પોતાના વતનભાઈઓ પર વહાલ વરસાવવું ન્હોતા. ભૂખ્યા વેપાર કરવા મુંબઈ આવનાર કચ્છીને રોટલા અને ઓટલાથી મુંઝાવાનું તો ન્હોતું જ. આવી રીતે કેટલાય કચ્છીઓ મુંબઈમાં આવીને જામ્યા હતા.

ધારશીએ લખવા વાંચવા પૂરતું ભણી લીધું હતું. પ્રથમ પિતાજી રોજગાર બાંધીને મુંબઈ ગયેલા. હવે ધારશીને ત્યાં જવાનું નક્કી થયું. આખરે એક દિવસ વહાલું વતન, વહાલી માતા વગેરેની હુંફ છોડી મુંબઈ જવા એ સ્ટીમરમાં ચડી બેઠો.

૧૪ વર્ષ સુધી પછી જેવા ગામડામાં ઉછરેલા ધારશીને મુંબઈ જોઈ એકદમ આશ્ચર્ય થયું હશે! ધમાલ ધમાલ ને ધમાલ! જાણે કોઈ નગરી જાગે ચડી ન હોય! વેગ, ચેન, ને રંગ!

વાહનોય દોડે ને માનવી પણ દોડે ! યંત્ર ને કારખાનાઓના શોરબકોર જેમ માનવીઓ પણ શોરબકોર કરે ! ચાલવાનુ પણ દોડવામાં. બોલવાનુ પણ ઉતાવળમાં. નિરાંત તો ક્યાંય નહિ !

પ્રવૃત્તિના પરમ ધામ મુંબઇમા ધારશીને નવું જોવા જાણવાનુ ઘણું હોય. ધીરે ધીરે એ બધાથી પરિચિત થઇ ગયો કુતૂહલબુદ્ધિ શાન્ત થઇ ગઈ ને તે મુબઇગરો બનવા લાગ્યો.

ધારશી મુંબઈ આવ્યો ત્યારે પિતાએ ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી કે, મુબઇ જઈ વ્યાપારમાં પણ પળોટાવું ને સાથે સાથે નિશાળે પણ જવુ ધારશીની પણ ઇચ્છા ભણવાની હતી એ બપોરના એક ગૂજરાતી નિશાળમા જવા લાગ્યો ને બાકીનો વખત પિતાજીના સ્નેહિની દુકાને બેસવા માંડયો અહી નિશાળમાં એ નામુઠામું લખતા, પત્રવ્યવહાર કરતાં શિખ્યો તથા વેપારજોગુ જ્ઞાન મેળવી લીધુ બુદ્ધિ કુશાગ્ર એટલે થોડા વખતમાં તો દુકાનની બધી આપલે, ભાવતાલનુ પણ જ્ઞાન મેળવી લીધુ

થોડા વખત પછી ઘેલાશાહને લાગ્યુ કે હવે ધારશી વ્યાપારને યોગ્ય થયો છે તેમણે તુવેરના કારખાનાવાળા એક દુકાનદારને ત્યાં તેને નોકરીએ બેસાડ્યો ધારશીએ પોતાનુ તમામ લક્ષ તેમાં પરોવ્યું જોતજોતામાં તો એ પાવરધો થઇ ગયો. દુકાનધણીને તેનાથી ખૂબ લાભ થવા લાગ્યો થોડા વખત પછી તેને પોતાનો ભાગીદાર બનાવ્યો ધધો ધીકતો ચાલવા લાગ્યો ધારશીની ગ્રાહકો પતાવવાની શક્તિ, નામાઠામાની ચોકસાઇ, મહેનતનો શોખ ને બજારની વધઘટ પરની દૃષ્ટિ અજબ હતા.

ધારશીની આવક ઠીક થઇ માતા સુભગાબાઇ પણ પોતાની પુત્રી રતન અને પુત્ર મોણશીને લઇ મુબઇ આવ્યા ત્યારપછી ઘેલાશા ખેતર–જમીન જાળવવા મુખ્યત્વે પત્રી જઇ રહ્યા

કારખાનુ ધમધોકાર ચાલતું હતુ આ વેળા તુવેરદાળની સૂચિત્રી ચઢે એવી બનાવટ જોઈ એનું હૃદય એટલુ લાગણીપ્રધાન બની ગયુ કે ત્યારથી તેણે જીવનભર તુવેરદાળ ન ખાધી ઉત્તર જીવનમા પણ એક વખત ભાગલપુરમાં રેશમનુ કારખાનુ જોતાં

: ૪ :

મૃત્યુના મ્હોંમાં

ધારશીની ઉંમર ચૌદ વર્ષની થઈ એટલે તેના પિતાજીની ઇચ્છા તેને વ્યાપાર માટે મુંબઈ મોકલવાની થઈ કચ્છનો પ્રાચીન વ્યાપાર પડી ભાગ્યો હતો ને કેટલાય સાહસિકોએ પરદેશ ખેડવાની શરુઆત કરી હતી વહાણુવટામાં હવે કસ નહોતો રહ્યો આવક જાવક ઘટતા દરેક ધધા પર મંદી આવી ગઈ હતી આવી મદીની અસરમા મુંબઈબંદરે ઘણા કચ્છીઓનુ લક્ષ ખેચ્યુ હતું કેટલાક તો કેવલ દોરી લોટો લઈને ગયેલા લક્ષાધીશ થયા હતા અને એ લક્ષાધીશ કચ્છીઓ પણ પોતાના વતનભાઈઓ પર વહાલ વરસાવવુ નહોતા. ભૂલ્યા વેપાર કરવા મુંબઇ આવનાર કચ્છીને રોટલા અને ઓટલાથી મુંઝાવાનુ તો નહોતું જ આવી રીતે કેટલાય કચ્છીઓ મુંબઈમા આવીને જામ્યા હતા

ધારશીએ લખવા વાચવા પૂરતું ભણી લીધુ હતુ. પ્રથમ પિતાજી ગાજર બાધીને મુંબઈ ગયેલા હવે ધારશીને ત્યા જવાનુ નક્કી થયુ. આખરે એક દિવસ વહાલુ વતન, વહાલી માતા વગેરેની હુંફ છોડી મુંબઈ જવા એ સ્ટીમરમા ચઢી બેઠો

૧૪ વર્ષ સુધી પત્રી જેવા ગામડામા ઉછરેલા ધારશીને મુંબઈ જોઈ એકદમ આશ્ચર્ય થયુ હશે! ધમાલ, ધમાલ ને ધમાલ! જાણે કોઈ નગરી જુદ્ધે ચડી ન હોય! વેગ, વેગ, ને વેગ!

વાહનોય દોડે ને માનવી પણ દોડે ! યંત્ર ને કારખાનાઓના શોરબકોર જેમ માનવીઓ પણ શોરબકોર કરે ! ચાલવાનુ પણ દોડવામા બોલવાનુ પણ ઉતાવળમાં. નિરાંત તો ક્યાંય નહિ !

પ્રવૃત્તિના પરમ ધામ મુંબઇમાં ધારશીને નવુ જોવા જાણવાનુ ઘણુ હોય. ધીરે ધીરે એ બધાથી પરિચિત થઇ ગયો. કુતૂહલબુદ્ધિ શાન્ત થઇ ગઈ ને તે મુંબઇગરો બનવા લાગ્યો.

ધારશી મુંબઈ આવ્યો ત્યારે પિતાએ ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી કે, મુંબઇ જઈ વ્યાપારમાં પણ પળોટાવું ને સાથે સાથે નિશાળે પણ જવુ ધારશીની પણ ઇચ્છા ભણવાની હતી એ બપોરના એક ગૂજરાતી નિશાળમા જવા લાગ્યો ને બાકીનો વખત પિતાજીના સ્નેહિની દુકાને બેસવા માડયો અહીં નિશાળમાં એ નામુઠામું લખતા, પત્રવ્યવહાર કરતાં શિખ્યો તથા વેપારજોગું જ્ઞાન મેળવી લીધું બુદ્ધિ કુશાગ્ર એટલે થોડા વખતમા તો દુકાનની બધી આપલે, ભાવતાલનુ પણ જ્ઞાન મેળવી લીધુ

થોડા વખત પછી ઘેલાશાહને લાગ્યું કે હવે ધારશી વ્યાપારને યોગ્ય થયો છે તેમણે તુવેરના કારખાનાવાળા એક દુકાનદારને ત્યા તેને નોકરીએ બેસાડયો ધારશીએ પોતાનુ તમામ લક્ષ તેમાં પરોવ્યુ. જોતજોતામાં તો એ પાવરધો થઇ ગયો દુકાનધણીને તેનાથી ખૂબ લાભ થવા લાગ્યો થોડા વખત પછી તેને પોતાનો ભાગીદાર બનાવ્યો ધધો ધીકતો ચાલવા લાગ્યો ધારશીની ગ્રાહકો પતાવવાની શક્તિ, નામાઠામાની ચોકસાઇ, મહેનતનો શોખ ને બજારની વધઘટ પરની દષ્ટિ અજબ હતા

ધારશીની આવક ઠીક થઇ માતા સુભગાબાઇ પણ પોતાની પુત્રી રતન અને પુત્ર મોણશીને લઇ મુબઇ આવ્યા ત્યારપછી ઘેલાશા ખેતર-જમીન જાળવવા મુખ્યત્વે પત્રી જઇ રહ્યા

કારખાનુ ધમધોકાર ચાલતું હતુ આ વેળા તુવેરદાળની ચિત્રી ચઢે એવી બનાવટ જોઈ એનું હૃદય એટલુ લાગણીપ્રધાન બની ગયુ કે ત્યારથી તેણે જીવનભર તુવેરદાળ ન ખાધી ઉત્તર જીવનમા પણ એક વખત ભાગલપુરમાં રેશમનુ કારખાનુ જોતાં

તેના પર આવી અસર થયેલી ને ત્યારથી રેશમને શરીરે સ્પર્શ સુદ્ધા નહિ કરેલો. લાગણીપ્રધાનતા અને ધર્મપ્રિયતા જીવનના પ્રારંભથી જ કોઇના પણ ગુરુપદ વિના, સહજસિદ્ધ દેખાતી હતી.

મુબઈમા ધારશીનુ જીવન હવે દરેક રીતે શાન્તિથી પસાર થઈ રહ્યુ હતું તેને કોઇ વાતની કમીના નહોતી પણ ભાવીના ઉદરમાં શુ ભરેલુ છે, તેને કોણ જાણી શકયુ છે !

એક દિવસ દુર્દૈવનો કાળપ્રવાહ ધારશી ભણી વહી નીકળ્યો

વિ સં ૧૯૫૬ મા પ્લેગદેવે મુબઈને ઘેરી લીધુ. હવાના એકાદ વાવાઝોડાએ ઝાડ પરથી જેમ અનેક પાકા ફળો તૂટી પડે એમ માનવીઓ જોતજોતામાં મરવા લાગ્યા મહોલ્લેમહોલ્લે, લતેલતે, ચાલીએચાલીએ મૃત્યુની કાળખજરી બજવા લાગી ભર્યાં ઘર ઉજ્જડ થવા લાગ્યા જ્યા ચોવીસે કલાક અટ્ટહાસ્ય ગૂંજ્યા કરતું ત્યા પ્રાણદેવતાની પોકો સભળાવા લાગી

પ્લેગના પિશાચથી બચવા લોકો મુબઈ છોડીને નાસવા માંડ્યા. કેટલાય ઘરોમા મડદાં એમને એમ સડતા રહ્યા ને લત્તાઓ વેરાન બની ગયા. સડેલા મડદાની દુર્ગંધ, ચોર ને બદમાશોનુ જોર મુબઈમાથી ન જનારને પણ જવાની પ્રેરણા કરતા

ધારશી બધુ સમેટવાની તૈયારીમા હતો. ત્યા તો માતા સુભગાબાઇને પ્લેગની એક ગાઠ નીકળી ધધો વેપાર સમેટવાની વાત બાજુમા રહી ને માતૃભક્ત ધારશી સારવારમા ગૂથાઇ ગયો દવા ચાલવા લાગી પણ દર્દ વધતું જ ગયુ બીજી ગાઠે દેખાવ દીધો માતા પોતાનુ ભવિષ્ય પરખી ગઈ એણે સૌને શીખામણ આપી ત્યા ત્રીજી ગાઠે દેખાવ દીધો ધારશી દિનરાત ભૂલીને સારવાર કરી રહ્યો હતો પણ બધુ નિરર્થક હતુ માતાએ બચ્ચાઓ પર પ્યારનો છેલ્લો હાથ ફેરવી નવકારમત્ર સભળાવવા કહ્યુ થોડી ક્ષણો બાદ એણે આખ મીંચી લીધી વાતાવરણ રુદનથી કમ્પી ઉઠયુ શબને દેન દેવામા આવ્યો માતાની ધગધગતી ચિતાઓ જેવી કેટલીય જ્વાળાઓ હૃદયમાં પેટાવી ધારશી સ્મશાનથી પાછો ફર્યો

પણ 'Sorrow Does not come alone.' આપત્તિને એકલા આવવું ગમતું નથી ઘેર આવતા નાના કોરકે ફૂલ શી બેન રતન પ્લેગની દાઢમાં સપડાઇ ચૂકી હતી કલેજાને મહા-મહેનતે થામી ધારશી બેનની સેવામાં બેસી ગયો. પણ એની સેવા નિષ્ફળ જવા સરજાઈ હતી રતન પણ માતાને પથે પળી. સોનાપુરની રાખમા એ મળી ગઇ

નિરાતે વસતા પક્ષીના માળામા કોઇ શિકારીનો પંજો પડે એમ ધારશીના કુટુમ્બમાથી એક પછી એક માણસો પ્લેગદેવના પંજામાં સપડાવા લાગ્યાં. માતા ને બેન પાછળ બીજા બે ગયા

ધારશીની હૃદયવેદના અસીમ હતી. મમત્વના રુદન કલેજા ચીરનારાં હોય છે. મૂર્છાના મરશિયાં મહામનના માનવીઓને પણ ડોલાવે છે

મૃત્યુ સખ્યા વધતી જ જતી હતી ચાર ઉપરથી આઠ ઉપર ને ધીરેધીરે આકડો સોલથી સત્તર પર આવી થોભ્યો એ બધાને ખભે નાખી મુબઈની ઉજ્જડ શેરીઓ વચ્ચે પસાર થનાર ધારશીની સંસારી મનોભાવના તો અસારભાવનાની વલોવાતી અનેક ઉર્મિઓમા લુપ્ત થઈ ગઇ હતી. આ અસારભાવના સ્વયભૂ – અનુભવજન્ય હતી સમગ્ર શાસ્ત્રોના હજારો પૃષ્ઠોમા વર્ણવાયેલું માનવદેહનુ ક્ષણભગુરપણું એણે આખ સામે નિહાળી લીધુ હતું સત્તર સત્તર સ્નેહિના મૃત્યુ જોનારાના દિલમાં મોહક સ્નેહસંબધ તો ક્યાથી હસ્તી ધરાવે !

ધારશીનુ નાનુ મુગ્ધ હૃદય આત્મમથનની અવનવી ઉર્મિઓ વચ્ચે ઝોલા ખાઈ રહ્યુ હતું ત્યાં પ્લેગદેવે પોતાના ભક્ષને બચાવવા મથનાર પર કરડી નજર નાખી એક–બે નહિ, પણ એકી સાથે ત્રણ ત્રણ ગાંઠોએ તેને બિછાના પર પટકી પાડ્યો આ વખતે પોતાના ગણાવાય તેવા એક નાના ભાઇ સિવાય ને કદી કદી મળવા આવતા મિત્ર સિવાય તેનુ કોઈ ન હતું

સત્તર જે માર્ગે ગયા તે માર્ગે જવાના તેડાં આવ્યા સમજી ધારશીએ વ્યથા સહન કરવા માંડી

:૫:

ધર્મને શરણે

બિછાનામા તરફડતા ધારશી સામે એક નવી દૃષ્ટિ ધીરે ધીરે ઉઘડતી જતી હતી જેણે જીવનભર આત્મા, કર્મ કે આલોક પરલોકનો વિચાર નહોતો કર્યો, એને આજે રોગ વિચાર કરાવી રહ્યો હતો! કેટલીકવાર બુરાઈ પણ ભલાઈની જન્મદાત્રી બને છે!

'મારુ કોણ? માતા નહિ, પિતા નહિ, સ્નેહિ નહિ, મારું કોઈ નહિ' ધારશીના હૃદયસાગરમા આ વિચારે એક વર્તુલ પેદા કર્યું ને પછી તો ઉપરા ઉપરી વર્તુલો જન્મવા લાગ્યાં આત્મા અને દેહની જુદાઈ, કર્મોની સારાસારતા, જીવન સફલ કેમ બને, સસારમા વ્યાપી રહેલ આ મૃત્યુથી કેમ બચાય, વગેરે વિચારો સ્વયભૂ પ્રેરણાથી જાગ્રત થયા. આ દર્દમાંથી બચવાનો કોઈ ઉપાય નહિ હોય, એ વિચારે હૃદય પર કબજો કર્યો

એક વિચાર આવ્યો કે એનો અન્ત પામવો, એ પોતાના મૂળ સ્વભાવ પ્રમાણે ધારશી બિછાનામા તરફડતા પણ વિચાર કરવા લાગ્યો થોડી જ વારમા એને એ વિચારમાં પણ દર્દને કઈ સાન્ત્વન મળતું લાગ્યુ એ વેપારી જેટલી ઝીણવટથી આગળ વધ્યો

ઉજ્જડ થયેલા મુબઈના સ્નેહિજનોમા ધારશીનો વેલશી નામનો સ્થાનકમાર્ગી મિત્ર હતો બિમારીની ખબર પડતાં એ જોવા આવ્યો ધારશીની વેદના અપાર હતી, ને એ વેદનાથી પણ વધુ વેદના જાગ્રત થયેલી દૃષ્ટિને સમજવાની હતી વેલશીએ આવી ધારશીને પાણી પાઈ કુશળ પૂછ્યા

'વેલશી! મને લાગે છે કે હું નહિ બચુ! દર્દ વધતુ જ જાય છે' ધારશીના શબ્દોમા હજારો વીંછીના ડખની વેદના હતી

જીવન એને વહાલું હતુ. મોતને જીતવાનો સુંદર સ્વાર્થ એને અકળાવી રહ્યો હતો.

'કંઈ દવા લીધી!' મિત્રે સ્નેહથી પૂછ્યું.

'લીધી, પણ નકામી નીવડી, હવે તૈયારી જ લાગે છે.'

વેલશી સાચો મિત્ર હતો. એનું હૃદય ગળગળું થઇ ગયુ. મૃત્યુથી તો બચાવવાની તાકાત નહોતી. મૃત્યુ ઉજાળવાનો સંકલ્પ કરી એણે મિત્રધર્મ બજાવવો શરુ કર્યો

'ધારશી! તને લાગે છે કે દુનિયામાં આપણુ કોઈ સગુંવહાલુ છે? સંસારના આ ઉધામા કરીએ છીએ, એ આંખ મીચાતા કંઇ રહેવાના છે? જે શરીર પર આપણે મગરુર છીએ એ પણ કાચની શીશીથીય નાજુક છે એ તેં જોયું? ઘણુય દ્રવ્ય હોવા છતા જે સત્તર સોનાપુરમાં ગયા, એ કંઈ સાથે લઈ ગયાં?'

ધારશીને આ વાતો કંઈક સુખ પહોંચાડતી હતી જેના વિચારોમાં પોતે મુંઝાતો હતો, એ વિચારોની કંઈક સ્પષ્ટતા આમાં જોવાતી હતી એ એકચિત્તે સાંભળવા લાગ્યો

'મિત્ર! સાચી દોલત ધર્મ છે જે અહી પણ રહે છે ને સાથે પણ આવે છે શરીર તો સાધનમાત્ર છે દ્રવ્ય ને આ બધું તો નિમિત્ત માત્ર છે એનો સારો ઉપયોગ કરીએ તો સારુ પરિણામ આવે ને ખરાબ કરીએ તો ખરાબ આવે. માટે ધર્મનુ શરણુ એ જ સાચું શરણુ છે, જે મરવાના ને જન્મવાના બધડાથી છોડાવે છે' વેલશી પોતાનો મિત્રધર્મ બજાવી રહ્યો હતો

'પણ અત્યારે હવે શુ થાય? હું તો જાઉ છુ.'

'ધારશી! ધર્મનુ શરણુ લે! નિશ્ચય કર કે જો સાજો થઇશ તો વિરક્ત બની સંસારની આ માયાજાળનો ત્યાગ કરીશ!'

ધારશી સમજતો હતો કે, આમાથી બચવુ અશક્ય છે. પણ જો બચી જવાય તો આટલા મૃત્યુ ને વિલાપ જોયા પછી એને સંસારમા મોહ નહોતો રહ્યો. તેમ કરવા તેણે પ્રતિજ્ઞા લીધી

ધારશી બીજી બધી દવા છોડી મિત્રની ધર્મદવા લઈ બિછાનામાં પડ્યો રહ્યો એ કંઈક હવે નિશ્ચિત બન્યો હતો

પણ મિત્રે આપેલી દવા તરત ફળી રાતે અફીણના પોલના બંધથી પ્લેગની ગાંઠો ફૂટી ગઈ અને તાવ હલકો પડ્યો

સવારે નાનો ભાઈ મોણશી દવાની શીશી લઈને આવ્યો, પણ અચાનક શીશી એના હાથમાંથી છટકી ગઈ. બધી દવા જમીન પર ઢોળાઈ ગઈ મોણશી ફરીથી દવા લેવા જવા તૈયાર થયો ત્યારે ધારશીએ હસતાં હસતાં કહ્યુ

'મોણશી ! સારુ થયુ કે એ શીશી ફૂટી ગઈ. મે દવા લઈ લીધી છે હવે વિશેષ દવાની જરુર નથી ' નાનો ભાઈ આમા કઈ સમજી ન શક્યો. પણ દર્દના પાણી વળતા થયાં હતા. ગાઠો તો સાવ ચાલી ગઈ તાવ પણ ગયો શક્તિ પણ ધીરે ધીરે આવવા લાગી થોડા દહાડામા તો ધારશી સાવ સાજો થઈ ફરવા લાગ્યો

પણ હવે તેના હૃદયને ચેન નહોતુ. કો'ક વખત શ્રીમતના બગલાઓ એને લોભાવતા કો'ક વખત સંસારની રળિયામણી લાલચો એને લહેર કરવા નોતરતી અને એ કાળે ધારશીને વિચાર થતો કે આ ગ્રાહ્ય કે પેલુ ? પણ તરત જ એને યાદ આવતું કે, એ મહેલાતો ને એ ભોગવિલાસો કોઈને ન બચાવી શક્યા. એ એમને એમ રહ્યા ને એને પોતાનુ ગણનારા તો ક્યાય ચાલ્યા ગયા કોઈ એમને ન રોકી શક્યુ માટે જેણે મારુ રક્ષણ કર્યું તેનુ જ શરણ લેવુ

વિચાર નક્કી થયો સંસારત્યાગ જરુર કરવો જે કોઈ પણ સંન્યાસી, સાધુ કે ફકીર મળે, જેના સત્સંગમા મનને શાન્તિ મળે, જીવનનુ કલ્યાણ થાય, તેની પાસે ધર્મનુ શરણ સ્વીકારવુ. બસ, મુબઈ છોડવાની બધી તૈયારીઓ થઇ ગઈ થોડુ ઘરેણુ ગાઠુ હતુ તે વેચી મારી બધુ દ્રવ્ય નાના ભાઈને સોપી દીધુ. એક નાનકડી ટ્રંક ખરીદી તેમા થોડા કપડા અને પોતાને માફક આવતી પાચસો છસો બીડીઓનો ખજાનો ભરી લીધો અને મુબઈ બંદરથી માડવી તરફ જતી સ્ટીમરમા એક દિવસ કોઈને પોતે ક્યા ઉદ્દેશથી જાય છે, તે કહ્યા વગર ધારશી ચઢી બેઠો

: ६ :

ગુરુની શોધમાં

તરંગોની હારમાળા ચાલી રહી હતી, સાગરમાં અને ધારશીના શાન્તિશોધક હૃદયમાં. અનેકવિધ વતુર્ળો ક્ષણે ક્ષણે જન્મતાં ને નાશ પામતાં. પણ સંસારની ક્ષણભગુરતાનો પટ એટલી મજબૂત રીતે બેસી ગયો હતો, કે બીજા બધા તરંગો ત્યાં સુધી આવીને વિલીન થઈ જતા

સ્ટીમર તીવ્ર ગતિથી માંડવી તરફ વહી જતી હતી. માર્ગમાં લોકપ્રસિદ્ધ સ્ટીમર 'વીજળી'નો ભેટો થયો. નવામાં નવી ઢબે બનાવેલી આ આગબોટે લોકો પર કામણ કર્યાં હતાં એ આજે પ્રથમ પ્રવાસે નીકળેલી. એના ઉપર કેટલીય જાનો હતી. કેટલાય અણુપૂર્યા કોડના દંપતી હતાં. કેટલાય શોખીન શ્રીમંતો ને વેપારીઓ સહેલગાહે નીકળ્યા હતા. વીજળીના દીવાઓના તેજથી ઝળાંહળાં થઈ રહેલી સાગરની મહારાણીને ધારશી જોઈ રહ્યો જોત જોતામાં એ અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

માંડવીનુ બારુ દેખાયુ ને સ્ટીમરમાંથી સૌ હોડીમાં ઉતર્યાં ધારશી દિશાશૂન્ય હતો. સંસારથી વિરક્ત તો થવું હતું. પણ કેવી રીતે અને કોની પાસે જવું ? એ બંદર પર આમ તેમ ફરવા માડ્યો એટલામાં શૌચનિવૃત્તિથી પાછા ફરતા કાનજી સ્વામી નામના એક સ્થાનકમાર્ગી સાધુ દેખાયા. (જેઓ અત્યારે કચ્છમાં આઠકોટી સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાયના પૂજ છે, એ ધારશીના સંસારી બનેવી હતા) એમણે ધારશીને બોલાવ્યો

'ધારશી ! અહીં ક્યાથી ?'

'મુંબઈથી'

'ઘેર જાય છે ?'

'ના, ના મારે તો હવે સસારથી વિરક્ત થવુ છે'

મુનિરાજ આ છોકરાને સસારથી વિરક્ત થવાની વાતને આટલી સરળતાથી બોલતો જોઈ હસ્યા કાનજી સ્વામીના ગુરુ વ્રજપાળજી સ્વામીનો સપ્રદાય એ કાળે કચ્છમાં વખણાતો હતો માડવીમાં જ તેમનુ ચોમાસુ હતું મુનિરાજે ધારશીને ગુરુજી પાસે ચાલવા કહ્યુ બન્ને જવાની તૈયારી કરે છે એટલામાં સમાચાર આવ્યા કે 'સ્ટીમર વીજળી ડૂબી ગઈ' આ સમાચાર નહોતા પણ લોક સમુદાય પર વજ્રપાત હતો જ્યાં જુઓ ત્યા રોકકળ મડાઈ ગઈ

કેટલીય માતાઓના એકના એક આધારભૂત દીકરાઓ વીજળી સાથે જળશરણ થયા હતા કેટલીય નવવધુઓના કકણો ભાગીને ભૂક્કો થયા હતા અણુપૂર્યા કોડના અનેક દપતી સાગરના પેટાળમા સ્વાહા થઇ ગયા હતાં. જગતની કેટલીય વ્યક્તિઓ સ્નેહિને ખોઈ ચૂકી હતી

ધારશીના વૈરાગ્યવાસિત દિલ પર આ વાતે વધુ અસર કરી. સત્તર સત્તર સ્નેહિઓની ભભૂકતી ચિતાઓ, પોતાના દેહ પર મૃત્યુની નાગચૂડ, ને 'વીજળી' નો આ અકસ્માત ! સસારની ક્ષણભગુરતાને સમજવા હવે બીજા પ્રમાણ કે દૃષ્ટાન્તની જરૂર નહોતી માનવી નાચે છે ને રાચે છે, પણ ક્યાં જાણે છે કે કાળનો પંજો શિર પર તોળાઇ રહ્યો છે ? એને કાનજી સ્વામીએ મધુબિંદુવાળું દૃષ્ટાન્ત કહ્યું ધારશીએ પાકો નિશ્ચય કર્યો કે હવે તો આ જીવનનુ કલ્યાણ કરવું, મૃત્યુને તરી જવુ

ધારશી સ્થાનકે આવ્યો. વ્રજપાલ સ્વામીએ ક્ષણવાર ધારશીના ચહેરા સામે જોયા કર્યું. વિશાળ નેત્ર, રોગથી સહેજ ઘસાયેલો છતાં પડછદ દેહ, સરલ મુખાકૃત્તિ ને ઉન્નત લલાટ સ્વામીજીના હૃદયમા ધારશી માટે પહેલી મુલાકાતે જ ગારો

અભિપ્રાય બંધાઈ ગયો. એમણે આબદાર મોતીની પરીક્ષા કરી લીધી. છોકરાના ઉજ્જવળ ભવિષ્યની આગાહી આપતી કેટલીક વાતો શિષ્યો સાથે કરવા માંડી.

ધારશી આમાં કંઈ ન સમજ્યો. એને તો એક રઢ લાગી હતી કે સંસારથી વિરક્ત બનવું, મોતને જીતવું અને એની આ વાતો સૌને હસાવતી હતી. સ્ટીમર પરથી ઉતર્યા પછી બીડી પીધાને લાંબો સમય થયો હતો. સાધુઓનો પહેલો પરિચય હતો. ધારશીએ ભોળાભાવે બીડી કાઢીને સળગાવી.

વજપાલજી સ્વામી સહેજ હસ્યા. સંસારના પાપથી તદ્દન અનભિજ્ઞ આ જુવાનને તેમણે સ્નેહભર્યા અવાજે કહ્યું : 'ભાઈ! સાધુ થનારને તો બીડી ન પીવાય. એણે તમામ વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.'

સાધુ થવા માટે નિર્વ્યસની બનવું જરૂરી છે, એટલું જ્ઞાન થતાં ધારશી ત્યાંથી ઉઠ્યો. મુંબઈ બંદરથી આસપાસ દગી કરીને આણેલી પાચસો છસો બીડીઓનો સ્થાનકની બહાર ઓટલા પર ઢગલો કર્યો. એકી સાથે પીવાય તેટલી પી લીધી, અને પછી ઢગલાને દીવાસળી ચાંપી. આમ વ્યસનોની હોળી માનતા ધારશીને લાગ્યું કે એણે સાધુતાભણીની પ્રાથમિક ભૂમિકા વટાવી.

વજપાલજી સ્વામીને આ ઋજુપરિણામી જુવાનને માટે આશા બંધાણી. એમણે ધારશીને સાન્ત્વન આપ્યું. તેમ જ જણાવ્યું કે 'અમારા સંપ્રદાયના કાનૂન મુજબ માતાપિતા કે વાલીની રજા વગર દીક્ષા ન અપાય. હમણાં રહેવું હોય તો રહે, અભ્યાસ કર! તેટલા વખતમાં તારા પિતાની રજા મંગાવ, પછી જોઈશું.'

ધારશીને ખૂબ આનંદ થયો. એ સાધુઓની વચ્ચે રહી અભ્યાસ કરવાની સાથે મુનિધર્મના આચારો શીખવા લાગ્યો.

:૭

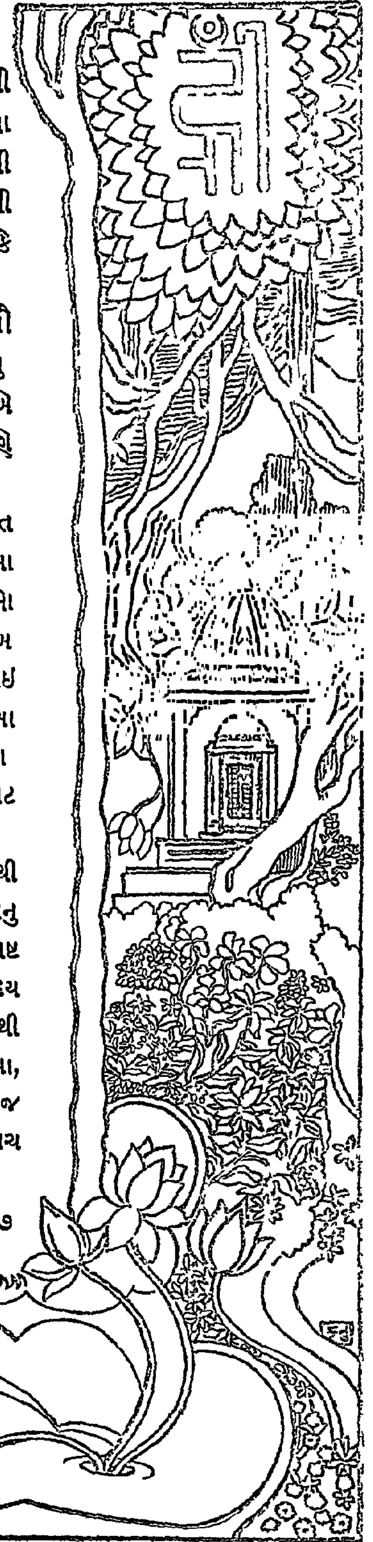
ધારશી—ધર્મસિંહ સ્વામી

ધારશી જ્યારે સાધુતા ભણી પ્રયાણ કરી રહ્યા હતો, ત્યારે પત્રીમાં જૂદી જ રામકહાણી જાગી હતી. ધારશીએ જે દિવસે મુંબઈ છોડચ તે દિવસે જ ત્યાથી ભાઈ મોણશીએ પિતા ઘેલાશા પર તાર કર્યો હતો

'ધારશી સ્ટીમરથી આવે છે'

ઘેલાશા ગાડુ જોડીને માડવી બદરે સામા આવ્યા, પણ જરા મોડા થયા સ્ટીમરના બધા ઉતારુ રવાના થઈ ગયા હતા ઘેલાશા ધારશીની શોધ ચલાવવા લાગ્યા, પણ કોઈ ઠેકાણેથી તેનો પત્તો ન લાગ્યો એમણે ફરીથી મુંબઈ તાર કર્યો 'ધારશી આવ્યો નથી'

ત્યાથી જવાબ પાછો ફર્યો કે, 'અહીંથી તો રવાના થઈ ગયો છે' આ ખબરથી પિતાનુ દુ ખ અસહ્ય થયુ પુત્રી અને પત્નીના મૃત્યુ પછી આ બે પુત્રો પર જ એમની આશા હતી. તેમા પણ ધારશીને પ્લેગમાથી સારો થયેલો જોવા એમનુ હૃદય ઉત્કંઠિત હતુ ચારેબાજુ તપાસ કરી, પણ તેનો પત્તો ન જ લાગ્યો થાકીને ભારે નિરાશા સાથે એ પત્રી પાછા ફર્યા સહુએ ભેગા મળી એકીમતે નિશ્ચય કર્યો કે, 'ધારશીને પ્લેગની ગાઠો તો નીકળી હતી સ્ટીમર પર તબિયત લથડી હોય અને સ્ટીમર વાળાઓએ એને સમુદ્રને હવાલે કર્યો હોય!'

અધે રોકકળ ચાલી રહી સૌએ ધારશીને મુએલો માની તેના નામથી સ્નાન કરી લીધુ. બીજી તરફ સ્થાનકની દિવાલોમા ધારશી પણ જગતની આ માયાને મરેલી માની માનસિક સ્નાનથી શુદ્ધ થઈ રહ્યો હતો દિવસો વીતવા લાગ્યા. કાળદેવ પણ આ કથની પર વિસ્મરણનો હાથ ફેરવી રહ્યા હતા, ત્યાં પત્રીના એક શ્રાવકે ઘેલાશાને ખબર આપ્યા 'માડવીમાં મેં ધારશીને જોયો છે '

કેટલીક વાતો દુ ખમાય હસાવે તેવી કઢંગી લાગે છે સૌ આ વાત પર હસ્યા. પણ પેલા શ્રાવકે વધુ ખાતરી આપતાં કહ્યુ 'માડવીના સ્થાનકમા ધારશીને કંઇક ગોખતો મે જોયો છે એ સાધુજેવા વેષમા હતો મે એને ઘેર આવવા ઘણુ કહ્યુ પણ તેણે ના પાડી '

ઘેલાશાને આ વાત પર સાધારણ વિશ્વાસ બેસતા તે તરત ગાડુ જોડી ધારશીના માસા સાથે માંડવી આવ્યા સ્થાનકમા જઇ જુએ છે તો ધારશી ત્યા બેઠો હતો આ જોઇ માસાજીનો ક્રોધ ભયકર થયો તેમણે ધારશીને કુળકલંક કહી ખૂબ સભળાવ્યુ એ વખતે સામાન્ય રીતે પોતાના કુટુમ્બમાથી કોઇ દીક્ષા લે તો નાનપ લેખાતી ઘેલાશાનુ પ્રેમાળ હૃદય પુત્રને આ દશામાં ન જોઈ શક્યુ તેઓ સમજ્યા કે ધારશી સાધુ થઈ ગયો એ બેભાન થઈ પૃથ્વી પર પટકાઈ પડ્યા મોહ–માયાના પછડાટ જ આવા હોય છે

પિતા સ્વસ્થ થયા ત્યારે ખબર પડી કે ધારશી સાધુ નથી થયો ધારશીને સામાયિકમા જોવાથી પેલા શ્રાવકે સાધુ થવાનુ કલ્પેલુ એમણે પુત્રને ઘેર ચાલવા કહ્યુ, પણ એણે તો સ્પષ્ટ સભળાવી દીધુ કે 'મારે સાધુ થવુ છે' પિતાનુ પ્રેમઘેલુ હૃદય દીર્ઘ દૃષ્ટિથી જોવા તૈયાર નહોતુ. તેઓ ધારશીને જબરદસ્તીથી પત્રી લાવ્યા પિતા ધારશીને ત્યાથી – સ્થાનકમાંથી ખસેડી શક્યા, પણ તેનુ મન તેના લક્ષ્યબિંદુથી જરા પણ ખસ્યુ નહોતુ એ રોજ પિતાને સમજાવવા લાગ્યો પિતાને વહેમ આવ્યો કે, કદાચ સાધુઓએ ભૂરકી નાખી હશે !

બંનેનો આગ્રહ ધીરે ધીરે દૃઢ થતો જતો હતો પિતા એને રાખવા માગતા હતા, ધારશી જવા માટે સત્યાગ્રહ કરીને બેઠો હતો પોતાની વાતની અસર થતી ન દેખાવાથી પિતાએ ધારશીને ચૌદમુ રતન પણ ચખાડવા માડયુ એને ઘરમા પણ ગોધી રાખવા લાગ્યા ધારશી બધુ સહન કર્યે જતો હતો એને ખબર હતી કે જો એ માતાપિતાની રજા વગર જશે તો સ્થાનકમાર્ગી સપ્રદાયના રિવાજ મુજબ એને દીક્ષા નહિ આપે એને માટે એક જ માર્ગ હતો, અને તે પિતાની રજા લેવાનો

આમને આમ પદર દહાડા વીતી ગયા. ધારશીની ઉત્કઠા ખૂબ વધી ગઈ હતી પિતાના પ્રેમને એ સમજતો હતો, પણ આત્મવચના કે હૃદયદ્રોહનુ મહાપાતક વહોરવા તે તયાર ન હતો જે નિર્ણયથી પોતે બચ્ચો એ નિર્ણયને કેમ ફેરવાય? હુ પોતે પ્લેગમા ગુજરી ગયો હોત તો પિતા શુ કરત? એણે પિતાને ખૂબ સમજાવ્યા અને કહ્યુ 'મને પ્લેગમા મરી ગયેલો માનીને પણ જવા દો! મને તે વિના જરા પણ ચેન નથી હું અહીં છુ છતા મારુ મન ત્યા જ છે'

પણ પિતાજી એમ માને તેમ નહોતા એ કોઈ પણ રીતે મચક નહિ આપે એમ લાગ્યુ ત્યારે એક દહાડો ધારશીએ ઘરના ઉંબરામા જ ધરણુ નાખ્યુ રજા આપશો તો જ ખાઇશ, નહિ તો અહી જ મરી જઇશ, એવો પોતાનો નિશ્ચય કહી સભળાવ્યો પિતાજીએ પણ રજા ન દેવાનો પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો બનેનો સત્યાગ્રહ શરુ થયો

સવારના નવ થયા બનેમાથી એકે દાતણ પણ ન કર્યું બાર થયા પણ કોઇ ખાવા જ ન બેઠુ આખરે ત્રણ વાગ્યા હવે ઘેલાશાને ક્રોધ ચઢ્યો એમણે ફરી ધારશીને માની જવા કહ્યુ પણ એ તો હવાના અનેક ઝઝાવાતોમા હિમાચલ જેવો નિશ્ચલ હતો પિતાજીથી ન રહેવાયુ તેમના ધીરજના મેંગમાળામા ઝડપભેર ઓટ આવવા લાગી પાસે ધગધગતા અગારાથી ભરેલી હોકાની ચલમ પડી હતી ક્રોધમા ને ક્રોધમા તેમણે તે

ધારશીના શરીર પર મારી. એ દાઝ્યો પણ કંઇ ન બોલ્યો. થોડીવારે ફરીથી એ જ શાન્તિથી પિતાને વિનવવા લાગ્યો

'પિતાજી! મને મારી નાખો કા સાધુ થવા દો!'

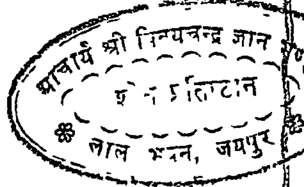
મનને અભડાવી બેઠેલો ક્રોધ-ચાંડાલ ક્ષણવારમાં દૂર થઇ ગયો, એટલે ઘેલાશાને પોતાના કૃત્ય માટે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો આંખોમાંથી અશ્રુની ધારા વહી નીકળી ધારશીનાં નેત્રો પણ રોતા હતા. સાચા પ્રેમની અશ્રધારાથી પવિત્ર થયેલ પિતાએ દીકરાની પીઠ પર હાથ ફેરવતા કહ્યુ

'બેટા! તને સુખ ઉપજે તેમ કર! ચાલ પંચ પાસેથી તને રજા અપાવરાવુ?'

બીજે દિવસે ગામપંચ ભેગુ કરી તેમણે ધારશીને દીક્ષાની રજાચિઠ્ઠી અપાવી અને મુદ્રાથી આઠ કોટી સંપ્રદાયના પૂજ વ્રજપાલજી સ્વામીને આમંત્રી ઉત્સાહપૂર્વક દીક્ષાની તૈયારી કરી ચૌદ દિવસ આ ઉત્સવ ચાલ્યો વિ સં ૧૯૫૭ ના શુભ મુહૂર્તે પૂજ વ્રજપાલજી સ્વામીના હાથે દીક્ષા થઇ તેઓ વ્રજપાલજી સ્વામીના શિષ્ય કાનજી સ્વમી ના શિષ્ય તરીકે જાહેર થયા

પૂજજીએ તેમનુ નામ 'ધર્મસિંહ સ્વામી' રાખ્યુ

૮

શાસ્ત્રાભ્યાસ

મુનિ ધર્મસિંહજીના સાધુપદનો ધ્રુવતારક આત્મકલ્યાણનો હતો, અને આત્મકલ્યાણની સાધના માટે જ્ઞાનસંપાદન કરવુ અત્યંત આવશ્યક હતું સાધુ થયા પહેલા તેમણે સંપ્રદાયની સામાન્ય ક્રિયા પૂરતો અભ્યાસ તો કર્યો હતો જ. હવે તેમણે થોકડા અને રાસા કંઠસ્થ કરવા શરુ કર્યા આ કંઠસ્થ કરવાનુ કામ પરિપૂર્ણ થતા તેમણે આગમ બત્રીસીનો અભ્યાસ શરુ કર્યો

આ વખતે સ્થાનકમાર્ગી સપ્રદાયની સ્થિતિ બહુ વિચિત્ર હતી. શાસ્ત્રનુ સર્વસ્વ માત્ર બત્રીસ આગમો મનાતા. આમા પણ કેટલોક વર્ગ એવો હતો, જે અગિયાર આગમને માન્ય ગણી બાકીનાને યતિઓની સ્વચ્છદ કૃતિઓ કલ્પતો આમા પણ વ્યાકરણ કે જે ભાષાના નિયત અર્થોને બરાબર સમજવા માટે ખાસ જરૂરી વસ્તુ છે, તેનો વિરોધ કરવામા આવતો તેમ જ કોઈ વિચારક ન્યાયશાસ્ત્રના અભ્યાસની વાત કરતો તો એકદમ વજ્રપાત જેવુ જ લેખાતું

જ્ઞાનની તદ્દન સકુચિત સીમામા કેટલીય બિનજવાબદારી ભરી વર્તણુક ચલાવાતી જિનમદિર કે જિનપૂજાનો ક્યાય પણ પાઠ આવ્યો કે નિસકોચભાવે એના પર હડતાલનો પીંછો

(કુચડો) મારવામાં આવતો કોઈ એવો જ શબ્દ આવ્યો કે જેનો અર્થ જોઈએ તેવો ન નીકળે તો એ ચાર મોટા મોટા સાધુઓ ભેગા થઈ પોતાની પસંદગીનો અર્થ ઉતારી લેતા. સંપ્રદાયની મૂડી મનાતા ગ્રંથો પર પૂર્વાચાર્યની ટીકા, ભાષ્ય કે અવચૂર્ણી જોવાની મનાઈ હતી. આ માટે ગુજરાતીમા તૈયાર કરવામા આવેલ અર્થ 'ટબા' સૌને આપવામાં આવતા કોઈ આથી વધુ આગળ જોવાની કે જાણવાની ઇચ્છા કરે તો તેની સામે અનેક બંધનો રજૂ કરવામાં આવતા.

આપણા ધર્મસિંહ ઋષિ જેમ જેમ અભ્યાસમાં આગળ વધતા ગયા, તેમ તેમ તેમની સામે આ બધી બાધાઓ ખડી થતી ગઈ. પણ જે અનેક બાધાઓને તોડી આત્માનું નિર્દ્વંદ્વ સામ્રાજ્ય મેળવવા સાધુ થયો હોય, એને આવી બાધાઓ પ્રગતિ કરતા કેમ અટકાવી શકે? તેમણે એક દહાડો આગળ વધી ગુરુજીને પૂછી લીધું

'આ બધા ગ્રંથોમા ચોતરફ હરતાલ શા માટે લગાવવામા આવે છે? બહુ બહુ વિચાર કર્યા છતા, ગુરુજી! આપણુ વર્તન કેમ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ લાગ્યા કરે છે?'

'મુનિ! હજી તમે નાના છો!' ગુરુની આખો જરા લાલ બની! આપણા વાડાના બધા વૃદ્ધ ને પૂજ્ય પુરુષો જે કરતા આવ્યા છે અને કરે છે, તે શુ ખોટું હશે? તમારે ફરીથી આવી શંકા ન ઉઠાવવી!'

વાસના ઉપર વિજય મેળવવા નીકળેલાઓ પર વાડા જેવી મૃગજળસમી વાતો વિજય મેળવે એ ધર્મસિંહ ઋષિને કેમ ગમે! એમનો વિચારક ને સત્યશોધક આત્મા સત્ય જાણવા વધુ ઉત્સુક બન્યો. ચીલે ચીલે ચાલવા એમણે સાધુવેશ નહોતો પહેર્યો

સ ૧૯૫૮ નુ-બીજુ-ચોમાસુ ભૂજનગરમા થયુ. આ વખતે કાનજી સ્વામી સૂયગડાંગ સૂત્ર વાચતા હતા. આ સૂત્રની વાચના કરતા અનુક્રમે આર્દ્રકુમારના પ્રતિબોધનો પ્રસગ આવ્યો મગધદેશના મહામંત્રી અભયકુમાર એક જિનપ્રતિમા અનાર્ય

દેશમા વસતા આર્દ્રકુમાર પર મોકલે છે અને એ જિનપ્રતિમાના દર્શન કરવાથી એ કુમારને પ્રતિબોધ થાય છે આ કથામા પ્રતિમાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવા છતા કાનજી સ્વામીએ, 'મુહપત્તિ-રજોહરણ મોકલ્યા' એમ અર્થ કરી શ્રોતાના મન રંજિત કરી દીધા.

ધર્મસિંહ ઋષિ નિત્ય વ્યાખ્યાન પુરું થતા એ શાસ્ત્રનાં પાના લઇ કહેલા અર્થ સાથે તેનુ મનન કરતા આજે પણ તેઓ પાના લઈ વિચારવા લાગ્યા 'ટબા'મા કેવલ આર્દ્રકુમારનુ નામ હતુ આથી વધેલી જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા એમણે કથાસબધ તપાસ્યો પણ ત્યા તો પ્રતિમાના ઉલ્લેખ ઉપર હરતાલ મારવામા આવી હતી જે આતરરહસ્ય સ્પષ્ટ રીતે સમજતા તેમને મહિનાઓ લાગ્યા એ આજે એક ક્ષણમા સમજાઇ ગયુ મુનિજીને લાગ્યુ કે જે સ્તભ ઉપર સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓ–પોતે–પોતાની ઈમારત ચણવા માગતા હતા, તે સાવ ખોટો, મૂળ વગરનો ને ઠોકી બેસાડેલો છે એ જ્ઞાન થતા એમના હૃદયમા મન્થનનુ એક જબર આંદોલન ઉભુ થયુ લાગણીઓની એરણ પર સત્યના હથોડા ટીપાવા લાગ્યા

મે સાધુવેશ લીધો તે આ માટે? અરે! ઘરનો દાઝ્યો વનમા ગયો તો ત્યા પણ દવ લાગ્યો હવે સપ્રદાય જાળવુ કે સત્ય? જુવાન મુનિના હૃદયમા અવનવુ મનોમન્થન જાગ્યુ અનેક લાગણીઓના તોફાન થવા લાગ્યાં ધીરે ધીરે બધું ચાળે પડતું ગયુ, તેમ તેમ તેમને ખાતરી થવા લાગી કે,

–શાસ્ત્રોના અર્થ વિકૃત કરી દેવામા કે છુપાવવામા આવ્યા છે
–સત્યશોધક માટે ન્યાય અને વ્યાકરણ ભણવુ આવશ્યક છે
–જિનમૂર્તિ અને જિનપ્રતિમાની નિદા કરવી એ પાપ છે
–અમારા સાધુઓની ક્રિયા શાસ્ત્રાનુકૂલ નથી

જેમ જેમ આ સત્ય વધુ મજબૂત થતુ ગયું તેમ તેમ ધર્મસિંહ ઋષિની મનોભાવનાઓમા પરિવર્તન થવા લાગ્યુ

૯:

સત્યને પંથે

સાધ્યની સાચી તમન્ના ત્યારે જ પ્રગટે છે, જ્યારે માનવી એના પૂરા રંગે રંગાઈ જાય, જીવનની દરેક પળે એનો જ વિચાર કરે, એનું જ મનન અને મથન કરે સાચા સત્યશોધકોના ઇતિહાસમા આવી મનોમન્થનની ઘણી ગભીર પળો આવેલી જોવાય છે મુનિ ધર્મસિહજીની બાબતમા પણ એમ જ બન્યુ. તેમની પ્રત્યેક ક્ષણ આ સત્ય કે પેલુ, આ વાસ્તવિક કે તે વાસ્તવિક, એના જ વિચારોમા વીતવા લાગી.

આવી તન્મયતામા એક વખત રાત્રિના છેલ્લે પહોરે જીવનની સાધનાનુ પ્રતિક હોય એવુ સ્વપ્ન આવ્યુ

"અલૌકિક રોશનીથી ઝળહળતું અને હજારો ભાવિકની પ્રાર્થનાઓથી ગુજતું મુબઈનુ ગોડીજી મહારાજનુ દેરાસર દેખાયુ મુનિજીએ ખૂબ આનદપૂર્વક એમાં પ્રવેશ કર્યો અને ભવના હજારો બધનો ક્ષણમા કાપી દે એવી મનોરમ પ્રભુમૂર્તિનાં દર્શન કર્યા હૃદય ગદ્ગદિત થઈ ગયુ નેત્રો પ્રભુની સામે જ જોઈ રહ્યા અપૂર્વ હર્ષ ને આનદની લહેરોમા રુવાડે રુવાડુ ફરકવા લાગ્યુ"

સ્વપ્ન આગળ વધ્યુ "દેવદર્શન કરી મુનિજી ઉપર-અગાશીમા આવ્યા એટલામા ગગનાગણથી રત્નમણિના તેજથી ઝળહળતું વિમાન આવતું દેખાયુ મુનિ ધર્મસિહ એ દશ્યના

આનંદમા ક્ષણવાર પોતાની સ્થિતિનુ ભાન ભૂલી ગયા. વિમાન પાસે ને પાસે આવતુ ગયુ છેક નજીક આવી પહોચ્યુ ને વિમાનમા બેઠેલ એક વ્યક્તિએ તેમને ઉદ્દેશીને કહ્યુ

'મુનિજી ! આવો ! તમો જિનભુવનમા પધાર્યા, દર્શન કર્યા ને પાવન થયા છો તેથી તમારુ સ્થાન અહી અમારી સાથે છે'

"આનંદનો પાર ન રહ્યો મુનિ ધર્મસિંહ વિમાનમા બેસી ગગનવિહાર કરવા લાગ્યા થોડીવારમા તો સ્વર્ગની ઉજ્જવલ ભૂમિ પર જઈ ઊભા ચારેકોર કોઈ મધુરુ સગીત બજી રહ્યુ હોય, કોઈ ઉત્સવ ઉજવાનો હોય એવુ વાતાવરણ પથરાઈ રહ્યુ હતું આનંદ, હર્ષ, ઉલ્લાસની આ ભૂમિમા મુનિજીએ પ્રવેશ કર્યો"

ને રાતના ગળતા પાછલા પહોરે ધર્મસિંહ સ્વામીના નેત્રો ઊઘડી ગયા સ્વપ્ન પુરુ થયુ. તેઓ જાગ્રત થઈ બેઠા થયા અને સ્વપ્ન વિષે વિચાર કરવા લાગ્યા 'ખરેખર ! સાચો માર્ગ તો આ છે પિતાને પૂજ્ય માનનાર, પિતાની પ્રતિમા સાથે શા માટે વિરોધ રાખે ? શાસ્ત્રને માનનાર શાસ્ત્રના અડધા પાઠો ભૂસી નાખે ને અડધા શા માટે સ્વીકારે ? આ સ્વપ્ન મારા માર્ગને સત્ય જણાવવા ખાતર જ આવ્યુ છે. આજે સવારે ગુરુજી પાસે તેનો અર્થ ને ફળ જરુર પૂછીશ '

સુસ્વપ્ન લાધ્યા પછી નિદ્રા કે કુવિચાર ન કરવો, એ શાસ્ત્રઆજ્ઞાને સ્મરી મુનિ ધર્મસિંહજીએ ધર્મધ્યાનમા ચિત્ત પરોવ્યુ સાધુની નિત્યક્રિયા કરી સૂર્યોદય થતા ગુરુ કાનજીસ્વામી પાસે જઈ તેમણે સ્વપ્ન કહી સભળાવ્યુ, ને તેના ફલને કહેવા પ્રાર્થના કરી

'સ્વપ્ન ઠીક છે' કાનજીસ્વામીએ બરફ જેટલી ઠડાશથી જવાબ આપ્યો

સ્વપ્નની વધુ વિવેચના એમને ડરાવી રહી હતી જિન-પ્રતિમાનુ જ્યા નામ આવ્યુ ત્યા તેમનુ મન એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારવાનુ સાહસ ન કરતું ! મુનિ ધર્મસિંહજીને આ ઉત્તર લી-

આ ઠંડાશથી પોતાની વાત વધુ સત્ય લાગી એમની શ્રદ્ધા વિશેષ પરિપક્વ થઈ

આમ ને આમ થોડો કાળ વ્યતીત થયો!

ચતુર્માસ પૂર્ણ થતા ભૂજથી સહુએ વિહાર કર્યો વિહારમા પૂજ વજપાળજીનો ભેટો થતા મુનિજીએ તેમને એકાંતમા પોતાના સ્વપ્નની વાત કરી પૂજજી સત્યશોધક અને શાસ્ત્રપ્રેમી હતા. જિનપ્રતિમાનાં દર્શન અને પૂજનની ખાનગીમાં હિમાયત પણ કરતા, છતા વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે છડેચોક જાહેર થઈ સત્યની જાહેરાત કરતા સંકોચ કરતા

એમણે આ જુવાન મુનિની આંખો સામે એકીટશે જોતાં કહ્યુ

'ભાઈ! તુ ભાગ્યશાળી છે! આવુ સ્વપ્ન કોકને જ લાધે!'

જો મૂર્તિના દર્શન સ્વપ્નમા પણ થાય તો આટલો લાભ થાય, તો સાક્ષાત્ સભાન અવસ્થામા કરેલા દર્શન કેટલા પુણ્યાનુબંધી થાય? આ સત્ય કે તે સત્યના વાવટોળમા ફસાયેલુ મુનિ ધર્મસિંહજીનુ ભાવના-જહાજ ધીરે ધીરે સાચા માર્ગ તરફ ફરી રહ્યુ હતું હૃદય પલટાઈ ગયુ હતું વ્યવહાર પલટાવાની વાર હતી અને તે પણ થોડા વખતમા થઈ ગયુ

વિ સં ૧૯૫૯નુ ચતુર્માસ અંજારમા થયુ ગુરુજીનો આદેશ તો જન્મભૂમિ પત્રીમા ચતુર્માસ કરવાનો હતો પણ પોતાના વિચારની ભૂમિકા રચવા માટે પત્રી ઠીક ન જણાતા ગુરુજીને વિનતિ કરી કે બીજે ચતુર્માસની આજ્ઞા આપો! આખરે ગુરુજીએ ત્રણ મુનિઓ સાથે અંજારમાં ચતુર્માસ કરવાની આજ્ઞા કરી

કેટલીક વાર નાનુ નિમિત્ત પણ મહાન પરિવર્તનનુ કારણ બને છે સ્થાનક પાસે જ અંચલગચ્છનુ દેરાસર હતું વગર અડચણે ત્યા અવાય જવાય તેમ હતું મુનિજીએ આ સગવડનો લાભ લીધો અને વહેલા મોડા, બહુ જાહેરાત ન થાય તે રીતે દર્શન કરવા જવા લાગ્યા

પણ ધીરે ધીરે આ વાત વાયે ચઢી એક બે કાન પામેશી પ્રચાર પામતા ગામના સ્થાનકમાર્ગી શ્રીસઘને ખબર પડી આ ઘટના એમને મન ભયકર હતી એક મુનિ વેશ છોડી દે, ક્યાય નાસી જાય કે બે ચાર ગામ પર પાણીના પૂર ફરી વળે તેના કરતા પણ આ વાત વધુ ભયકર હતી ! મુનિરાજને અનિચ્છનીય માર્ગથી પાછા હટવા ખાનગીમા કહેવામા આવ્યુ પણ તેની કઈ અસર ન થઈ મુનિજીએ પોતાની પ્રવૃત્તિ દઢ મને જારી રાખી

આ બાબત આખા સપ્રદાયની સહિસલામતીની હતી આવી વર્તણુક ચલાવી લેવાય તો બીજા સાધુઓ પણ એ માર્ગ તરફ ખેચાય, કઈક વધુ જાણવાની ને વાચવાની ઇચ્છા કરે અને આમ થાય તો ચણેલી ને જાળવેલી આખી ઇમારત જમીન દોસ્ત થાય મુનિ ધર્મસિહજીની આ 'સ્વચ્છદતા' માટે સઘે મક્કમ પગલા લેવાનો વિચાર કર્યો આ માટે ધર્મસિહજીને સવાલ-જવાબ કરવામા આવ્યા

મુનિ ધર્મસિહજીએ સ્પષ્ટ કહ્યુ 'મારાથી સત્યનો દ્રોહ નહિ થાય'

'પૂજ્યોએ જે કહ્યુ ને લખ્યુ તે ખોટુ ? એમનાથી પણ ડાહ્યા તમે ?' સઘ પાસે કેવલ 'પરપરા'નુ હથિયાર હતુ યુક્તિ ને દલીલોને સ્થાન નહોતુ

સઘનુ ઝનૂન મુનિજીને ડરાવે તેમ નહોતુ એમના હૃદયમા સત્યના પૂજારીની આત્મસમર્પણની જ્યોત જલી રહી હતી એટલી જ શાન્તિથી તેમણે સઘને ઉત્તર વાળ્યો

'શાસ્ત્રોની પ્રામાણિકતા મારી દષ્ટિએ વિશેષ છે અને તેથી જ શાસ્ત્રના સાચા માર્ગે અનુસરુ છુ. સત્યના માર્ગેથી મને કોઈ પાછો ફેરવી શકશો નહિ મારી વાત અસત્ય હોય તો સમજાવો ! પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા તૈયાર છુ'

અહીં ઇન્સાફની કચેરી નહોતી બેઠી કે સાચજૂઠના ન્યાય તોળાય ! ગમે તેમ પણ આજના રીતરિવાજને જાળવી રાખવાની ભાવના સેવનાર ટોળુ એકઠુ થયુ હતુ તેઓ સત્યનો નિર્ણય

કરવા નહોતા માગતા નિર્ણય કરવાની શક્તિ પણ નહોતી સહુ સંપ્રદાયની દિવાલમાં ગાબડું ન પડે તેની ફીકરમા હતા આખરે સંઘે ધમકી આપવા માંડી

'મુનિવેશ ખુંચવી લઈ ફજેત કરશુ સંઘની સત્તા જાણો છો ?'

મુનિજીએ સહેજ હાસ્ય કરી એનો મૂક પ્રત્યુત્તર વાળ્યો. એમની નજરમા સંઘ કરતા સત્યની સત્તા વિશાળ ને વિરાટ હતી.

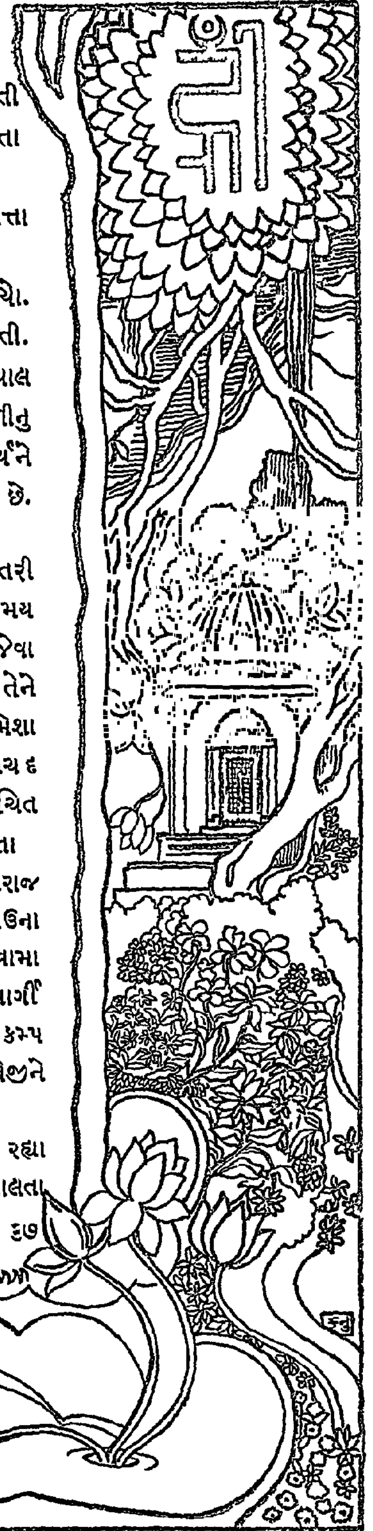
સંપૂર્ણ વિચાર કર્યા પછી જ—નફાતોટાનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ લાવ્યા પછી જ કાર્યનો આરંભ કરવો એ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિશાળીનુ પ્રથમ લક્ષણ છે અને એવી વિચારણા પછી શરુ કરેલા કાર્યને પૂરુ કરવુ એ બુદ્ધિનુ બીજુ લક્ષણ છે, એમ શાસ્ત્રવચન છે.

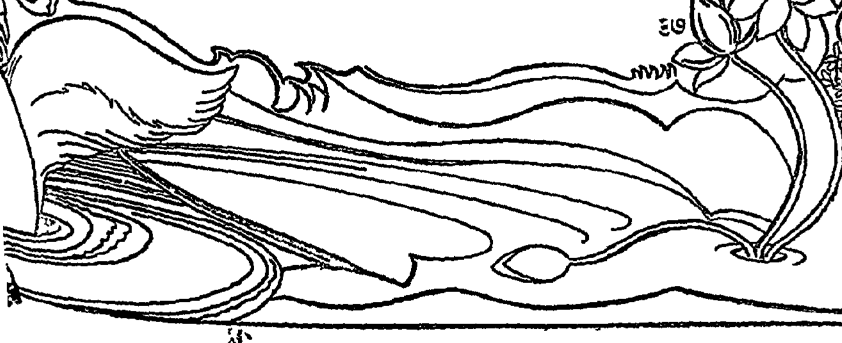
"आरब्धस्य अन्तगमन द्वितीय बुद्धिलक्षणम् ।"

મુનિ ધર્મસિંહજી પ્રથમ બુદ્ધિલક્ષણમાથી પાર ઉતરી ગયા હતા હવે તેનો પૂરેપૂરો અમલ કરવાનો હતો સમય બરાબર પરિપક્વ થઈ ગયો હતો કરોળિયાની જાળ જેવા વાડાના બંધનો ચોમેર ગાઢ રીતે વીંટળાઈ જાય, તે પહેલા તેને ભેદીને બહાર નીકળી જવાની જરુર હતી સારા કાર્યમા હંમેશા સહાય મળી રહે છે અંજારના મૂર્તિપૂજક શ્રાવક સોમચંદ ધારશીભાઈ તથા બીજાઓ મહારાજશ્રીની મનોભાવનાથી પરિચિત થયા હતા તેઓ ગમે તે ભોગે પણ મદદ કરવા તૈયાર જ હતા

તપગચ્છીય ચતુર્માસ પુરુ થવાની તૈયારીમા હતું મુનિરાજ શ્રી એક વળાવિયા (ભોમિયા) સાથે અંજાર છોડી ભચ્ચાઉના માર્ગે ચાલી નીકળ્યા આ વિહાર બધાની જાણ વગર કરવામા આવ્યો હતો, પણ થોડીવારમા તો બધે જાણ થઈ ગઈ સ્થાનકમાર્ગી સંઘમા મોટો ફફડાટ જાગ્યો ક્વેટાના ધરતીકંપ જેવો આ કમ્પ હતો અને આ ફફડાટ બધે પ્રસરી વળે તે પહેલા મુનિજીને કબજે કરવા ચારે તરફ માણસો દોડાવવામા આવ્યા

મુનિરાજ ભચ્ચાઉના માર્ગે એકદમ આગળ વધી રહ્યા હતા એટલામાં પાછળથી ડમરી ચઢતી દેખાઈ સવારથી ચાલતા

ચાલતા માંજ પડવા આવી હતી સંધ્યાનો આછો ઘેરો પ્રકાશ આખા વનપ્રદેશ પર છવાઈ ગયો હતો થોડીવારમાં એક સાઢિયાસવાર આવતો દેખાયો એની ઝડપ એટલી હતી કે થોડીવારમાં ભેટભેટા થઈ જાય. અને ભેટભેટા થઈ જાય તો એક દુ ખદ પરિસ્થિતિનો પુનર્જન્મ થાય.

મુનિજીએ સમય પરખી લીધો માર્ગ પરના ઝાડની ઓથ લઈ લીધી ઝડપથી આવતો પીછો પકડનાર સાઢિયાસવાર થોડીવારમાં સૂર્ય પરથી વાદળનો ખાલી ટુકડો પસાર થઈ જાય તેમ પસાર થઈ ગયો ! એનો માર્ગ ભચ્ચાઉનો હતો. મુનિરાજે રાત અહીં જ ગાળવામાં સલામતી સમજી હિંસક પશુઓથી ભરેલા જંગલમાં ઝાડ નીચે, જાગતી આંખે તેઓ ઊભી રહ્યા જે આત્માને વળગેલા હિંસક પશુઓને જીતવા નીકળ્યો હોય એ આવા જ ગલી પશુઓથી કેમ ડરે ? આ તો આત્મિક યુદ્ધની પ્રાથમિક ભૂમિકા હતી

પ્રભાત થતા મુનિજી ' ચીરઈ' વટાવી ' ભચ્ચાઉ' આવી પહોચ્યા આ પહેલા સંપ્રદાયના વાડામાથી નાસી છૂટેલને પાછા પકડી લાવવા માટે બધે સદેશા પ્રસરી ચૂક્યા હતા. મુનિ ધર્મસિહજી મૂર્તિપૂજક શ્રાવકો પાસે પહોચ્યા પોતાની વાત રજૂ કરી શ્રાવકોએ મુનિરાજના આ સાહસ અને નિર્ભયતાની ખૂબ પ્રશસા કરી પોતાનાથી બનતી મદદ આપવા પણ કબૂલ થયા મુનિરાજને રોકાવુ પાલવે તેમ નહોતુ કોઈ સદ્ગુરુ શોધી કાઢી તેમના શરણે બેસી જવાની ખૂબ ઉતાવળ હતી. તેમણે શ્રાવકો પાસેથી સ વેગી મતના સાધુઓની કેટલીક ક્રિયાઓ જાણી લીધી

સવારના દશ વાગતા અંજારથી રવાના થયેલા શ્રાવકોનું ડેપ્યુટેશન (પ્રતિનિધિ-મડળ) ભચ્ચાઉ આવી પહોચ્યુ એમણે મુનિજીને પોતાની જુનવાણી દલીલોથી અને દરેક પ્રકારના ડરથી સમજાવવા માંડયા તેમણે તો એક જ વાત કરી

'મને સત્ય લાગ્યુ તે કરું છુ. એ અસત્ય છે એમ મને સમજાવો તો હુ પાછો ફરવા તૈયાર છુ.'

સત્ય-અસત્યની ચર્ચાનુ અહીં સ્થાન નહોતું. પહેલા પાછા ફરો પછી બીજી બધી વાત થશે આખરે મુનિરાજના દૃઢ નિશ્ચય આગળ શ્રાવકો હાર્યા છેલ્લુ શસ્ત્ર અજમાવ્યુ 'ઠીક છે ત્યારે, જોઈ લેશુ'

મુનિજી અહીંથી આગળ વધ્યા કચ્છનુ રણ વટાવી માળીયા આવ્યા તેઓનો વિચાર પાલીતાણા જવાનો હતો. તેઓની ધારણા હતી કે ત્યા ઘણા સવેગી સાધુઓનો પરિચય થશે અને દીર્ઘકાળથી દબાવી રાખેલી યાત્રાની મનોભાવના પણ તૃપ્ત થશે આ વખતે કુશલચદ્રજી નામના યતિવર્યનો તેમને ભેટો થયો એમણે સલાહ આપી

'પાલીતાણા જવા કરતાં પ્રથમ જામનગર જાઓ! સુદર જિનપ્રાસાદોના ત્યા પણ દર્શન થશે, તેમ જ નામાકિત મુનિરાજો પણ ત્યા બિરાજે છે.'

મુનિજીએ જામનગરનો માર્ગ લીધો

૧૦

શ્રી ચારિત્રવિજય

ઉત્તુગતુગ જિનમંદિરો, રળિયામણા રાજમાર્ગો અને નવીન ઢબની બાંધણીથી સુશોભિત જામનગર કાઠિયાવાડની અલબેલી નગરી છે ક્રીકેટ આલમના પ્રખ્યાત ખેલાડી રાજા જામ એના ગાદીપતિ હતા અહીંના વ્યાપાર અને બંદરી આવક-જાવકે ઘણા જૈન વેપારીઓનુ લક્ષ ખેચ્યુ છે અને પરિણામે ઘણા લક્ષ્મીવાન જૈનો આ શહેરમા વસે છે

આ જૈનોએ બંધાવેલા જિનમંદિરોના શિખરોના સોનેરી કળશો વાદળ સાથે વાતો કરતા દેખાય છે ઘણાય જૈનો તેમ જ મુનિરાજો અહી યાત્રા માટે આવે છે અને થોડો સમય સ્થિરતા પણ કરે છે

વિ સ ૧૫૫૯ મા શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી વિનય-વિજયજી અત્રે ચતુર્માસ રહ્યા હતા આ ઉપરાત બીજા પણ ઘણા વિદ્વાન અને નામાંકિત મુનિવરો આ વર્ષમા અત્રે ચતુર્માસ રહ્યા હતા શ્રી વિનયવિજયજી પરમ પ્રતાપી મુનિવર્ય બુટેરાયજી (બુદ્ધિવિજયજી) મહારાજના પ્રશિષ્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિજી (તે વખતે પંન્યાસ કમલવિજયજી) ના શિષ્ય હતા શાન્તિમા, ક્રિયારસિકતામા ને સાધુધર્મમા તેમનુ નામ પંકાતુ હતુ

સત્યની શોધમા નીકળેલા ને યતિજીના પ્રેર્યા જામનગર આવેલા સ્થાનકમાર્ગી ધર્મસિંહ ઋષિએ સંવેગી દીક્ષા લેવાની મનોભાવનાથી અનેક મુનિરાજોનો પરિચય સાધ્યો તેઓ પોતાની

મનોભાવનાને તૃપ્ત કરે તેવા ગુરુની શોધમા હતા. આખરે તેમનુ મન શાન્તમૂર્તિ વિનયવિજયજી મહારાજ પર ઠર્યું એમની ટૂકી મુલાકાતે તેમના મનને આકર્ષિત કર્યું. ધર્મસિંહ ઋષિએ એ મુનિરાજ પાસે જઈ નમ્રભાવે પોતાની બધી હકીકત કહી સવેગી દીક્ષાની માગણી કરી આમાં શ્રી તારાચદ તથા ઘેલાશા નામના બે શ્રાવકોની ખાસ પ્રેરણા ને સહાય હતી

શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ તથા બીજા વિદ્વાન સાધુઓના દીર્ઘદર્શી નેત્રોએ આ યુવાન મુનિને એક વખત ધારીને નિહાળી લીધા તેજથી ચમકતુ લલાટ, કચ્છી શૌર્યની પ્રતિમૂર્તિ હોય તેવો દેહ, વાત કરવામા સહેજે જાહેર થતી સરલતા અને સત્યપ્રિયતા આ બધી વાતોએ તેમના મનમા ઊચો અભિપ્રાય બધાવ્યો થોડાએક દિવસો પછી દીક્ષા આપવાનુ કહી તેમને વધુ પરીક્ષાના ઉદ્દેશથી પોતાની પાસે રાખ્યા

આ ફટકીયુ મોતી નથી પણ સાચુ આબદાર મોતી છે, એ વાત થોડા જ પરિચયમા આવા વિદ્વાન ને સ્વાચારરક્ત મુનિને સમજતા વાર ન લાગી એમણે સારા ઠાઠમાઠથી વિ સ ૧૯૬૦ ના માગસર સુદ ૧૦ ને બુધવારે ધર્મસિહ ઋષિને સવેગી દીક્ષા આપી, અને ચારિત્રના વિજય માટે દૃઢપ્રતિજ્ઞ થઈને નીકળેલ આ યુવાન મુનિનુ તેમણે 'ચારિત્રવિજય' નામ રાખ્યુ

ગઈકાલના મુનિ ધર્મસિહ આજે મુનિ ચારિત્રવિજયજી બન્યા આપણે પણ હવે તેમને એ નામથી ઓળખીશુ

આ પછી ગુરુમહારાજ પન્યાસ શ્રી કમલવિજયજીનો પત્ર આવતા તેઓ વિહાર કરી તેમને મળ્યા આ વેળા ધાગધ્રા પાસે દેવચરાડી ગામમા પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ ચાલતો હતો પન્યાસજી મહારાજે આ શુભ અવસરે વેશાખ સુદ ૧૦ ના રોજ તેમને પોતાને હાથે વડી દીક્ષા આપી, અને તેમને શાતમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી વિનયવિજયજીના શિષ્ય સ્થાપ્યા

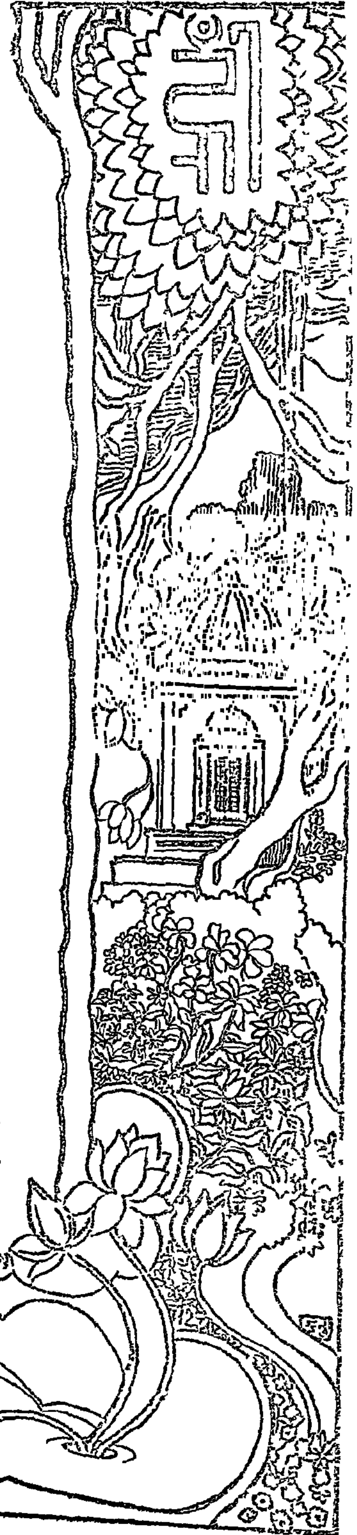
: ૧૧

તીર્થયાત્રાઓ

વીસ વર્ષની તરુણ અવસ્થાવાળા મુનિ ચારિત્રવિજયજીની વિચારસૃષ્ટિમા, અજારમા આવેલુ સ્વપ્ન રમી રહ્યુ હતુ. એ દેવમદિર અને દેવવિમાનના જ વિચારો એમના મનમા ઘોળાતા હતા જામનગરના સુદર અને રમણીય મદિરોએ એમના મનને ખૂબ આનદિત બનાવ્યુ હતું, પણ એથી વધુ સુદર દેવધામોના દર્શનની તેમની તૃષા વધતી જ જતી હતી.

વડીલ સાધુઓને મુનિજીની આ ભાવના પરખી લેતા વાર ન લાગી. તેઓ સૌ શત્રુજયની યાત્રાએ પધાર્યા અમરધામ જેવા શત્રુંજય સ્થળને નિરખી અને ગગનચુબી દહેરાસરોના દર્શન કરી આપણા મુનિરાજનો આનદ કેટલો વિશાળ થયો એનુ માપ કોણ કાઢી શકે? સૂકી ખાખ મરુભૂમિમાં પ્રવાસ કરતા, તૃષાથી અકળાયેલા પ્રવાસીને કલકલ નાદે વહેતું મિષ્ટ ઝરણુ સામે આવી મળે ત્યારે એનો આનદ કેવો હોય?

મુનિ ચારિત્રવિજયજીએ પ્રભુની ભવ્ય મૂર્તિ સામે આંસુઓનુ પ્રક્ષાલન કરી અતરના પ્રેમપુષ્પોની ભેટ ધરી સસારના કષાયકીચને ક્ષણવારમા પેગળો કરે તેવી ભવભીરુ ભાષામા પ્રાર્થના કરી. મહિનાઓ પહેલાનુ સ્વપ્ન આજે ફળ્યું તેમના આનદને કોઈ સીમા નહોતી

નિત્ય નવનવા ભાવે વૃદ્ધિ પામતા આત્મોલ્લાસ પૂર્વક મુનિજીએ ઘણી યાત્રાઓ કરી. આ પછી તેઓ વિહાર કરી ઘોળ આવ્યા સવેગી દીક્ષાનુ પ્રથમ ચતુર્માસ વિ. સ ૧૯૯૦ મા અહીં જ કર્યું

પણ આ તીર્થયાત્રામા મુનિજીના તીર્થપ્રેમી હૃદયમાં એક વાતે ઘર ઘાલ્યુ, તેનો ઉલ્લેખ અત્રે કરવો જરુરી છે. પાલીતાણાનો ઇતિહાસ પાદલિપ્તાચાર્યના નામ અને કાળથી શરુ થાય છે શત્રુજય તીર્થ પ્રાચીન કાળથી જૈનોમાં શાશ્વતા તીર્થ તરીકે પૂજાતું આવ્યુ છે આ તીર્થનો ઉદ્ધાર દરેક કાળે સમર્થ રાજાઓ અને સમર્થ શ્રીમતોએ કરાવ્યો છે છેલ્લા ઉદ્ધારક તરીકે ઇતિહાસમા કર્માશાહની નોધ છે કોઈ કાળે ગારીયાધારના ગોહિલ ઠાકોરોએ શત્રુજયનુ સરક્ષણ કરવાની પોતાની ફરજ સમજી અને એ નિમિત્તે જૈનો સાથે સબધનો તતુ જોડયો

જૈનોનો દયા–પ્રેમ અને તેનાથીય વધુ તીર્થપ્રેમ જગજાહેર છે તીર્થક્ષેત્ર માટેની જૈનોના મનની મૃદુતા ખૂબ વિશાળ છે, અને દરેક જૈન તેને માટે ગમે તેવો આકરો ભોગ આપવા તૈયાર રહે છે આ મનની મૃદુતાએ કોઈ કમનસીબ પળે ગોહેલ ઠાકોરના મન પર જુદી જ અસર કરી જૈનોની શ્રીમતાઈએ એમા વધુ આકર્ષણ ઉમેર્યું આકડે મધ હોય એમ એમને લાગ્યુ. અને જે શત્રુજયના જનો માલિક હતા, એના પર ગારીયાધાર નરેશની માલિકીની ભાવના જોર કરવા લાગી એમને દબાવવા કનડગતો શરુ થઈ દયાપ્રેમી જૈનો વધુ દયા તરફ દોરવાતા ગયા બીજી તરફ કનડગતો વધુ ઉગ્ર બનતી ગઈ

મુનિરાજ ચારિત્રવિજયજી જ્યારે યાત્રાએ આવ્યા ત્યારે તેમણે ઝીણી નજરે નિહાળી લીધુ કે, તીર્થની અને તીર્થના યાત્રાળુઓની સ્થિતિ કઢગી છે આ સમયે રાજા માનસિહજી પાલીતાણાની ગાદી પર હતા કોઈ અકળ કારણોએ આ રાજવીનુ મન પણ તીર્થ તરફ લાવભીનુ નહોતુ પડખિયાઓ પાસે પૂર્વજોના ઇતિહાસનુ જ્ઞાન નહોતુ દહેરાસરોની સેવા કરીને વૃત્તિ મેળવનાર

બારોટોનુ વર્તન કેવુ ઉચ્છૃખલ છે એની પણ ચર્ચા થતી આ દુ ખદ ચર્ચાઓ દિવસે દિવસે વધતી જ ગઈ યુવાન મુનિ ચારિત્ર-વિજયજીનુ હૃદય આ ચર્ચાઓ સાભળી અત્યત દર્દ અનુભવી રહ્યુ હતુ. 'न धर्मो धार्मिकैर्विना', ધ્યાતા વગરનો ધર્મ કેવો? જેને અનેકો ધર્મ માની પૂજનીય ગણી મસ્તક નમાવતા હોય એની સાથે માનવી હલકી ગમત રમે! બારોટોની વર્તણુક એમને અસહ્ય લાગવા માડી

બારોટોના ઝગડાનો ઇતિહાસ જરા લાબો છે વિ સ ૧૮૮૬ ના વૈશાખ વદી ૧૦ ને સોમવારે બારોટો સાથેના વ્યવસ્થાપત્રના લખત પછી લાબા કાળ સુધી શાન્તિ અને શ્રદ્ધાથી બધુ ચાલતુ રહ્યુ. એકે શ્રદ્ધા સાથે, નઅણાવે સેવા આપી બીજાએ ઉદારતાપૂર્વક તેનો બદલો આપ્યો પણ કાળ વહ્યો ને એ સેવા ને શ્રદ્ધામા ઓટ આવી હકની મારામારી શરુ થઈ વિ સ ૧૯૬૦ ના બીજા જેઠ વદી ૧૪ ના દિવસે એક સાધારણ અથડામણ ઉભી થઈ

કેટલીક વાર મોટી ઘટનાઓના નિમિત્ત નાના હોય છે દહેરાસરોમા અર્પણ થયેલી ચીજો મેળવવા બારોટોએ રંગમડપમાં બધે પાટલા બિછાવવા માડયા મુનિરાજોને અને યાત્રાળુઓને ચૈત્યવદન કે દર્શનમા આ પાટલાઓ બહુ અગવડ ઊભી કરવા લાગ્યા. બારોટોને તેમ ન કરવા સૂચન થયુ પણ ઘણા વખતથી એકાત સત્તા ભોગવવાથી ને જૈનોની ઉપેક્ષા વૃત્તિથી જન્મ પામેલી ને વૃદ્ધિ પામેલી તેમની અભિમાનવૃત્તિ ઉછળી આવી તેઓએ પાટલા ખસેડવાની સાફ ના સુણાવી સામેથી ખસેડવાનો આગ્રહ થયો વાત જીદ પર ચઢી અથડામણો ધીરે ધીરે વધવા લાગી

અમદાવાદની શેઠ આણદજી કલ્યાણજીની પેઢી સાથે થયેલા કેટલોક પત્રવ્યવહાર આપણને ઝગડાના પ્રથમ પ્રારભની ઠીક ઠીક માહિતિ આપે છે

સ ૧૯૬૦ મા બીજા જેઠ મહિનાની ચતુર્દશી

દેરાસરમા પાટલા મૂકાણા ઝગડાનો જન્મ

*　　*　　*

સ ૧૯૬૦ અષાડ સુદી ત્રીજ

પાલીતાણાથી બારોટો શ્રી આણદજી કલ્યાણજીની પેઢીને લખે છે કે, 'અમોને બીજા જેઠ વદ ૧૪ થી આજ સુધી બધા અહીં હેરાન કરે છે માટે તમો કે બંદોબસ્ત કરવા મહેરબાની કરો '

*　　*

સ ૧૯૬૦ અષાડ સુદી ૩, તા. ૧૫-૭-૧૯૦૪

પાલીતાણાથી એક યાત્રિક સવ સહી કરીને શેઠ આ૦ ક૦ ની પેઢીને ઉપરના બનાવથી વાકેફગાર કરે છે

*

આ જ દિવસે પાલીતાણાની શેઠ આણદજી કલ્યાણજીની પેઢી અમદાવાદની શેઠ આ૦ ક૦ ની પેઢીને ખબર આપે છે

*　　*　　*

અષાડ સુદ ૮ ને બુધવાર

જાવક નંબર ૫૦૧ ના પત્રથી અમદાવાદની પેઢીએ પાલીતાણાની પેઢીને પ્રસ્તુત ઝગડા માટે પૂછાવ્યુ

*　　*　　*

અષાડ સુદ ૯ ને ગુરુવાર

મુનિ દીપવિજયજી અમદાવાદની પેઢીને ઝગડાની જાણ કરાવે છે ને પ કમલવિજયજી તથા હસવિજયજી હાજર હતા તે જણાવે છે

*　　*　　*

અષાડ સુદ ૧૦ ને શુક્રવાર, તા ૨૨-૭-૧૯૦૪

પાલીતાણાની શેઠ આ૦ ક૦ ની પેઢીએ જા ન ૪૮૭ થી અમદાવાદની પેઢીના જા ન ૫૦૧ ને ૫૦૨ ના ઉત્તરમાં જણાવે છે કે,

પાલીતાણા પહાડ પર પુડરિક સ્વામીના દહેરાના ચોકમા પાટલા પાથરી દીધા જે પાછળથી ઉઠાવવામા આવ્યા

*　　*　　*

વિ સ ૧૯૬૧ ના બેસતા વર્ષે

એક હેન્ડબીલ બહાર પાડી જાહેર કરવામા આવ્યુ કે,

બારોટોએ શ્રી કમલવિજયજીના (વિજયકમલસૂરિજીના) શિષ્ય મોહનવિજયજીને નાગા કરી ખાડામા નાખી દીધા છે આ રીતે બારોટો તોફાન કરે છે

× × ×

આમ ભવિષ્યના કોઈ ગભીર બનાવની આગાહી આપતી બીનાઓ વૃદ્ધિ પામતી જતી હતી

જ્યારે વિવેકનો દીપક બુઝાય છે ત્યારે માનવી સારાસારનો વિચાર કરવા નથી થોભતો એક દિવસ પહેલી ટૂક પાસે કોઈએ શૌચ નિવૃત્તિ કરી મદિરની પવિત્ર ભૂમિને અપવિત્ર કરેલી જોવામા આવી વધુ તપાસ કરતા એ કૃત્ય જાણી-બુઝીને બારોટવર્ગ તરફથી કરવામાં આવેલું જણાયુ યુવાન મુનિજીએ દુખી હૃદયે નીચે આવી પોતાના દાદાગુરુ પ કમલવિજયજી (શ્રી વિજયકમલસૂરિ) સમક્ષ બધો વૃત્તાત કહી સભળાવ્યો મહારાજે લાબા નિઃશ્વાસ સાથે બારોટોના ઉચ્છૃખલ વર્તનને અને રાજના પીઠબળને સચોટ શબ્દોમા કહી બતાવ્યા

વાત આગળ વધવા માટે જ વધતી હતી બારોટોએ દહેરાસરમા ચોખા, સોપારી ને પાઈ-પૈસો મૂકાવવા આખા રગ-મડપમા પાટલા પાથરવાની પ્રથા ન છોડી ચૈત્યવદન કરનારને કે બે ઘડી ધ્યાન ધરીને બેસનારને ખૂબ અગવડ પડતી જોઈ, મુનિ ચારિત્રવિજયજી અને તેમની સાથેના એક બીજા સાધુ દીપવિજયજીએ આ પાટલાઓ શ્રાવકો પાસે ઉપડાવી લઈ જગા કરી દીધી આ નિમિત્તે તા ૧૯ ૪-૧૯૦૫ સ ૧૯૬૧ ચૈત્ર શુદિ ૭ બુધવારે સવા બે વાગે બારોટોએ નાનકડુ છમકલુ કર્યું તથા એક સાધુનુ ખૂન કરાવવાની હદે પહોચ્યા

નિમિત્તની જરૂર હતી અને નિમિત્ત આવી મળ્યુ. વળી બારોટોએ નિશ્ચય કર્યો કે એ 'દીપવિજય'ને મારે

પાલીતાણા ઠાકોર સાહેબ

મહારાજા બહાદુરસિંહજી સાહેબ.

આપણો ખરેખરો પરચો બતાવી આપવો મુનિ ચારિત્ર-વિજયજીનુ નામ બારોટોમા ચર્ચાસ્પદ ન થયું

બીજે દિવસે મુનિજી પોતાના દાદાગુરુમહારાજ શ્રી કમલવિજયજી પન્યાસ, દીપવિજયજી તથા અન્ય સાધુગણો સાથે યાત્રા કરવા ઉપર ચાલ્યા આજના તોફાનની કોઈને સહેજ પણ કલ્પના નહોતી યાત્રા કરી સૌ સગાળ કુડ પર વિશ્રામ લેવા બેઠા હતા, એટલામા ખબર આવી કે ૫૦ બારોટો હાથમા લાકડીઓ લઈ દારુના ઘેનમા ડુગર પર આવી રહ્યા છે

ડુગર પર રક્ષા માટે રહેલા શ્રી આ૦ ક૦ ની પેઢીના સિપાઈઓ એટલા મોટા જૂથમા નહોતા કે આ બારોટોને રોકી શકે એમણે દરવાજા બધ કરી દીધા ક્રોધથી ધમધમતા, દારુના નશામા ઝૂમતા બારોટો ઠેઠ આવી પહોચ્યા ને તેઓએ ત્રાડ પાડી 'ક્યા છે પેલો દીપવિજય! એને ખોખરો કરવો છે'

સિપાઈઓ સ્તબ્ધ બની ઊભા હતા મુનિ ચારિત્ર-વિજયજીએ બારોટોના બહુ કોલાહલથી એક બારી ઉઘડાવી. તેમા થઈ પ્રવેશદ્વાર વટાવી, નાનો ચોક ને થોડા પગથિયા ચઢી બારોટો સગાળ કુંડ પાસેના પગથિયા પર આવીને એલફેલ ભાષામા બકવા લાગ્યા અને મુનિ દીપવિજયજીની શોધ કરવા લાગ્યા

આપણા મુનિરાજ દાદાગુરુમહારાજ અને અન્ય સાધુ સમુદાય સાથે પાસે જ બેઠા હતા એમણે કટોકટીની પળ પરખી અત્યારે આમનો સામનો કરે તેવો કોઈ દેખાતો નથી અને વખતસર તેઓને સમજાવવામા નહિ આવે તો જરુર અનર્થ થઈ પડશે. એમણે ગુરુજી પાસે આ બારોટોને સમજાવવા જવાની આજ્ઞા માગી, અને પન્યાસજીએ તે સમયની પરિસ્થિતિ પારખી હા પાડી મુનિજી તરત જ પગથિયા પર આવી ઊભા રહ્યા ને બારોટોના બે નાયકોને કહ્યુ 'ભાઈઓ! આ તીર્થ ક્ષેત્રમા આવી વર્તણૂક ન શોભે!'

પણ આ કોઈ ઉપદેશ સાંભળવા આવેલા શ્રોતાઓ નહોતા, કે સમજુ ગૃહસ્થો પણ નહોતા, જેઓ કંઈ વિચારે કે સમજે! તેઓએ સામે મુનિજીને ઉભેલા જોતા બૂમ પાડી 'અલ્યા આ રહ્યો દીપવિજય, મારો!'

મુ દીપવિજયજી ને આપણા મુનિજી દેખાવમા લગભગ ઘણા મળતા આવતા આથી બારોટો તેમને દીપવિજયજી માની બેઠા.

'આ રહ્યો, બોલ, ચાલ્યો આવ! શો જવાબ જોઈએ છે?' મુનિજીની પ્રચંડ કચ્છી કાયા લાબી મોટા જેવી ટટ્ટાર થઈ બે પગથિયા ઉતરી વધુ નજીક આવી બારોટો તો તૈયાર જ હતા આગળના કદાવર બારોટે ધોકો ઉઠાવી મુનિજી ઉપર ઝીકયો જરા પણ શરતચૂક થાય તો ખોપરી બગબગ બે ભાગમા વહેંચાઈ જાય! હવે કટોકટીની પળ હતી ઉપદેશ કે વાણીની કંઈ અસર નહોતી મુનિજીએ શાસનદેવને સ્મરી સામે પોતાનો દાડો ધરી દીધો ધોકો ડાડા સાથે અથડાતા બારોટના હાથમાથી છટકી નીચે પડયો પણ હુમલો શરુ થયો જાણી બીજા બારોટો લાકડીઓ લઈ આગળ ધસી આવ્યા

મુનિરાજ યુક્તિથી કામ ન લે તો સામે જીવસટોસટનો મામલો ઊભો હતો અથવા પોતે ખસી જાય તો અનને ચઢેલાઓ આજે કંઈક અનિષ્ટ કરી મૂકે તેમ હતા તે પ્રસગે એક વીર કેસરીની માફક અચલ ઊભા ઊભા તેઓ પોતાનુ કામ કર્યે ગયા જબર તોફાન જાગ્યું પેઢીના સિપાઈઓએ પણ મુનિજીની રક્ષા માટે યથાશકિત યત્ન કરવા માડયો.

તોફાન લાબો સમય ન ટક્યુ થોડીવારમા બારોટોને ખાત્રી થઈ ગઈ કે આ વીસવર્ષનો સાધુ એકલો નથી, એની સાથે કોઈ અદૃશ્ય દેવતા પણ લાગે છે વીસ બારોટો જમીન પર પડ્યા હતા તેમને ઝોળીમા નાખી પચાસ બારોટોનુ ધાડું બૂમો મારતુ પાછળ હઠયુ ને કેટલાક ઝોળીમા તો કેટલાક ગાડાના, હાયપીટ કરતા ગજદરબાગમા જવા રવાના થઈ ગયા જતા જતા

મુનિજીના ખભા ઉપરથી ખસી ગયેલી કામળી પણ પુરાવા તરીકે લેતા ગયા આ એક પરાજય ભલે મળ્યો, બીજે તો વિજય મળશે તેની બારોટોને તો ખાત્રી જ હતી. આ પ્રસગ તા ૧૩-૪-૧૯૦૫, સં ૧૯૬૧ ના ચૈત્રશુદિ ૮ ને ગુરુવારે બન્યો.

એ વખતે થયેલો કેટલોક પત્રવ્યવહાર ઘટનાની વધુ વિગતો આપે છે.

* * *

સ ૧૯૬૧ ચૈત્ર સુદ ૭ બુધવાર (તા ૧૨-૪-૧૯૦૫)

પાલીતાણાથી . શેઠ અણદજી કલ્યાણજીની અમદાવાદની પેઢી પર પત્ર લખે છે કે,

'બારોટ હઠીસીંગના દીકરા દીપાએ દાનવિજયજીના શિષ્ય ધર્મવિજયજીને મોઢે કામળી ઢાકી ગળું દબાવ્યુ. (તળાટી જતા રસ્તામા)

* * *

તા ૧૨-૪-૧૯૦૫

શ્રી કૃષ્ણરામ ગોવિંદરામ શેઠ આ૦ ક૦ ની અમદાવાદની પેઢીને જણાવે છે કે,

તા ૧૨-૪-૧૯૦૫ ના રોજ બપોરે બાર ઉપર બે ને પદર મીનીટે મારામારી થઈ છે

* * *

તા ૧૩-૪-૧૯૦૫

શેઠ આ૦ ક૦ ની અમદાવાદની પેઢી પર મારામારી અંગેનો તાર

* * *

તા ૧૩-૪-૧૯૦૫

આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી પર મહુવાવાળા શ્રા૦ક ગાડાલાલ આણદજી, . લખમીચદ, લાલચદ રામજી, કપૂરચદ ઝવેરચદ તથા પડિત ત્રિભુવનદાસે પત્ર લખ્યો તેમા જણાવ્યુ કે,

આજે બારોટો બીડી પીતા પીતા પહાડ પર ચડયા તેમને સગાળપોળના દરવાજાના સીપાઈઓએ અટકાવતા મારામારી કરી છે તેઓને ઇન્સ્પેકટરે રોકયા છે ચારિત્રવિજયજી તથા મુનિ ધર્મવિજય યાત્રાર્થે

જતા હતા, તેની સાથે મારામારી કરી પૂરણ વગાડ્યુ છે. અને બારોટો ફરિયાદ કરવા ગયા છે

* * *

તા ૧૩-૪-૧૯૦૫

શ્રી અંબાશંકર જે શેઠ આ૦ ક૦ ની અમદાવાદની પેઢીને લખે છે કે,

ગઈ કાલે તકરાર થઈ હતી આજે પણ તકરાર થઈ છે જેમા દીપવિજયના ચેલા ચારિત્રવિજયને (અહીં શરતચૂક થઈ છે તેઓશ્રીના ગુરુનુ નામ વિનયવિજયજી હતું) એકાદ લાકડી મારી છે જે તકરારમા વચ્ચે પડયા છે મગાળપોળના દરવાજા ઉપર બારોટો દરબારમા અરજ કરવા ગયા છે ગઈ કાલે બારોટોએ દાનવિજયજીના શિષ્ય ધર્મવિજયજીને તળાટી જતા ગળે (ફાંસો) બાધ્યો હતો

* * *

આ અનિચ્છનીય પ્રકરણને અહીં જ સમેટી લઈશુ. ઝઘડો રાજદરબારમા વધુ ન ચર્ચાય એ ખાતર વડીલોની સલાહ મુજબ મુનિજી ઘેટીની પાગેથી નીચે ઉતરી બીજે દિવસે બોટાદ પહોચી ગયા. બારોટોએ આ ખટલો રાજદરબારે ચઢાવ્યો, પણ પરિણામ જૈન સમાજના લાભમા જ આવ્યુ કાબળી કયા સાધુની છે એ બારોટો પૂરવાર ન કરી શકયા કેસ આગળ વધ્યો ને બારોટોને નમતું આપવુ પડયુ. શેઠ આ૦ ક૦ ની પેઢીના પણ કેટલાક હક્કોની સ્પષ્ટ સમજુતી થઈ ગઈ

છતા કાળ ગયો અને કહેણી રહી ગઈ

* * *

૧૩

તીર્થરક્ષાની તમન્નાએ

એક વખત બજી ઉઠેલી સારંગીનો તાર પૂરો સૂર બહાર કાંઈ ન રહે ત્યાં સુધી રણઝણ્યા જ કરે છે. એ રણઝણાટમાં જ—એ કમ્પનમાં જ એને મજા આવે છે, ચેન પડે છે મુનિજીને અનેક પ્રતિસ્પર્ધીઓ સામે એકલે હાથે થઈ શરીર પર ઘા ખાવામાં જેટલું દુઃખ નહોતું થયું, તેટલું દુઃખ તીર્થની અસાતના માટે થઈ રહ્યું હતું શરીર પરના ફટકાનું દર્દ તો, જાણે હૃદયના દર્દ ઉપર શેક કરી કંઈક કર્યાનું આશ્વાસન આપી રહ્યું હતું!

ભોળા, ભવભીરુ, એકનિષ્ઠ મુનિજીના જુવાન દિલમાં એક નવો જ વિચાર જાગી ઊઠ્યો આપણા શાસનદેવોની શક્તિ અપાર છે શા માટે એમની મદદની યાચના કરી આ અસાતના બંધ ન કરવી? અને એમ કરતાં પોતાની બિન લાયકાતના પરિણામે કંઈ સહેવું પડે તો તેનાથી આ શરીરનો વિશેષ ઉપયોગ શો? એમણે મંત્ર ખોળી કાઢ્યો નક્કી કર્યું કે, કોઈ ઉત્તરસાધક શોધી ઉપાસના કરવી જેણે આ વિચાર સાંભળ્યો એણે મુનિજીને રોક્યા પણ એમનું તો એક જ ધ્યેય હતું. 'મારું ગમે તે થાઓ' પુણ્ય હો કે પાપ! આ અસાતના મારાથી નથી જોઈ શકાતી'

ઉત્તરસાધકની રાહ હતી. તેઓ પુન પાલીતાણા આવ્યા વિ સ ૧૯૬૧નુ ચતુર્માસ અહી જ કર્યું. આ વખતે પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય શ્રી રત્નવિજયજી તેમને આવી ભેટ્યા બન્નેની તમન્નાએ મેળ ખાધો પરિણામે શત્રુંજયની તળાટી પાસેની કોટડીમા ઉવસગ્ગહર સ્તોત્રનો જાપ શરુ કર્યો મત્રોની દુનિયા હજી અણઉકેલી ઊભી છે એની ભેદભરમની દિવાલો આજે પણ કોઈ ભેદી શકયુ નથી આપણે તેમના એક સુપરિચિત વ્યક્તિના શબ્દોમા જ તે ઘટનાને અત્રે વાચી લઈશું

"ત્રણ દિવસનો અઠ્ઠમ કરી બન્ને જણા દરેક રીતે શુદ્ધ થઇ જાપ જપવા બેઠા. આપણા ચરિત્રનાયક સાધક બન્યા અને રત્નવિજયજી ઉત્તરસાધક બન્યા બે દિવસો બરાબર શાન્તિપૂર્વક અને નિર્વિઘ્નતાથી સપૂર્ણ થયા ત્રીજા દિવસનો ત્રીજો પ્રહર પણ સુખરૂપ પસાર થઇ ગયો

"કહેવાય છે કે મત્રસાધનાની છેલ્લી પળે એક નાગ ભયકર રૂપ ધારણ કરી સામે આવે છે દરેક રીતે ડરાવવા પ્રયત્ન કરે છે પણ સાધક જેમ જેમ સફળ થતો જાય તેમ તેમ તે તેના શરીર પર ચઢતો જાય છે આખરે એના મસ્તક પર આવી જીભોના ભયકર લપકારા કરે છે સાધક જરાપણ ખચકાયા વગર જીભે જીભ મેળવી લે તો કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય છે

"રાત્રીનો છેલ્લો પ્રહર થવા આવ્યો હતો આઠેક મણકા બાકી હતા. ત્યા ઉત્તરસાધકની શ્રમિત આખો મીચાઈ ગઈ એટલામા ભયકર ફૂંફાડો સભળાયો અને ઉપરની છતમાથી વિષધર જમીન પર ઊતરી આવ્યો વિચિત્ર અવાજથી કોટડી ગાજી ઊઠી ડાકલી અને વિષના વર્ષાદ જેવુ વાતાવરણ થઇ ગયુ વિષધર ફૂફાડા મારતો આગળ ધસ્યો! સાધક બનેલા મુનિજીનો ઉપયોગ તે તરફ જતા હાથમાથી માળા સરી ગઇ આ સાથે એક ગંભીર અવાજ થયો ને સાધક અને ઉત્તરસાધક બન્ને એકદમ કોટડી બહાર નીકળી ગયા બહાર લીંમડા નીચે સીપાઇઓ સુતા હતા, તેમની પાસે આવી શાન્તિ લીધી"

તીર્થરક્ષાની તમન્નાએ

મંત્ર-તંત્રની કોઇ દુનિયામાં પ્રવેશી કરી ગયા હોઈએ, એવી આ વાત આજના જમાનામાં ન મનાય, છતા આજે કેટલીય ચમત્કારની દુનિયા એવી ભેદભરી રીતે ઉભી છે કે તેને ન્યાય આપવા એક મહાન અભ્યાસી આત્માની જરુર રહેશે

લીંમડા નીચે આવીને બને મુનિઓ પોતાનુ કાર્ય નિષ્ફળ ગયેલુ જોઇ અતિ ખિન્ન થયા, ને ભાવીભાવને વિચારી બાકીનો વખત ગાળવા સથારો કરી ત્યા જ સૂઇ રહ્યા

આ વખતે એક સ્વપ્ન આવ્યું ને મુનિરાજને લાગ્યુ કે, કોઈ કહે છે કે તમે તમારા કાર્યમા સપૂર્ણ પાર પહોચ્યા નથી પણ ધૈર્ય ધરજો! ટૂક વખતમા જ તીર્થની અસાતના દૂર થઈ જશે અને તમારુ ધારેલુ કાર્ય પાર પડશે

ચરિત્રનાયકે સવારમાં શહેરમા જઇ દાદાગુરુ સમક્ષ બધી હકીકત કહી સભળાવી આ પ્રસગ બન્યા પછી આપણે જાણીએ છીએ તેમ પરમ પૂનીત તીર્થાધિરાજની અસાતના બધ થઈ છે તેમ જ સીધી કે આડકતરી રીતે જૈનસમાજના ઘણા હકકોની સ્પષ્ટતા થઇ છે અને જૈનસમાજને લાભ મળ્યો છે

મહારાજા માનસિહજીનુ મૃત્યુ તા ૨૮-૮-૧૯૦૫ ના દિવસે થયુ

૧૮

વિદ્યાધામ કાશીમાં

વાદમુક્ત, એકનિષ્ઠ અને સ્વાનુભવની શોધમાં નીકળેલા મુનિજીની સામે સદા જીવનનો આદર્શ ધરાયેલો રહેતો. આજની સાધુતાનું લક્ષ, ગઈકાલની સંપત્તિને તરછોડવાનું કારણ, આ કષ્ટ સહન કરવાની ફરજ, એ બધું તેમની સામે એટલી સ્પષ્ટતાથી ખડું થતું કે તેઓ જીવનના ધ્રુવતારકને કદી ન ભૂલી શકતા.

કેટલાક સાધુતાના સંસ્કાર સાથે સાધુ થવા નીકળે છે, પણ એ સંસ્કાર સાધુ થતાં થતાંમાં પૂરા થઈ પછી નામમાત્રના સાધુ બની જવાય છે. કેટલાક સાધુ બની એશઆરામની સગવડમાં કે કીર્તિલોભમાં અડધે રસ્તે અટકી જાય છે. પૂરેપૂરો માર્ગ પાર કરવાની તાકાત તે જ રાખે છે, જેની સામે જીવન-લક્ષ્યનો તારક સદા ઝગમગતો રહે છે.

મુનિજી દરેક કાર્ય કરતા, પણ આગળ પાછળના પૂર્વગ્રહ કે કદાગ્રહ વગર એવું એમનું લક્ષ હતું અને એને માટે જ્ઞાનને જેમ વધુ કમાય—જેમ વધુ સારી રીતે ઘડાય તેટલી જલદી ને સ્પષ્ટતાથી આગળ વધી શકાય, એવું તેમનું દૃઢ મન્તવ્ય હતું. આવા મુનિજીના મનમાં વિદ્યાપ્રાપ્તિના સુંદર વિચારો ચાલ્યા કરતા હતા. જેટલું જ્ઞાન તેઓ અત્યાર લઈ શક્યા હતા, તેનાથી તેમને પૂર્ણ સંતોષ ન હતો. એમની આંખ સામે નાલંદા કે તક્ષશિલાના

વિદ્યાપીઠોનાં સ્વપ્ના ખડા થતા જે ભૂમિનુ કણેકણ વિદ્યાની ગરીમાથી સીંચાયેલુ હોય એવી ભૂમિમા જઈ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા વધતી જતી હતી

સાધુઓ બ્રાહ્મણપડિતો પાસે જૈનશાસ્ત્રો ભણે, અનેકાન્ત-શાસ્ત્રના અર્થો ઉકેલવા એમને એકાન્તવાદના પૂજારીઓ પાસે બેસવુ પડે, એવી દુ ખદ સ્થિતિ હતી જૈન ગૃહસ્થનું સતાન તો સસ્કૃત-પ્રાકૃતના હાઉથી ધ્રૂજી ઊઠતું આવે વખતે પ્રાત:સ્મરણીય શ્રી વિજયધર્મસૂરિજીએ પહેલ કરી અને વિદ્યાધામ કાશીમા જઈ, જૈનો તરફ સપૂર્ણ સૂગ ધરાવનારાઓ વચ્ચે, સ્વયભૂ પ્રેરણા ને શક્તિએ પગપેસારો કરી એક વિદ્યાલય ખોલ્યુ. જૈન સાધુઓ અને જૈનસતાનોને વિદ્વત્તાના રગથી રગવાની તેમણે પહેલ કરી

મુનિજીનુ લક્ષ્ય એ વિદ્યાધામ કાશીમા જવાનુ હતું ને સુદર ચારિત્રધર્મને ઉજ્જવલ બનાવે તેવી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા હતી, પણ પાલીતાણાથી કાશીનગરનો વિહાર એટલે સામાન્ય વાત નહોતી ભયકર માર્ગ ને અટવીઓ, માઇલો સુધી ગામ ન મળે, ગામ મળે તો કોઈ ઉન્હુ પાણી આપવા પણ તૈયાર ન હોય, રાતવાસાનુ સુરક્ષિત સ્થાન નહિ, માઇલોના માઇલો ભયકર જગલોવાળા બિહામણા રસ્તા, સિહ, વાઘ ને ચોરોનો ભેટો તો વાતવાતમા થાય જે માર્ગે જતા આજે પણ ઘણા મુનિરાજો વિચાર કરે છે, એ માર્ગમા એક જૈન સાધુના આચારને પાળતા જવાની કોણ હિમત કરે? પણ મુનિજી એવી ભયકરતાથી કયે દહાડે ધ્રૂજ્યા હતા? મનની મુરાદોના પૂજારીઓએ કયી મુશ્કેલીઓ નથી વેઠી?

વિચાર જાગે છે તો ઘણીવાર પણ જો એ સાચા હૃદયની ઉર્મિઓથી રંગાયેલ હોય તો, વર્તન કરવાની સગવડ આપોઆપ મળી રહે છે શાન્તમૂર્તિ કપૂરવિજયજી મહારાજ વિહાર કરીને કાશી જવાના હતા. મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી તેઓએ પોતાના ગુરુશ્રીને વાત કરીને વિનય સાથે જવા માટે આજ્ઞા માગી પોતાનો શિષ્ય આવી તમન્ના રાખતો હોય તો એના સુદર ભાવીને

રોકવા કોણુ ગુરુ કુશુરુ બને? છતા વિહારની કઠિનતા અને ભયકર અગવડો તેમને જરા વિચાર કરાવી રહી હતી, પણુ સાથે મુનિજીના સાહસ અને સહિષ્ણુતાથી તેઓ પરિચિત હતા મુનિરાજ ભક્તિવિજયજી(આજના વિજયભક્તિસૂરિજી)એ તેમા પ્રોત્સાહન આપ્યુ ઘ્રોલવાળા શ્રીયુત માણેકચદ મૂળચદે કેટલીક સગવડો કરવા કહ્યુ આખરે તેમણે ખૂબ વહાલથી આશીર્વાદ સાથે મુનિજીને રજા આપી

ઇચ્છિતની સિદ્ધિનો આનદ મુનિજીને પવનવેગે પ્રવાસ કરાવતો હતો માર્ગમા અનેક મુશ્કેલીઓ આવશે એની પહેલેથી કલ્પના હતી, પણુ મુનિજીને તેની પરવા નહોતી. તેઓ વિહાર કરતા બનારસ પહોચ્યા આ વખતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળા, ઠઠેરી ગલી, અગ્રેજી કોઠીમા હતી પાઠશાળાના પ્રાણ પૂ૦પા૦શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી કાશીમા જ હતા મુનિ ચારિત્ર-વિજયજી એમની ભક્તિમા અને સાથે વિદ્યાસાધનામા તલ્લીન બની ગયા એ કાળે ગુરુકુળવાસની પ્રાચીન દૃઢ માન્યતાએ વિદ્યાના દરેક અર્થી ઉપર એવી છાપ જારી રાખી હતી કે, ગુરુસેવા વગર સાચી વિદ્યા પ્રાપ્ત થતી નથી

મુનિજીએ જોતજોતામા સૂરિજીનો પ્રેમ સપાદન કરી લીધો તેમનો અભ્યાસ પણુ બહુ જ સુદર રીતે ચાલતો હતો અગ્રેજી કોઠીના ત્રીજા માળની કોટડીમા બેસી એકચિત્ત જેણે તેમને અભ્યાસ કરતા જોયા હશે, એ એમની તમન્નાની સાચી સાક્ષી પૂરી શકે સ ૧૯૬૨નુ ચતુર્માસ તેમણે અહી જ કર્યું મુનિ ચારિત્રવિજયજીની ખ્યાતિ અહી બે રીતે પ્રસરી એક વિદ્યાભ્યાસની તમન્નાવાળા વિદ્યાર્થી તરીકે અને બીજી બીમાર સાધુ વગેરેની સુદર સેવા કરનાર તરીકે

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી વિ સ ૧૯૬૨ના ચતુર્માસ પછી સમ્મેતશિખરની યાત્રાએ ગયા અહી થી કલકત્તા પધાર્યા આ વખતે સૂરિજી અને પાઠશાળા વચ્ચે જાગેલા પ્રકરણમા આપણા મુનિજીએ સૂરિજીના એક પરમ વિશ્વાસુ તરીકેનુ કામ કરી બતાવ્યું ત્યારથી તેઓ સૂરિજીના જમણા અગરૂપ ગણાયા ત્યારપછી

મુનિજી પણ કલકત્તા પહોચ્યા આ વિ. સં. ૧૯૬૩નું ચતુર્માસ સૂરિજી સાથે કલકત્તામાં જ કર્યું આ વખતે પણ મુનિજીનો વિદ્યાભ્યાસ તો બરાબર ચાલુ જ હતો કલકત્તામાં પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી તથા ન્યાયતીર્થ ન્યાય-વિશારદ ન્યાયવિજયજી આદિ છ જણાની દીક્ષા થઈ તેમાં પણ મુનિજીએ ઘણો જ સારો ભાગ લીધો

ચતુર્માસ પછી કલકત્તાથી અજીમગજ આદિ સ્થાનોએ થઇ કાશી જતા ભાગલપુરમા તેઓને સખત બિમારી થઈ, છતાં સમભાવપૂર્વક સહેતા, ધીમેધીમે પાવાપુરી આદિ તીર્થધામોની યાત્રા કરતા અને દુઃખમાં પણ અપૂર્વ આલ્હાદ મેળવતા તેઓ બિહારશરીફ પહોચ્યા અહી એક દેશીવૈદની દવાથી તેમને પૂર્ણ આરામ થયો પછી ટૂક મુદતમા જ કાશી પહોચી જઇ અભ્યાસ આગળ વધારવા માડયો કાશીમા ખુબ શાન્તિ-એકાગ્રતાથી વિદ્યાધ્યયન ચાલતું રહ્યુ વિ સ ૧૯૬૪નુ ચતુર્માસ કાશીમા જ કર્યું

ત્રણ વર્ષ આ પ્રદેશમા ગાળી, પરમ પૂનીત તીર્થધામોની યાત્રા કરીને અને સારો અભ્યાસ કરીને તેમણે ગુજરાત તરફ વિહાર કર્યો કાશીપુરીથી અયોધ્યા, રત્નપુરી આદિની યાત્રા કરી લખનૌ થઈ કાનપુર ઝાંસીથી શિવપુરી થઇ, મક્ષીજી તીર્થની યાત્રા કરી ઉજ્જેન, ખાચરોદ થઈ તેઓ રતલામ પધાર્યા અહી દાદા-ગુરુ શ્રી બાલબ્રહ્મચારી પન્યાસજી કમલવિજયજી મહારાજ (વિજયકમલસૂરિજી)ના દર્શન કર્યા અહીથી ગોધરા થઇ પાલીતાણા ગયા અને શ્રી સિદ્ધગિરિજીના પુન દર્શન કર્યા અત્રે ગુરુવર્ય શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીને ભેટી, ગુરુજી સાથે ત્યાથી વિહાર કરી, અમદાવાદ, કપડવજ થઈ ગોધરા જઈ સં ૧૯૬૫નુ ચતુર્માસ ગોધરામા કર્યું ચતુર્માસમા ગુરુજી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસને વધુ વિશાલ ને ગભીર બનાવ્યો.

ચતુર્માસ પછી વિહાર કરી તેઓ વડોદરા પધાર્યા અહી તપગચ્છાધિપતિ શ્રી મૂલચદજી મહારાજની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા તથા

ઉપધાનની માળાનો મહોત્સવ હતો આ વખતે મૂલચન્દજી મહારાજનો સમુદાય બહુ જ તેજસ્વી અને વિદ્વાન ગણાતો પન્યાસ શ્રી કમલવિજયજી મહારાજે વર્તમાન યુગની ભાવના પારખી મૂલચન્દ્રજી મહારાજના સમસ્ત સાધુઓનુ એક મોટુ સમ્મેલન એકઠુ કર્યું દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવ જોઈ સાધુસસ્થાની ઉન્નતિ થાય, વિદ્યાભ્યાસ, શાસ્ત્રજ્ઞાન વધે અને સાધ્વીસસ્થાની પ્રગતિ થાય તે માટે સુદર ઠરાવો કર્યા અને સારુ બધારણ ઘડ્યુ ચરિત્રનાયક આ વખતે અત્રે હાજર હતા

ત્યાર પછી દાદાગુરુજી શ્રી કમલવિજયજી પન્યાસ (શ્રી વિજયકમલસૂરિ) શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ, શ્રી લાભવિજયજી મહારાજ, શ્રી મોહનવિજયજી મહારાજ, શ્રી મોતિવિજયજી મહારાજ તથા મુનિજી વગેરે મુનિમડલ ત્યાથી વિહાર કરી સિદ્ધાચલજીની યાત્રા કરવા પાલીતાણા પધાર્યું સ. ૧૯૬૬નુ ચતુર્માસ પાલીતાણામા શ્રી સિદ્ધગિરિની છાયામા જ કર્યું

ચતુર્માસ બાદ ત્યાથી વિહાર કરી ગિરનારજીની યાત્રા કરવા પધાર્યા સિદ્ધાચલજીથી પહાડી રસ્તે સીધા જ ગિરનારજી ગયા. બાદમાં કાઠિયાવાડમા વિચરી પુન સિદ્ધાચલજી પધાર્યા અને સ ૧૯૬૭નુ ચતુર્માસ પુન પાલીતાણામા કર્યુ

૧૫

ગુરુકુલ સ્થાપના

કાશીના ઠેર ઠેર પથરાયેલા સદાવ્રતો, નાના નાના વિદ્યાસ્થળો, એક ધોતી અને એક અંગુછાભર ગંગાને તીરે બેસી અભ્યાસમા તલ્લીન બનેલા વિદ્યાર્થીઓ! એક તરફ ગંગાનો વહેતો પ્રવાહ કલકલ નાદ કરે બીજી તરફ વિદ્યાર્થીઓના શબ્દોચ્ચાર મધુરું વાતાવરણ સરજે! કાશી એટલે મોટુ યાત્રાધામ. હજારો યાત્રિકો આવે ને જાય રોજ મોટો મેળો જામે. એમની પાઈપૈસાની મદદે આ વિદ્યાલયો ચાલે! અને એમાંથી જ દિગ્ગજ વિદ્વાનો બહાર આવે!

પાલીતાણા પણ એવુ જ એક મહાતીર્થધામ દરરોજ હજારો યાત્રિકોની આવજાવ થાય ત્યાના મંદિરોમા મૂકાયેલી એક એક બદામ એકઠી કરીએ તો નાનો શો ડુંગર ઉભો થાય! રોજ ને રોજ નવકારશીઓ થાય, અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ ને ઉજમણા તો ચાલૂ જ હોય અનેક ધુરિણ સાધુઓનો સમાગમ થાય. સામે જ પવિત્ર શત્રુંજયના મંદિરના ઘંટારવ સંભળાય આવા પવિત્ર સ્થળે શા માટે એક વિદ્યાલય ન ખોલવુ? હિન્દુઓનુ વિદ્યાપુરી કાશી તો જૈનોનુ પાલીતાણા કાં નહિ!

શત્રુંજયની યાત્રા કરતા કરતા મુનિજીના મનમા આ જ વિચારો ઘોળાયા કરતા હતા કાશીથી વિહાર કરીને ગૂજરાતમા આવતા રસ્તામા ઘોર જંગલો, વિકટ પહાડીઓ વટાવતા મુનિજી એક જ વસ્તુનો વિચાર કરતા હતા જૈન સમાજનો ઉદ્ધાર

કેમ થાય? કાશીમાં જોયેલા છાત્રાલયો, તેમા ભણતા અનાથ બ્રહ્મપુત્રો, તેમ જ સિલોન–લંકા અને કોલમ્બોમા ચાલતા બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠોની સાંભળેલી પ્રશંસા, સાથે સાથે નાલંદા, તક્ષશિલા ને મિથિલાના વિદ્યાપીઠોનાં વાચેલા વર્ણનો એક એક છાત્રાલયમા ભણતા પાચસો પાચસો વિદ્યાર્થીઓ એ બધુ તેમને યાદ આવતુ સાથે નવીન સ્થપાયેલ આર્યસમાજ લાહોર, જાલંધર, કાંગડી આદિમા ગુરુકુલો સ્થાપી સ્વધર્મના પ્રચાર માટે જે અથાગ પરિશ્રમ અને પ્રયત્ન કરતો એ બધુ વિહાર દરમ્યાન સાભળ્યુ તેઓશ્રીને ઘણીવાર એ વિચાર મુઝવતો કે કોઈ બ્રાહ્મણપંડિત, કોઈ બૌદ્ધ વિદ્વાન કે આર્યસમાજી પંડિત કયાક જઈ જાહેરમા જૈનધર્મ વિષે શંકા કરે તો તે વખતે ત્યા કોઈ જૈન વિદ્વાન ન હોય તો કોણ જવાબ આપી શકે તેમ હતું? કોણ શાસ્ત્રાર્થની રણભેરી બજાવી મેદાને જંગમા ઉતરી શકે તેમ હતુ? તો શામાટે ગૃહસ્થના પુત્રને એવા તૈયાર ન કરવા કે જેથી સમય આવે એમને મો વિકાસી બેસી રહેવુ ન પડે, અને શાસ્ત્રાર્થમા, વાદમા, ચર્ચામા, જૈનધર્મના તત્ત્વ (ફીલોસોફી) નિરૂપણમા સમર્થ શક્તિશાલી નિવડી, વિજયી ન બને!

આ બધાને માટે એક જ સરલ અને સુંદર માર્ગ છે જૈનોના પવિત્ર તીર્થધામને બનારસ જેવુ વિદ્યાપુરીનુ ધામ-કેન્દ્ર બનાવવું ત્યા સુંદર સંસ્કૃત, પ્રાકૃત પાઠશાલાઓ સ્થાપવી તેમા ઊંચામા ઊંચુ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન, ધર્મજ્ઞાન અપાય સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતનુ ઉચ્ચજ્ઞાન અપાય સાથે ઇંગ્લીશ અને બીજી પણ જૈનધર્મના પ્રચારમા સહાયભૂત ભાષાઓનુ જ્ઞાન અપાય જૈનાચાર્યકૃત મહાન્ ન્યાયશાસ્ત્રના ગહન ગ્રંથોનું અધ્યયન થાય અને જૈનોના પુત્રો સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર બને દિગ્ગજપંડિતો બને આવી સ્વયંભૂ પ્રેરણા નિરંતર તેમના હૃદયમા જાગૃત રહેતી રાખના ઢગલામા છુપાયેલી અદૃશ્ય ચિણગાગી પણ જેમ ઉષ્ણતા જ્વલંત રાખે છે તેમ આ સંસ્થા સ્થાપવાની ભાવના નિરંતર તેમના હૃદયમાં વિદ્યાધામ સરજવાની તમન્નાને જાગૃત રાખતી

શ્રી સિદ્ધાચલજી તીર્થના વાતાવરણે ઉપર્યુક્ત ભાવનાને વધુ પ્રેરણા આપી, એમાં નવીન પ્રાણસંચાર કર્યો. જૈનોના મહાન્ તીર્થધામ-તીર્થપુરીને વિદ્યાપુરી બનાવવાની ભાવના વધુ મજબુત બની એટલે પોતાના આ દૃઢ વિચારો ત્યાં બિરાજમાન પૂ પા શ્રી સિદ્ધિવિજયજી મહારાજ (મુનશી) અને શ્રી મોહનવિજયજી મહારાજને (અત્યારે આચાર્ય શ્રી વિજય-મોહનસૂરિ) જણાવ્યા મુનિશ્રીના આ વિચારો સાંભળી ઉપર્યુક્ત બન્ને મુનિગણે ઘણા જ પ્રસન્ન થયા અને સમાજ-શાસન ઉન્નતિના આવા વિચારો માટે મુનિશ્રીને ખૂબ ધન્યવાદ આપ્યો તેમજ તે વિચારોને સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ આપી અને પોતાનાથી બનશે એટલી એ કાર્યમા સહાયતા આપવાનુ પણ જણાવ્યું અહી પોતાના વિચારોને સહાનુભૂતિ મળી એટલે મુનિશ્રીએ પોતાના દાદાગુરુ પૂ પા પન્યાસ શ્રી કમલવિજયજી (શ્રી વિજયકમલસૂરિજી)ને ઉઝા તથા પૂ પા આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયધર્મસૂરિજીને બનારસ પત્ર લખી પોતાના દૃઢ વિચારો જણાવ્યા બન્ને સ્થાનેથી મુનિજીને ઉત્સાહવર્ધક વિચારો મળ્યા અને એ શુભકાર્યમા સહુએ પોતાની સહાનુભૂતિ અને પુરેપુરી સમ્મતિ દર્શાવી સહાયતાના વચનો પણ આપ્યાં

બીજી તરફ કેટલાકોએ વિરોધ પણ જાહેર કર્યો શ્રાવકો અને સાધુઓની મુલાકાતે મુનિશ્રી જવા લાગ્યા કેટલાક આ વાતોને હવાઈ તરંગ, મધુર કલ્પનાઓ કહી હસી કાઢતા, ત્યારે કેટલાક કહેતા 'ચારિત્રવિજય ! એ કાર્ય મહામુશ્કેલીનુ છે તું તારુ સંભાળ ! તું પંડિત થા એટલે બસ ! જગતની ચિન્તા તારે શા માટે !' કેટલાકો એમ પણ કહેતા કે 'વાણિયાના છોકરા પંડિત થયા હોય એમ કદી કોઈએ જાણ્યુ છે ખરુ ? વાણિયાના છોકરા તો વ્યાપાર કરી જાણે એમને તે વળી સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષા આવડે ખરી ? એ તો બ્રાહ્મણો જ વિદ્યા ભણે અને કાતો આપણા સાધુઓ જ ભણે માટે ચારિત્રવિજયજી આ વિચારો જ છોડી દો'

કાર્ય વિધાયકના ભાગ્યમા ઉત્સાહ અને નિરુત્સાહ, કટાક્ષ અને આક્ષેપ, માન અને અપમાન હમેશા લખાયેલા જ હોય છે ખરો કાર્યકર્તા વિરોધ જોઇ સારુ કામ કરતા કદી પાછો ન પડે. એને જગત્‌ની પરવા રાખ્યે ન ચાલે મુનિજીએ પોતાનો વિચાર વધુ દૃઢ કર્યો

અન્તે મુનિજીએ દૃઢ આત્મવિશ્વાસ અને સ્વયભુ પ્રેરણાથી પ્રેરાઈ વિ સ ૧૯૬૮ની જ્ઞાનદાત્રી જ્ઞાનપચમીના પ્રાત કાલે મોતીશાહની મેડીના ત્રીજામાળે એક બિલકુલ નાના સ્વરૂપમા ‘શ્રી યશોવિજયજી જૈનસસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા’ સ્થાપી જેની સ્થાપના સમયનુ મગળ મુહૂર્તનું શ્રીફલ પણ વેપારીને ત્યાથી (વ્હોરા ખહેચરભાઈ ગાડાભાઈના) ચોપડે ઉધાર લખી મગાવવું પડેલુ તે વખતે થોડા શ્રાવકોના છોકરા, ત્યાં બિરાજતા થોડા મુનિગણો અને એક પડિતથી શરૂઆત કરી ધીમે ધીમે ત્યા બિરાજતા સાધુસાધ્વીઓ જૈન પાઠશાળામાં ભણવા આવવા માડ્યા મહારાજ-શ્રીએ યાત્રાળુઓ પાસે જઈ ઉપદેશ આપી સસ્થામા મદદ અપાવવા માડી, શ્રી આ ક. ની પેઢીના મુનિમને સમજાવી સંસ્થામાં મદદ અપાવવાનુ વચન મેળવ્યુ અને શરૂઆતમા જેને માટે લોકોને આશંકા, અવિશ્વાસ હતા તેમની આ શકા મટી અવિશ્વાસ ઘટ્યો અને સંસ્થા ઉન્નત થવા લાગી.

મુનિશ્રીનો જીવન મત્ર હતો કાર્યં સાધયામિ વા દેહં પાતયામિ ઉપાડેલુ કાર્ય જીવના જોખમે પણ પાર ઉતારવુ દિવસને રાત એક જ વિચારણા કરતા સસ્થા કેમ ઉન્નત બને અને સમાજમા જ્ઞાન પ્રચાર કેમ વધે

૧૬

વિપત્તિઓની વચ્ચેથી

મુનિજીમાં પરિશ્રમનો ઘણો મોટો ગુણ હતો કિશોરાવસ્થામાં જે ખંતથી રેતીના રણમા વડલો રોપ્યો, જે નીડરતાથી સંવેગી સાધુ બન્યા, જે સાહસથી તેમણે તીર્થસેવા માટે ઝુકાવ્યુ હતું, જે નિર્ભીકતા અને આત્મબળથી કાશીપથના ભયંકર જંગલો, ભીષણ અરણ્યો અને મોટા મોટા પહાડો વટાવી અપૂર્વ પરિશ્રમ અને જહેમત ઉઠાવ્યાં હતાં, તે જ ખંત, નિર્ભીકતા, આત્મ-વિશ્વાસ, પરિશ્રમ અને જહેમતથી આજે તેઓ કામ કરી રહ્યા હતા. બીજ વવાઈ ગયુ હતું રોપ તૈયાર થતો હતો એટલામા એક બનાવ બન્યો

વિ સં ૧૯૬૮મા કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગૂજરાતમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો. એમા પણ કચ્છની દશા તો ઘણી જ ખરાબ થઈ પડી લોકોને બે દિવસે પણ એક વખત ભોજનના સાંસા પડવા લાગ્યા. સહુ દેશ છોડી પરદેશ તરફ વિદાય થવા લાગ્યા પરન્તુ જ્યાં જાય ત્યા પણ દશા ખરાબ જ હતી.

આ વખતે એકદા યાત્રા કરીને પાછા ફરતા મુનિજીએ એક જૈન ગૃહસ્થને પોતાના બે છોકરા સાથે યાત્રાળુઓની ગાડીઓ પાછળ દોડતો જોયો જૈનનુ સંતાન એક પૈસાની ભીખ માટે આમ દોડે, એ જોઈ મુનિજીના દયાળુ હૃદયમા કારી ઘા થયો

મુનિજીની દૃષ્ટિ સમક્ષ એક વખતના જૈનોની ઉદારતાનો નમુનો તરવરતો હતો પોતાના ગામમા આવેલા નવા જૈનને સૌ એક એક મુદ્રા આપતા, ઘર આપતા ને ધધો કરાવતા એક પણ જૈન ભીખ માગે એ લાછન મનાતુ આજ એ જ મહાવીર પિતાના પુત્રની આ દશા ! એ જૈન બચ્ચો તળાટીના લાકડા પગ ગુજરાન ચલાવતો ને ભીખ માગી જે પાઈપૈસો મળે તેનાથી બચ્ચાનુ પોષણ કરતો મુનિજી એ કચ્છીને મળ્યા એની આખોમાથી દુ ખના દૈત્યે બધુ જળ શોષી લીધુ હતુ રહી'તી કેવલ રક્તની લાલાશ આખોમા એ ઉભરાતી હતી તેણે કહ્યુ

'મહારાજ ! દુકાળમા ખાવા ધાન ન મળ્યુ ત્યારે બધુ વેચીને ખાધુ એ પણ ખૂટયુ ભૂખમરામા પત્ની મરી ગઈ ટળવળતા બે બાળકોનો મારા સિવાય કોઈ આશરો ન રહ્યો મહારાજ ! આ જીવન હવે તો કરડી ખાય છે અયાચક હાથે યાચવુ પડે છે આપઘાતના તો ઘણા મનસુબા ઉપડે છે, પણ આ બાળકોની મમતા રોકી રાખે છે '

ક્યા જૈનોની ગગનચુમ્બી મહેલાતો ને ક્યા ઝુપડીઓના પણ સાસા ! સ્વધર્મી વાત્સલ્યની ભાવના ક્યા ગઈ? આર્યસમાજ અને ક્રિશ્ચિયનોને ત્યા પરધર્મીને પણ પ્રેમથી આશ્રય મળે, જ્યા જૈનોને ત્યા સ્વધર્મીને પણ સ્થાન નહિ ? મુનિજીના પ્રમાળ હૃદયમા વધુ ને વધુ ચીરા પડ્યા તેઓ બન્ને બાળકોને લઈ સ્થાનિક આશ્રમમા મૂકવા ગયા ત્યાથી હિમ જેવો ઠડો જવાબ મળ્યો મુનિજીની મુઝવણ ઓર વધી

પણ એ મુઝવણમાથી જ માર્ગ નીકળ્યો. મુનિજીને વિચાર થયો કે પાઠશાળા સાથે છાત્રાલય શા માટે ન સ્થાપવુ ? તેઓ વયોવૃદ્ધ શ્રી સિદ્ધિવિજયજી પાસે ગયા પોતાની બધી વાત કહી સભળાવી તેઓએ મદદ અપાવવાનુ વચન આપ્યુ વૈશાખ સુદ ત્રીજ (અખાત્રીજ) ના દિવસે નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈના વડામા પાઠશાળા સાથે બોડિગ પણ સ્થાપન

કરવામાં આવી. પેલાં બે બાળકો તથા બીજાં પણ બાળકો એમા દાખલ થયાં.

હવે કામ કપરુ હતું દ્રવ્યનો સવાલ તરત જ સામે આવીને ખડો થયો જે કાર્ય ૪૦ થી ૬૦ના ખર્ચામાં ચાલતું તે વિશાળ થયુ હતું મુનિજીને માથે ઉપદેશ દેવાની ફરજ આવી પડી એ કાળે કેટલાક સાધુઓની એવી માન્યતા હતી, અથવા આજે પણ કેટલાક સાધુઓની માન્યતા છે કે, અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ, વરઘોડા, સ્વધર્મીવાત્સલ્ય અને પાંજરાપોળ માટે ઉપદેશ આપી, શ્રાવકોના નાણા ખરચાવી શકાય, પણ પાઠશાળાને નામે સાધુ કંઈ કહી ન શકે, ઉપદેશ કે પ્રેરણા ન જ આપી શકે !

આ વિટંબનાઓએ મુનિજીની ચોતરફ ઘેરો ઘાલ્યો. કટાક્ષો અને આક્ષેપોની વર્ષા થવા લાગી પણ ભલા કર્મયોગી કયે દહાડે કટાક્ષોથી ડર્યા છે ? એ બધી આપત્તિઓ વચ્ચે તેમણે કામ જારી રાખ્યુ કેટલીક વાર તો કરેલુ કાર્ય જડમૂળથી ઉખડી જવાની દશા આવી પહોચી પણ મુનિજી વારે ઘડીએ પોતાના હાર્દિક વિશ્વાસથી પોતાના સાથીદારોને કહેતા

'સત્કર્મ કર્યા જાવ, પરિણામ સારુ છે, વાચકવર્ય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પર વિશ્વાસ રાખો '

અને બન્યુ પણ એવું વિપત્તિની વર્ષા અનેક ઝડીઓ વરસાવી ગઈ. માણસ નિષ્કર્મણ્ય બની બધુ મૂકી દે તેવી પળો પણ આવી. છતા મુનિજીની દૃઢતાએ વિપત્તિઓમા જ પોતાના કાર્યને મજબૂત બનાવ્યુ કાર્ય આગળ વધતું ગયુ વિદ્યાર્થીઓ વધવા લાગ્યા હવે તો મકાન નાનુ પડવા માડ્યુ શેઠ મોતીશાના મકાનની મેડી ઉપરથી પાઠશાળા તથા બોર્ડીંગ દયાળજી સુખડીયાના મકાનમા લાવ્યા અહીં બીજની કલાની જેમ સંસ્થાનો વિકાસ વધતો ચાલ્યો આખરે માસિક ૧૫૦) રૂા ના ભાડાથી ઓસમાન શેઠના ત્રણ મજલાવાળા મકાનમા સંસ્થાને લાવવી પડી મુનિજીની તમન્ના ભારે હતી કમળ પાણીમા હતુ પણ પાણીનો સ્પર્શ એને થઈ

શકે તેમ નહોતો પ્રત્યેક ધર્મશાળાએ સંસ્થાની મદદ માટે ઉપદેશ આપતા મુનિજીના દિલમા કેવલ જૈનોના સંતાનોનો ઉદ્ધાર ને શાસનસેવા રમી રહ્યા હતા તેમણે સંસ્થા સાથે સરસ્વતી મંદિર પણ સ્થાપ્યુ અનેક વિદ્વાનો સંસ્થાની મુલાકાત લેવા લાગ્યા. અનેક વિદ્વાન શાસનપ્રેમી મુનિરાજો તથા શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી પણ આ કાર્યની પ્રશંસા કરતા તેમજ મદદ મોકલાવ્યા કરતા આ વખતે આગ્રાના દાનવીર શેઠ લક્ષ્મીચંદજીએ તથા શેઠ તેજકરણજી ચાંદમલજીએ સંસ્થાને સૂરિજીના ઉપદેશથી સારી મદદ આપી

જે નાનકડા રોપ પર ઇર્ષ્યાના અનેક હિમકણ, વિરોધના ભયંકર ઝંઝાવાત ને આક્ષેપોની ઝડીઓ વરસતી હતી, તે રોપ એ બધા વચ્ચે ફાલ્યો, ફૂલ્યો ને વિદ્યાધામનો ઘટાદાર ઘેઘૂર વડલો બની રહ્યો.

સેવાભાવથી સીંચાયેલી સદ્ભાવનાની પ્રવૃત્તિ કયે દહાડે અફળ બની છે?

૧૭

જલપ્રલય

આષાઢ તો આઘો હતો અને ધોમધખતું જેઠનુ આકાશ વાદળાંનો ઘટાટોપ જમાવીને બેઠુ હતું સૂરજનારાયણ વાદળાઓના થર નીચે છુપાઈ રહ્યા હતા પાલીતાણા શહેરને માથે ધોળે દિવસે મેઘલી રાત જામતી દેખાતી હતી

અજવાળી આઠમ હતી ગરમીનો આતશ ભયંકર હતો. આકાશ કાળુ શ્યાહી બની ગયુ હતું મેઘગર્જનાઓ કાનના પડદાને ચમકાવી નાખતી હતી રાત્રિનો પ્રારભ થયો અને વરસાદ મૂશળધારે તૂટી પડયો

મેઘની હેલીમા કોઈથી બહાર નીકળાય તેમ નહોતું અષ્ટમીનો ચદ્ર તો ક્યાય લુપ્ત હતો રાત વધતી ગઈ નગરજનો નિદ્રાધીન થયા પણ વરસાદ તો ચાલૂ જ રહ્યો મધરાત થતા તો એણે તોફાની રૂપ પકડયુ તેમા પણ ડુગર પર તો હેલી જમાવી એ બધુ પાણી નીચે વહી આવી લીંડિયા (નાની નદી) મા ભરાયુ સ્ટેશન તરફના કાંઠેથી વહી આવેલી લાટીના પાટીયા ને બીમ બોવન પૂલમા ભરાયા પાણી ત્યાંથી શહેર તરફ પાછુ ફર્યુ પાલીતાણાની શેરીઓ જોતજોતામા જળબબાકાર બની ગઈ

ઘનઘોર રાત, ધોધમાર વરસાદ, હવાના સુસવાટા ને વીજળીના કડાકા ઉપરથી પાણીના પૂરનો ભયંકર નાદ નગર-

વાસીઓનો મોટો ભાગ નિરાંતે નિદ્રા લેતો હતો જાગતાં હતાં તેમને બહાર નીકળી તપાસ કરવાનીય હિંમત નહોતી. પણ એટલામા પાણીના લોઢ ઘરમા પેઠા ને ખાટલા-પલંગ સાથે માનવીઓને અને ખીલા સાથે જનાવરોને ખેચ્યા મૂળ સાથે ઝાડને જમીનદોસ્ત કરી વહાવ્યા પાલીતાણાની શેરીઓ બબે ગળાબૂડ પાણીમા ગર્ક થઈ ગઈ શહેર અદૃશ્ય થયું ને મહાસાગર હિલોળા દેવા લાગ્યો રાત્રિની ભયંકરતા વિષમ હતી તણાતા ડૂબતા ઢોર અને માનવીઓના ચિત્કાર સિવાય કંઈ દેખાતુ કે સંભળાતુ નહોતુ

આ વેળા ઓસમાન બિલ્ડીંગમાં શ્રી યશોવિજયજી જૈનપાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓ શાન્ત નિદ્રા લઈ રહ્યા હતા મુનિરાજ પણ પોતાના સ્થાને નિદ્રા લઈ રહ્યા હતા આવતા ભયની કોઈને જરાય આગાહી નહોતી! એટલામા મકાનની દિવાલો સાથે અફળાતા પાણીના લોઢનો અવાજ વધુ ઉગ્ર બન્યો ને તણાતા માણસોની અને જનાવરોની ભયંકર ચીસો કાને અથડાઈ

મુનિજી સફાળા જાગી ઉઠયા મકાનના રવેશ આગળ આવી પહોંચ્યા ક્ષણવારમા નજર સામેની ભયંકર પરિસ્થિતિ પરખી લીધી. મહારુદ્ર જલદેવતાનુ સ્વરૂપ ધારણ કરીને સંહાર કરવા નીકળ્યા હોય તેમ પાણીના મોટા લોઢ વચ્ચે માનવીઓ ગડથોલા ખાઈ રહ્યા હતા મૃત્યુની કરાલ દાઢમા ફસાયેલા એ પ્રાણીઓની બૂમો ગમે તેવા પાષાણ હૃદયને પીગળાવી દે તેવી હતી મુનિજીના દયાપૂર્ણ હૃદયમા અજબ મનોમંથન ખડું થઈ ગયુ ક્ષણવારમા અંતઃકરણમાથી તેમને સદ્વૃત્તિના કર્તવ્યની હાકલ સંભળાઈ

કટોકટીની પળ હતી વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો ને નોકરચાકરો પણ જાગ્રત થઈ ગયા હતા સહુ આ ભયંકર આપત્તિને સામે ઉભેલી જોઈ કિંકર્તવ્યમૂઢ બની ગયા હતા મુનિજીએ શાળાના માણસોને સાવધ કર્યા ને તેમની ફરજનું ભાન કરાવ્યુ હવે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ ખપતો નથી એ વાત બરાબર સમજાવી

એ જ દિવસે સવારમા બનારસથી શ્રી યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાલાના પુસ્તકોની મોટી પેટીઓ આવેલી એના ઉપર

દોરડાના જાડા બંધ હતા. એ છોડી લેવરાવી થોડીવારમાં મોટું દોરડું બનાવી એક છેડો ઓસમાન બિલ્ડીંગના થાભલા સાથે અને બીજો સામે સરકારી દવાખાનાના થાંભલા સાથે બાધ્યો. આ દોરડાના સહારે સ્થિર રહી તણાતા જીવોને બચાવવાનુ ભગીરથ કાર્ય શરૂ કર્યું. થોડે થોડે છેટે સૌ ગોઠવાઈ ગયા. પ્રવાહમા તણાતા પ્રાણીઓને પ્રથમ દોરડાના આધારે અટકાવી લેવાય ને પછી ધીરે ધીરે મકાન ઉપર લઈ જવાય

ઉપરથી વરસાદ ઝીંકાયે જાય, નીચેથી પાણીનાં પૂર ગર્જારવ કરે, ઉપર અધારી રાતનું આકાશ કાજળ વેરે કેવળ એક જ દોરડાનો આધાર. જરા ચૂકાય કે નીચે જળરાક્ષસ પોતાના પેટાળમા સમાવી દેવા તૈયાર જ હોય. છતાં સૌના એકધારા ઉત્સાહથી કામ નિર્વિઘ્ને ચાલૂ જ રહ્યું. આ ભગીરથ કામ ત્રણ કલાક પહોચ્યું. પછીથી તો પાણીનુ પૂર ઓસર્યું

આ વખત દરમ્યાન નગ્ન અને અર્ધનગ્ન દશાવાળાં ૩૫૦ થી ૪૦૦ માણસોને અને ઘણા પશુઓને પૂરમાથી ઉગારી લેવામા આવ્યા હતા. દયામૂર્તિ મુનિરાજ કેટલીકવાર આ પ્રસગની વાત નીકળતી, ત્યારે ખૂબ જ સ્નેહાર્દ્ર શબ્દોમા કહેતા કે, 'એ બધુ તો ખરૂ પણ એક બિચારું કુમળુ બાળ ખૂબ મહેનત કર્યા છતા નહોતુ બચાવી શકાયુ અને જોત જોતામા તો એ બિચારુ પાણીના પેટાળમા ગર્ક થઇ ગયુ હતુ' આટલા શબ્દો કહેતા એમના નેત્રોના ખુણા ભીના બનતા ખરેખર ભવભૂતિએ ઠીક જ કહ્યુ છે કે, કર્તવ્યમા વજ્રથીય કઠોર હૃદયવાળા મહાપુરુષોના હૃદય પુષ્પથી પણ કોમળ હોય છે

આટલા પ્રાણી સમુદાયને કેવળ બચાવવા માત્રથી મુનિજીનુ કામ નહોતુ સર્યું રાતનો પવન ઠડોગાર બન્યો હતો ગરમી લાવવાના ઉપચારો કરવાના હતા ઘાયલ થએલાઓની કે બેભાન થએલાઓની માવજત કરવાની હતી

તે પણ શરૂ થઈ વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો એકી પગે ખડા હતા પાઠશાળાનો વસ્ત્રભડાર ખાલી કર્યો ને બધાને વસ્ત્ર

આપ્યા સવારમા રસોઈ શરૂ થઇ ને યોગ્ય સાદા અનુપાનો યોજાયા. સૌને હૂંફ વળે તેવી જગામા સ્થાન આપ્યું. જગતના સેવા અને સ્વાર્પણના ઇતિહાસમાં સોનેરી અક્ષરે લખાય એવી આ જીવદયા બેનમૂન હતી દયાની વાતો કરનારા ને ભાષણ ઝાડનારા ઘણા મળી આવે છે દયાધર્મની તાત્ત્વિક આલોચના કરનારા મહાપડિતો પણ ઓછા નથી છતા એવી વાતો કરનારા પ્રસગ પડયે સરકી જાય છે એક યા બીજા બહાના કાઢી છટકબારીઓ શોધે છે તાત્ત્વિક આલોચનાવાળી પ્રખર મેધા ત્યા મુઝાઈ જાય છે પણ વખત આવે બધુ વિસારી, પ્રાણનીય તમા અળગી મૂકી ભૂતદયા કરનાર જગતમા વીરલા મળે છે

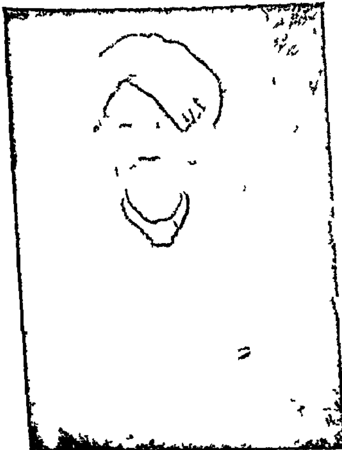
રાત્રિના મહાવિધ્વસ ઉપર જ્યારે પ્રભાતનો સૂર્ય ઉગ્યો ત્યારે એ રાત્રિએ મહાઆત્મભોગ આપનાર એ નરવીરની કથાથી સૌ અજાણ હતા બચાવેલા મનુષ્યો પાઠશાળાની બિલ્ડીગમા પોત પોતાની સારસભાળમા હતા કોઈ પુત્ર શોધતુ તો કોઈ પત્ની કોઈ દોલત તો કોઇ ઘર! મુનિજીનુ સ્વાર્પણ અબોલ હતુ છતા હજારો નળિયાથી છવાયેલા ઘરમા ચાદરણું પ્રવેશ કરી ભૂમિને ભાળી જાય છે, એમ આ જીવદયાના જીવન્ત ઉદાહરણને આખે આખ જોનાર એક વ્યક્તિ મોજુદ હતી.

સરકારી દવાખાનાના સરજન ડોકટર શ્રી હોરમસજી એ વખતે જાગી ગયેલા. અને પોતાના ઝરૂખામા ઉભા ઉભા એ ડોકટર સાહેબ સમસ્ત જગતના રોગને મટાડનાર એ મહાન ભાવ દાક્તર મુનિજીના કૃત્યને નિહાળી રહ્યા હતા જગતમા બહુ ઓછી દેખા દેતી આવી મર્દાનગી જોઈ એમનુ હૈયુ વેત વેંત ફૂલી રહ્યુ હતુ સવાર થતા જ પાલીતાણાના એડમીનીસ્ટટર મેજર સ્ટ્રોગને પોતે જોયેલો સપૂર્ણ વીગતવાર રીપોર્ટ લખી મોકલ્યો અને છેલ્લે લખી જણાવ્યુ કે,

'જોન હેલીવુડની માફક આજ ગતે એક મહાત્માએ ભયંકર પ્રલયમા અસખ્ય માણસોને બચાવ્યા છે અખડ નાગ...

જળપ્રલય વખતની મુનિરાજશ્રીની માનવસેવાએ આ યુરોપીયન સજ્જન પર જાદુ કર્યું એક જૈન સાધુ આ કાર્ય કરનાર છે એ વાતે એના ભકતહૃદયને ઘેનુ કર્યું અને આજીવન-સ્નેહ સબધ બંધાયો. એ પછી તો એમણે અનેક કાર્યો કર્યાં મુનિરાજશ્રીની ઇચ્છાઓ એમણે આજ્ઞા માની સ્વીકારી ય. જે ગુરુકુળની જમીન અપાવનાર, ગુરુકુળનો પાયો નાખનાર તેમજ મુનિરાજ શ્રી દ્વારા અનેકવિધ સમાજ સેવાઓ કરનાર એ યુરોપીયન સજ્જન પાલીતાણાના ઇતિહાસમા એક ઉજળુ પૃષ્ટ રોકે છે

પાલીતાણા સ્ટેટના ભૂ.
એડમીનીસ્ટ્રેટર
મેજર એચ એસ સ્ટ્રૉ
તેમજ
તેમના ખાનગી મત્રી,
શ્રી હરજીવનદાસભાઈ

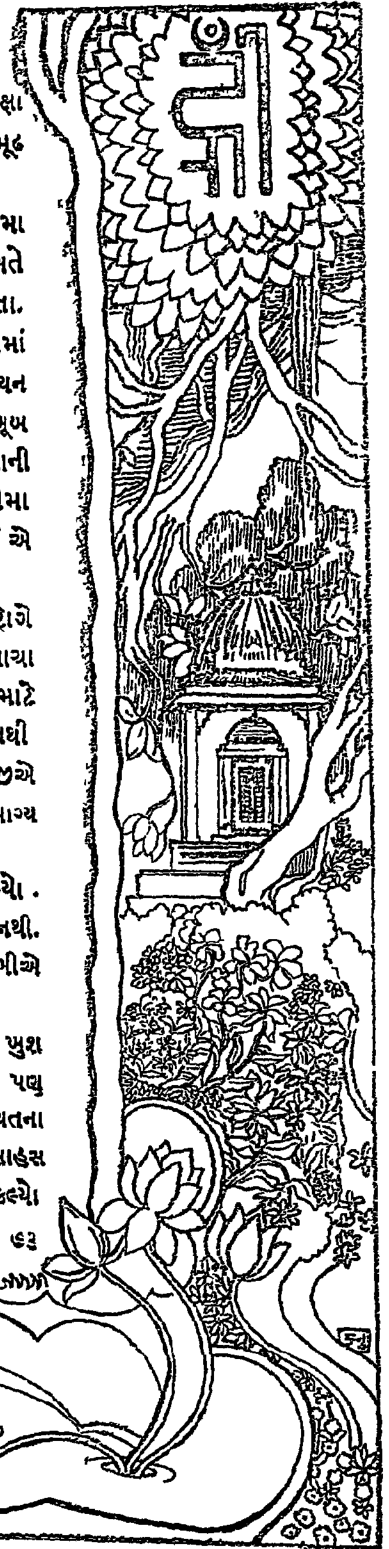
કલાક સુધી મહાન જોખમ વચ્ચે રહી, આટલા માનવોની જીવરક્ષા કરનાર એ સાધુનાં હિંમત, સાહસ ને બળ જોઈ હું દિંગમૂઢ થયો છુ '

પાલીતાણાના રાજવી માનસિંહજી વિ. સં. ૧૯૯૦ના ચોમાસામા ગૂજરી ગયા હતા, અને આજના નામદાર મહારાજા એ વખતે સગીર વયના હોઈ વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે યુરોપમા રહેતા હતા. આ સમય દરમ્યાન સરકાર તરફથી એડમીનીસ્ટ્રેટર નીમવામાં આવ્યા હતા. આ વેળા મેજર સ્ટ્રોગ નામના એક યુરોપીયન એ પદ પર હતા. એમની પાસે આ વાત આવતા તેમને ખૂબ આશ્ચર્ય થયુ હિન્દને સાહસ અને શૌર્યથી વિરહિત માની બેઠલ એ ગોરા સાહેબને ખૂબ આનંદ થયો અને એક હિન્દીમા યુરોપના કેટલાય વીરોને ઝાખા પાડે તેવા સેવા ને શૌર્ય જોઈ એ એકદમ ઘોડા ઉપર બેસી મુનિજીની મુલાકાતે આવ્યા

મુનિજી પોતાના કાર્યમા મસ્ત હતા. મેજર સ્ટ્રોગે અભિવાદન કરતા કહ્યુ 'મુનિજી ! આજે આપે એક સાચા સાધુ તરીકે એવી મહાન અને ઉત્તમ સેવા કરી છે, કે જે માટે પાલીતાણા સ્ટેટ આપનો ઉપકાર કદી પણ ભૂલી શકે તેમ નથી આપની સંપૂર્ણ સેવા–પ્રવૃત્તિની નોધ મને ડૉ. હોરમસજીએ જણાવી છે એ વાચી હુ ઘણો જ પ્રસન્ન થયો છું. સ્ટેટને યોગ્ય સેવા ફરમાવજો "

મુનિજીએ આ વાતનો ઉત્તર બહુ જ ટૂકા શબ્દોમા વાળ્યો . 'મે મારી સાધુ તરીકેની ફરજ બજાવવા ઉપરાત કાઈ કર્યું નથી. અમે એકેન્દ્રિય જીવને બચાવવા આ રજોહરણ સાથે રાખીએ છીએ, પછી આ તો પંચેન્દ્રિયની રક્ષા !'

મેજર સ્ટ્રોગ મુનિજીની આ નિરભિમાનતાથી ખૂબ ખુશ થયા. હિંદી વર્તમાનપત્રોએ તો થોડા થોડા ઉતારા કર્યાં પણ એમણે તો મુનિજીનો વિદ્યાર્થી સાથેનો ફોટો લઈ વિલાયતના પત્રોમા મોકલ્યો. એની સાથે એક હિંદી સાધુ કેટલુ સાહસ અને શૌર્ય દાખવે છે તેની ચર્ચા કરતો એક લેખ પણ મોકલ્યો

આ ... [illegible] નહોતો. એક અંગ્રેજી ઉજમણામાં આજના કૉલમ છાપાંઓમાં ચમકાવનાર પબ્લિસિટીનો યુગ નહોતો. આ વાત પર કોઈનું ધ્યાન ખેંચાયું. કેવળ ટાઈમ્સ ઑફ ઇન્ડિયા અને મુંબઈ સમાચારે ટૂંક નોંધ લેતા લખ્યું કે—

'એક મહાન જૈન સાધુએ પાલીતાણાના જલપ્રકોપ સમયે અનન્ય આત્મભોગ આપી જળમાં તણાતા સેંકડો માણસોના જાન બચાવ્યા હતા અને [illegible] તરીકેની નામના મેળવી છે. એ અનાથ, નિરાધાર અને ગરીબ માણસોના અને નિરાધાર પશુઓના બચાવો-બચાવોના પોકાર કરતા અને બગડા પાડતા [illegible] પ્રાણીઓના જાન બચાવનાર એ સાધુ પુરુષે પાલીતાણા સ્ટેટ પર ઉપકાર કરી માનવજાત ઉપર એક અનન્ય દાખલો બેસાડ્યો છે. તેઓ પોતાના ફોટા કે જીવન-ચરિત્ર બહાર નહીં આપતા ફક્ત સેવાને પોતાની ફરજ બજાવી છે તેમ કહે છે.'

આ પછી મુનિજીની સેવાભાવનાની અને સાહસની બધે ખૂબ ખ્યાતિ પ્રસરવા લાગી. પણ આ પ્રસંગે મુનિજીના સ્વાસ્થ્ય પર ઘા કર્યો. એક વાર શત્રુંજયની છ ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં ચંદનતલાવડી પાસે છાતીભેર પડી ગયેલા એ વખતથી છાતીનો દુખાવો રહ્યા કરતો. એમાં ત્રણ ચાર કલાક [illegible] રહેવાથી છાતીનું દર્દ જોર વધી ગયું.

બીજી તરફ એમની ખૂબ ખ્યાતિ અને પાઠશાળાની દિન પ્રતિદિન તરક્કી જોઈ કેટલાય [illegible] પડ્યું. તેઓ સંસ્થાને વિકટ પરિસ્થિતિમાં મૂકવા તનતોડ પ્રયત્ન આદરી બેઠા હતા. આ દ્વેષનું કારણ કોઈ પૂછે તો શું બતાવી શકાય? વર્ષા આવે ત્યારે [illegible] ખીલે ને જવાસા [illegible] એનું કારણ બતાવશો?

વિક્રમ સંવત્ ૧૯૬૬ ના આ ચાતુર્માસ [illegible] પાલીતાણામાં કર્યું. ચાતુર્માસ [illegible] પાલીતાણામાં [illegible] પાઠશાળા અને મુનિજી તત્કાળ ગયા. [illegible] વિરોધ વચ્ચેથી પાઠશાળા [illegible] ચાલી ગઈ.

૧૮

સંસ્થા સ્થાયી રૂપ લે છે.

તાલધ્વજ ગિરિની છાયામા પાઠશાળા ઘણા દહાડા રહી. આ વખતે ભાવનગર સ્ટેટના મહારાજા ભાવસિંહજીના મામા કનુભાઈ તથા તળાજાના વહીવટદાર બાપુભાઈ મહારાજશ્રીના પરિચયમા આવ્યા

તેમને જૈન સાધુનો આ પ્રથમ પરિચય હતો. તેઓ મુનિજી સાથેના ટૂંકા પરિચયમાં પણ તેમના ત્યાગ, તપ ને નિરાભિમાનતા જોઈ આકર્ષાયા. આ પરિચય વધતો ચાલ્યો. મુનિરાજે તેમને જૈનધર્મનુ ઉદાર સ્વરૂપ સમજાવ્યુ. જૈન સાધુના આચારોનું બયાન કર્યું. સુદર ઉપદેશશૈલી અને સચોટ દલીલોથી તેમને જૈનધર્મના પૂજારી બનાવ્યા. મુનિરાજશ્રીના થોડા પરિચયમા તેઓને ખાતરી થઈ કે આ કોઈ સસારથી હારીને–થાકીને–ડરીને સાધુતા સ્વીકાર કરનાર વ્યક્તિ નથી, પણ સાચા ધર્મને અનુસરનાર, પરર્થે પ્રવૃત્તિમય સંન્યાસનો પરમ આદર્શ રજૂ કરનાર એક મહાન સાધુ છે

પરમ ભક્તિથી રગાયેલ પરિચય આગળ વધ્યો. મુનિરાજશ્રીની સસ્થા માટેની અપૂર્વ જહેમતે તેમને વધુ ભક્તિવાન બનાવ્યા તેમને લાગ્યુ કે આવા કર્મવીર સાધુ ભાવનગર રાજ્યને પોતાનુ ક્ષેત્ર બનાવે, આવી સસ્થાઓને સ્થાપન કરે અને વિકસાવે તો કેવુ સુદર ! તેઓશ્રીએ નમ્રભાવે વિનતી કરી ·

‘સાહેબ ! આપ આ સસ્થાને ભાવનગર રાજ્યમાં લાવો તો જોઈએ એટલી જમીન મફત અપાવુ. બીજી બધી પણ ફીકરો આપને ઓછી થઈ જશે ’

મહારાજશ્રીના સ્વપ્ના જૂદા હતા. એમણે બન્નેને જૈનધર્મ પર આસ્થા રાખવા અને અહિંસાધર્મનુ પાલન કરવા સિવાય કંઈ ન કહ્યુ, કંઈ ન માગ્યુ આ નિસ્વાર્થતાએ તેઓ ઉપર ઊંડી અસર કરી અને તેમને આજીવન ભક્ત બનાવ્યા

હવે પાલીતાણામા પ્લેગ શમી ગયો હતો મેજરસ્ટ્રોંગ થોડા દિવસ પહેલા જ મહારાજશ્રીના દર્શન કરી ગયા હતા પાઠશાળાને પાલીતાણા લઈ જવાનો વિચાર નક્કી થયો પણ મુનિજીને લાગ્યુ કે, સંસ્થા ત્યા જાય તે પહેલાં સંસ્થાના મકાન માટે જમીનની વ્યવસ્થા થઈ જાય તો વધુ સારુ.

નિશ્ચય કરવાની જરૂર હતી, તે થઈ ગયો બીજે દિવસે મુનિજીએ કમર કસી મેજર સ્ટ્રોંગ ગોપનાથ ગયા હતા મુનિજી ગોપનાથ જઈ પહોચ્યા મુનિજીને અચાનક આવેલા જોઈ મેજર સ્ટ્રોંગે નમ્રભાવે કહ્યુ 'મહારાજશ્રી! પહેલાં સૂચના તો કરવી હતી! કંઈ વાહન મોકલત!'

'જૈન સાધુને પોતાના બે પગ સિવાય બીજું કોઈ વાહન કામ ન આવે!' મુનિજીએ જૈન સાધુઓનો ધર્મ સમજાવ્યો તેમના નિયમોનુ સ્વરૂપ સમજાવ્યુ મેજર સ્ટ્રોંગ આ સાભળી સ્તબ્ધ થઈ ગયો એને તો આ બધુ તદ્દન અવનવું જ લાગ્યું સંસાર સાથે કશોય સ્વાર્થ નહિ, શરીરધર્મનુ પણ આટલુ કઠોર નિયમન, છતાય આ સાધુ આટલી સેવા અને શ્રમ કરે! એ વાતે મેજર સ્ટ્રોંગની ભક્તિમા વધારો કર્યો એણે કંઈ પણ આજ્ઞા હોય તો ફરમાવવા કહ્યું મુનિજીએ સંસ્થા માટે જમીનની માગણી રજૂ કરી

વારુ! સંસ્થાને જોઈશે તેટલી જમીન અપાવવની વ્યવસ્થા કરી આપીશ' મેજરે હસતા જવાબ વાળ્યો મુનિજી આશીર્વાદ આપી પાછા ફર્યા

સંસ્થા પાલીતાણે આવી આ વેળા ઓસમાન બિલ્ડીંગમા વિદ્યાર્થીઓ રહેતા હતા એટલામા મકાન માલિક અને રાજ્ય વચ્ચે મકાનની માલિકી અંગે ઝગડો પેદા થયો આ ઝઘડો થોડો

સંસ્થા સ્થાયી રૂપ લે છે

સમય ચાલ્યો અને મકાનની માલિકી સ્ટેટની નિશ્ચિત થતા બિલ્ડીંગ ખાલી કરવા સરકારી હુકમ છૂટયો સંસ્થાને માથે એક નવી મુઝવણ આવી પડી ૬૦ થી ૭૦ વિદ્યાર્થીઓ રહી શકે તેવુ મકાન જલદી મળવાની કોઈ સભાવના નહોતી!

મુંઝવણમાથી માર્ગ કાઢવાને ટેવાયેલા મુનિજી ફરીથી મેજર સ્ટ્રોગની મુલાકાતે ઉપડયા મેજર સ્ટ્રોગ પાલીતાણાસ્ટેટના હવામહેલમા હતા. મુનિજીને જોતા જ તેમણે પ્રશ્ન કર્યો

'આપનુ કેમ પધારવુ થયુ?'

'બોર્ડિંગના બધા વિદ્યાર્થીઓને આપના બગલે મુકવાના છે' મુનિજીએ જવાબ વાળ્યો

'એમ કેમ?' મેજરને મુનિજીના જવાબમા કઈ ઊડા અર્થ લાગ્યો

'ઓસમાન બિલ્ડીગ ખાલી કરવાનો સસ્થાને હુકમ મળ્યો છે હવે સસ્થાના ૬૦-૭૦ વિદ્યાર્થીઓને મારે કયા રાખવા? તમારા સિવાય મારા કોઈ ભક્ત પાસે એટલી સગવડ નથી એટલે આ હવામહેલ માટે વિચાર કર્યો છે'

મેજર સ્ટ્રોગને બધી પરિસ્થિતિ સમજતા વાર ન લાગી એણે નમ્રતા સાથે કહ્યુ 'હવામહેલ સેવામાં તૈયાર છે બાકી સસ્થા માટે પસદ થાય તે જમીન અપાવવા હું તયાર છુ અને તેટલા સમય સુધી ઓસમાન બિલ્ડીંગ આપની સેવામા જ રહેશે' નિસ્વાર્થમૂર્તિ મુનિજી જે જોઈતુ હતું તે મેળવી પાછા ફર્યા નિસ્વાર્થતાને કઈ સિદ્ધિ અપ્રાપ્ય છે!

સસ્થાના પ્રમુખ શ્રી લક્ષ્મીચદજી વેદ અને સસ્થાના ગુપ્રી૦ શ્રી હર્ષચદ્ર ભૂરાભાઈ (આજના ઇતિહાસપ્રેમી શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી જયન્તવિજયજી) પાઠશાળા માટે કયા જમીન લેવી તે વિચારવા લાગ્યા આખરે સ્ટેશનની સામે જ, છુટી કુદરતમા શહેરની ધમાલથી નિવૃત્ત સ્થળ પસંદ કરવામા આવ્યુ જમીનના ભાવ-અને તેમા પણ જૈનો માટે તો ખાસકરીને વધુ ભારે હતા.

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી અને રાજ્યનો સંબંધ સરલ નહોતો. જૈનોને સાધારણ જમીન પણ મોઘાભાવે ખરીદવી પડતી

પણ મુનિજી માટે આ કોઈ જંજાળ નહોતી પાઠશાળા માટે જે લગભગ પાંચ વીઘા જમીન પસંદ કરવામાં આવી, તે મેજર સ્ટ્રોંગે ૯૯ વર્ષના પટે લખી આપી આ ઉપરાંત મકાનનો પાયો નાખવાનુ પણ પોતે કબૂલ કર્યું રાજ્યની મદદથી મોટો સામીયાનો ઉભો કરવામા આવ્યો અને બધા અધિકારીઓ, યાત્રાળુઓ અને પાલીતાણાની પ્રજાની મોટી હાજરી વચ્ચે વિ સં. ૧૯૭૦, વૈશાખ સુદ ૩ ના શુભ મુહૂર્તે મેજર સ્ટ્રોંગને (H S Strong, Major) હાથે પાયો નખાયો. એણે સંસ્થાની આબાદી ઇચ્છવા સાથે મુનિશ્રી પ્રત્યેની પોતાના ભક્તિ અને ભાવ રજૂ કર્યા. પાલીતાણા સ્ટેટના ઇતિહાસમા આ પ્રસંગ પહેલો જ નોંધાનો હતો કે જ્યારે રાજ્ય જૈનોની સંસ્થાના કાર્યમા આટલો ભાગ લે— આટલો સહકાર આપે!

ટૂંક સમયમા મકાન અને બગીચો સુંદર રીતે તૈયાર કરવામા આવ્યા વિ. સં ૧૯૭૧ ના માગસર સુદી ૧૩ ના રોજ વિદ્યાર્થીઓએ ધામધૂમથી મકાનમા પ્રવેશ કર્યો પાલીતાણાના પાદરથી થોડે દૂર, વિદ્યાર્થીઓના શાસ્ત્રાભ્યાસના કલકલ નાદે જંગલમાં પણ મંગલ બની ગયું આ દરમ્યાન સંસ્થાએ અસાધારણ ઉન્નતિ કરી. વિદ્યાર્થીઓ ખૂબ જ ઉત્સાહથી અને ચિવટથી અધ્યયન કરતા હતા મુનિજીની સતત પ્રેરણા અને દેખરેખથી ટૂંક સમયમા જ બાવીશ વિદ્યાર્થીઓએ કલકત્તા સંસ્કૃત એસોસિયેશનની વ્યાકરણ મધ્યમાની પરીક્ષાનો સંપૂર્ણ પાઠ્યક્રમ તૈયાર કરી લીધો પરન્તુ પ્રથમ વર્ષે ચાર જ વિદ્યાર્થીઓને કલકત્તા પરીક્ષા આપવા માટે મોકલ્યા. પરીક્ષા માટે વિદાય થતી વેળા આશીર્વાદ લેવા આવેલ વિદ્યાર્થીઓને 'શાસનસેવક' થવાના મુનિજીએ આશીર્વાદ આપી વિદાય કર્યા મુનિજીને પોતાનો રોપ પ્રફુલ્લનો જણાયો હવે કમીટીને પાઠશાળા ભળાવી વિહાર કરવાનો વિચાર કર્યો

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી આ વખતે ઉદેપુરમા હતા. તેઓએ મુનિજીને મળવા માટે તેમ જ યાત્રા કરવા કેશરિયાજી આવવા લખી જણાવ્યુ તેઓએ પણ કેસરિયાજીનાં દર્શન થશે, સૂરિજીની સાથે કઈક વિચાર-વિનિમય થશે અને પાઠશાળાને પણ મદદ કરાવી શકાશે, એવા વિચારથી વિ સ ૧૯૭૧ ના માગશર વદી આઠમના દિવસે વિહાર કર્યો. આ વખતે પાલીતાણાના જૈનોનો, પાઠશાળાના વિદ્યાર્થી અને કર્મચારીવર્ગનો મુનિજી પ્રત્યે કેવો પ્રેમ હતો તે સ્પષ્ટ જણાઈ આવ્યુ. મઢડા સુધી સૌ સાથે સાથે ગયાં જુદા પડતી વખતે સૌની આખોમાથી આસુ સરતા હતા.

મઢડાથી વિહાર કરી તેઓ પોષ વ ૮ મે ભોયણી આવ્યા અહીં સ્વ યોગનિષ્ઠ આચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી મળ્યા અહી એક ગૃહસ્થની ભાવના થતા પાલીતાણાથી વિદ્યાર્થીઓને યાત્રા કરવા બોલાવ્યા ઉછરગે યાત્રા સમાપ્ત કરી મુનિજી આગળ વધ્યા. વડાલી થઈ ઈડરગઢની યાત્રાએ ગયા. અત્રે સ્વ યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના શિષ્ય પ શ્રી અજિત-સાગરજીનો મેળાપ થયો બન્નેએ સાથે જ આગળ વિહાર કર્યો ફાગણ સુદ એકમે કેશરિયાજી આવ્યા કેશરિયાજી તીર્થનો મહિમા આજે પણ જગજાહેર છે મુનિજીના ભોળા ને ધર્મ-પ્રેમી દિલને એ મહિમાનો ટૂક સમયમા જ પ્રત્યક્ષ પરિચય થયો કેટલાક દિવસ અહી રોકાઈ મુનિજી સૂરિજીને મળવા ઉદેપુર ગયા

એ બાબત પહેલા પણ કહેવાઈ ગઈ છે કે સૂરિજી અને મુનિજી વચ્ચે સદ્‌ભાવ લાબા વખતથી હતો, તેમ જ સૂરિજીના દિલમાં તેમની કાર્યશક્તિ માટે, લીધેલુ કામ પાર પાડવાની તમન્ના અને ધર્મશૂરવીરતા માટે ઘણુ માન હતુ તેઓ ઘણી વાર રમૂજમા તેમને 'પ્રસિદ્ધ વીર ખુદીરામ બોઝ'ના ઉપનામથી સબોધતા મુનિજી ઉપર તેમનો અપૂર્વ પ્રેમ હતો મુનિજીના દેહને સહેજ સુકાયેલો જોતાની સાથે જ તેમણે કહ્યુ,

'ચારિત્રવિજય! શરીર સાચવીને કામ કરો! શરીર સારુ હશે તો ઘણીય સેવાઓ થશે.'

૧૯

મતભેદ

મતભેદ એ તો જગત જેટલી જ અનાદિ વસ્તુ છે. કોઈ બુદ્ધિ ધરાવતો જીવ એનાથી પર રહી શકતો નથી એવા જ કોઈ મતભેદે સૂરિજીના અને મુનિ ચારિત્રવિજયજીના દિલને અલગ કર્યું છે, એ ઉદેપુરની ટૂંકી મુલાકાત દરમ્યાન તરત જ જણાઈ આવ્યું સ્નેહની અપૂર્વ ભાવના પાછળ કોઈ વિસવાદી તત્ત્વો એમા વિષ ભેળવી રહ્યાં છે, એ વાત બરાબર સ્પષ્ટ થઇ. આ મતભેદના નિમિત્તો નજીવા હતા. પણ પડખિયાઓના, હિતશત્રુઓના પ્રયત્ને એને વિષદ રૂપ અપાયુ હતુ અને એ રૂપ એટલે સુધી લઈ જવામા આવ્યુ હતુ કે જ્યા સમજુતી જ ગેગ્સમજુતીની જનેતા થાય છતાય કેટલીય વાટાઘાટો ચાલી, પણ મત-ઐક્યતા ન થઈ શકી જૈનસમાજના કમનસીબે સમાજપટ પર વહેતો સયુક્ત જલધોધ બે ભાગમા વિભક્ત થયો

કેટલાક માનસશાસ્ત્રથી અનભિજ્ઞો આ બાબતને બહુ મહત્ત્વની નજરે નિહાળી એકબીજાની મહત્તાને ઓછી કરવા છીછરો પ્રયત્ન કરે છે. પણ તેઓ અહી જગતના નિયમને ભૂલે છે મહારાષ્ટ્રના જાહેર જીવનના એક વખતના અગ્રણીઓ લોકમાન્ય ટિળક અને ભેખધારી આગરકર એક વખત 'એક' હતા, કાળે મતભેદથી જૂદા પડ્યા પળવાર વાતાવરણ વિચિત્ર બન્યુ ને

આજીવન માટે બન્ને જૂદા પડ્યા. પણ બન્ને સેવક હતા. કોણ કહે છે કે, જુદી જુદી પણ તેમની સેવાથી મહારાષ્ટ્ર આજે તેમનુ ઋણી નથી બન્યું ? દરેક મહારાષ્ટ્રી બન્નેને આજે પૂજાનાં પુષ્પ ધરે છે.

સૂરિજી અને તેઓ જૂદા પડ્યા, જબરી મતભિન્નતા રાખીને. પણ બન્ને સેવાના રસિયા હતા બન્નેની સમાજસેવા ચાલુ રહી. આ વેળા પાલીતાણામાની મુનિજીની ગેરહાજરીમાં કેટલાક બનાવો બન્યા. પાઠશાળામા રહેલ ય૦ વિ૦ જૈન ગ્રંથમાલા પાલીતાણાથી તાકીદે ભાવનગર લઈ જવામાં આવી. સૂરિજી દ્વારા મળતી થોડી ઘણી મદદ પણ બધ કરાવવામાં આવી પણ એ તો બધુ મતભેદવાળી દુનિયામા સ્વાભાવિક જ હતું.

મુનિજી ત્યાથી મેવાડની પંચતીર્થીની યાત્રા કરી દેવસૂરિની નાળ ઉતરી મારવાડની મોટી પચતીર્થીની યાત્રાએ પધાર્યા અહીં તેઓ પાઠશાળા માટે સારો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. અને ઉપદેશ આપી પાઠશાળાને સારી મદદ મોકલાવી. પંચતીર્થીની યાત્રા કરી તેઓ શિવગજ, સિરોહી થઈ દેલવાડા (આબુ) આવ્યા.

આબુના અનુપમ મદિરોના દર્શન કરી તેઓ ખરેડી પહોંચ્યા અહીં કલકત્તા ખાતેથી પરીક્ષા આપી પાછા વળતા ચાર વિદ્યાર્થીઓ દર્શનાર્થે આવ્યા મેમાણા, વીરમગામ ને રાણપુર થઈ પુન. સં ૧૯૭૧ના ચૈત્ર વદી ૧૩ ના રોજ મુનિજી પાલીતાણા આવ્યા

આ ચતુર્માસ અહીં જ થયુ. આ વેળા પાલીતાણામા પુન: પ્લેગે દર્શન દીધાં પાઠશાળા ટાણા લઈ જવી પડી સ્ટેટનુ ફરમાન બહાર પડ્યું હતું કે, બહારના કોઈને પણ અહીં આવવા દેવા નહિ પણ કાર્તિક પૂર્ણિમા પાસે આવી રહી હતી બગાળ, પંજાબ, મારવાડ અને દક્ષિણ જેવા દૂર દેશથી રાજ્યના ફરમાનથી અજાણ્યા યાત્રાળુઓ અત્રે આવી રહ્યા હતા સ્ટેશન ઉપરથી જ તેમને ગાડીમાથી પાછા વાળવામા આવતા સિહોરની ધર્મશાળાઓ અને સ્ટેશન યાત્રાળુઓથી ઉભરાઈ રહ્યા હતા

દૂર દૂરથી દર્શન માટે આવેલા યાત્રાળુઓ ત્યા અડ્ડા જમાવી બેઠા હતા. હાડમારીઓનો પાર નહોતો આ દરમ્યાન પાલીતાણાની શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના મુનિમે યાત્રાળુઓને યાત્રા કરાવવા માટે વ્યવસ્થિત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એમા એને સફળતા ન મળી

ટાણા ગયેલા મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી. એક તરફ જનસુખાકારીનો સવાલ હતો ને બીજી તરફ ધર્મપ્રેમી જૈનો દુઃખી થતા હતા બહુ જ સાવધાનીથી માર્ગ કાઢવાનો હતો તેઓ તરત જ મેજર સ્ટ્રોંગ પાસે ઉપડયા ને આ વિષયમા ચર્ચા ચલાવી. આ રસ્તે કે બીજે રસ્તે પણ લોકોને યાત્રાની છૂટી આપો, એવો મુનિજીનો આગ્રહ હતો મેજર સ્ટ્રોંગે એ આગ્રહ પાસે મસ્તક નમાવ્યુ ને ગુરુકુલમા જ તેમને ઉતારવા એ શર્તે અને સાથે જનસુખાકારીને વાધો ન આવે તેવા માર્ગથી યાત્રાળુઓને જવાની છૂટ આપી આટલી હેરાનગતિ પછી આદીશ્વર દાદાના દર્શનનો આનંદ સૌને કેવો હશે? લોકોએ મુનિજીનાં ખૂબ વખાણ કર્યા

સંસ્થાનો કોઠાર અને સ્ટોર ખુલ્લો મુકાવી યાત્રીઓને બધી સગવડ ગુરુકુલે જ પૂરી પાડી

*
* *

૨૦

માનપત્ર

અનેક ઝંઝાવાતો વચ્ચે દૃઢતાથી આગળ વધતુ નાવ હવે કિનારો દેખી રહ્યુ હતું છતાં હજી દિશાઓ જોઈએ તેટલી શાન્ત નહોતી બની પચાસથી સાઠ વિદ્યાર્થીઓ, અનેક સાધુ સાધ્વીઓ ને ત્રણ પંડિતો સાથે સંસ્થા આગળ પ્રગતિ કરી રહી હતી. ત્યા એક નવુ જ તોફાન ઘેરાઈ આવ્યું

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી દ્વારા આવતી મારવાડની મદદ બંધ થઈ હતી જૂની કમિટી પડુ પડુ થઈ રહી હતી. ત્યા સંસ્થાના મૅનેજર શ્રી હર્ષચંદ ભૂરાભાઈએ દીક્ષા લીધી. કમિટી નામશેષ બની રહી હતી. બીજી તરફ સંસ્થાના વિરોધીઓએ જબરો ઉહાપોહ જગવ્યો. કિનારો દેખતું સંસ્થાનુ નાવ ફરી એક વાર અજબ ઝંઝાવાતમા ઘેરાઈ ગયુ પણ જેનુ સંપૂર્ણ જીવન જ એવા ઝંઝાવાતો સામે ઝૂઝવામા ગયુ હોય એ કેમ હારે ? મુનિજી ખૂબ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવા માડ્યા. નવી કમિટી માટે સારા માણસોની શોધ કરવી શરુ કરી અને વર્તમાનપત્રોમા વાસ્તવિક સત્યને પ્રકાશમા આણતા લેખો લખવા માડ્યા તોફાની જલતરંગ પર તેલ રેડાય ને નાવ પાછી શાન્તિથી મજલ કાપવા લાગે એમ બધો ઉફાળો શાન્ત થઈ ગયો મુનિજીએ આ વર્ષે અત્રે જ ચતુર્માસ કર્યું બધી પુનર્ઘટના કરી નવી કમિટી સ્થાપી

દૂર દૂરથી દર્શન માટે આવેલા યાત્રાળુઓ ત્યા અડ્ડા જમાવી બેઠા હતા. હાડમારીઓનો પાર નહોતો આ દરમ્યાન પાલીતાણાની શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના મુનિમે યાત્રાળુઓને યાત્રા કરાવવા માટે વ્યવસ્થિત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એમાં એને સફળતા ન મળી

ટાણા ગયેલા મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી એક તરફ જનસુખાકારીનો સવાલ હતો ને બીજી તરફ ધર્મપ્રેમી જૈનો દુખી થતા હતા બહુ જ સાવધાનીથી માર્ગ કાઢવાનો હતો તેઓ તરત જ મેજર સ્ટ્રોંગ પાસે ઉપડચા ને આ વિષયમા ચર્ચા ચલાવી. આ રસ્તે કે બીજે રસ્તે પણ લોકોને યાત્રાની છૂટી આપો, એવો મુનિજીનો આગ્રહ હતો મેજર સ્ટ્રોંગે એ આગ્રહ પાસે મસ્તક નમાવ્યુ ને ગુરુકુલમા જ તેમને ઉતારવા એ શર્તે અને સાથે જનસુખાકારીને વાંધો ન આવે તેવા માર્ગથી યાત્રાળુઓને જવાની છૂટ આપી આટલી હેરાનગતિ પછી આદીશ્વર દાદાના દર્શનનો આનદ સૌને કેવો હશે ? લોકોએ મુનિજીનાં ખૂબ વખાણ કર્યા

સંસ્થાનો કોઠાર અને સ્ટોર ખુલ્લો મુકાવી યાત્રીઓને બધી સગવડ ગુરુકુલે જ પૂરી પાડી

*
* *

૨૦

માનપત્ર

અનેક ઝંઝાવાતો વચ્ચે દૃઢતાથી આગળ વધતું નાવ હવે કિનારો દેખી રહ્યુ હતું. છતાં હજી દિશાઓ જોઈએ તેટલી શાન્ત નહોતી બની પચાસથી સાઠ વિદ્યાર્થીઓ, અનેક સાધુ સાધ્વીઓ ને ત્રણ પંડિતો સાથે સંસ્થા આગળ પ્રગતિ કરી રહી હતી. ત્યા એક નવુ જ તોફાન ઘેરાઈ આવ્યું

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી દ્વારા આવતી મારવાડની મદદ બંધ થઈ હતી જૂની કમિટી પડુ પડું થઈ રહી હતી. ત્યા સંસ્થાના મૅનેજર શ્રી હર્ષચંદ ભૂરાભાઈએ દીક્ષા લીધી. કમિટી નામશેષ બની રહી હતી. બીજી તરફ સંસ્થાના વિરોધીઓએ જબરો ઉહાપોહ જગવ્યો. કિનારો દેખતું સંસ્થાનુ નાવ ફરી એક વાર અજબ ઝંઝાવાતમા ઘેરાઈ ગયુ પણ જેનુ સંપૂર્ણ જીવન જ એવા ઝંઝાવાતો સામે ઝૂઝવામા ગયુ હોય એ કેમ હારે? મુનિજી ખૂબ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવા માંડ્યા નવી કમિટી માટે સારા માણસોની શોધ કરવી શરુ કરી અને વર્તમાનપત્રોમા વાસ્તવિક સત્યને પ્રકાશમા આણતા લેખો લખવા માંડ્યા તોફાની જલતરંગ પર તેલ રેડાય ને નાવ પાછી શાન્તિથી મજલ કાપવા લાગે એમ બધો ઉફાળો શાન્ત થઈ ગયો મુનિજીએ આ વર્ષે અત્રે જ ચતુર્માસ કર્યું બધી પુનર્ઘટના કરી નવી કમિટી સ્થાપી

કેટલાક ફેરફારો કર્યા કાર્યકર વર્ગ મજબૂત બનાવ્યો. અભ્યાસ પણ બરાબર ચાલ્યો. ૨૨ વિદ્યાર્થીઓ કલકત્તા સંસ્કૃત એસોસિયેશનની વ્યાકરણ મધ્યમા અને ચાર વિદ્યાર્થીઓ 'તીર્થ' પરીક્ષા માટે તૈયારી કરવા લાગ્યા

બધુ થાળે પડી ગયુ. પુન. મુનિજીની ભાવના વિહાર કરવાની થઈ. આ વખતે કચ્છમાંથી ભક્તો ખૂબ વિનતી કરતા હતા. કચ્છ તજ્યા બાર બાર વર્ષના વહાણા વાઈ ગયાં હતાં. એક વખત કચ્છ પધારવા અને ત્યાંની ભક્ત જનતાને પાવન કરવા ખૂબ આગ્રહ હતો. મુનિજીએ કચ્છમાં વિહાર કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

આ વાત પાલીતાણામા વાયુવેગે ફેલાઈ ગઈ જલપ્રલય વખતની, પાઠશાળા અંગેની અને બીજી અનેક સેવાઓ બાજપૂરે એમની ખ્યાતિ પ્રસરાવી ચૂકી હતી શુ જૈન કે શું જનેતર, દરેકના હૃદયમા મુનિજીએ પૂજ્યતાનુ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતુ. સહુએ નિશ્ચય કર્યો કે તેમની આટઆટલી સેવાઓ અંગેનો આપણો આનંદ અને આભાર મુનિજીને જણાવવો જોઈએ પરિણામે એક જાહેર મેળાવડો યોજી માનપત્ર આપવાનો નિર્ણય કર્યો મુનિજી આ વાતથી તદ્દન વિરુદ્ધ હતા, પણ સહુના સ્નેહ પાસે તેઓ નિરુપાય હતા.

આ વખતે પાલીતાણા સ્ટેટના દિવાનપદ પર શ્રીયુત ન્યાયરત્ન નારણદાસ કાલીદાસ ગામી હતા તેમના પ્રમુખપદ નીચે માનપત્રનો મોટો મેળાવડો યોજવામાં આવ્યો. ગામના મહાજનો, રાજ્યના અધિકારીઓ, આ ઉપરાત પત્રોના અધિપતિઓની બહુસખ્યક હાજરી વચ્ચે અનેક વક્તાઓએ મુનિજીની સેવાઓની ભૂરિ ભૂરિ પ્રશસા કરી. નિસ્વાર્થી, સેવાભાવી તરીકે, વર્તમાન સસ્થાના જન્મદાતા કે પ્રાણ તરીકે, રાજ્યના ઉપકારી તરીકે તેમને સૌએ વર્ણવ્યા

પ્રમુખશ્રીએ પોતાના થોડા શબ્દોમા મુનિજીના કાર્યનો તાદૃશ ચિતાર રજૂ કર્યો તેઓએ જણાવ્યુ કે, 'મહારાજશ્રીના ગાઢ પરિચય પછી મારે કહેવુ જોઈએ કે, તેમના ઉજ્જવલ

ચારિત્ર અને ઉત્તમ ત્યાગે મને આશ્ચર્યમગ્ન બનાવ્યો છે અને આથી જ રાજ્યના અધિકારી વર્ગમાં આજે તેઓ બહુમાન પામી રહ્યા છે તેઓશ્રીનો સંસ્થા માટે અપૂર્વ આત્મભોગ અને સેવા મેં નજરે નિહાળ્યા છે ગમે તેવા ક્ષુબ્ધ વાતાવરણમા અડગતાથી ઊભા રહી એમણે સંસ્થાને ઉછેરી છે. જલપ્રલયની સેવા તો કદી વિસરાય તેમ નથી. આ કાર્ય અમેરિકા કે ઇંગ્લેન્ડમાં થયુ હોત તો લોકો ન જાણે શુય કરત! આ માનપત્ર તો આપણા હૃદયની યત્કિંચિત્ અંજલિ છે. તેનો બદલો કોઈ રીતે વાળી શકાય તેમ નથી. તેઓ વિહારમા જાય છે. સાધુઓ હમેશાં વિચર્યા જ કરે છે, પણ આપણે આશા રાખીએ કે તેઓ કદી સંસ્થાને નહિ ભૂલે! પુન જલદી દર્શન દેશે.'

આ લાગણીઓનો જવાબ વાળતાં મુનિજીએ જણાવ્યું કે, 'મને જે માન આપ્યું છે તે સર્વેની શુભ લાગણીનું પરિણામ છે. મારા કાર્યો અને ગુણોની પ્રશંસા માટે સર્વેનો આભારી છુ બાકી મેં જે કાર્યો કર્યા છે, તે મારી ફરજ બજાવવાથી કંઈ વિશેષ કર્યું નથી. છતા આપ મને સ્થાપક અને નિયામકનુ માન આપો છો, તે માટે આપનો આભાર માનુ છુ આમા મારું કાઈ નથી. સમગ્ર જૈન કોમે આ કરેલુ છે અને તેની જ આ સસ્થા છે તેઓ તરફથી જ એને પોષણ મળે છે અમે તો સાધુ હોઈ માત્ર ધર્મવૃદ્ધિને લક્ષમા રાખી પ્રયત્ન કરીએ છીએ. અને આપના વિચાર પ્રમાણે એ લક્ષની સિદ્ધિ થતી હોય તો મને પરમ સતોષ છે.

'ગૃહસ્થો! મારી પ્રવૃત્તિની દિશા થોડા સમયથી બદલવાનો મારો વિચાર હતો, પણ પાઠશાળાનુ કાર્ય સ્વતંત્રપણે અને શુભ બુદ્ધિથી જે રીતે મેં ચલાવ્યુ, તેવી રીતના કોઈ પુરુષની મને રાહ હતી હાલ મુંબઈના કચ્છી જૈનોની કમિટી હસ્તક ભાઈ કુવરજીભાઈને બધો સસ્થાનો કાર્યભાર સોપી જાઉં છુ હું ધારુ છુ કે તેઓ કાર્ય વ્યવસ્થિત રીતે ચલાવશે વળી તેમને સહાય કરવા ગામના ગૃહસ્થોની જે કમિટી છે તે પણ

તેમને સહાય કરશે જે વૃક્ષ રોપાયું છે, તે આપ સર્વેની શક્તિથી ફળો અને એના ફળો જૈન કોમને જલદી પ્રાપ્ત થાઓ'

આ તકનો લાભ લેતા તેમણે વિદ્યાર્થીઓને પણ હિતના શબ્દો કહેવા માડયા

'વિદ્યાર્થીઓ! તમોને પણ હું આ વખતે અભ્યાસપ્રિય અને પવિત્ર ચારિત્રવાળા થવાની સૂચના કરું છું. વડીલોની આમન્યા રાખજો ને ક્યેય ન ચૂકશો. તમે ગમે ત્યા હો, ગમે ત્યા જાઓ કે ગમે ત્યા રહો, પરંતુ આ જીવનમા જૈન શાસનની સેવા એ મુખ્ય લક્ષ્ય રાખશો તમારુ જીવન જૈન શાસનની સેવામા અર્પશો. જ્યારે જ્યારે જૈનસમાજ તમારી પાસે સેવા માગે ત્યારે ખડે પગે હાજર રહેશો જનધર્મની, જૈનશાસનની સેવા એ જીવનમત્ર સદાયે રટતા રહેશો

'રાજ્યને અગે પણ બે શબ્દો કહી લઉં! એ કહેવાની જરુર નથી કે, આ સ્થાનમા જૈનકોમને માટે આ પાઠશાળા હસ્તીમા આવી, તે આ રાજ્યની સહાનુભૂતિનુ પરિણામ છે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબે જમીન આપી અને પાઠશાળાનુ મકાન થઈ શકયુ. આ સિવાય દરેક બાબતમા રાજ્યની તથા અધિકારીવર્ગની સસ્થા પર પૂર્ણ સહાનુભૂતિ છે. તેઓ હમેશા એ સહાનુભૂતિ આ પ્રમાણે કાયમ રાખે!'

આ પહેલા મુનિજીના ગુરુજી શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજ રગપરબેલાવાળા શેઠ જુઠાભાઈ પ્રેમચદના સઘ સાથે પાલીતાણા પધાર્યા મુનિજી ગુરુજીની સામે ગયા અને વિનય-ભક્તિ કરી.

આ માનપત્ર પછી મહારાજશ્રીએ ફાગણ સુદી ત્રીજના રોજ કચ્છ તરફ વિહાર કર્યો વિદાયવેળાનુ દશ્ય હૃદયભેદક હતુ

: ૨૧

કચ્છમાં

વ્હાલે વતન કચ્છમા બાર બાર વર્ષ પછી મુનિરાજ આજે પધારતા હતા. કચ્છવાસીઓનો આનંદ ને ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો પોતાની જ ભૂમિનો એક બાળક સ્વયંભૂ પ્રેરણાથી આટલો વિદ્વાન, આટલો સેવાભાવી અને પૂજ્યપદ પામીને આવે ત્યારે કોને આનંદ ન થાય? મુનિજીને પણ પોતાના બાલ્યકાળના સ્મરણો તાજાં થતા હતાં.

કચ્છમા પ્રવેશ કરી પ્રથમ કટારિયા તીર્થની યાત્રા કરી સામખયાળી પધાર્યા, અને ફાગણ વદિ ૧૩ ને શુક્રવારે એમણે બે ભવ્યોને, દડવાના રહીશ શા મગનલાલ પાનાચંદ તથા ગઢુલાના રહીશ ગુલાબચદ દલાઈ જીવણદાસ શાહને સાથે દીક્ષા આપી એ બે દીક્ષિત તે આજના સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન મુનિ દર્શનવિજયજી અને મુનિ જ્ઞાનવિજયજી! આજે તેઓ પોતાના વિદ્યા અને વૈરાગ્યથી જૈનસમાજમા સુપરિચિત છે પોતાના શિષ્યરત્નની પસંદગી કેટલી સફળ નીવડી એ કહેવાની આજે જરુર ન હોય!

મુનિજી અહીં થી ભચ્ચાઉ, આબરડી વગેરે ગામોમા વિહાર કરતા કચ્છમા આગળ વધતા જતા હતા તેઓએ પ્રારભથી જૈનોની સુધારણાનુ કાર્ય હાથ ધર્યું હતુ જ્યા જતા, ત્યા તડ, ઝઘડા કે કુસપ હોય તે દૂર કરાવતા, સમ્યકત્વની સાચી દૃષ્ટિ આપતા અને જૈનોની શી ફરજ હોય તેનુ ભાન કરાવતા.

કેટલેક સ્થળે જૈનમંદિરોમા અસાતનાઓ ચાલી રહેલી મુનિજીએ તે સર્વેને દૂર કરાવી કેટલાક ગામોમાં સાધારણ દ્રવ્ય તથા દેવદ્રવ્યની એક જ કોથળી હતી તેનો વિવેક કરાવ્યો. આમ ધર્મપ્રભાવના કરતાં તેમનો વિચાર અંજાર રસ્તે પુરાણ-પ્રસિદ્ધ તીર્થ ભદ્રેશ્વરની યાત્રા કરવાનો હતો પણ કચ્છના પાટનગર ભૂજના શ્રાવકોને ખબર પડી કે, શ્રીચારિત્રવિજયજી અત્રે પધાર્યા છે, એટલે તેઓએ નિશ્ચય કર્યો કે, મહારાજશ્રીને અત્રે લાવવા જ.

મહારાજશ્રી આવતી કાલે તો આગળ વધવાના હતા, ત્યા રાતોરાત રેકડા જોડાવી ભૂજના શ્રાવકોનો મોટો સમુદય આવી પહોચ્યો તેઓ એક જ નિશ્ચય કરીને આવ્યા હતા મુનિજી પાસે ભૂજ પધારવાની રઢ લઈ બેઠા શ્રાવકોના અત્યાગ્રહે અતે તેમને ભૂજ તરફ વિહાર કરાવ્યો આ વખતે ભૂજના જૈનોનો ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો તેઓએ સુદર સામૈયુ કરી તેમનુ સ્વાગત કર્યું. મુનિજીએ પણ વ્યાખ્યાન-ધારા વહાવી લાગા વખતના અતૃપ્ત હૃદયોને તૃપ્ત કર્યા. વિદ્વાન સાધુ અને પાછા પોતાની વતનભોમના! આ વાતે કચ્છી ભાઈઓનુ દિલ ખૂબ આકર્યું તેઓએ ચતુર્માસ માટે વિનતિ કરી. મુનિજીએ કંઈ પણ નિશ્ચય તરત ન જણાવ્યો તેઓ કોઈ એવુ ક્ષેત્ર જોતા હતા, જ્યા પોતાની સૌથી વિશેષ જરુર હોય સીંચેલામા સીચવા કરતા મરુભૂમિને સીચવામા એમનો આનદ વિશેષ હતો.

માનકુવા, મજલ આદિ સ્થળોએ વિહાર કરતા તેઓ અગીઆ પધાર્યા. અત્રે માંડવી, ભૂજ, મુદ્રા અને અજાર વગેરે સ્થળોથી ચતુર્માસની વિનતિઓ આવવા લાગી પણ અગિયાના શ્રાવકોની વિનતિ હતી કે, 'અમારી જિદગીમા કોઈ સાધુનું ચોમાસુ અત્રે થયુ હોય એમ અમને ખ્યાલ નથી આ વર્ષે તો અમને ખાસ લાભ મળવો જ જોઈએ અમે આપને અહીથી કોઈ રીતે જવા દઈશુ નહિ' અતે મહારાજશ્રીનુ સ. ૧૯૭૩નુ ચતુર્માસ અગિયામા નક્કી થયુ

અંગિયા માંગપટ પ્રદેશનું મુખ્ય નગર ગણાય છે. મુનિજીના ચતુર્માસના સમાચાર બધે પ્રસરતાં લોકો રેંકડા (ગાડાં) જોડાવી વ્યાખ્યાન-વાણી સાભળવા આવવા લાગ્યા. મુનિજી તેઓનાં ભોળા ને અજ્ઞાન હૃદયોમાં જૈનધર્મનું અમૃત સીંચવા લાગ્યા, સાથે સામાજિક સુધારણા તરફ કચ્છીપ્રજાનું લક્ષ દોર્યું. તેઓ માનતા હતા કે, 'ન ધર્મો ધાર્મિકૈર્વિના' જે સમાજના સભ્યો બલવાન તે સમાજ બલવાન, અને આ માટે તેમણે માગપટ કોન્ફરન્સ પણ એકઠી કરાવી. તેટલા પ્રદેશના મુખીઓ, પંચપટેલો ને અગ્રણીઓને નોતરી વિચાર વિનિમય કરતા શીખવ્યુ તેમજ સગઠન કરાવ્યુ.

લગ્ન ખર્ચ, દહાડા તથા બીજા વ્યર્થ ખર્ચાઓ બંધ કરાવ્યા અને ભૂતકાળની ભાવના તાદૃશ ખડી કરી. એક વખતની ચેતનવંતી પ્રજામાં સમાજ સુધારણા અને ધર્મશ્રદ્ધાનું અવનવું મોજું પ્રસરાવી દીધું બાળકોમા જ્ઞાનના પ્રચાર માટે પાઠશાળા ઉઘડાવી. અનેક ધર્મભાવનાનાં કાર્યો કરી તેઓએ ચતુર્માસ પૂર્ણ થતાં આગળ વિહાર કર્યો અંગિયાના વીરબાવાજી (ત્યાંના ઠાકોર-રાજા) તથા અધિકારી વર્ગ ઉપદેશ સાંભળવા આવતો અને અવારનવાર શાસ્ત્રચર્ચાઓ પણ થતી. તેઓશ્રીએ બેત્રણ જાહેર વ્યાખ્યાનો પણ આપ્યા. હિંદુ, મુસલમાન સૌ તેમા આવતા.

અંગિયા જેવું જ માંગપટનું બીજું શહેર મંજલ છે. અહીં મૂર્તિપૂજકોનાં માત્ર પાંચ ઘર હતા. તેમા પણ શાહ શામજી નથુ તથા શાહ ઘેલા નથુ નામના બે ભાઈઓનાં બે કુટુંબો અગ્રણી હતાં, પૈસાપાત્ર અને વગ-વસીલાવાળા હતાં. પણ કોઈ કમનસીબ પળે બન્ને વચ્ચે કુસુપના બીજ એવા દૃઢ થયા હતા કે, એ બેના કુસંપના છાંટાથી આખું ગામ ત્રસ્ત હતું ચૌદ ચૌદ વર્ષ એ પર વીતી ગયેલા. કોર્ટમાં પૈસા વેડફાતા હતા ને એકબીજા પરસ્પરને હલકો દેખાડવાને રચ્યા-પચ્યા

રહેતા. કોઈ સારું કામ એક સંપથી તો થઈ જ કેમ શકે? મુનિજી મંજલ આવ્યા અને આ વર્તમાન સાભળી એમના હૃદયને બહુ દુઃખ થયુ એમણે આ કલેશ મીટાવવાનો નિર્ધાર કર્યો

એક પણ હરફ ભલોબૂરો કહ્યા વગર તેઓએ કોઈ તટસ્થ સ્થળે વ્યાખ્યાન આપવુ શરુ કર્યું ત્રણ દિવસ કેવળ ક્ષમાપના, મનની ઉદારતા અને આત્માના નિર્મળ પરિણામ ઉપર જ એક ધારો ઉપદેશ આપ્યો ચંડકૌશિકની ક્રોધપ્રચૂરના ને પ્રભુની ક્ષમાપરતા, ગોવાળોના ઉપસર્ગો અને પ્રભુની શાન્તિ વગેરે દૃષ્ટાન્તો એટલી સચોટતાથી રજૂ કર્યાં કે વર્ષોના કલેશકીચ નરમ પડયા. ચોથે દિવસે બન્ને ભાઈ મુનિજીને ચરણે પડયા, ને તેઓ કહે તેમ કરવા કબૂલ કર્યું

મુનિજીએ એક તટસ્થ પંચ પાસેથી તેઓને ફેંસલો અપાવ્યો, અને પંદર વર્ષની કલેશ હોળીને સ્થળે સંગઠનની દીવાળી પ્રગટાવી. જે ગામમા કેટલાય વખતથી અઠ્ઠાઈમહોત્સવ, સ્વધર્મીવાત્સલ્ય નહોતા થયા, ત્યા બધુ શરુ થયું. થોડા વધુ દહાડા રહી અનેક ધર્મકાર્યો કરી મુનિજી આગળ વધ્યા.

પણ આ વખતે પાલીતાણાથી પુન દુખદાયી સમાચાર આપડયા. નવી કમીટી તૂટી ગઈ હતી, જેનો વિશ્વાસ હતો તેઓએ જ સંસ્થાને નેસ્ત નાબૂદ કરવા કમર કસી હતી જૂના વિદ્યાર્થીઓને રજા આપવામા આવી હતી. સંસ્કૃતની તીર્થ અને મધ્યમાની પરીક્ષાની તૈયારીમા મસ્ત વિદ્યાર્થીઓની પણ દયા ગખવામા આવી નહોતી જૂના નોકરોને પણ ગડગડીયા અપાયા હતા. મદદ ઘણીખરી બંધ થઈ હતી સંસ્થાના કેટલાક કર્મચારી વર્ગે મહારાજશ્રીને સમાચાર લખતા જણાવી દીધુ હતું કે, સંસ્થાનુ તંત્ર કાવાદાવાથી ભરપૂર રાજતંત્ર જેવું બની ગયુ છે વિદ્યાર્થીઓની, અમારી અને સંસ્થાની સલામતી ઇચ્છતા હો તો કૃપયા જલદી પધારો.

આ સમાચારે સંસ્થાના જીવન માટે લોહીનુ પાણી કરનાર મુનિજીને કેટલુ દર્દ આપ્યુ હશે તે કહેવુ અશક્ય છે પત્રથી બને તેટલુ કરી. તરત જ પાછું ફરાય તેમ ન હોવાથી, એમણે

પોતાની સત્યનિષ્ઠા પર આધાર રાખી આગળ વિહાર લંબાવ્યો. અનુક્રમે ગામોગામ વિચરતા તેઓ પત્રી ગામમાં આવ્યા

માતા તો ત્યારે ગુજરી ગયાં હતાં, પણ પિતા ઘેલાશા હજી જીવતા હતા. એમને પુત્રના આગમનના સમાચાર મળ્યા. તેઓ એકદમ પુત્રનાં દર્શન કરવા આગળ દોડી આવ્યા, પણ પુત્રને જોતાં જ તેઓ પ્રેમવશ બેભાન બની નીચે ઢળી પડ્યા. સંતાનની સ્નેહ-માયા અજબ હોય છે!

મુનિજીએ પિતાશ્રીને સાવધાન કર્યા અને ખૂબ આશ્વાસન આપી ધર્મપ્રેમમા સ્થિર કરવા માંડ્યા. પણ ઘેલશાની આંખોમાંથી અશ્રુ વહે જતા હતા. વર્ષોથી સંચિત કરેલો પુત્રપ્રેમ આજ આંસુના રૂપમાં સાક્ષાત્કાર પામતો હતો. ધીરે ધીરે તેઓ શાન્ત થયા ને જૈનધર્મમાં દૃઢ બન્યા.

અહીં એક બીજી મુલાકાત થઈ પોતાના સ્થાનકવાસીપણાના ગુરુ કાનજીસ્વામી તથા પૂજ્ય શ્રી વ્રજલાલજી સ્વામી પણ અત્રે હતા. મુનિજી તેઓશ્રીને મળ્યા ને કુશળતાના પ્રશ્નોત્તર થયા

'ચારિત્રવિજય! તુ સાચો શૂરવીર નીકળ્યો જરા પણ ડર વગર, કલ્પિત આબરૂ અને પ્રતિષ્ઠાને અળગી કરી તેં સત્યધર્મ સ્વીકાર્યો.' વ્રજલાલજીએ પ્રશસા કરતા કહ્યું

'જી, આપ પણ એ સત્ય સ્વીકારી શકો છો' મુનિજીએ જવાબ આપ્યો.

'હવે તો અવસ્થા થઈ. નવા આચારને ક્રિયા બરાબર ન પળાય, ચારિત્રવિજય! હવે આ દેહે તો અનુમોદના જ કરવી રહી.' વ્રજલાલજીના શબ્દોમા પોતાની અસમર્થતાનો ધ્વનિ હતો. અસંમતિનો નહિ.

'પણ જિનમૂર્તિનાં દર્શન પણ ન કરી શકો?'

"હું દર્શન કરું છું અને મને વંદના કરવા આવનારને પ્રથમ જીનદર્શન કરી પછી જ ગુરુવદન કરો એમ સૂચવું છું. જો, આ કબાટમા ભગવાન પાર્શ્વનાથનુ સુદર ત્રિરંગી ચિત્ર છે." વ્રજપાળજીએ સામો જવાબ આપ્યો.

"આ સાંભળી હું બહુ આનંદિત થયો છું. હવે આપનો શિષ્યવર્ગ પણ આ માર્ગને અનુસરે એવો પ્રબંધ થવો જોઈએ"

'પ્રભુચિત્ર થોડા મોકલાવી આપ બનશે તેટલો પ્રચાર કરીશ.'

મુનિજીએ પાલીતાણાથી જિનેશ્વરના બે ડઝન ચિત્રો મંગાવી આપ્યા. તેમાં સુંદર ત્રિરંગી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું પણ ચિત્ર હતું. રાજપાળજી પોતે એ ફોટાના દર્શન કરતા, બીજાઓને ઉપદેશ આપી દર્શન કરાવતા ને કેટલાકને પ્રભુચિત્ર પણ આપતા.

પિતાને અને ભૂતપૂર્વ દાદાગુરુને સાચા ધર્મમાં સ્થિર કરી મુનિજી ભદ્રેશ્વર તીર્થની યાત્રાએ પધાર્યા. અહીંથી તેઓ મજલ ગયા. અહીં એક પાઠશાળા તૂટુ તૂટુ થઈ રહી હતી. ઉપદેશ આપી તેને સ્થિર કરી. એક તરફ આ બધો પરિશ્રમ ચાલતો હતો ને બીજી તરફ તેઓશ્રીને સંસ્થાની હિતચિન્તા વ્યગ્ર બનાવી રહી હતી. પાલીતાણાની સંસ્થા માટે અત્રે તેમણે પ્રયત્ન કરી સારી મદદ મોકલાવી.

અહીંથી તેઓ ભચાઉ આવ્યા. પણ શરીરે કામ ન કર્યું. સંગ્રહણીના રોગે દર્શન દીધા ને મુનિજીને એક મહિનો સ્થાગવશ રહેવું પડ્યું. સ્વાસ્થ્ય સુધરતા સામખીયાળી આવ્યા. કચ્છમાં વિચરતા દરેક સાધુઓને આ ગામ વિહારનું મધ્યસ્થળ છે. પણ સંવેગી સાધુઓ માટે આહારપાણીની ખૂબ અગવડ પડતી. આ સ્થાને શાન્તમૂર્તિ શ્રી હંસવિજયજી મહારાજના ઉપદેશથી થોડાક મૂર્તિપૂજક જૈનો થયા હતા, પણ તેઓ ખેતીનો ધંધો કરતા. ન કોઈ ઉપાશ્રયની વ્યવસ્થા ન કોઈ દેરાસરની! મુનિજીએ આ ક્ષેત્રને કામ કરવા યોગ્ય ધાર્યું અને પોતાની ઉપદેશધારા વહાવવી શરુ કરી.

ત્રણ દિવસ તો કોઈએ ઉપદેશની પરવા ન કરી, પણ ચોથે દહાડે સૌને એ ચાળુ લાગ્યું. ધીરે ધીરે શ્રોતાસમૂહ ખૂબ વધ્યો. મુનિજીએ જિનેશ્વર, જિનમૂર્તિ, મંદિર, સાધુ, સંઘ, અહિંસા, અનેકાન્તવાદ વગેરે વિષયો પર, યુક્તિ અને દલીલોથી

ભરપૂર વ્યાખ્યાન આપવા માંડયું. જોતજોતામાં શ્રાવકોમાં અપૂર્વ જાગૃતિ આવી. એક પછી એક એમ સાઠ ઘર મૂર્તિપૂજક બન્યા. એક મંદિરનું પણ નિર્માણ કર્યું. પણ આ બધા પરિશ્રમથી તેમજ આહારપાણીની અનારોગ્યતાના કારણે સંગ્રહણીના રોગે પુનઃ દર્શન દીધાં. તેઓએ થોડો સમય અહીં સ્થિરતા કરી.

પણ વિશ્રામનું વિધાન ન હોય, પછી વિશ્રામ કેમ લેવાય? પાલીતાણાની સંસ્થા પણ કૃષ્ણપક્ષના ચંદ્રની જેમ તેજહીન બનતી જતી હતી. એક દહાડો પાલીતાણાથી ખાસ માણસ આવ્યું. મુનિજીને પધારવા ને સુકાન સંભાળવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો. મુનિજી કમર કસી તૈયાર થયા અને તે દિશામાં વિહાર કર્યો.

સ્વાસ્થ્ય જોઈએ તેટલું સુંદર નહોતું, પણ તેઓ રણ ઓળંગી માળીયા આવ્યા. માળીયા ઠાકોરે મહારાજશ્રીના વ્યાખ્યાનનો લાભ લીધો અને તેમનો ભક્તિભાવ ખૂબ વધી ગયો. જૈનધર્મ અને જૈનસાધુ માટે તેમને ખૂબ માન થયું અને મુનિજીની આજ્ઞા મુજબ ઠાકોર સાહેબે કંઈ ધર્મકાર્ય કરવાનો વિચાર જાહેર કર્યો.

કચ્છનું રણ ઓળંગી આવતા મુસાફરોને પાણીની ભૂખ મુશ્કેલી નડતી ને ઝાંઝવાના જળના મોહમાં કેટલાયના મૃત્યુ થતા. ગરમીના દિવસોમાં દવ લાગ્યો હોય એમ લાગતું. તેમણે માળીયા નરેશને આ સંબંધી ઉપદેશ આપી સુંદર જળ મળે તેવી ને ભૂખ્યા પેટને ટાઢક વળે તેટલા ગોળ-દાળીઆ અપાવવાની વ્યવસ્થા કરાવી. માળિયાનરેશ તો મુનિજીના ધર્મપ્રેમ અને વિદ્વત્તા પર મુગ્ધ હતા. તેઓએ શિકાર અને દારુનો ત્યાગ કર્યો અને વિહાર કરતા મુનિજીનાં ચરણોમાં આટલું ધર્મભાતું ધર્યું. આ ઉપરાંત પોતાની પૂજામાં જિનવરની મૂર્તિ પધરાવી તથા જૈન નકશાઓ અને સાહિત્યનો સંગ્રહ કર્યો. મુનિજી અહીંથી આગળ વધતા અનુક્રમે મોરબી વટાવી ચૈત્ર સુદ ૧૧ ના રોજ પુનઃ પાલીતાણામાં પધાર્યા.

૨૨

સંસ્થાનો પુનરુદ્ધાર

તેલ ખૂટવા આવ્યુ હતું અને પાલીતાણામા સ્થાપેલી સંસ્થાનો દીપક બુઝાવાની અણી પર હતો બીજેથી આવતી મદદ બંધ થઈ હતી. વિખવાદે બધે કલેશના વાદળ છાયાં હતા. પહેલેથી છેલ્લે સુધી, વિદ્યાર્થીથી લઈને શિક્ષક સુધી અસંતોષ પથરાઈ ગયો હતો ગુરુકુળ સંબંધમા દિનદહાડે નવા નવા ગપગોળા સમાજ સમક્ષ મૂકવામાં આવતા હતા

આવી સ્થિતિ વચ્ચે મુનિજીએ સંસ્થાના સુકાનને ધીરેથી હાથમા લીધુ વિરોધી તત્ત્વોને એક પછી એક દૂર કરવા માંડયા બીજી તરફ જીવનસિંચન શરુ કર્યું જેઓ અનેક અફવાઓથી વહેમાઈ સંસ્થાને મદદ નહોતા આપતા તેમને સમજાવ્યા સંસ્થાને ઉખડતી અટકાવવા એમણે દિનરાત ભૂલી ભગીરથ પરિશ્રમ આદર્યો.

આ વેળા આગ્રાના દાનવીર શેઠ તેજકરણ ચાદમલજી તથા શેઠ શ્રી લક્ષ્મીચંદજી વેદ પાલીતાણા યાત્રાર્થે આવ્યા બન્નેના કાને સમાચાર પહોંચેલા કે સંસ્થા ચાલતી નથી. મદદ કરવાની જરુર નથી. પણ ભાગ્યયોગે શેઠ તેજકરણજીએ સંસ્થાના મકાનમા ઉતારો રાખ્યો. તેમણે વિદ્યાર્થીઓની દિનચર્યા, અભ્યાસ, પઠનપાઠન બધું વ્યવસ્થિત ચાલતુ જોયુ સંસ્થાના હિસાબી ચોપડા પણ નીહાળ્યા. મુનિજીએ તેમને સચોટ ઉપદેશ આપ્યો અને આ જ્ઞાનગંગાને હરીભરી રાખવા સૂચના કરી. શેઠ તેજકરણજીના હૃદય પર ઊંડી અસર થઈ અને તેઓએ તાત્કાલિક મોટી રકમની મદદ કરી તથા ભવિષ્યમા પણ નિયમિત મદદ આપવાનું કબૂલ કર્યું.

ઓટમાંથી ભરતી ચાલૂ થઈ એટલે પાણી પાછા વળતાં શો વિલંબ ? મદદ બંધ કરનારાઓએ પોતાની મદદ ચાલૂ કરી. તેમજ ચૈત્રી પુનમના મેળા ઉપર યાત્રીસમૂહ પાસેથી પણ સંસ્થાને સારો લાભ કરાવી સંસ્થાની નૌકાને તરતી કરી દીધી

અનાયક કે બહુનાયક જેવી બનેલી સંસ્થાની કાર્યકર્તા મંડળીને સાચો નાયક મળતાં બધુ થાળે પડી ગયુ દ્રવ્યચિંતા ખાસ રહી નહોતી. વિરોધીઓનો ડર નિર્મૂળ થયો હતો ચિંતા કેવળ સુંદર ને કાર્યતત્પર કમીટી તથા કાર્યવાહકોની હતી

આ વખતે વડીલ ગુરુવર્ય, બાલબ્રહ્મચારી, તપોનિષ્ઠ, શાન્તમૂર્તિ શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજી ચૈત્રી પુનમ પર સંઘ સાથે યાત્રા કરવા પધારેલા. મુનિજી ગુરુવર્યની સામે ગયા અને ખૂબ વિનયવંદન કર્યું. જૈનસમાજના પ્રસિદ્ધ ધર્મપ્રેમી જીવણચંદ ધરમચંદ ઝવેરી યાત્રાર્થે આવેલા મુનિજી સાથે તેમનો સમાગમ થયો. શ્રી જીવણચંદભાઈએ પળમા પરખી લીધુ કે, આ સાધુ સેવારસિક ને શાસનોન્નતિની તમન્ના રાખનાર છે તેઓએ પરસ્પર ખૂબ વિચારવિનિમય કર્યો સંસ્થા સંબંધી પણ વિસ્તારથી ચર્ચા થઈ. મુનિજી સાચા જ્ઞાનરસિક અને ગુરુકુળ બનાવવાની ભાવના રાખનાર કોઇ પણ સદ્‌ગૃહસ્થને સંસ્થાનુ સુકાન સોંપવા તત્પર હતા.

જીવણચંદભાઇની ઇચ્છાને એક બીજી પ્રેરણા મળી યોગનિષ્ઠ સ્વ. શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજીની નજર આ કાર્યો તરફ ઘણા વખતથી હતી તેઓનો મુનિજી સાથેનો ધર્મસ્નેહ પણ બહુ ગાઢો હતો. તેમની શક્તિ, સેવા અને સમર્પણની ભાવના જોઈ તેઓશ્રી બહુ પ્રસન્ન રહેતા. જેમ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી તેમને એક સાચા શાસનસુભટ તરીકે ઓળખી, સાહસવીર સમજી રમુજમા 'ખુદીરામ બોસ'નુ ઉપનામ આપતા, તેમ આ યોગનિષ્ઠ મહાત્મા પણ એમની કાર્યતત્પરતા, ચાતુર્ય, અને સંકટમાથી પણ સહીસલામતી શોધી લેવાની તાકાત જોઇ 'નાના ફડનવીસ'નુ ઉપનામ આપી ખૂબ મદદ કરતા આ મહાત્માએ જ શ્રી

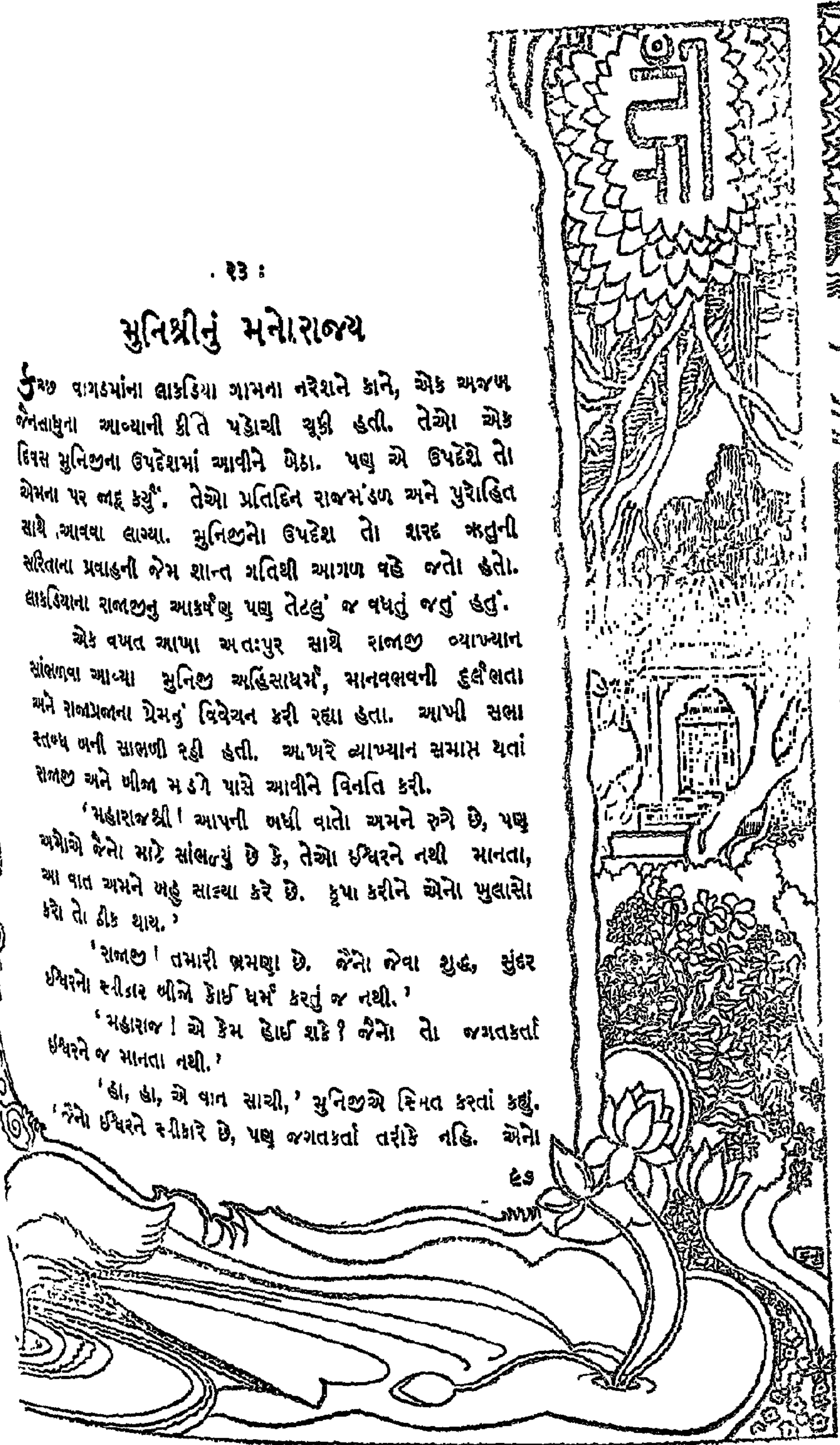
જીવણચંદભાઇને તથા બીજા ગૃહસ્થોને મુનિજીના કાર્યમા બરાબર સાથ આપવા પ્રેરણા આપી. સ્વાર્પણના રસિયાઓને સહાયકની ખોટ નથી પડતી !

સમાજના એક સુદર કાર્યને ટકાવી રાખવા આમ મદદ મળી રહી ! પરિણામ એ આવ્યુ કે, નવી કમીટી સ્થાપન થઈ. શેઠ જીવણચંદ ધરમચદ તથા શેઠ લલ્લુભાઇ કરમચદ જેવા સેવા પ્રેમીઓએ તેનું સુકાન સંભાળ્યુ. મહારાજશ્રીની ઇચ્છા અને ભાવના મુજબ પાઠશાળાને નવા ધ્યેય, નવ તેજ ને નવદૃષ્ટિને અનુકૂળ નવુ નામ આપ્યું, અને આજ સમાજના પટપર ફાલતુ, ફૂલતું, અને જ્ઞાનગંગાનો પ્રવાહ વહાવતું 'શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુળ' હસ્તીમા આવ્યુ એ સસ્થા અને તેની યશસ્વી કારકિર્દી આજે સમાજ સમક્ષ મોજૂદ છે.

વિ સં. ૧૯૭૩ નુ ચતુર્માસ વડીલ ગુરુજી સાથે પાલીતાણામાં જ કર્યું. અત્રે નવદીક્ષિત મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજીને તથા મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીને સૂરિજીના હાથે વડી દીક્ષા અપાવી આ ચોમાસામા ખૂબ જ્ઞાનધ્યાન ચાલતું હતું, તેવામા પ્લેગે પાલીતાણામા પુનઃ દર્શન દીધાં ને મુનિજી પણ તેમા ઝડપાયા. ગાંઠોએ દેખાવ દીધો બીજી બાજુ વાતરોગે હુમલો કર્યો, અને શરીર બિલકુલ પરવશ બની ગયું. તરત જ શ્રાવકો તેમને ડોળીમાં સુવાડી પચ્છેગામના સુપ્રસિદ્ધ રાજવૈદ નાગરદાસભાઈની સારવાર હેઠળ લઈ ગયા.

જૈનસમાજના નસીબ હજી જાગતાં હતા. સુપ્રસિદ્ધ વૈદ્યરાજની દવાએ મુનિજીને આઠ દહાડામાં રોગમુક્ત કરી દીધા. વૈદ્યરાજે જે સેવાભાવથી સેવા કરી તે ચિરસ્મરણીય હતી પુન સ્વાસ્થ્ય લાભ થતા તેઓ રાણપુર આવ્યા. અને ગુરુદેવના દર્શન કરી આગળ વધ્યા. તેમનો વિચાર કચ્છને પૂરેપૂરો ખેડવાનો હતો—એ ભૂમિમા જૈનધર્મના અફૂગ પૂરેપૂરા વાવવા હતા.

મોરબી તથા માળીયા નરેશને મળી, તેમને ઉપદેશ—ધર્મબોધ આપીને કચ્છનુ રણ વટાવી તેઓ કચ્છવાગડમા ઉતર્યા.

: ૨૩ :

મુનિશ્રીનું મનોરાજ્ય

કચ્છ વાગડમાંના લાકડિયા ગામના નરેશને કાને, એક અજબ જૈનસાધુના આવ્યાની કીર્તિ પહોંચી ચૂકી હતી. તેઓ એક દિવસ મુનિજીના ઉપદેશમાં આવીને બેઠા. પણ એ ઉપદેશે તો એમના પર જાદૂ કર્યું. તેઓ પ્રતિદિન રાજમંડળ અને પુરોહિત સાથે આવવા લાગ્યા. મુનિજીનો ઉપદેશ તો શરદ ઋતુની સરિતાના પ્રવાહની જેમ શાન્ત ગતિથી આગળ વહે જતો હતો. લાકડિયાના રાજાજીનું આકર્ષણ પણ તેટલું જ વધતું જતું હતું.

એક વખત આખા અંતઃપુર સાથે રાજાજી વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવ્યા. મુનિજી અહિંસાધર્મ, માનવભવની દુર્લભતા અને રાજાપ્રજાના પ્રેમનું વિવેચન કરી રહ્યા હતા. આખી સભા સ્તબ્ધ બની સાંભળી રહી હતી. આખરે વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થતાં રાજાજી અને બીજા મંડળે પાસે આવીને વિનતિ કરી.

'મહારાજશ્રી! આપની બધી વાતો અમને રુચે છે, પણ અમોએ જૈનો માટે સાંભળ્યું છે કે, તેઓ ઈશ્વરને નથી માનતા, આ વાત અમને બહુ સાલ્યા કરે છે. કૃપા કરીને એનો ખુલાસો કરો તો ઠીક થાય.'

'રાજાજી! તમારી ભ્રમણા છે. જૈનો જેવા શુદ્ધ, સુંદર ઈશ્વરનો સ્વીકાર બીજો કોઈ ધર્મ કરતું જ નથી.'

'મહારાજ! એ કેમ હોઈ શકે? જૈનો તો જગતકર્તા ઈશ્વરને જ માનતા નથી.'

'હા, હા, એ વાત સાચી,' મુનિજીએ સ્મિત કરતાં કહ્યું. 'જૈનો ઈશ્વરને સ્વીકારે છે, પણ જગતકર્તા તરીકે નહિ. એનો

ઈશ્વર તો પરમ કલ્યાણમય છે. એ આ સૃષ્ટિને રચવાના અને સંહાર કરવાના પચડામા કદી પડતો નથી.'

રાજાજી અને રાજમંડલ માટે આ વાત તદ્દન અપૂર્વ હતી. મુનિજીએ ધીરે ધીરે જૈનમાન્ય ઈશ્વરના સ્વરૂપને વર્ણવી બતાવ્યું. સહુ મંત્રમુગ્ધ જેવા બની ગયા હતા. આ પછી તેઓએ અહિંસા, સત્ય વગેરે સિદ્ધાન્તો દર્શાવતા જૈનોના સિદ્ધાન્ત કેટલા સુંદર છે તે કહી બતાવ્યું આ બધી વાતોએ સૌ પર મોહિની છાટી કેટલાય દિવસ સુધી સ્થિરતા કરવી સૌએ ખૂબ ધર્મશ્રવણ કર્યું અનેક આશંકાઓ ટળી આવા ત્યાગી, વિદ્વાન ને નિસ્પૃહી સાધુના વિહાર વખતે રાજાજીથી લઈ આખુ ગામ વિયોગનુ દર્દ અનુભવવા માડ્યું નિઃસ્વાર્થીને સ્નેહસીમાડા રોકી શકતા નથી! વાગડમા એક વિદ્યાલય-સ્થાપવાની યોજના વિચારી ઉપદેશ આપવો શરુ કર્યો આ અજ્ઞાન પ્રદેશમા જ્ઞાનની અનિવાર્ય આવશ્યકતા સમજાવી

લાકડિયાથી વિહાર કરી તેઓ અંજાર આવ્યા અને અહીંથી ભદ્રેશ્વર તીર્થની યાત્રા માટે ગયા અહી વૈશાખ વદ બીજના રોજ ખેડાનિવાસી શા ડાહ્યાલાલ હીરાલાલને દીક્ષા આપી તે જ આજના ન્યાય-વ્યાકરણના જ્ઞાતા શ્રીમાન ન્યાયવિજયજી!

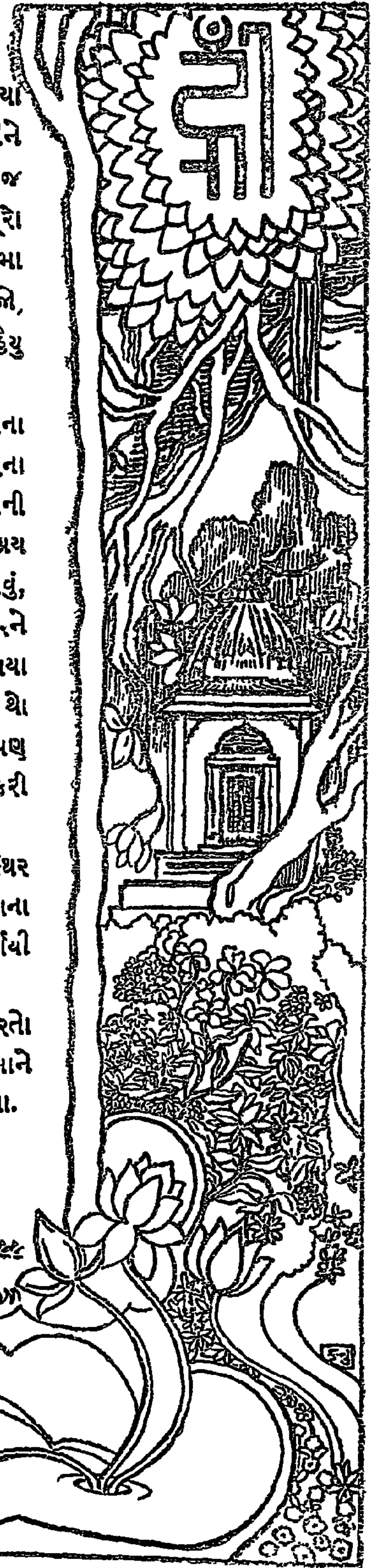
કચ્છનો વિહાર ચાલૂ હતો પણ સમાજસેવાના વિચાર તો નિરંતર વહ્યા કરતા હતા એક સંસ્થાને તેઓએ સમૃદ્ધ બનાવી સમાજને સોંપી હતી, પણ હજી તેમની દૃષ્ટિમા તો અનેક સંસ્થાઓ સરજી શાસનસેવા કરવાની અખંડ તમન્ના જાગતી હતી જૈનોના અને જૈનેતરોના દીનહીન બાળકો-અનાથ અપંગ બાળકો માટે તેઓ અનાથાશ્રમની યોજના વિચારી રહ્યા હતા, ને રૂપરેખા પણ તૈયાર કરી ચૂક્યા હતા. મહાત્મા ઈસાનુ ધામ જેમ કોઈ પણ વર્ણ કે જ્ઞાતિ વગર ગમે તે અપંગ અને અનાથનું રક્ષણ કરે છે ને પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરે છે, એવી જ આ યોજના હતી.

પાલીતાણામાં શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ ચાલ્યા કરતું હતું. એક વેળા પ્રમુખ અને સેક્રેટરીઓ મહારાજશ્રીને વિહારમા મળી સલાહ સૂચના પણ લઈ ગયા. તેઓએ એક જ વાત કરી : 'જે ભલા ઉદ્દેશ માટે સસ્થા સરજી છે એ ઉદ્દેશ પૂરો કરજો ! બાર બાર વર્ષની કુમળી વયે નોકરી શોધતા કે ખેતીમા લાગી જતા જૈન બાળકોને કેળવજો, સાચા હીરા બનાવજો, શાસનસ્થભ બનાવજો !' આટલા શબ્દો પાછળ પણ એમનુ હૈયુ ગળગળુ બની ગયુ હતું. લક્ષની તમન્ના શુ નથી કરાવતી ?

જૈન સાહિત્યના ઉદ્ધારની અનેક યોજનાઓ તેમના મનમાં ઘૂમી રહી હતી. શ્રીયુત ગોવર્ધનરામના સરસ્વતીચદ્રના મનોરાજ્યની જેમ, પ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિક શ્રી ગજજરની મનોરગ્રામની યોજના જેવી એ પણ યોજના હતી. જૈન વિદ્વાનોને આશ્રય આપવો, તેમની પાસે તુલનાત્મક રીતે દરેક સાહિત્ય તૈયાર કરાવવું, તેમને યુરોપ મોકલવા અને સાહિત્યની સારી કૃતિ સરજનારને 'નોબેલ પ્રાઈઝ'ની જેમ ઓછામા ઓછા પાચ હજાર રૂપિયા ઈનામ આપી શકાય એક સાહિત્યાશ્રમ દ્વારા જૈનોના ધર્મગ્રથો સારી રીતે તૈયાર કરાવી સમાજ સામે ધરવા જૈન સાધુઓને પણ અભ્યાસ કરવાની અને સાહિત્યનિર્માણ કરવાની સગવડ કરી આપવી તેમ જ તીર્થરક્ષક મડળ પણ યોજવું

આ બધા વિચારો યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળને સ્થિર કરી તેનાથી નિવૃત્તિ મળતા એક પછી એક અમલમા મૂકવાના હતા. પણ મનોરગ્રામની યોજના જેમ અસફલ રહેવા નિર્માયી હતી તેમ આનુ પણ બન્યુ

મનની વાત મનમાં જ રહી કલ્પનાઓની ઈમારતો કલ્પનમા જ જીવતી રહી. તેઓ કચ્છમાં વિહાર કરતા આને માટે પ્રયત્ન કરતા રહ્યા. કચ્છમા ઘૂમી તેઓ આંગીયા આવ્યા. અને વિ સં. ૧૯૭૪નું ચતુર્માસ અહીં જ કર્યું.

૨૪

કાળધર્મ

ઘણીવાર મૃત્યુ માનવીને મારે છે, પણ કેટલીકવાર મૃત્યુ ખુદ સંજીવની બની માનવીને અમર બનાવી જાય છે—એને મારીને પણ સદાને માટે જીવાડી જાય છે

વિક્રમની ૧૯૭૪ની સાલમા ઇન્ફ્લ્યુએન્ઝા મોતનો દૂત બની હિંદમા આવ્યો જોતજોતામા એણે કેટલાંય ભર્યા શહેરોને ઉજ્જડ કરી મૂક્યા. કલરવ કરતા કુટુમ્બોના કુટુમ્બોને નામશેષ કરી મૂક્યા મૃત્યુનો આંકડો હજારે–લાખે પહોચી ગયો !

અગીયામા ચતુર્માસ રહેલ સાધુઓ પર પણ એણે પોતાનો પંજો ઉગામ્યો પર્યુંષણ તાજા જ વીત્યા હતા મુનિ દર્શનવિજયજી અને મુનિ જ્ઞાનવિજયજી તાવમા પટકાયા ઇન્ફ્લ્યુ-એન્ઝાની કાળડાકલી વાગવા લાગી મુનિજીએ પોતાના શિષ્યોની આ દશા જોઈ અખંડ ઉજાગરા વેઠી દિનરાત તેમની સેવા કરવા માડી ન ખાવાનુ ભાન, ન પીવાનુ થોડા દિવસમા શિષ્યોને વળતા પાણી દેખાયા !

આ વખતે મહારાજશ્રીના નાના ભાઇ શ્રીયુત મોણશીભાઇ મળવા આવ્યા. તેઓએ તેમને ખૂબ ધર્મધ્યાન કરવા ઉપદેશ આપ્યો કોણ જાણતુ હતુ કે, આ છેલ્લુ મિલન હતુ !

ચતુર્માસને એકાદ માસ જ બાકી હતો તેટલામા આસો શુદ ૧૦ના રોજ આચાર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજીના સ્વર્ગ-

વાસનો તાર આવ્યો. આ સમાચારે મુનિજીના હૃદય પર ઊંડી અસર કરી. તેઓએ ખબર સાંભળી ઊંડો નિસાસ નાખ્યો: 'અરેરે! ચારિત્રનો ભંડાર અને સમાજની એક તેજોમૂર્તિ ચાલી ગઇ!' રીવાજ મુજબ સહુએ દેવવંદન કર્યું. ગામમાં પાખી પળાવી. ખૂબ ધર્મક્રિયા થઈ.

થોડા દિવસો વીત્યા, ત્યાં એક દિવસ મુનિજીને સાધારણ તાવ ચઢી આવ્યો. ત્રણ દિવસ સુધી તાવ ઉતર્યો જ નહિ. તેઓ કાળના પગલાં પરખી ગયા. તેમણે શાન્તસ્વરે સુચના આપી:

'હવે વખત પૂરો થયો છે. હું આમાંથી ઊભો નહિ થાઉં!'

શ્રી ન્યાયવિજયજી સેવામાં ઊભા હતા. તેમણે કહ્યું: 'આપશ્રીને કંઈ પણ નહિ થાય!'

પણ મુનિજી કંઇ આશ્વાસન નહોતા માગતા. જીવનકાર્ય સમેટવાની ચિંતામાં હતા. તેમણે પોતાના આ બાળમુનિ સામે જોઈ હસીને કહ્યુ.

'ભાઈ! એમ તુ ન સમજે!'

આ પછી તેમણે શ્રી મોનજી હેમચંદ નામના આગેવાન શ્રાવકને બોલાવી કહ્યુ. 'જો! આ મારા ત્રણ બાળશિષ્યોને મારા ગુરુ પાસે પહોંચાડી દેજે! ઉંમર નાની છે માટે ખાસ ફીકર રાખજે!'

શ્રાવકને મહારાજજીની આ વાર્તા ન સમજાણી પણ એને સમજતાં બહુ વિલંબ ન લાગ્યો. માંદગી એકદમ વધી ગઇ. બને શિષ્યો હજી માદા જ હતા. કચ્છ-ભૂજથી સીવીલ-સર્જનને તેડું મોકલ્યુ સીવીલ સર્જન ડૉ હુલ્લેરાય એકદમ આવ્યા, પણ મુનિજીએ પ્રથમ શિષ્યોના ઉપચાર માટે કહ્યુ. દાક્તરે 'પહેલા આપને તપાસ કરવાની જરુર છે,' એમ આગ્રહ કર્યો છતાં એમણે કહ્યુ 'મને દવાની જરુર નથી. તમે એ બાળકોની ચિંતા કરો!'

દાક્તરે બન્ને શિષ્યોને તપાસ્યા અને ચિંતા જેવું નથી તેમ કહી દવા આપી. પણ તેણે મુનિજી માટે ખાસ ભાર મૂકી દવાના

ઉપચાર માટે કંઈ દવા લાવવામાં આવી પણ મહારાજશ્રીએ સ્પષ્ટ કહ્યું 'ભાઈ! આજે દવા નહિ લઉં!'

શ્રાવકોના ખૂબ ખૂબ આગ્રહ છતાં દવા ન જ લીધી!

આશ્વિન વદિ નવમીની સાંજ ગોરજમાં ભળતી હતી. મુનિજી નાડ પારખી ગયા હતા. તેણે શ્રાવક અને શિષ્યો સાથે પ્રતિક્રમણ કર્યું. સંથારા પોરસી ભણાવી. બે ચાર શ્રાવકો પાસે બેઠા હતા.

બરબર બાર વાગે મુનિ દર્શનવિજયજી તેમની પાસે ગયા. તેમણે સૌને બહાર નીકળી જવા સૂચના કરી અને સૌને ક્ષમાપના કરી આસન લગાવ્યું. વીર, વીર, વીરનો જાપ શરૂ કર્યો.

બરાબર બાર ને ૪૫ મીનીટે એમનું પ્રાણ પંખેરુ સ્વર્ગધામ સીધાવી ગયું. જીવનભર જે કાયાને સાધન બનાવી શાસનસેવાનો જંગ ખેડયો હતો, એ કાયા નિશ્ચેતન બની ગઈ!

તે જ રાત્રિએ, તે જ વખતે નિદ્રામુક્ત બની ઘર બહાર આવેલ શેઠ હેમચંદભાઈની બેન કંકુબાઈએ આકાશમાં ચાલ્યા જતા એક દીવાને જોયો. તેમણે સવારે ઉપાશ્રયમાં ત્રણે મુનિઓને વાત જણાવી. ગુરુમહારાજના સ્વર્ગગમનનો આ જ સમય હતો.

મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી ગયા, સદાને માટે ગયા! પણ તેમનું યશસ્વી નામ સદાને માટે સ્થાયી થયું. જીવતા પણ એ જીત્યા ને મરીને પણ એ જીત્યા. જયનું જીવન ગાળી એ ચાલ્યા ગયા. જેમ બાગ બગીચાને નવપ્રફુલ્લ કરી વસંત ચાલી જાય તેમ!

મગિયાની એક સુંદર જગાએ એમના દિવ્યદેહને અગ્નિસંસ્કાર કરવામાં આવ્યો. ને કેટલેક દિવસે એના પર સ્તૂપ ઉભો કરવામાં આવ્યો. કાળની થપેડ એ સ્મશાન પર લાગીને કેટલીય વર્ષ વહી ગઈ, પણ એ નિર્ભીક, નિસ્વાર્થી વીર સંસારમાં સદા અમર છે.

ત્યાગ, ગુણ ને શીલના પૂજારીઓ એને સદા અર્ઘ્ય અર્પે છે!

: ૯૫ :

અક્ષરતાના બોલ

સિંહને શસ્ત્ર શા, વીરને મૃત્યુ શા, મૃત્યુના અમૃતને આરામો છો?

—મહાકવિ નાનાલાલ

૩૪ વર્ષની ભર યુવાનવયે મુનિજી આ સંસાર તજી ગયા. શાસનના સાચા સુભટ મુનિજી એટલી ટૂંકી વયમા પણ અમરતાનું –શહિદીનું જીવન માણી ગયા. જીવનભર એમણે જંગ ખેડયો. જ્યાં અન્યાય જોયો ત્યાં સામે થયા. જ્યાં શાસનહેલણા જોઈ ત્યાં તન–મન બધું વિસારે મૂક્યુ. એમની ઊંચી ગૌર કચ્છી કાયા શાસનસેવાની પ છળ જ ગાળી નાખી. દેહ પર દમકતા તારુણ્યનું તેજ એ એવા પાછળ જ ખર્ચ્યું.

એમનો છેલ્લી ઘડી સુધીનો જાપ હતો કે, જૈનબચ્ચો અનાથ ન હોય. જૈનસંતાન અજ્ઞાન ન હોય, જૈનધર્મનો પાળનાર રોટી માટે તલસતો ન હોય અને આ માટે તેઓ બધુ કરી છુટયા. અનેક અપવાદો પણ વેઠયા, અનેક સાથીઓ પણ ખોયા, સુખનાં આસનો અને શોભાની પદવીઓ પણ ન લીધી. શરીરના દુઃખને આલોક જીતવાનું સાધન માન્યું

તેઓ સૈનિકની સહનશીલતા ને સૈનિકના શૌર્યે ઝઝુમ્યા! શાસનસેવાના જંગમાં એ બહાદુર યોદ્ધાનુ નામ સદા અમર છે ચંદ્ર ચળકે અને દિનકર તપે ત્યાં સુધી માનવતાના જગમાન્ય ઇતિહાસમાં તેઓ ચિરંજીવ છે.

સૈકાઓ વીતી જશે એ સ્વર્ગદિન પર, જગતમા કેટલાય પલટા આવી જશે, પણ અમરતા પર કોઈ કાળ, કોઈ દિશા કે કોઈ સલ્તનત આવરણ નહિ નાખી શકે કોઈ નિયમ ઉપનિયમની જાળ એમને ઝાંખા નહિ પાડી શકે!

મુનિ ચારિત્રવિજયજી સદા અમર છે
એમની અમરતા સદાય વંદનીય રહેશે!
અને જૈનસમાજ એવા અમર આત્માઓ માટે સદા પ્રાર્થતો રહેશે!

કેટલીક ઘટનાઓનો વર્ષવાર ઉલ્લેખ

વિ સ	૧૯૪૦ આસો વદ ૧૪	જન્મ, પત્રીગામમા
,, ,,	૧૯૪૭	ધારશી નિશાળે ભણવા ગયો
,, ,,	૧૯૫૪	મુબઇમા
,, ,,	૧૯૫૬	પ્લેગના સપાટામા
,, ,,	૧૯૫૭	સ્થાનકમાર્ગી દીક્ષા
,, ,,	૧૯૫૮	બીજુ ચોમાસુ, ભૂજ
,, ,,	૧૯૫૯	ત્રીજુ ,, અજાર
,, ,,	૧૯૬૦ માગશર સુદ ૧૦	સવેગી દીક્ષા
,, ,,	૧૯૬૦ વૈશાખ સુદ ૧૦	વડી દીક્ષા
,, ,,	૧૯૬૦	ચતુર્માસ, ધ્રોળમા
,, ,,	૧૯૬૧ ચૈત્ર સુદ ૮	આરોટા સાથે ઝઘડો
,, ,,	૧૯૬૧	પાલીતાણામા ચતુર્માસ
,, ,,	૧૯૬૨ પ્રારભમા	બનારસ તરફ વિહાર
,, ,,	૧૯૬૨	કાશીમા ચતુર્માસ
,, ,,	૧૯૬૩ પ્રારભમા	સમેતશિખરની યાત્રાએ
,, ,,	૧૯૬૩	કલકત્તામા ચતુર્માસ
,, ,,	૧૯૬૪	કાશીમા ,,
,, ,,	૧૯૬૫	ગોધરામા ,,
,, ,,	૧૯૬૬	પાલીતાણામા ,,
,, ,,	૧૯૬૭	,, ,,
,, ,,	૧૯૬૮ જ્ઞાનપચમી	યશોવિજય જૈન સસ્કૃત પાઠશાળાનુ ઉદ્ઘાટન
,, ,,	૧૯૬૮ અખાત્રીજ	પાઠશાળા સાથે બોર્ડિંગ ખોલી
,, ,,	૧૯૬૮	પાલીતાણામા ચતુર્માસ
,, ,,	૧૯૬૮ જેઠ વદ ૮	જયકલ્યાણની સ્થાપના
,, ,,	૧૯૬૯	પાલીતાણામા ચતુર્માસ
,, ,,	૧૯૭૦	,, ,,
,, ,,	૧૯૭૦ વૈશાખ સુદ ૩	ક જૈ ગુરુકુળના સ્થાપન સમેતના સ્થાનનો વાસ
વિ સ.	૧૯૭૧ માગશર સુદ ૧૩	વિદ્યાર્થીઓનો મકાનપ્રવેશ
,, ,,	૧૯૭૧ પોષ વદ ૮	સ્વ બુદ્ધિસાગરસૂરિ સાથે બોયણીમા મેળાપ
,, ,,	૧૯૭૧	કેસરિયાજીની યાત્રાએ
,, ,,	૧૯૭૧	વિજયધર્મસૂરિ સાથે મતભેદ
,, ,,	૧૯૭૧	ચતુર્માસ, પાલીતાણા
,, ,,	૧૯૭૨ કાર્તિકપૂર્ણિમા	યાત્રાછૂટ અપાવી
,, ,,	૧૯૭૨ માહ વદ ૧૦	માનપત્ર
,, ,,	૧૯૭૨ ફાગણ સુ ૩	કચ્છ તરફ વિહાર
,, ,,	૧૯૭૨ ફાગણ વદ ૧૩	બે બન્ધુઓને (મુ દર્શનવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજીને) દીક્ષા
,, ,,	૧૯૭૦	માગપટ નન્દ્રન્સ અગી
,, ,,	૧૯૭૨	મજ્જમા ઝઘડો કર્યાં
,, ,,	૧૯૭૨	અડ્યાડમા, અગાઉ ભૂમિની સ્થાપિ
,, ,,	૧૯૭	માણિયાનચાને પ્રતિબોધ
,, ,,	૧૯૭૨	[illegible] સામાન
,, ,,	૧૯૭૩ પોષ વદ ૬	[illegible]
,, ,,	૧૯૭૩ ફાગણ વદ ૨	પાલીતાણામા [illegible] સ્થાન નિર્ધાર કરી
,, ,,	૧૯૭૩ ચૈત્રી પૂનમ	[illegible] મેળાપ [illegible]
,, ,,	૧૯૭૩	પાલીતાણામા ચતુર્માસ
,, ,,	૧૯૭૩ ચતુર્માસમા	[illegible]
,, ,,	૧૯૭૪	[illegible]
,, ,,	૧૯૭	[illegible]
,, ,,	૧૯૭૪ [illegible]	[illegible]
,, ,,	૧૯૭૪ આસો સુ ૧૮	[illegible]

મરણ દેશે એ પુણ્યપુરુષને, એની એકનિષ્ઠાની સ્વર્ગારોહણ લિપિ રહે !

---- ગૃહસ્થપણે સ્ટીમર રસ્તે
. . મુનિજીના પાદવિહારનો પ્રદેશ
△ સ્થાનકમાર્ગી દીક્ષાપર્યાયનાં ચતુર્માસ
卐 સંવેગી દીક્ષાપર્યાયનાં ચતુર્માસ

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ સ્પર્શેલાં વિશિષ્ટ ક્ષેત્રો

❀ निवापाञ्जलिः । ❀

अद्य जैनाः भूरिदैन्या निरालंबं गुरुकुलं
सज्जनाः दुःखिता स्वर्गे चारित्रविजये गते ॥ १ ॥

अद्य लोकः पूर्णशोकः निराधारा धियां धरा
साक्षराश्च हतोत्साहाः चारित्रे दिवमीयुषि ॥ २ ॥

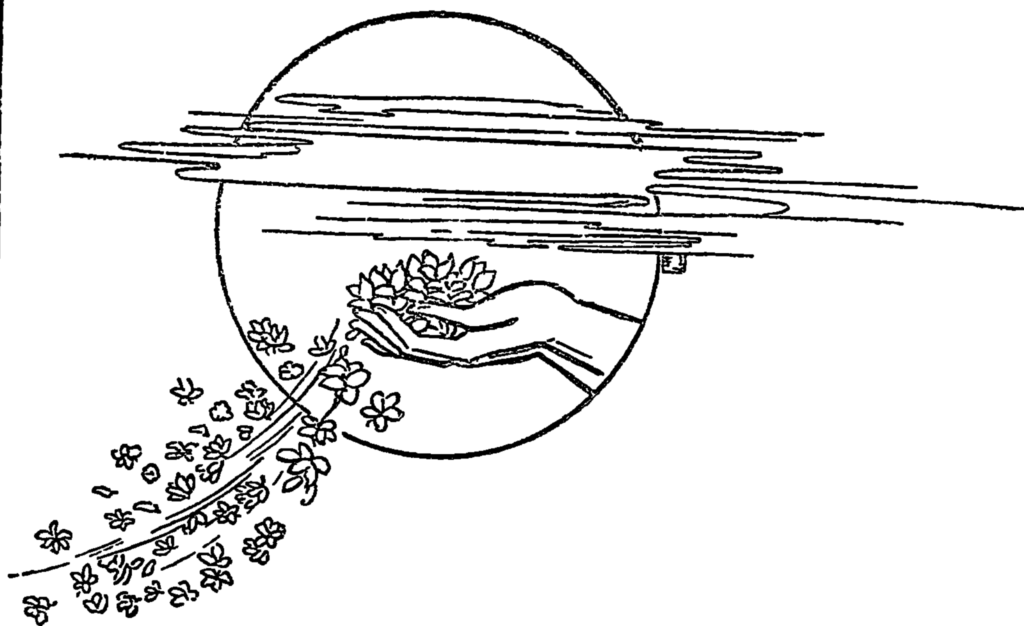
अद्य धारा दीनास्यानां पतन्ति नयनाश्रूणां
को निवारयति नृणां चारित्रविजये गते ॥ २ ॥

अद्य सभा गतस्तंभा फल्गु शून्यफला अत
अद्य बाला गलद्बाष्पाः भो चारित्रे दिवं गते ॥ ४ ॥

अद्य शिष्याः निरानंदा ... शिष्यवृत्तयः
छात्रा हतसहाया यां गते चारित्रसद्गुरौ ॥ ५ ॥

ता. ११-११-१८ पण्डित त्रिभुवनदासः ।

સ્મરણયાત્રા

* * * ખીલે અહીં સ્મરણના ફૂલડાં સદા યે.

❁ निवापाञ्जलिः । ❁

अद्य जैनाः भूरिदैन्या निरालंब गुरुकुल
सज्जनाः दुःखिता स्वर्गे चारित्रविजये गते ॥ १ ॥

अद्य लोकः पूर्णशोक निराधारा धियां वरा
साक्षराश्च हतोत्साहा॰ चारित्रे दिवमीयुषि ॥ २ ॥

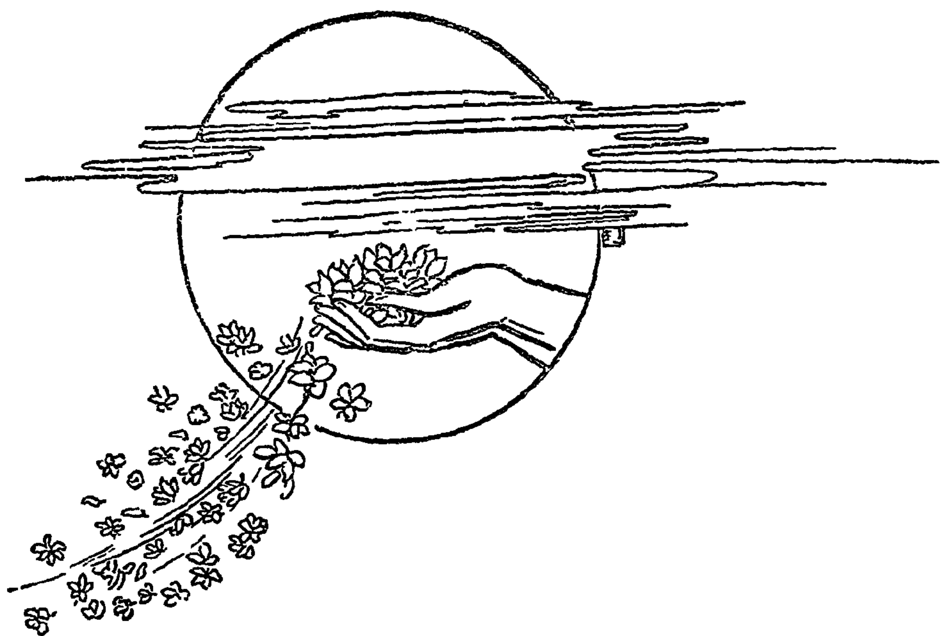
अद्य धारा दीनास्यांना पतति नयनाश्रूणा
को निवारयति नृणा चारित्रविजये गते ॥ २ ॥

अद्य संघो गतस्तंभो कला शून्यफला अत
अद्य बाला गलद्बाष्पा श्री चारित्रे दिव गते ॥ ४ ॥

अद्य विद्या निरानंदा व्युच्छिन्ना शिष्यवृत्तयः
छात्रा हतसहाया॰ द्यां गते चारित्रसद्गुरौ ॥ ५ ॥

ता. ११-११-१८ पंडित त्रिभुवनदासः ।

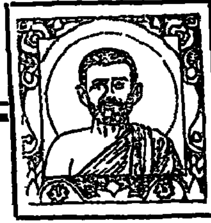
સ્મરણયાત્રા

* * * ખીલે અહીં સ્મરણના ફૂલડા સદાયે.

આ સ્મરણયાત્રાના બધા પ્રવાસીઓ ન સાહિત્યકારો કે ન લેખકો છે. દિલની ઉર્મિએ જન્મેલા અને સાદી કલમથી આલેખેલા આ સ્મરણો કોઇ પણ જાતની આલંકારિક મિશ્રણતા વગરના જીવનધર્મને રજુ કરનારા છે સ્વર્ગસ્થ મુનિરાજના અનેક સહવાસી, પરિચિત તથા ભક્તો તરફથી આવા ઘણા સંસ્મરણો મળ્યા છે, પણ પ્રથમ અત્રે તેમાંથી જૂજ રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે જીવનચરિત્રમાં અધુરી લાગતી કેટલી વિગતોની પૂર્તિ આ વિભાગ સાધે છે. જીવનચરિત્ર પછી આ સંસ્મરણોની યાત્રા એ મહદ્ મૂર્તિના વિશેષ પ્રકાશમય દર્શન કરાવશે એ નિર્વિવાદ છે

લેખસૂચિ

એ સંતની વિચારણા

લેખક—સં. કે. વી. બાલાણી.
મુંબઇ.

હું ઇસ્વીસન ૧૯૧૭ના ઓક્ટોબર માસમા પાલીતાણા ગયેલો ત્યારે એક પ્રકારનો કટાળો હતો કોઇ શાન્તિદાતાની મને જરુર હતી એકદા પાટણવાળી ધર્મશાળામા ગયો પૂજ્ય શ્રી હમરાજજીભાઇ ત્યા હતા તેમણે મારી આવશ્યકતા પરખી મને ઉપરના ભાગમા એક સેવાની ધગશવાળા સાધુ પાસે જવા સૂચના કરી હુ સીધે સીધો ઉપર ચાલ્યો ગયો. જેની વિચારણા અત્રે રજૂ થાય છે, એ તેજસ્વી મૂર્તિના પ્રથમ દર્શન મને ત્યા થયા

સાધુ સન્માન વિધિથી હુ તદ્દન અનભિજ્ઞ હતો પણ તેમણે જે સહાનુભૂતિથી મારી સાથે વાત કરી, જે શાન્તિ અને હમદર્દીનો પરિચય આપ્યો, એથી મને ઘણો હર્ષ થયો થોડીજવારમા મારા હૃદયમા તેમના માટે ઊંડી છાપ પડી મે પ્રથમ જ જાણ્યુ કે, તેઓશ્રી 'શ્રી ચારિત્રવિજયજી' છે, જેઓની ખ્યાતિ મુબઇમા આજ પૂર્વે ઘણીવાર સાભળી હતી મને જે શાન્તિ જોઇતી હતી તે તેમના તરફથી મળી તેઓશ્રી પાસે કલાકો સુધી બેસી મે કેટલીય બાબતોની વિચારણા કરી કેટલાય મુઝવતા પ્રશ્નોના તેમની પાસેથી ખુલાસા મેળવ્યા તેમા સાત ક્ષેત્રની વિચારણા સંબધી એક દિવસ ચર્ચા ચાલેલી એ અતીવ ઉપયોગી ને તેઓશ્રીના ઉદાર સ્વભાવની દ્યોતક હોવાથી તેનો સારાશ અત્રે રજૂ કરુ છુ. યદ્યપિ ભાષા લેખકની છે છતા ભાવ તો તેઓશ્રીના જ છે

સાત ક્ષેત્રો

પ્રશ્ન:–સાહેબ ! આપે પરમ દિવસે સાતક્ષેત્રો માટે ઉલ્લેખ કર્યો હતો, તો તેનુ શુ ?

ઉત્તર:–સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, જ્ઞાન, જિનપ્રતિમા અને જિર્ણોદ્ધાર [illegible] ઉદ્ધારની વિચારણા પ્રસગે આ સાતે ક્ષેત્રો પર દૃષ્ટિપાત કરવો જોઈએ

શ્રાવક

પ્રશ્ન–આ વિચારણામા શ્રાવકનુ સ્થાન શુ છે ?

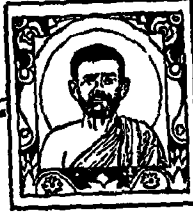
ઉત્તર:–શ્રાવક એ સાતે ક્ષેત્રનો પાયો છે તે ક્ષેત્ર જેટલુ મજબૂત તેટલા માને વધારે સ્થિર તીર્થંકરને જ પૂર્ણ પુરુષ માનનાર ગૃહસ્થનું પણ [illegible] અચળ અને અણમૂલુ સ્થાન છે શ્રાવકની વૃદ્ધિ એટલે જ જૈનધર્મના પ્રચાર અને પ્રભાવના.

પ્રશ્ન–આજનો જૈન તો 'કાયર' લેખાય છે એની વૃદ્ધિથી શો લાભ ?

ઉત્તર–જૈનધર્મ મુખ્યત્વે ક્ષત્રિયધર્મ છે. કેવળ વ્યાપારી [illegible] હાથમા આવવાથી ઉક્ત પરિણામ અનુભવાય છે વાસ્તવિક રીતે તો [illegible] નીચુ જોવરાવે એવો માયકાગલો જૈનશ્રાવક ન હોઈ શકે ! જે દેવ [illegible] અને મદિરની રક્ષા કરી શકે, સતોષી, સ્વાગથી અને [illegible] હોય એ જ શ્રાવક કહેવાય તેમ જ વ્યાપારમા શ્રાવકો અગ્રપદે હોવાનુ [illegible] આતર જીવન ઉકેલીએ તો જબરો ઘસારો અનુભવાય છે તે [illegible] તો કરવી જ જોઈએ વ્યવહાર ચલાવવામા પણ અસમર્થ ગૃહસ્થ, ધર્મ જાણવાની પણ નિવૃત્તિ ક્યાથી મેળવી શકે ! આટલી [illegible] તેટલો તે સાધન સપન્ન હોવો જોઈએ શીદાતા જૈન [illegible] પોષે, જૈનેતરોને દાનાદિ ગુણથી આકર્ષે, જૈનધર્મપ્રેમી બનાવે [illegible] જોઈએ. જૈન દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ ને ભાવના પરિણામનો [illegible] પ્રવચનનો જ્ઞાતા હોવો જોઈએ

પ્રશ્ન–એ કેમ બની શકે ?

ઉત્તર–જૈનધર્મ વિશ્વધર્મ હતો ત્યારે શરૂમા શાસ્ત્ર, [illegible] પાળોથી લોકપ્રિય બન્યો. જેથી પ્રતને જૈનત્વના [illegible]

તદ્દેશીય ભાષાને પણ જૈન સસ્કારથી ઓતપ્રેત કરી દરેક રીતે ક્રાન્તિ કરી આ વિશાળ ભાવના હવે ફરીવાર ખીલવવાની જરુર છે વીરધર્મ જગદ્-વ્યાપી બનાવવા જૈનોએ પોતાનુ ઘડતર એ પુરાણી એરણ પર જ ઘડવાનું છે

પ્રશ્ન'—અત્યારે તો અમો દસાવીશામાથી ઊંચા આવવાના નથી પછી આ તમારો કર્મયોગ જૈનોને કેમ પચશે?

ઉત્તર'—એ બધુય બ્રાહ્મણી સત્તાનુ ફળ છે ઓસવાળ, શ્રીમાળ, દશા, વીશા આ બધા રગડા ઝગડા ઊઠાવી ફેંકી દેવા પડશે, એ સિવાય રસ્તો જ નથી જાતિનુ અભિમાન વધી ગયુ છે. ધર્મની દૃષ્ટિએ જાતિની કિમત ફૂટી બદામની નથી રહાય તે હો, જૈન હોય એટલે તેમા રોટી-બેટીની આપલે કરવી એ ધર્મ છે બ્રાહ્મણની કન્યા આવે-જૈની બને તો એમાય કોઈ અનુ-ચિત નથી બ્રાહ્મણી કન્યા લાવનારને જૈનને ગુન્હેગાર માનવો એ જાતિ-ઝેરનો નશો છે. સાધર્મિક સબધની મહત્તા ખ્યાલમા આવે તો આ ક્ષુદ્ર વમળો આપો આપ વીઝાઈ જાય. જૈનમાત્રમા જાતિનું ઐકય સાધવુ એ પણ સાધર્મિક વાત્સલ્ય જ છે

પ્રશ્ન'—અમે તો એક 'નવકારશી'મા જ બધુ માનીએ છીએ

ઉત્તર—મહાનુભાવ! એ નવકારશી—સાધર્મિક વાત્સલ્ય એ અદ્વિતીય ભક્તિ છે 'બાર ભૈયા અને તેર ચૌકા'ની વિષમ ભાવનાથી વ્યાપ્ત જગતમા ઊભેલો જૈનસમાજ આ સાત્વિક સગઠન દ્વારા પોતાના ગૌરવને સાચવી રહ્યો છે શ્રીમાળી, પોરવાડ, ઓસવાળ, હુંબડ, લાડવા, ભાવસાર, દશા, વીશા વિગેરે ટૂકડામા વહેચાયેલ તથા કન્યા વ્યવહારમા છિન્નભિન્ન થઇ ગયેલ જૈનસઘ 'સાધર્મિક વાત્સલ્ય'મા એક પગતમા આવી જમે છે પૂર્વાચા-ર્યોએ આ યોજના દ્વારા જૈનોને બધુત્વની એક માળામા પરોવી રાખ્યા છે રખેને કોઇ પોતાને જુદા ન માને! આ ભાવના ભૂસાય નહી એ સર્વથા ઇચ્છ-નીય છે આજ રીતે જૈનો સ્વરુચિ અનુસાર જૈન કુટુબોને પાળે, તપસ્વી અને વ્રતોની ભક્તિ કરે, બોર્ડિગ ચલાવે, જૈનોને સહાય કરે, છાત્ર વૃત્તિઓ આપે, આ બધુ પણ સાધર્મીવાત્સલ્ય જ છે આ માર્ગ દરેક રીતે આદર-ણીય છે, ભક્તિનુ અમોઘ અગ છે આ ભક્તિના દ્રષ્ટાંતો ભરતરાજા, દડ

વીર્ય, પુણીયોશ્રાવક, કુમારપાલ રાજા, ચદ્રાવતીના જૈનો વગેરે અનેક છે મારા બગાળના વિહાર દરમ્યાન હુ જોઈ શક્યો છુ કે, અન્ય સમાજો કેટલી પ્રગતિ સાધે છે. કાશી બનારસમા વિદ્યાર્થીઓ માટે ૩૬૦ અન્નક્ષેત્રો છે આર્યસમાજીઓ અનેક ગુરુકુલો ચલાવે છે જ્યારે દાનવીર જૈનો કંઈ ન કરે ! લગ્ન, મોજમજા, કોર્ટ, મહેફિલ, દહાડા-દફતીમા [illegible] ઉડાવાય છે ખર્ચનો હિસાબ રહેતો નથી જયારે સાધર્મિક સેવા કે જ્ઞાનવૃદ્ધિના કામોમા મૂઠી [illegible]વામા આવે છે આ અધપાતની નિશાની નહિ તો બીજુ શુ ? અત્યારે તો જૈનોની એ જ ફરજ છે કે ગામોગામ ગુરુકુળો, બોર્ડિંગો, જ્ઞાનાલયો ખોલી દેવા જોઈએ જ્યાં ભાવી જૈન સતાનોને વ્યવહારિક, ધાર્મિક જ્ઞાન પૂરતી રીતે મળે ! આજ પરમ સાધર્મિક ભકિત છે જૈન નોકર રહે તો જૈનમા રહે અને નોકર રાખે તો જૈનને પ્રથમ પસદ કરે ગરીબ જૈનોને પ્રથમ પસદ કરે [illegible] જૈનને સહાય આપી પગભર બનાવી જૈન વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરે વિદ્યાલયો [illegible] સગીન કરે આ દરેક સાધર્મિક પૂજાના જ અગો છે

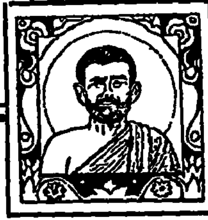
પ્રશ્ન-શ્રીલ માલિકો માટે સાધર્મિક વાત્સલ્યની આ ઉમદા તક ન ગણાય ?

ઉત્તર—પદર કર્માદાનનો પૈસો સારા ખાતામા મુશ્કેલીથી જ વપરાય છે. એ તો ભાગ્યશાળીઓ જ કરી શકે બાકી આ કાર્ય કઈ અમુક માટે જ નથી પ્રત્યેક જૈન કોઈ ને કોઈ રીતે સાધર્મિક ભક્તિ કરી શકે છે [illegible] ' સાધર્મિક એ જ મારો સાચો બધુ છે. મારા ધનનો એ [illegible] ભાગીદાર છે ' આવી ઉદાત્ત ભાવના કેળવી જોઈએ આ [illegible] એ ભાવ જૈન છે. તે ત્યાગી બને તો પણ શાસનની [illegible] કરી શકે છે.

શ્રાવિકા ક્ષેત્ર

પ્રશ્ન-સાત ક્ષેત્રોમા સ્ત્રી સમાજનુ સ્થાન કયા છે?

ઉત્તર-સાતે ક્ષેત્રોમા સ્ત્રી (શ્રાવિકા) સમાજનુ સ્થાન ચોથુ છે પણ [illegible] તેનુ મહત્વ વધુ છે સજ્ઞાન ધર્મિષ્ઠ માતાનુ [illegible] અજ્ઞાન સ્ત્રીનો પુત્ર અવિવેકી [illegible] પુરુષ પ્રધાન છે જ્યારે શ્રાવિકા માટે [illegible] નનુ ઘડતર શ્રાવિકાને આધીન છે [illegible] ભગિની કરે છે

સાધર્મિક વાત્સલ્યમા તો જેટલો શ્રાવકનો હક છે, તેટલો જ શ્રાવિકાનો છે સાત ક્ષેત્રોની રક્ષામા શ્રાવક શ્રાવિકા સમાન ભાગીદાર છે જૈન સ્ત્રીને આદર્શ શ્રાવિકા બનાવવા માટે કન્યા પાઠશાળા, શ્રાવિકાશ્રમ, વિધવાશ્રમોનો પ્રબધ કરવો જોઇએ તેઓને ઉન્માર્ગથી રોકી સયમ શીલની મક્કમતા તથા જીવન નિર્વાહ માટે નિર્દોષ ઉદ્યોગ વિભાગ પણ અનિવાર્ય છે. સ્ત્રી જાતિ પ્રમાદી ન બને, ધર્મ વિધિમા વિવેક પૂર્વક રસ લે તથા કૌટુમ્બિક સગઠનમાં સૂત્રધાર બની રહે આવી કેળવણી બહુ ઉપયોગી છે આવી માતાઓ દ્વારા જૈન રત્નો પાકવા સુલભ છે.

શ્રાવિકાને જ્ઞાન આપવુ, ધર્મના શુદ્ધ સાત્વિક અને દ્દઢ સસ્કારો આપવા, સ્વાશ્રયી બનાવવી એ ઉદ્ધારવાદીઓની આવશ્યક ફરજ છે

સાધુ ક્ષેત્ર

પ્રશ્ન–આ ઊદ્ધારના યત્નમા જૈન સાધુનુ શુ સ્થાન છે ?

ઉત્તર–જૈનશાસનની જડ સાધુ છે તેના પોષણમા સાતે અગોનું પોષણ છે સાધુ સસ્થા જેટલી ઉન્નત એટલુ સમાજ જીવન ઉન્નત. જૈન મુનિ સિવાયનો સાધુ પ્રાચીન આર્ય સસ્કૃત્તિને ભાગ્યે જ વફાદાર રહેલ છે જૈન સાધુ એટલે ત્યાગ છે, જ્ઞાન છે, ઐકય છે, વ્યવસ્થા છે જૈન સાધુ ન રહે તો ઉન્નત જૈનશાસન પણ ન રહે

દરેક દેશમાથી સાધુ વધારવા જોઇએ, જેથી પોતાના દેશના હવા પાણીમા નીરોગી રહી ત્યા જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરી શકે આમ કરવા માટે એક વાર પ્રતિકુલ હવા–પાણીના દુઃખો સહીને પણ વિહારનુ ક્ષેત્ર વિશાળ કરવુ જોઇએ એટલે એવી રચનાત્મક પદ્ધતિ સ્વીકારવી જોઇએ કે પ્રત્યેક દેશમા સાધુ સ્થિતિ રહે

પ્રશ્ન–દીક્ષા માટે આપ શુ ધારો છો ?

ઉત્તર–દીક્ષા માટે દરેક વય ઈષ્ટ છે ખાનદાની કુટુમ્બના યુવાન નબીરાઓ વૈભવોને તિલાજલી આપી સાધુમાર્ગ સ્વીકાર કરે તો તેઓ આત્મકલ્યાણ સાથે શાસનનો ઉદ્યોત કરી શકે છે પ્રભાવક બની શકે છે અવિકારી બાલજીવન, ચારિત્ર, અભ્યાસ, બુદ્ધિ વિકાસ, કુલીનતા આ બધા પ્રભાવક

દશાના લક્ષણો છે પરંતુ ધર્મની નિંદા થાય, તેને નુકશાન પહોંચે તેવી પદ્ધતિ અનિષ્ટ છે

પ્રશ્ન—સાધુઓની જ્ઞાન પ્રાપ્તિ માટે આપ શું ધારો છો ?

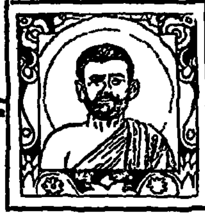
ઉત્તર—જ્ઞાનના માટે તો ગુરુકુળ પદ્ધતિ અગત્યની છે. કોઇ સંઘાડો એવો ન હોવો જોઈએ કે જેમાં દરેક વિષયના પારગત મુનિ ન હોય

પ્રશ્ન—સાધુ ભાષણ આપી શકે ? ગુરુકુળનો ઉપદેશ આપી શકે ?

ઉત્તર—ઉપદેશશૈલીમાં વકતૃત્વકળાને ખાસ સ્થાન આપવું જોઇએ. ધર્મ પ્રચાર માટે એ કળા ખાસ જરુરની છે પહેલાના જૈન આચાર્યો રાજસભામાં કશાય ઠાઠ વગર જઇને ઉભા રહેતા પ્રતિબોધ દેતા, રાજા પ્રજાને જૈન બનાવતા અને પછી પૂજાતા ઉભા રહીને ધર્મોપદેશ આપવો તે જૈન સાધુ માટે અનુચિત નથી. સાધર્મિક વાત્સલ્યની અનુપૂર્તિમાં ગુરુકુળ, બોર્ડિંગોને સંગીન બનાવવાનો ઉપદેશ જરુરી છે જેમ જૈન સાધુ પાટ પર બેસી સંઘભક્તિ, મંદિર, ઉપાશ્રય, ધર્મશાળા, પાઠશાળા આદિનો ઉપદેશ આપે છે. તેમ એ દરેક શુભ કાર્યોના કારણ રૂપ જ્ઞાન સંસ્થાનો ઉપદેશ આપે એ પણ જરૂરી છે

મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી વાચક આદિ [illegible] સમાજને કુમાર્ગથી રોકવા અને ન્યાયશીલ બનાવવા [illegible] કર્યો. મતલબ કે ભગવાને કળાઓ દેખાડી [illegible] પ્રિય રહેવા સુચવ્યું શ્રી જનપ્રભમુનિએ [illegible], આ રીતે અધર્મની ધમી પડવાની ભેખડે [illegible] લેવા રક્ષણના દોર બાંધવા જ જોઇએ તો ગામે ગામ ગુરુકુળ, [illegible] સ્થાપી તેની વ્યવસ્થા અનુભવી ધર્મીઓને સુપ્રત કરી [illegible] ઉપદેશ મારફત આવી સંસ્થાઓ ખોલી ધર્મના [illegible] ફાળો આપી શકે છે

જૈન ઉપદેશકાર નીઢાના [illegible] શ્રાવકને ગુરુદ્વારા સાધર્મિકબંધુ [illegible] જોઇએ આ બાબતમાં જૈનોની અજ્ઞાનતા [illegible] છે જે જૈન સાધર્મિક બંધુને [illegible] જ્ઞાનથી દૂર કરો છે

પ્રશ્ન-આપ નવા જૈનો વધારવામા શુ માનો છો ?

ઉત્તર-પ્રથમ તો જૈનોમા ચાલતા જાતિ પાતિના ભેદો તોડી ફોડી એક થવું નવા બનતા જૈન કુટુબોને પોતાનામા દાખલ કરી દેવા જોઇએ પ્રાચીન જૈન આચાર્યોએ ક્ષત્રિઓને જૈન બનાવ્યા. તે દરેકને તે અરસાના જૈનોએ પોતાની સાથે મેળવી દીધા છે આ દરેક કામો મુનિવર્યોના ઉપદેશને આધીન છે જેઓ ધારે તો એક સામ્રાજ્ય શાસન બનાવી શકે

પ્રશ્ન-અમોને પજુસણમા વખત મળે ત્યારે તમો કલ્પસૂત્ર જ વાચો એટલે અમોને આવુ બધુ જ્ઞાન ક્યાથી મળે ?

ઉત્તર-શ્રી કલ્પસૂત્ર એ માગલિક વાચન છે તેમા આ દરેક વિષયો આવે છે પણ જલદી જલદી વાંચવાથી યા શ્રોતાની ત્રુટક હાજરીથી સમજવામા ન આવી શકે શ્રી કલ્પસૂત્ર યોગોદ્વહન કરેલ સાધુએ જ વાચવાનુ છે. બીજાઓએ વાચવુ ન જ જોઇએ. અયોગ્ય પુરુષ ગણધર ભગવાનની પાટ પર બેસી એ મહા મગલકારી સૂત્રને વાચવા માડે એ તો સઘને નુકશાનકારક છે શ્રમણતા અને યોગોદ્વહન એ યોગ્યતાનો અભ્યાસ છે એ પરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થયા સિવાય જે તે મુનિ, સાધ્વી, યતિ, ગૃહસ્થી કે વેશધારી શ્રી કલ્પસૂત્રને સભળાવવા માડે એ આજ્ઞા બાહ્ય છે. તેથી શ્રી કલ્પસૂત્રનુ અપમાન થાય છે સઘને મગળ મળતું નથી, બલ્કિ અવિધિ અશાતનાનુ ફળ મળે છે શ્રી કલ્પસૂત્રના યોગોદ્વાહી મુનિ ન હોય તો પજુસણમા શ્રાદ્ધવિધિ, શ્રાવકપ્રજ્ઞપ્તિ, મહાવીરચરિત્ર, પ્રશમરતિ કે તત્વાર્થ સૂત્ર આદિ કોઇપણ ગ્રથો વાચવા જોઇએ.

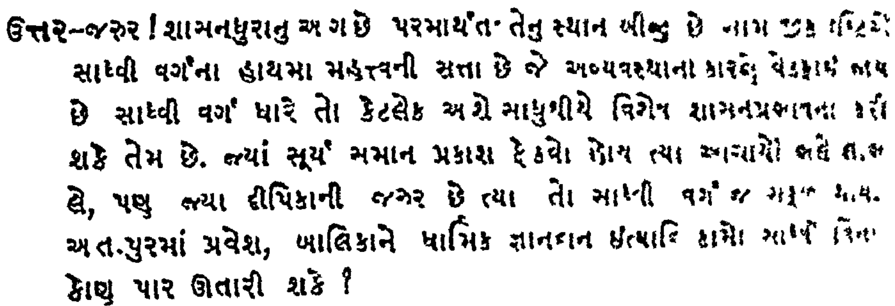
પ્રશ્ન-અને આ પદવીઓનો મોહ જાગ્યો છે તેનુ શુ ?

ઉત્તર-પદવીદાનમા યોગ્યાયોગ્યની પરીક્ષા ન રહેવાથી આપણી છિન્નભિન્ન દશા થઈ છે યોગોદ્વહન પૂર્વક આગમ ભણે તેને જ પંન્યાસપદ સમર્પવા ઉચિત છે.

હાલનો પુરુષ સૂરિપદને યોગ્ય સામર્થ્યવાળો હોતો નથી, પરિણામે પદવી નિદાય છે, તો આચાર્ય પદવી દેવાનુ સદતર લાભકારક નથી.

સાધ્વી

પ્રશ્ન-ઉપર્યુક્ત દષ્ટિએ તો સાધ્વીઓ ઘણું કરી શકે. તેઓ ધારે તો નારીશિક્ષણમા સુદર સાથ આપી શકે

ઉત્તર–જરુર ! શાસનધુરાનુ અંગ છે પરમાર્થંત: તેનુ સ્થાન બીજુ છે [illegible] સાધ્વી વર્ગના હાથમા મહત્ત્વની સત્તા છે જે અવ્યવસ્થાના કારણે [illegible] છે સાધ્વી વર્ગ ધારે તો કેટલેક અંશે સાધુથીયે વિશેષ શાસનપ્રભાવના કરી શકે તેમ છે. જ્યાં સૂર્ય સમાન પ્રકાશ દેખવો હોય ત્યા આચાર્યો [illegible] છે, પણ જ્યા દીપિકાની જરુર છે ત્યા તો સાધ્વી વર્ગ જ [illegible] અંત:પુરમાં પ્રવેશ, બાલિકાને ધાર્મિક જ્ઞાનદાન ઇત્યાદિ કામો સાધ્વી વિના કોણ પાર ઊતારી શકે ?

વિદુષી સાધ્વીઓ જૈન પ્રભાવકોની માતાને સુશિક્ષિત બનાવી શકે [illegible] નાડ સાધ્વીના હાથમા છે તે ધર્મ ધન્વતરી બની માતાને નીરોગી બનાવી પુત્રમા ધર્મબળનો વારસો ઉતારી શકે છે

સાધ્વીવર્ગમાં સામયિક જ્ઞાન, વ્યાખ્યાન શક્તિની ખીલવણી અને પ્રવર્તિની પદ વગેરે જરુરી છે તથા સાધ્વી વર્ગને પન્યાસની આજ્ઞાને [illegible] પ્રવર્તિનીની આજ્ઞામા દાખલ કરી દેવો. [illegible] જે પ્રવર્તિની પન્યાસની આજ્ઞા માને

દરેક દર્શનોમા ત્યાગીઓ મળશે, ત્યાગિનીઓ [illegible] બ્રહ્મચારિણી યોગિનીઓનો ભંડાર જૈન સમાજના [illegible] સમાજ સાધ્વી સમુદાયને પ્રગતિવાન બનાવી તેનો લાભ લ્યે [illegible] ભક્તિ પાઠ ભણે.

જ્ઞાન

પ્રશ્ન.–હવે જ્ઞાન માટે સમજાવો ! ચાલુ જમાનો [illegible] જૈનશાસ્ત્રો પણ તેને સંયુક્ત [illegible]

ઉત્તર:–આ કળિકાળમા તો જિનપ્રવચન જ તીર્થંકરની ગરજ સારે છે [illegible] માટે યત્ન કરવાનુ છે

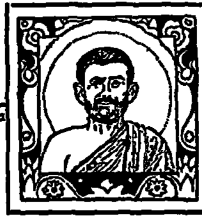
જે બાળક શાળામા જાય [illegible] સંસ્કારો દાખલ કરવાનુ બહુ કઠીન [illegible] છે [illegible] શરૂઆતમા પોતાની સ્વતંત્ર [illegible] સમાજ, વ્યવહાર અને ધર્મનુ સાચુ [illegible]

ગુરુવર્ય તથા શિષ્યો સાથે

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી-ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થામાં

પાઠ્ય પુસ્તકો પણ એવા તૈયાર થાય કે જેમા નિરુપયોગી વિષયો રદ કરવામા આવે, નૈતિક જીવન પર પ્રકાશ પાડવામાં આવે અને ચાલુ અભ્યાસમા જ ધર્મતત્ત્વ મળે

જૈન શાળાઓમા પણ ચૈત્યવદન, ગુરુવદન અને સામાયિક પછી તરત તત્ત્વાર્થ, ધર્મબિન્દુ, નવતત્ત્વ તથા લોકપ્રકાશ વગેરેનો અભ્યાસ કરાવવો જોઇએ આથી શિશુવયમા જ જૈનત્વના દૃઢ સસ્કારો પડશે. દિગબરોની પેઠે આજનો વિદ્યાર્થી ૧૭ વર્ષનો થાય કે તરત તેનામા ધર્મના તત્ત્વો ભરી દેવાં જોઇએ કે જેથી ગમે ત્યા જઈને પણ પોતાના તત્ત્વને ન ભૂલે-બેવફા ન બને

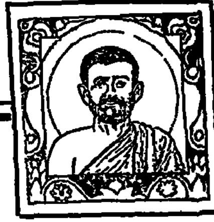
એ ખસુસ છે કે એકલી પાશ્ચિમાત્ય કેળવણી જડવાદની પોષક છે ધર્મના સસ્કારો વિના તે વિષ રૂપ છે. તે માટે બાલ્યવયથી જ દૃઢ ધાર્મિક સસ્કારો આપવા જરુરી છે પરીક્ષાના પરિણામે સ્કોલરશિપ, ઈનામ તથા પદવી, ઉત્તેજન માટે દેવાય જૈનેતરો માટે પણ નિયત જૈન ગ્રંથની પરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થનારને યા તે તે વિષયનો નિબધ લખનારને ઈનામ આપી જૈનધર્મમાં રસ લેતા કરી શકાય. જૈનતત્ત્વની પરીક્ષામા ઊંચા ઇનામો રખાય. તેવાં ઇનામો મેળવવા સેકડો ઉમેદવારો બહાર પડે. ઇનામ તો અમુકને જ મળે સિવાયનાને મળેલ જૈન જ્ઞાન નકામુ જતું નથી

પ્રશ્ન-પૂજ્ય મુનિઓ માટે પરીક્ષા ખરી કે?

ઉત્તર-સાધુ સાધ્વીઓ માટે પણ આ જ રીતે પાઠ્ય પુસ્તકો પ્રમાણે જૈન વ્યાકરણ-ન્યાય-આગમની પરીક્ષાઓ રહે. ઉત્તીર્ણ થએલાઓને ભૂષણ, તીર્થ ઈત્યાદિ પદવીદાન રહે અને ત્યારબાદ જ ગણીપદ વગેરેનો અધિકાર રહે

પ્રશ્ન-જૈન પુસ્તકો મળતા નથી આ ફરિયાદ છે તેનો શો ઉપાય છે?

ઉત્તર-પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી પુસ્તક પ્રકાશિની સસ્થાઓએ પરસ્પરનો સહકાર સાધી ભાષાવાર કે વિષયવાર વિભાગો વહેચીને પુસ્તકો છપાવવા જોઈએ. આમ કરવાથી એક જ પુસ્તક ફરી ફરી વાર નહીં છપાય અને કેટલાએક ગ્રથોના પ્રકાશનનો વારો આવતો જ નથી તે ગડબડ નહી થાય દરેક ગ્રંથોમા જૈન ગ્રથાક રહેવો જ જોઈએ. જૈન તત્ત્વના ટ્રેકટો બનાવી મીશનરી શૈલીથી

ઉજમણું જ્ઞાનનુ હોય છે ઘણાં સાધનો એકઠાં કરાય છે જ્યારે મુખ્ય જ્ઞાન તરફ કે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ તરફ બેદરકારી હોય છે આ ભૂલથી ઉજમણુ નિંદાય છે સાચી રીતે જ્ઞાનની વૃદ્ધિમા કે ગ્રંથોના પ્રચારમા ધનવ્યય કરવો, એ જ ઉદ્યાપનનો સાચો અર્થ છે જ્ઞાન માટે તો આ સિવાય પણ ઘણુ ઘણું વિચારવા જેવું છે

જિનબિંબ

પ્રશ્નઃ–પ્રતિમાઓ ઘણી છે· એમા તો વધારો કરવાની કૈં જરુર નથી ?

ઉત્તર·–આ સમયમા જિન–આગમ જેટલી જ જિનપ્રતિમાઓ ઉપકારક છે. પૂર્વાચાર્યોએ અનેક જિનબિંબો ભરાવી મહાન ઉપકાર કર્યો છે શ્રાવક સંખ્યા વધે તો તે સંખ્યામા વધારો કરવાની પણ જરુર રહે હાલ તો જૈનોની સંખ્યા નાની છે હજારો મૂર્તિઓ ભંડાર દાખલ છે આ પરિસ્થિતિમા નવી મૂર્તિઓ ભરાવવી એ જોખમ ભરેલુ છે માત્ર પ્રતિમા બનાવીને સંતોષ માનવાનો નથી પહેલા તેના પૂજકો વધારવા જોઇએ–તેમા જ અભિમાન લેવું જોઇએ.

હાં .નવા વસેલા શહેરના જૈન વસવાટમા કે પૂજા કરનાર શ્રાવકોની વૃદ્ધિમાં ભલે જિનાલય બનાવાય સિવાય તો જીર્ણોદ્ધારનું જ ફળ લેવુ

વસ્તીના પ્રમાણમા શિખરબંધી મંદિરને બદલે ઘરમંદિરને અધિક પસંદ કરવુ જોઇએ ઓછી વસ્તીમા શિખરબંધી મંદિર શરૂ થાય છે ત્યારે ઉત્સાહ હોય છે પણ પાછળથી બહુ ખેંચાવું પડે છે આવુ થવાથી સંઘમા વૈમનસ્ય જન્મે છે મંદિર કરતાં આ દરેક બાબતનો સતર્ક રહીને વિચાર કરવો ઘટે

મંદિરો બનાવવાને બદલે હૈયાત મંદિરોની સદ્વ્યવસ્થા કરવી એ સંપૂર્ણ વિવેકદૃષ્ટિ છે. પૂજનારાઓ માટે મંદિરો બનાવાય છે. ભાડુતી પૂજારીઓ માટે નથી બનાવાતા તો પૂજકોની સંખ્યા ઉપર જ મંદિરોની કે પ્રતિમાઓની સંખ્યા નિર્ભર છે

પ્રશ્ન –બીજા ગામવાળા પૂજા વિના રહે, તો પણ અમારા ભાઇઓ મૂતિ આપવા જેટલા ઉદાર નથી, તો તેનુ શુ ?

હજીયે મને નિરતર યાદ આવે છે તેમનુ ધૈર્ય, પવિત્રતા અને પરિશ્રમશીલતા આદિ ગુણો ખાસ ગ્રાહ્ય હતા તેઓશ્રી સાધુ હતા એટલે જ તેમના તરફ આકર્ષાયો અને પ્રેમરજ્જુથી બધાયો એમ ન હતુ, પરતુ તેઓશ્રીની અપૂર્વ સાધુતા, શીલ, સયમ, શાસનઉદ્ધારની ધગશ, ઉદાર હૃદયભાવના, સ્યાદ્વાદનો વિજય ડકો વગડાવવાની તમન્ના અને નિરાડબરી જ્ઞાન, જે મહાન્ ગુણો તે મહાત્માને સદાય જીવત રાખશે, આવા અનેક ગુણોથી હુ તેઓશ્રી પ્રત્યે આકર્ષાયો હતો એ મીઠા સત્સગના સ્મરણો જીવનમા પુન પુન મળે એમ મારા હૃદયની ભાવના સદાય જાગૃત રહે છે સમાજ સાચે જ ભાગ્યશાળી છે કે મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી જેવા યથાનામા તથાગુણા મહાત્મા તેની સામાજિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિના સુકાની-નેતા બન્યા હતા

જ ... ય.....ન્તી ગી.....ત

(રાગ-ભૈરવી લાવણી)

ચારિત્રવિજય મુનિની સેવા, સાચા જૈનો નિત્ય સ્મરે,
ગુરૂકુલ કલ્પતરૂને પેખી, ગુરૂ ગુણ ગાઈ ઉરમા ઠરે   ચારિત્ર ૧

"મુનિ નથી હુ છુ સઘસેવક" એ વચનો વદતા નિત્યે,
ઋણી સઘનો સમજી મનમા, ગુરૂકુળ કાજે મથતા પ્રીતે   ચારિત્ર ૨

પત્થરે કે ઈટોના અણુઓ, એક અવાજે એમ કહે,
અમર આત્મા એ ગુરૂવરનો, અમ અતરમા નિત્ય રહે   ચારિત્ર ૩

સેવાના રગે રગાઇ, મસ્ત બનીને એ ભમતા,
"મારૂ ગુરૂકુલ એનો હુ છુ," માની મનમા દુખ ખમતા   ચારિત્ર ૪

"સીપાઈ છુ પ્રભુ મહાવીરનો" એમ મુખે નિત ઉચરતા,
ઉત્સાહ, સાહસ, ધીરજ ગુણથી વિઘ્ન ત્રિલોકી નવ ડરતા   ચારિત્ર ૫

કચ્છી પાણી છાનુ ન રહે, કિમ્મત છે એ પાણીની,
પાણી વિના કિમ્મત કો ન કરે, અશ્વ, મોતી, નર, વાણીની   ચારિત્ર ૬

કચ્છી જૈનો કેમ વિસારે, એ બહાદુર કચ્છી નરને,
સેવાર્થી શોભાવ્યુ જીવન, નમન કરો એ નરવરને   ચારિત્ર ૭

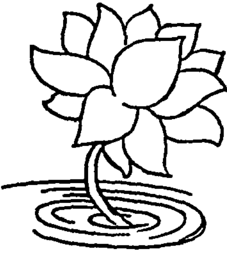
સ્મારક સમજી ગુરૂકુળને, સહાય કરો સદ્ભાવ ધરી,
આ યુગના મુનિઓ એ પથે, તારી સઘને જગે તરી   ચારિત્ર ૮

ભાવી સઘ નિર્માણ કરીને, તન ને મનના રોગ હરી,
નનમનના બહાદુર મ ા વે, શિવ કરે વરવો શિવસુદરી   ચારિત્ર ૯

શાહ શિવજી દેવસિહ, મડાઆશ્રમવાળા.

ચરિત્રનાયકનો શિષ્ય સમુદાય

મધ્યમા મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી, ડાબી બાજુ મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી,
જમણી બાજુ મુનિરાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી (મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજીના શિષ્ય)

મુનિરાજ શ્રી વલ્લભવિજયજી (મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીના શિષ્ય) તથા મુનિરાજ શ્રીનય-વિજયજીના ફોટાઓ ન મળી શકવાથી અત્રે આપી શકાયા નથી

સાચા સમાજસુધારક

લેખક: યતિશિષ્ય છગનલાલજી, આંબેડી (કચ્છ).

આપણે ઘણીવાર જોઇએ છીએ તેમ, મોટા ગગનચૂમ્બી પહાડો નાની નાની બદુકો કે થોડાશા દારૂના ભડાકાઓથી નથી ખળભળતા મુશળધાર વર્ષા આવો કે દાવાનળ પ્રગટો, કોદાળાના ઘા કરો કે ઘણના, નાની એવી કાકરીઓ ખરવા સિવાય તેના પર કઇ સ્થાયી અસર થતી નથી એને ઉડાવી દેવા માટે ધરતીકપના આચકાઓ જોઇએ છે, જલપ્રલયના ધમસાણની જરુર છે, જબરદસ્ત સુરગોના ધડાકા જ તેને ખળભળાવી શકે છે

સમાજ સુધારાનુ કામ પણ કઈ અશે આવું જ છે રૂઢિરૂપી મોટા પહાડો એ માટી—પત્થરના પહાડો કરતા વધુ અવિચલિત ઊભા હોય છે અને કદી કદા ધર્મનુ રક્ષણ પામી એ પહાડો અનાદિ સ્થિર બને છે એની એક પણ કાકરી ખેરવવાનુ સાહસ કરનાર ધર્મદ્રોહીનુ બિરુદ મેળવે છે ! તેને ઉખેડવા જનાર કંઈક અસ્તવ્યસ્ત થઇ ગયા છે, જેનુ નામોનિશાન પણ નથી રહ્યુ પરન્તુ જેઓએ બેધડક બહાદૂરીથી આગળ આવી એમા વજ્રહૃદયે સુરંગો મૂકી છે એ સમાજ સુધારાના ક્ષેત્રમા અમર બની ગયા છે

આવુ જ રચનાત્મક કાર્ય કરનાર એક સુધારક કોઇ સુભાગી પળે કચ્છને આગણે ઉતરે છે તેનુ શુભ નામ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) તેમની ભાષામા દર્દ છે, અવાજમા ગભીર ગર્જનાઓ છે, દિલમા સમાજહિતની તમન્ના છે. તેમના એક એક વાકયની પાછળ સામાજિક રૂઢિઓના કિલ્લા હચમચાવી મૂકે તેવી સુરગો છે. અપૂર્વ તનમનાટ ભર્યા દેહમા બ્રહ્મચર્યના તેજ કિરણો ફૂટી રહ્યા છે છતા કયાય ઉચ્છેદક કે વિનાશક પદ્ધતિને લગારે અવકાશ નથી.

કચ્છની ધર્મ ને કર્મના ક્ષેત્રની કાયરતા તેમના દયાપૂર્ણ હૃદયને વલોવી નાખે છે કચ્છની આ અજ્ઞાનતા, આ હીનતા, આ માયકાગલાપણુ તેમની જિહ્વાને ખૂબ કડક બનાવે છે કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, વૃદ્ધલગ્ન, મરણ પાછળના લખલૂટ ખર્ચો, લગ્નના મિથ્યા આડબરી ખર્ચાઓ સમાજજીવનને કોરી ખાતા તેઓ જુએ છે. કેટલેક સ્થળે

મહાજનના નેતાઓ પાંજરાપોળ, દેવદ્રવ્ય ને સાધારણ દ્રવ્ય, ત્રણે દ્રવ્યોનો ખીચડો કરી બેઠા છે ન હિસાબ, ન સુવ્યવસ્થા ! ન જૈન યુવાનો ભણે છે ન ગણે છે નાની ઉંમરે ખેતી પર જાય કે દુકાને બેસે ! ધર્મની વાતો તો ક્યાથી પાસે આવે !

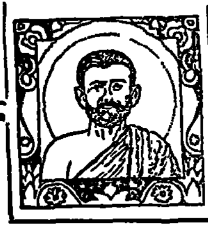
કચ્છના વાગડ, કઠી ને માગપટ પ્રદેશની આ સ્થિતિ હતી આપસમા કુસપ દેવતાની ઉપાસનાના જોરમા હતી આમા કેટલાક સ્થા૦ સાધુઓ વધુ ઉમેરો કરતા હતા. મહારાજશ્રીએ આ સ્થિતિ સામે યુદ્ધ આદર્યુ. પ્રથમ શિકારપુરમા ગર્જના કરી અહીંથી આખા કચ્છને આચકા આપવા શરૂ કર્યા એ ગર્જનાનો રવ જ્યા જ્યા સભળાયો ત્યા ત્યા કબુતરખાનામા ફફડાટ થાય તેમ ફફડાટ થઈ રહ્યો 'આ તે વળી કોણ આપણુ નિદ્રાસુખ હરી લેવા આવ્યો છે? એ તો ચાલતુ હશે તેમ ચાલ્યુ જશે !'

છતા જાગૃતિના પણ પૂજારીઓ હતા વાઢીયા, જગી, સમખીયાળી વગેરે ગામોએ મહારાજશ્રીને આમત્ર્યા તેમણે ધીરે ધીરે અજ્ઞાનનિદ્રાનુ સુખ તોડવા પ્રાથમિક ભૂમિકાઓ તૈયાર કરી એક એક પાઠશાળાની સ્થાપના શરુ કરી વ્યાખ્યાનમા શાસ્ત્રના ખોટા અને સાચા અર્થોની મીમાસા શરુ કરી

આગળ ધપ્યે જ ગયા. દુધઇ, આધોઇ, ધમણુકા, આણરડી. ભચ્ચાઉ આદિ ગામોમા તેમના ઉપદેશે અજબ અસર કરી સમાજ સુધારાના મૂળ અહી નાખ્યા પાઠશાળાઓ સ્થાપન કરી. બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્નના પ્રતિબધ કર્યા મૃત્યુભોજનને અટકાવ્યા ધર્માદાખાતાને સ્વચ્છ કર્યા ચોપડા ચોકખા કર્યા ઉપરાત સંપ સ્થાપન કર્યો મહાજનના અગ્રેસરો પાઠશાળા સ્થાપન કરવા માટે તેમ જ બીજા સુધારા માટે તૈયાર હતા પણ મદિરોના વહીવટ માટે–તેના દ્રવ્ય માટે ચર્ચા કરવા તૈયાર નહોતા તેઓ મહારાજશ્રીની ખુશામત કરતા ને ખાનગીમા હાથ જોડી કહેતા 'બાપજી ! જ્ઞાનશાળા, પાઠશાળા સિવાય બીજી વાત આપ ન છેડશો.' કોઇ મુખી પટેલ પગે પડી વિનવતો 'બાપજી ! કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન બધ કરવાનુ કહો છો તે બહુ સારુ છે, પરતુ ધર્માદા ખાતામા– પૈસાની બાબતમા આપ માથુ ન મારો ! આપ તો ત્યાગી છો આ દ્રવ્યની વાતો છે અમે બધુ બરાબર કરી લઇશુ '

મહારાજશ્રી એક જ જવાબ આપતા 'ચોપડા ચોકખા કરો ! નીતિનુ ખાતા ઇચ્છો, હવે જાગો, સવાર થઈ ગયું અધારાની વાતો ભૂલી જાઓ !'

મહારાજશ્રીનુ કથન બધાયને સાચુ લાગતું ઘણા ગામોના પાઠશાળા સ્થપાણી. ઘણાને કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્ન કરવાની બાધાઓ લગાવી ગને

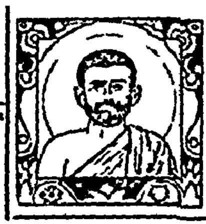

ઘણા ગામોના ધર્માદા ખાતા ચોકખા કરાવ્યા કેટલાય સ્થાનોના જ્ઞાનભંડારો કે જેમા ઊધેઇ અને કીડાઓ પાનાઓ કોરી ખાતા હતા, કેટલાય મહત્ત્વના પુસ્તકો કચરામા પડ્યા હતા અને કેટલાય ગ્રંથોના પાના આપસમા ચીપકી જઇ ગ્રંથરત્નને બરબાદ કરી રહ્યા હતા, તે બધાને સૂર્યનો પ્રકાશ બતાવી, તેનુ લીસ્ટ કરાવી ઉત્તમ પ્રબંધ કરાવ્યો.

કચ્છમા ઓસવાલ જ્ઞાતિમા ઘણા ખેતી કરે છે, તેમને પણ ઉપદેશ આપી ધર્મકાર્યમા જોડ્યા નિરંતર પ્રભુદર્શન, સામાયિક કરવા, અભક્ષ્ય-ભક્ષણ તથા રાત્રિભોજનનો ત્યાગ, ખેતીમા પણ ઉપયોગ રાખવા સાથે બીજા જીવોનો સંહાર ન થાય, કોઇ જીવને મારી ન નાખવો, બીજાની ગંજીઓ તથા ઉકરડા આદિ ન બાળવા વગેરેનો ઉપદેશ આપી, તેમને સન્માર્ગે દોર્યા

અનુક્રમે મહારાજશ્રી જ્ઞાનદીપિકા લઇ માગપટમા પધાર્યા અહીં સાધુઓ તો કવચિત જ આવતા આ પ્રદેશમા અજ્ઞાનતાના થરો બાઝી ગયેલા હતા કુસંપ રાક્ષસે પોતાનો અડ્ડો જમાવ્યો હતો ઘેરઘેર હોળી સળગતી હતી. અરે! એક મજલની જ વાત કરુ: સગી માના જણ્યા બે ભાઇ લઢ્યા-ખૂબ લઢ્યા બન્નેના ઘેર સેંકડો વીઘા જમીન હતી-ખેતરો હતા બન્નેના પક્ષમા ત્યાના મોટા મોટા રાજપુત્રો-ઠાકોરો હતા બન્ને ભાઇ પોતપોતાના પક્ષના વિજય માટે હજારો રૂપિયાનો ધુમાડો કરી રહ્યા હતા અને છેવટે એકબીજાના ગળા રેંસવાની તૈયારીમા હતા નવયુગના આ સુધારક સાધુપુરુષના પગલા ત્યા થયા. ઉપદેશનો ધોધ વરસાવ્યો બન્ને ભાઇઓએ તે સાભળ્યો મહારાજશ્રીની વૈરાગ્યવાસિની સુધાસ્યંદિની દેશનાએ તેમના હૃદય ભીંજવ્યા એક દિવસ એ પાષાણહૃદય બનેલા ભાઈઓ પોતાની ભૂલથી ગળગળા થઇ ગયા એકાન્તમા ગુરુમહારાજના ચરણે હાથ રાખી, અશ્રુ સારતા બોલ્યા 'ગુરુદેવ, હવે હદ થઈ એવા પાપો કર્યા છે, કે કયે ભવે છૂટશુ આપ જે કરો તે અમને મંજૂર છે' પછી મહારાજશ્રીએ બહારગામના પંચને બોલાવરાવી, તટસ્થભાવે ચૂકાદો અપાવ્યો બન્ને ભાઇઓએ પ્રેમથી બાથ ભીડી સ્વામીવાત્સલ્યમા ભેગા જમ્યા. આખા ગામને જમાડ્યુ અને કોર્ટમા થતો હજારો રૂપિયાનો ધુમાડો બચાવ્યો

માગપટનો ચોખરો ભેગો કરાવી ત્યા કોન્ફરન્સ ભરાવી અનેક કુરૂઢિઓના કિલ્લા નીચે સુરંગ પુરાવી તેને જમીનદોસ્ત કર્યો. પાઠશાળાઓ સ્થાપવાની પ્રતિજ્ઞાઓ કરાવી કચ્છને આગણે એક સુંદર ગુરુકુલની યોજના રજુ કરી યશોમુક્તિ

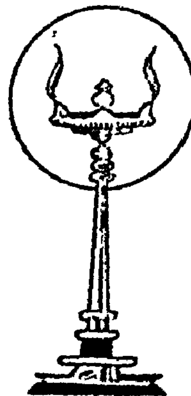

જૈન ગુરુકુલની રચના, કાર્યક્રમ અને ફંડની યોજના રજુ થઇ ને મંજુર થઈ. નવીન યુગના પનોતા પગલાં સૌએ વધાવ્યાં

મહારાજશ્રીએ આ કોન્ફરન્સમા બહુ જ વિચારશીલ, ગંભીર અને વિદ્વત્તાપૂર્ણ વ્યાખ્યાન આપી જનતાને ખૂબ આકર્ષિત કરી આરંભેલુ કાર્ય પૂર્ણ કરવા આગ્રહ કર્યો આરંભશૂરા ન બનવા સમજાવ્યા. આખા ચોકઠામા આનંદ આનંદ પ્રવર્ત્યો બધે જ્ઞાનદીપકની આભા પ્રસરી

કચ્છની જૈન સમાજમા જાગૃતિના પુર આણુનાર, નવયુગના દર્શન કરાવનાર, જ્ઞાનદીપકની જ્યોતિ પ્રગટાવનાર, રૂઢિરૂપી ઇન્ધન માટે જ્ઞાનયજ્ઞ આરંભનાર, મંત્રદ્રષ્ટા, પ્રકાશના પુરોહિત મુનિજી એ પછી થોડુ જીવ્યા છતા આજે એમના આદેશો કચ્છમા ગાજ્યા કરે છે.

ધન્ય છે એ પરમયોગી, મહાન શાસનસેવક, નિસ્વાર્થ ભાવે ભૂતલમા વિચરી જૈનતત્ત્વની વિજય પતાકા ફરકાવનાર, શાંત, ધીર, વીર અને ગંભીર યથાર્થનામા શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહાત્માને !

જળપ્રલય

લેખક શ્રીયુત અમીચંદ માસ્તર, બેંગલોર.

એ સં. ૧૯૯૯ના જેઠ વદી આઠમની અંધારી રાત હતી. સંધ્યા સમય-થીજ આકાશમાં વાદળો ચઢયા હતાં. પ્રલયકાળનો ભયંકર મેઘ વરસી રહ્યો હતો. અર્ધી રાત વીતી ગયા છતાં ચંદ્રમા કે તારાગણ કાંઈ દેખાતું ન હતું. આકાશપટમાં ચોતરફ અંધકારના પહાડના પહાડ ખડકાયા હોય તેમ ભયંકર ઘનઘોર વાદળો ઉપરા ઉપરી છવાઈ ગયા હતા. ચોતરફ નાખી નજર પડતી ન હતી. કડાકા કરતી વીજળીઓ અને ભયંકર ગર્જના સાથે મેઘરાજાની સવારી આવી પહોંચી હતી. ટૂંક સમયમાં પૃથ્વી ઉપર પાણી પાણી કરી મૂકયું. જાણે માનવી-ઓના પાપ પુંજને પોકારતો હોય તેમ મહામેઘ ભયંકર ગર્જના સાથે વરસવા લાગ્યો. પ્રલયકાળ નજીક જ આવ્યો હોય તેમ જળ અને સ્થળ એકાકાર જળમય બની ગયા. તેમાં વળી દુકાળમાં અધિક માસની જેમ સુસવાટા કરતો પવન ફુંકાવા લાગ્યો. મ્હોટી મહેલાતો કંપવા લાગી. પહાડોના પહાડોને પણ તોડી નાખે તેવા જોસથી પાણીનો ધોધ વહેવા લાગ્યો.

અનેક મકાનો જમીનદોસ્ત થયા. ઝુંપડાઓના ફૂરચા થઈ ગયા, અને મોટા મોટા વૃક્ષો કરાડ કરાડ કરતા મૂળમાંથી ઉખડી ભૂમિસાત થઈ ગયા. અનેક સુષુપ્ત માનવીઓ પાણીમાં તણાવા લાગ્યા. ગરાડા પાડતા ઢોરો ઘસડાવા લાગ્યા. નાના બાળકો, નાના વાછરડાઓ તથા અન્ય પશુપક્ષીઓના હૃદયભેદક કરુણ પોકારો સામે જાણે મેઘરાજા અટ્ટહાસ્ય કરતો હોય તેમ, પુનઃ પુનઃ ગર્જના સાથે કડાકા બંધ વરસવા લાગ્યો. વીજળીઓ થવાથી એ કરુણ પોકારો તેમાં વિલીન થઈ જતા હતા. એ મેઘરાજાની ગર્જનાઓ તેમજ મનુષ્ય તથા ઢોરોના હૃદય વિદારક પોકા-રોએ એવું રૌદ્ર-ભયંકર રૂપ લીધું હતું કે જેનું વર્ણન આ જડ લેખિની કેટલું કરી શકે?

જીવનની આશાએ તણાતા એ માનવીઓ અને ઢોરો પોતાના પોકારો નિષ્ફળ થતા જોઈ નિરાશાના ઓળાના પ્રત્યક્ષ દર્શન કરી મૃત્યુના મુખમાં જવાની

તૈયારી કરી રહ્યા હતા શરીરમાંથી ચૈતન્ય ઘટતુ હતું, નાડીઓ શિથિલ થતી જતી હતી હૃદયના ધબકારા બધ પડવાની અણી પર હતા. બસ જીવનદીપક આમ જ બુઝાઈ જશે ? કોઈ માનો જણ્યો વીરપુરુષ અમને નહિ બચાવે ?

આ વખતે એક ૨૮ વર્ષનો, મજબૂત બાંધાનો, બ્રહ્મચારી, દયામૂર્તિ જૈનસાધુ પોતાના કમરામાંથી બહાર આવી, મુશળધાર વરસાદ અને ઘોર અધકારને ભેદતી તીક્ષ્ણ નજરે પરિસ્થિતિ નીહાળી રહેલ હતો તેના હૃદયમા એકદમ દયાનો સાગર ઉપડ્યો અંદરથી અતર આત્માએ અવાજ કર્યો 'ઊઠ! તું શુ જુવે છે? એકેન્દ્રિય જીવોના રક્ષણ માટે દયામૂર્તિ ભગવાન્ મહાવીરનો ઝડો લઈ ફરે છે અને આ પચેન્દ્રિય જીવોના રક્ષણ માટે તુ કેમ વિચાર કરે છે? ડર શાનો છે? જીવનનો? નાના જીવોને અભય આપનાર અભય જ બને છે—સદાય અમર રહે છે. ઊઠ! કાંઈક કરી લે! આ અમૂલ્ય અવસર પ્રાપ્ત થયો છે લાભ લઈ લે! તારી સાધુતા, તારો સયમ અને તારુ પાડિત્ય દીપે, જેમ આપે તેવી રીતે વીર્ય ફોરવ! ભગવાન્ મહાવીરનો ઉપદેશ વિચાર! ચડકૌશિક નાગ જેવાને ઉદ્ધારનાર, સગમદેવ જેવા માટે કરુણાના આસૂ વહાવનાર એ દયામૂર્તિ મહાવીરનો અનુયાયી, પરમ ઉપાસક તું કેમ ઊભો છે? ઝુકાવ !'

મહાભારતના મેદાન પર શ્રી કૃષ્ણના કર્તવ્યબોધ જેવી અતરાત્માની વાણી સાભળી, પોતાનો ધર્મ સમજી—પોતાની ફરજ સમજી એ કરુણાસાગર માનવન્તત અને પશુઓના આત્મરક્ષણ માટે કટીબદ્ધ થયા એ અમર આત્માનુ નામ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી)

પાણીના લોઢ વધતા જતા હતા મુનિરાજની પણ કરુણાનાં પૂર હૃદયને ધમધમાવી રહ્યા હતા અનાથ બનેલા જીવોની કારમી ચીસો એમના કર્ણપટ પર ભયકર ઘોષ કરતી હતી દયા યાચતા એ હાથ ને પગો પાણીની સપાટી પરથી સહાયનો સદેશો ભેજતા હતા ઉપર આકાશમા ગડગડાટ કરતો મેઘ બલબલા હિંમતવાળા હૈયાને હારી દેતો હતો

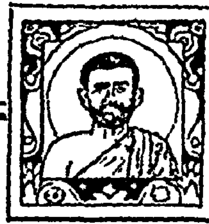
પૂર વધે જતા હતા ક્ષણવારનો વિલબ પોષાય તેમ ન હતો સાધ્વી શ્રીના શીલની રક્ષા માટે યાહોમ કરનાર કાલિકાચાર્ય, જિનશાસનની પ્રભાવના માટે રાજદરબારના ખૂની ભપકા વચ્ચે અધ્યાત્મવાદની અહાલેક પોકારનાર હેમચદ્રાચાર્ય, હીરવિજયસૂરિ, હરિભદ્રસૂરિ, એ બધાની મહત્તાના વારસદાર મુનિજીને પોતાને

ધર્મ સમજતા વાર ન લાગી, તેઓ કરુણાપૂર્ણ, હિંમતભર્યા હાથ અને હૈયા સાથે આગળ વધ્યા !

ઉપર્યુક્ત પ્રસંગ પાલીતાણાના ભયંકર જળપ્રલયનો છે શ્રીમાન્ ચારિત્ર-વિજય મહારાજશ્રીએ એ કારમી અંધારી રાત્રિમા, પોતાના એ ઉત્સાહી નવયુવાન શિષ્યોને જગાડ્યા યશોવિજયજી ગ્રંથમાળાના પુસ્તકોના ગુડઝ (goods) ઉપરથી લાઇને આવેલ મજબૂત રસ્સીઓ, સામેના હોસ્પીટલના પીલર સાથે બંધાવી. પોતાના જાનની પણ દરકાર રાખ્યા સિવાય એ નિષ્કારણ બંધુ, પરમ ઉપકારી, દયામૂર્તિ સાધુમહાત્માએ કોઇ અદ્ભુત દૈવી ચમત્કાર બતાવ્યો હોય, તેમ જળપ્રલયમા ડુબતા અને તણાતા ૩૫૦ થી ૪૦૦ મનુષ્યો તથા ૬૦૦ થી ૭૦૦ ઢોરોને બચાવી જીવનદાન આપ્યુ જેમ ગાડીવધન્વા રણાંગણમા ખેલે અને વિજયપતાકા માટે પ્રાણની પણ દરકાર ન ગણે, તેમ આ દયાસાગર સાધુપુરુષે પ્રાણની પણ દરકાર રાખ્યા સિવાય જળપ્રલયનો ભોગ બનતા, અનેક પ્રાણીઓને બચાવી, દયાનો વિજયસ્થંભ રોપ્યો તણાઇ આવેલા એ માનવીઓમા કેટલાક મૂર્છિત અને કેટલાક તો અર્ધમૂર્છિત હતા ન હતુ કપડાનુ ભાન કે ન હતું શરીરનુ ભાન કેટલાક સ્રી-પુરુષો તો તદ્દન દિગમ્બર હતા આ બધાની આકૃતિ એવી ભયંકર અને બિહામણી, તેમ જ કુત્સિત થઇ હતી, કે સામે જોવાનુ મન પણ ન થાય, છતા કોઈ પણ જાતની ઘૃણા સિવાય સમસ્ત માનવજાતિના આ સેવકે દરેક જાતની સગવડો કરી-કરાવી ગુરુકુલનો અન્ન અને વસ્ત્રનો ભંડાર ખુલ્લો મૂકાવી ઠંડીમા ઠુંઠવાતા અને કાપતા મનુષ્યોને આશ્વાસન આપ્યુ

આ ભયંકર રાત્રિનુ વિષદ વર્ણન અને અવલોકન પાલીતાણા સ્ટેટના મેડીકલ ઑફીસર ડોકટર સાહેબ શ્રીયુત હોરમસજીએ સુંદર શબ્દોમા લખ્યુ એક જૈન યતિનો—સાધુનો ઉચ્ચ કોટીનો પરમાર્થ અને નિઃસ્વાર્થી અમોઘ સેવાનો ઉલ્લેખ કર્યો પાલીતાણા સ્ટેટના એડમિનિસ્ટ્રેટર મેજર સ્ટ્રોંગ પાસે આ સમાચાર ગયા મેજર સ્ટ્રોંગ આ સાચા જૈન યતિ-સાધુના દર્શન કરવા તરત જ મારતે ઘોડે ગામમા આવ્યા મહારાજશ્રીને સહર્ષ વંદન કરી સ્ટેટ તરફથી સુંદર શબ્દોમા આભાર માની બોલ્યા "આપના જેવા સેવાપ્રેમી પરોપકારી પાદરીઓ-સાધુઓથી આ સ્ટેટ ગૌરવવંતુ છે" અંતે મહારાજશ્રીનો ફોટો લઇ પાલીતાણા ઠાકોર સાહેબને વિલાયત મોકલ્યો અને તેમને સ્ટેટના પરમ હિતૈષી-ઉપકારી સાધુનો પરિચય આપ્યો

જળપ્રલયની ભયંકર રાત વટાવી જીવન પામેલ કેટલાક ક્રૂર માનવીઓ, જાણે ગઈ કાલનો પ્રસંગ ભૂલી જ ગયા હોય તેમ જળપ્રલયનો બદલો વાળવા શ્રેણીના ખાબોચિયા અને જુદા પાણીથી ભરેલા સ્થાનોમાં જળચર જીવોનો સંહાર આરંભ્યો, આ સમાચાર મહારાજશ્રીના કાને આવ્યા એકદમ બધે ફરી વળી ઉપદેશ આપીને સંહાર કામ બંધ કરાવ્યું, અને મેજર સ્ટ્રોંગે પણ મહારાજશ્રીના અનુરોધથી તે અંગેનો મનાઈ હુકમ કાઢયો

આ કાર્ય પછી સ્ટેટના નાના મોટા દરેક અમલદારો મહારાજશ્રીના ભક્ત બન્યા. ખુદ મેજર સ્ટ્રોંગ પણ મહારાજશ્રીના અનન્ય ભક્ત બનેલ આ ઉપકારના બદલામાં જ તે ઋણ વાળવા ખાતર મેજર સ્ટ્રોંગે જૈન શાસનનો અમર કીર્તિસ્થંભ રોપવા મહારાજશ્રીને પાંચ વીઘા જમીન ભેટ આપી, ભાવી ગુરુકુળનો પાયો સ્વહસ્તે જ નાખ્યો આજે એ કીર્તિસ્થંભ મહારાજશ્રીની યશ પતાકા આકાશમાં ઉડાડતો ઊભો છે મહારાજશ્રીના અભૂતપૂર્વ કાર્યની એ સાક્ષી આપે છે '

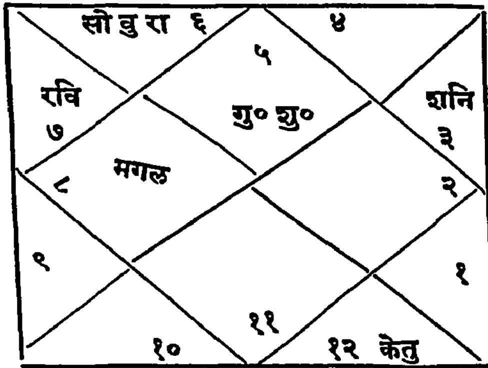
વંદન હો એ દયાસાગરને !

श्री जन्मपत्रिका

ॐ नम: गौतमस्वामिगणपतये ॥ स्वस्ति श्री कच्छ देशे, कंठी विभागे, पत्रीग्रामे, ओसवंशे, वेढागोत्रे, श्रीपालात्मज चेलाशाह गृहे भाग्यवती देव्याः कुक्षितः। वि. सं १९४०, गुर्जरवर्षे शाके १८०६ वर्षे, आश्विन कृष्ण १४, रुपचतुर्दशी घ ५४, प. ४३ परंअमावास्या, शुक्रवार उ फा भ. घ ६ प १, परंहस्तभ, ऐन्द्रयोगः घ. २७ प. २६ परंवैधृति योग., विष्टिकरणं घ २४ प. ० परश परनीग करणं कन्यायाः चन्द्र १२ बुधात् तुलार्क पारम्भ गताशा २ (ता १७–१०–१८४४) सूर्योदयात् इष्ट सिंह लग्न इत्येव शुभ समये वर्तमाने पुत्रस्य जन्म। तन्नाम धारशीति

तज्जन्म लग्नकुण्डलिका

बुध-भोम-वे तवः स्वगृहे

अर्धकुंडलीकायां ग्रहसंस्था

तत्कालिन ग्रहचारः

र	सो	मं	बु.	गु	शु	श.	रा
६	५	७	५	४	४	२	५
१	९	१	१९	९	१८	३	२०
३०	१५	२२	२४	४५	५५	७	२८
१५	९	५०	४	१५	३६	१२	३०
५९	७६६	४५	८९	९	१८	०	३
४७	३६	१४	९६	२	१४	५७	११

पं. ५

ચરિત્રનાયકના સ્મરણાર્થે સ્થપાયેલ

શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાળા તરફથી પ્રગટ થયેલાં વિદ્વતાપૂર્ણ ઊંડી શોધખોળવાળા શાસ્ત્રીય ગ્રંથો

૧ શ્રી તપગચ્છ શ્રમણ વંશવૃક્ષ (પ્રથમાવૃત્તિ)	૦-૧૦-૦
×૨ મહાવીર જન્મોત્સવ	૦-૧-૬
×૩ અષ્ટપ્રકારી પૂજા	૦-૨-૦
×૪ પૂજા [illegible]	૦-૨-૦
×૫ વિહાર[illegible] ખંડ ૧લો	૦-૧૦-૦
૬ આદિ[illegible] ગહૂંલાવલી ૭ રમલ પ્રશ્ન ૮ લગ્ન પ્રશ્ન	૦-૨-૦
૯ જૈન તીર્થોનો ઇતિહાસ	૦-૪-૦
×૧૦ જૈનાચાર્યો (સચિત્ર)	૦-૪-૦
૧૧ વિશ્વરચના પ્રબંધ (સચિત્ર)	૧-૮-૦
૧૨ દિન શુદ્ધિ દિપપ્રભા	૨-૮-૦
૧૩ મહાવીર જયંતી પૂજા	૦-૨-૦
૧૪ પૂજા સ્તવનાદિ સંગ્રહ	૦-૪-૦
૧૫ દીવાળી પૂજન	૦-૧-૩
૧૬ અષ્ટપ્રકારી પૂજા સ્તવનાદિ સંગ્રહ	૦-[illegible]-૦
૧૭ જૈન તીર્થનો નકશો	૦-૮-૦
૧૮ બૃહત્ તીર્થ પૂજા	૦-૧-૩
૧૯ બૃહત્ ધારણા યંત્ર	૦-૮-૦
૨૦ વિહાર દર્શન ખંડ ૧, ૨	૧-૪-૦
૨૧ એકાક્ષરી કોષ	૦-૨-૦
૨૨ પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભા ૧	૧-૮-૦
૨૩ પંચ કલ્યાણક પૂજા	૦-૧-૦
૨૪ શ્રી તપગચ્છ શ્રમણ વંશવૃક્ષ (પુસ્તકાકાર દ્વિતીયાવૃત્તિ)	૧-૦-૦
૨૫ ચારિત્ર સ્તવનાવલિ	૦-[illegible]-૦
૨૬ શ્રી ચારિત્રવિજય	૧-૪-૦

× આ નિશાનીવાળા ગ્રંથો સ્ટોકમાં નથી

મળવાનું ઠેકાણું.

શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાળા

ખોરડીબજાર, વીરમગામ, કાઠિયાવાડ

રસયુક્ત નવીન નેહથી
મનહારી સુકથા સુણાવતા,
ભૂત, ભાવિ ય વર્તમાનની
મહતી સૌ વિભૂતિ ખિલાવતા.

*

મધાના ગુણ ગાઇને, ટૂંકું જીવન ગૂંજતું
સ્મૃતિના નીર પાઇને, ઝૂકું જીવન જીતવું.

—દેશળજી પરમાર

प्रशस्ती

(१)

रूप में अनंङ्ग रग, तेज में ही सुरचन्द, ज्ञान में गुरु अमंद, इक्र सङ्ग आयो है।
दसमत्य सूरवीर, भालपट्ट है अमीर, भूज शेप की लकीर, मस्त जोग छायो है॥
चाणयक्क मतिदक्ष, वाणीबाण ही प्रत्यक्ष, ब्रह्मचारी बद्ध कक्ष, धर्मपक्ष गायो है।
चारित्र विजय संत, एसो महामतिवंत, दरस भयो राजकंत, भद्र मुनिरायो है॥

(२)

सूर भयो सो तपन लगो तब राहु ने आकर मान घटायो।
जलधि भयो सो सूम भयो तब नीमक जाकर वास बसायो॥
शेप भयो सो मानी भयो तब तीरग देहमें जाई फसायो।
इससे चारित्र मुनि नरींद में, तेज, गम्भिर, क्षमागुण आयो॥

(३)

सागर क्षोभ भयो बस आज ही, कल्जुग आय रहो फट् विगो।
आज ही शेप चलित भयो, भयो कंप सुमेरगिरि शशि फिको॥
आज ही छीप गयो सूर बादल, चार हु ओर अन्धेर भूमि को।
शुम हुओ इस आलम में अट राज चारित्रविजय मुनिटीको॥

सामखियाली, — सेवक,

वागड (कच्छ). — राजा रूपा (कवि)

આ કવિરાજ ચરિત્રનાયકના અનન્ય ભક્ત હતા. એમની કવિતા એ વાતની પૂરતી ખાતરી આપે છે. કવિ રાજા રૂપાએ કદી નિશાળે જઈ પાટી પર ધૂળ નાખી વર્ણાક્ષર ઘૂંટ્યો નહોતો. પીંગળશાસ્ત્ર પુસ્તકમાંથી એ નહોતા પઢ્યા. કુદરતના એ કવિ હતા અને આ કવિત પણ એમના હૃદયમાંથી પ્રગટતી ભક્તિની સરવાણી છે. તેમણે મુનિરાજશ્રીના સ્મરણ નિમિત્તે 'ચારિત્ર-ભક્તિ-સંગ્રહ' બનાવ્યો છે. ઉપરના ત્રણે કવિત તેમાંના છે. મુનિરાજશ્રીની માંદગીમાં પણ તેઓએ શિષ્યભાવે સેવા બજાવી હતી, અને આશ્ચર્ય તો એ છે, કે મુનિરાજશ્રીના સ્વર્ગવાસ પછી પાંચ દિવસે તેઓ પણ પાછળ ચાલી ગયા હતા. અગિયાના મગે તેમની ગુરુભક્તિ પિછાની તેમનો અગ્નિસંસ્કાર, મુનિરાજશ્રીના સમાધિમંદિર સામે જ કર્યો છે.

ગુરુમૂર્તિ

પાલીતાણા ખાતે યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળના ગુરુમંદિરમાં
સંસ્થાપિત ચરિત્રનાયકની આરસમૂર્તિ

બાજુમાં
શ્રી ય. જૈ. ગુરુકુળનો શિલાલેખ

ह्रीँ
श्रीमुक्तिविजयगणिपट्टधर श्रीकमलविजय
पन्यासशिष्य श्रीमद् विनयविजयशिष्य
श्रीमच्चारित्रविजयमुनिनास्थापिता
श्रीसिद्धक्षेत्रयशोविजय जैन संस्कृत-प्राकृत
पाठशाला बोर्डिंग नामांकितेयं संस्था चिरं
जयतुतराम् वीरसंवत् २४३८
कार्तिक शुक्लपञ्चम्याम् भृगुवासरे

પાલીતાણામા સ્થાપન કરેલ પાઠશાળાના તેમણે સદન કરવામા કંઇ બાકી રાખી નથી પોતાની પાછળ પોતાની ભાવના વિસ્તરે અને જૈનસમાજને ધર્મવીરો પ્રાપ્ત થાય, તે ધારણાએ પોતાનું સ્થાપિત ઉજ્જવળ ગુરુકુળરૂપી કીર્તિવૃક્ષ તેઓ મૂકી ગયા છે અને તેમના શિષ્યો તેને પોષણ આપી પાણીનું સિંચન કરી રહ્યા છે, તે આનંદની વાત છે તેઓનું સંપૂર્ણ જીવન સાહસ, ધૈર્ય, હિંમત અને મનુષ્યજન્મની સફળતારૂપી ભાવનાથી ઓતપ્રોત ભરેલું હતું અને તે મુજબ જનસમૂહને કરી બતાવી તેઓ એક આદર્શ જીવન જીવી ગયા છે

પાલીતાણા, ભાદરવા સુદ ૧૩,

શ્રી વિજયદેવસૂરિજી

ગુરુવર્ય શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબનો મારા ઉપર અનહદ ઉપકાર છે કારણ કે પ્રથમ હું અજારમા ગૃહસ્થાવસ્થામા જૈન માસ્તર હતો, ત્યારે તેમના સહવાસમા આવેલો તેમની મારા પર ઊંડી અસર નીપજેલી તેમના જ ઉપદેશથી બારમાસમા ચારિત્ર ન ગ્રહણ થાય તો છ વિગયનો ત્યાગ કરવાનું નક્કી કરેલું

છેવટે આઠ માસમા તેઓશ્રી સમીપ હું સિદ્ધક્ષેત્રમા પહોંચ્યો ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી પણ તેઓશ્રીએ નિસ્પૃહપણે પોતે દીક્ષા ન આપતા વિજયમોહનસૂરિજી પાસે મોકલી ચારિત્ર અપાવી મહાન ઉપકાર કર્યો સં ૧૯૭૪ મા લાકડીયામા મારા પગે અપાર પીડા નીપજેલી તેમણે મારી માવજત કરનારા પણ અપાર ઉપકાર કર્યો ગુરુદેવે કચ્છમા પણ દરેક ગામમા વિચરીને મહાન ઉપકાર કર્યો છે એમને અને હાથ્યા—હું તથા તપસ્વી કુમુદવિજયજી તેઓશ્રી સાથે જ હતા.

આધોઇ ૬-૧૦-૩૨

મુનિરાજ હર્ષવિજયજી

શ્રી ચારિત્રવિજયજી મ૦ ની કાશી જવાને ઇચ્છા થઇ, ત્યારે શ્રી વિનયવિજયજી મ૦ પાસેથી સમ્મતિ મેળવી આપવા તેમજ વિહાર વગેરેની સગવડની મદદ શ્રી પ્રેમવાળા માણેકચંદ મૂળચંદ મારફત કરાવી આપવામા સહાયક તો મુનિરાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજ હતા

શ્રી ચારિત્રવિજયજી કાશી જઇને આચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરિની પ્રેરણા અને અનુભવથી જૈન પાઠશાળા—ગુરુકુલથી અનેક સાક્ષરો—વિદ્વાનો પ્રાપ્ત કરી શકાશે તે જ ધારણાએ પાલીતાણા ગુરુકુલને અર્થે પોતાની જિંદગી સમર્પણ કરી, અને છેવટના સમયમા પણ મહેસાણા પાઠશાળા સમ [illegible] વાળા સારા પાયા ઉપર સંગીન થાય તે જ વિચારો હતા આજે વિદ્યમાન પાલીતાણા ગુરુકુળ તેનું જ ફળ છે.

મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી બાહોશ અને નિડર માલુમ હતા તેમ જ પાલીતાણામા સાત્ની તકરાર સમયે પણ સમાજ સેવા સારી બજાવી હતી

પાટણ, ભાદરવા વદ પાચમ

મુનિરાજ જયંતવિજયજી

आपकी शासन सेवा गिरिराज की छाया में रहने वाली प्रजा भली भाँति में जानती है। आपका नाम ही चारित्र था तो फिर दोषों का तो संदेह ही क्या है।

आगपुर २९ सितम्बर १९३२

मुनिराज पुण्यविजयजी

કાલધર્મ સાંભળી અપાર ખેદ થયો જૈન સમાજનો મહીપુર ચાલ્યો ગયો

વીરમગામ, કારતક સુ૦ ૧૦

મુનિરાજ દેવેન્દ્રવિજયજી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજના જીવનચરિત્રમા મારો પરિચય માગ્યો એ માટે મારે આનદ માનવો જોઈએ વડોદરા સાધુ સમેલનમા તેઓનો અને મારો પરિચય થયો હતો. પ્રાણીમાત્રની દયા એ સાધુતાનો સિદ્ધાત તેમણે જીવનમા ઉતાર્યો હતો અને જલપ્રલય વખતે તાદશ કર્યો હતો તીર્થરક્ષા એ તેમનુ મુખ્ય ધ્યેય હતુ. બારોટોના ઝઘડામાથી તે ભળી આવે છે. જ્ઞાનદાનના પૂરા પ્રેમી હતા અને તેનુ ઉદાહરણ આજનુ ગુરુકુળ છે. આ ઉપરાત તેમનુ ચારિત્ર નિર્મળ અને જૈનધર્મ પર અનન્ય શ્રદ્ધા હતી. સત્યપ્રિયતા પણ ઊંચા પ્રકારની હતી તેમને સત્ય માર્ગ જાણી સત્ય સ્વીકારવાની પરમ રુચિ હતી

મુનિરાજ હેતમુનિજી

તારાગણોનુ અસ્તિત્વ પ્રકાશ માટે જ છે. ભગીરથ પુરુષો કામ કરવા જ–ધ્યેય પ્રાપ્તિ માટે જ જીવે છે એ મહાન પુરુષમા યોગની મસ્તી હતી, શાસનની ધગશ હતી તેમનો સાત ફુટ ઊચો ગૌર દેહ, એકલવાઇ કાયા ને તેજકણ પ્રસારતુ મુખારવિંદ ન ભૂલાય તેમ છે.

આધોઇ (કચ્છ) મુનિરાજ હર્ષવિજયજી

મુનિમહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી સાથે મારો પરિચય હતો હુ તેમની પાઠશાળામા ભણવા જતો. તેઓ મારા ઉપકારી હતા તેઓ જ્ઞાનના બહુ પ્રેમી હતા તેમજ પરોપકાર કરવામા તેમની પ્રીતિ હતી સાધુઓને દેખી તેમને આનદ આવતો શાસનની સેવામા તેમને સારો પ્રેમ હતો હુ તેમની સ્થાપન કરેલી પાઠશાળામા લગભગ આઠેક માસ ભણ્યો હઈશ.

ખેડા, ભા વ ૧૧ મુનિરાજ સૌભાગ્યવિજયજી

સ્વર્ગસ્થનો મને ઘણો પરિચય હતો તેઓ પ્રથમ બનારસ પાઠશાળામા મારા પરિચયમાં આવેલા ત્યા સ્તુતિપાત્ર પરિશ્રમ લઇ તેઓ વિદ્વાન્ થયા ત્યારબાદ પાઠશાળા માટે પાલીતાણા જઇ, તીવ્ર પરિશ્રમ લઇ ગુરુકુળ સ્થાપન કર્યું સ ૧૯૬૯ની જલહોનારત વખતે ઘણા જ જીવોને અભયદાન તથા ધર્મદાન આપ્યુ તેઓ ઘણી બાબતમા શાસન ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે.

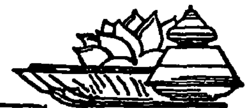
શ્રાવણ, સુ ૧૧ ૧૯૮૮ મુનિ ભાવવિજયજી

મુનિરાજ ચારિત્રવિજયજી ઘણા બહાદુર અને શાસનની લાગણીવાલા હતા તેઓએ ઘણા સારા સારા કામો કરેલ છે હતા આનદી સ્વભાવના એટલે મુનિઓમા ટીખળ ઘણી વખતે કરતા બાકી સહવાસમા તો રહેલ, પણ ઘણો વખત થયો એટલે જેવી જોઈએ તેવી સ્મૃતિવાલા નથી.

કોનીયાક ભાદરવા વદી ૧૦ રવિ મુનિરાજ રંગવિજયજી, મુનિરાજ અમરવિજયજી, મુનિરાજ કાન્તિવિજયજી

શાસન માટે પ્રાણ પાથરવા એ જ ગુરુમહારાજનુ જીવનસૂત્ર હતુ

મુનિરાજ કપૂરવિજયજી

પાચમી ગુજરાતી અને પહેલી અંગ્રેજીનો અભ્યાસ કરવા સં. ૧૯૭૧ માં હું શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળામાં દાખલ થયો આ વખતે પૂજ્ય મુનિરાજશ્રીના પરિચય થયો તેઓમાં એક આદર્શ સાધુપુરૂષ હતા. તેઓ સાદુ સયમી જીવન વ્યતીત કરતા હતા તેમના કેટલાય સંસ્મરણો આજે તાજા છે પાઠશાળાની ઉન્નતિ મહારાજશ્રીના અથાક પરિશ્રમ અને ઉપદેશને લીધે જ થઇ હતી તેમનામાં કીર્તિલોભ જરાય નહોતો જ્યારે સંસ્થા માટે અનેક જાતના કુપ્રયત્નો થઇ રહ્યા હતા, ત્યારે પણ તેઓ તો મુગી સેવા બજાવે જતા હતા. તેઓશ્રી સમાજ સેવક હતા તેમજ શાસ્ત્રોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કર્યો હતો અનેક વિદ્વાનો તેમની પાસે ચર્ચા કરવા આવતા એવા મહાત્મા પુરૂષ જ સમાજનુ ઘણુ કલ્યાણ કરી શકે છે.

બીજાપુર તા ૧૭-૮-૩૨ મુનિરાજ લક્ષ્મીસાગરજી

❦

અમોએ જ્યારે દીક્ષા લીધી ત્યારપછી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ કચ્છમાંથી નગર આવ્યા અને ઘણી ધામધુમથી નગરમા દીક્ષા આપી હતી ત્યારપછી રાજકોટમા ભેગા થયા હતા, ત્યારપછી જુનાગઢમા ભેગા થયા હતા, અને અમે સાભળ્યુ હતું કે જ્યારે પાલીતાણામા પાણીરેલ આવી ત્યારે તેમણે ગુરૂકુલ આદિ ઘણા માણસોનો ઉપકાર કર્યો હતો તેમને થોડા વખતમા ઉપકારના કાર્ય ઘણા કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કર્યું છે

સાધ્વીજી, મીતિ ૮ શુક્ર, સાધ્વીજી હેતશ્રીજી, સાધ્વીજી હરકોરશ્રીજી, સાધ્વીજી ઉત્તમશ્રીજી. સાધ્વીજી હરખશ્રીજી, સાધ્વીજી વલ્લભશ્રીજી, સાધ્વીજી સુબોધશ્રીજી, સાધ્વીજી પ્રભાશ્રીજી.

અરેરે તો મહાન કોહીનુર ગુમાવ્યુ છે તેઓએ તો ચોત્રીસ વર્ષમા જ બધુ મેળવી સ્વર્ગગમન કર્યું છે તેમનાથી આપણા હમેશા પ્રેરક બનો!

પાલીતાણા

સાધ્વી વિવેકશ્રીજી (કચ્છી)
સાધ્વી નેમશ્રીજી („)

❦

ચારિત્રવિજયજી મહારાજે જે લાભ લીધા છે અને ઉપકાર કર્યો છે તે અમ પામર જીવથી શુ લખાય . . .

સાધ્વી નીતિશ્રીજી
સાધ્વી દાનશ્રીજી

મોળ. આસો સુ ૭, ૧૯૮૮

સાધ્વી દયાશ્રીજી
શ્રાવીકા હરખબાઈ મોરબીવાળા

❦

મહારાજ સાહેબનો ઉપકાર બહુ યાદ આવે છે એ તેજ. હું નવદીક્ષિત હતી. મહારાજ સાહેબે ભણવાનો પ્રબંધ કરાવી આપ્યો હતો મારા તો એ જ્ઞાન-ઉપકારી છે

સાધ્વી વલ્લભશ્રીજી.

❦

પાલીતાણા સાગરે ગયેલો ત્યારે પન્નાલાલની ધર્મશાળામાં ઉતારો રાખેલો ત્યારે મને શ્રી વિજય જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા સાથે આ વેળા સંસ્થા જોવાનો પ્રસંગ મળ્યો મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીને

પણ અહીં પ્રથમ પરિચય થયો તેમની ઉચ્ચ ભાવના, ખતીલો સ્વભાવ અને જૈન બાળકો—જેઓ અન્ન, વસ્ત્ર અને વિદ્યા વગર રઝળે છે તેમને સસ્કારી બનાવવાની ધગશ આજે પણ યાદ આવે છે.

ત્યારબાદ જલપ્રલય વખતનો પ્રસગ જે લોકોએ એ દૃશ્ય જોયેલુ તે તેને મનુષ્યશક્તિ બહારનુ કહે છે. દેવશક્તિની સહાય વગર આ બને જ કેમ? મહારાજ શ્રી સાથે આ પ્રસગની વાતચીતમાં તેમણે કહ્યુ કે, 'ખરી જીવદયાની ભાવના હોય છે તેને શક્તિ મળે જ છે' ખરેખર! પચેન્દ્રિય જીવો બચાવ્યા તે યોગ્ય જ થયુ છે સકટ સમયે પોતે ઊભા રહી જોયા કરે, પોતાના બલબુદ્ધિનો ઉપયોગ આવા ત્રસ્ત જીવોને બચાવવા ન કરે અને લોકોને દેખાડવા મુહપત્તિ પડિલેવ્યા કરે અને કહે કે અમે શુદ્ધ ક્રિયા કરીએ છીએ, આમ કહેનાર મહાત્માઓને નમસ્કાર' જૈનધર્મ પરિણામની ભાવના પર છે અતઃકરણની શુદ્ધિપૂર્વક કાર્ય કરશે તે તરશે

આ પછી સ ૧૯૭૪ની સાલમા હું પાલીતાણા ગયેલો નહારબીલ્ડીંગમા ઉતર્યો હતો પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી તથા આચાર્યવર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિજી પણ ત્યા પધાર્યા તેમણે પાઠશાળા સબધી વાત કરી તેમજ વધુ માટે પોતે જ્યા ઉતર્યા હતા ત્યા રણશી દેવરાજની ધર્મશાળામા આવવાની વાત કરી ત્યા પણ હુ ગયો પાઠશાળા માટે સહકાર આપવા કહ્યુ પોતે વિહાર કરવા માગે છે તે જણાવ્યુ આ પછી મુબઇ જતા માર્ગમા યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીને વાત ઉતરી તેમણે પણ એ કાર્ય માટે મને કહ્યુ તેમજ શ્રીયુત લલ્લુભાઇ કરમચદને લખ્યુ છે તેમ જણાવ્યુ મે કહ્યું કે જો તેઓ હશે તો હૂં તૈયાર છુ

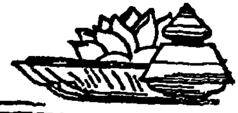
શ્રીયુત લલ્લુભાઇ પણ પાલીતાણે ગયા શ્રી ચારિત્રવિજયજીને મળ્યા વાતચીત કરીને મુહૂર્તનુ સુકાન સભાળ્યુ આ પછી પણ શ્રીયુત લલ્લુભાઈ જામનગર બાજુ જઇ મહારાજશ્રીને મળ્યા. મહારાજશ્રી ઘણા રાજી થયા તેમણે એ વેળા આ ઉપરાત એક અનાથાશ્રમ સ્થાપવાની જરુર જણાવી. તેમજ એક પડિત થનારાઓ, સાધુ થવા ઇચ્છનારાઓ માટે બાલપણથી જ તેવી કેળવણી મળે તે માટે એક જુદુ ખાતું ખોલવા આગ્રહપૂર્વક ઉપદેશ આપ્યો જૈનોના બાળકો અન્ન પાણી વગર દુખી થાય એનું એમને મોટુ દુખ હતું તેમની વાતો સાભળી અમોને ખૂબ આનદ થતો કેવી ઊચી ભાવના! આનાથી વધુ શાસનસેવાનો ખત કેવો હોય? જૈનોમા આવા સાધુ મહારાજ થોડા હોય તો પણ જૈનધર્મની ઉન્નતિ જરૂર થાય.

તેઓશ્રીનો અમરઆત્મા આપણી વચ્ચેથી અમરધામ તરફ ગયો છે. પણ તેઓ જ્યા હોય ત્યાથી એવા આશીર્વાદ આપે જેથી અહિસાધર્મની વિજયપતાકા સર્વત્ર લહેરાય! મુનિજીને પુનપુન વદના!

મુબઇ

શ્રી જીવણચદ ધરમચદ ઝવેરી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સવત ૧૯૬૭ની સાલમા પાલીતાણામા ચતુર્માસ રહ્યા હતા હું મારા કુટુબ સાથે છ માસ ત્યા જ રહ્યો હતો આ વેળા મને તેઓશ્રીનો પરિચય થયો હતો તેઓશ્રીએ જૈન કોમનું અને મુખ્યત્વે ત્યાના અજ્ઞાન જૈન બાળકોનું ભલું કરવા સસ્થા સ્થાપી હતી, અને આ માટે એટલી મહેનત લીધી હતી કે તે મારાથી વર્ણન થઇ શકે તેમ નથી ..તેઓ પોતાના

જીવનની છેલ્લી પળ સુધી પાઠશાળાની ઉન્નતિ માટે વિચાર કરતા રહ્યા હતા. ધન્ય છે એવા સાધુપુરુષોને !

અમદાવાદ, તા. ૨૦—૮—૩૨ ઝવેરી મોહોલાલભાઇ મગનલાલ

*

સ્વર્ગસ્થ સાથેનો અમારો પરિચય પાલીતાણાના ગુરુકુળ થયા પહેલાં એક વર્ષથી થયો હતો. કેળવણી માટે તેમની અજબ તમન્ના હતી. મહારાજશ્રીના સદુપદેશથી અમોને પણ બે વિદ્યાર્થીઓના ખર્ચનો–તેમને કેળવવાના ખર્ચનો લાભ મળેલો, જે પાંચ ૭ વર્ષ સુધી આપ્યું હતું. આ બે વિદ્યાર્થીઓ પૈકી એક વિદ્યાર્થી તે વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી. અમારી લક્ષ્મીનો કેટલો સદુપયોગ થયો તે આથી જાણી શકાય તેમ છે, અને તે માટે અમો મુનિરાજશ્રીના ઓશીંગણ છીએ. બીજા વિદ્યાર્થી ભાઇ વ્યવહારિક જીવનમાં જોડાયા છે. મહારાજ શ્રી સ્વભાવે શાન્ત, ઉત્સાહી તેમજ કેળવણી પ્રત્યે ઘણી ધગશ રાખતા હતા. બીજા મુનિરાજો તેનું અનુકરણ કરે તો આજની આ જૈન સમાજની નિરક્ષરતા જરૂર નાબૂદ થાય.

મુંબઇ, તા. ૧૦–૧૦–૩૧ શ્રી ગુલાબચંદ સૌભાગ્યચંદ શાહ

અતિ દિલગીર. ..સમાજનો એક મિનારો આથમી ગયો. તેઓના આત્માને શાંતિ મળો ! મુનિશ્રી ભદ્રિક હતા. + + + અમારે મનોભેદ થયો. પણ તેમની બહાદુરી તથા ધગશ માટે કોઇને માન હોય. હું કચ્છી તરીકે એવડું અભિમાન લઉં છું. એ સ્વર્ગસ્થને હું ખમાવું છું.

શીતાણ. કુંવરજી દેવશી

*

ॐ श्रीमान् पूज्य विद्वद्वर्य शासनदीपक मुनिरत्न श्री चारित्रविजयजी महाराज साहेब के सहवास में मैं कई बार आया हूँ। आप बड़े विचारशील एवं उदार हृदयवाले थे। आपका जीवन परोपकारमय था। समाज की उन्नति के लिये आपका मन सदा उत्साही रहता था। आपने पवित्र तीर्थभूमि पालीताणा में श्री यशोविजय जैन गुरुकुल स्थापित कर के समाज का महान कल्याण किया है कि जिससे आज सैकड़ों विद्यार्थी विद्याध्ययन कर के सन्मार्गगामी होते हैं। आप इतने साहसी और धैर्यवान् थे कि अनेक संकट आने पर भी गुरुकुल को ऐसा स्थायी रूप दिया कि आज जगत में जयवंत है, यही आपके अमर आत्मा का स्मरण है। आप जैसे शासनप्रभावक मुनिरत्न की आधुनिक समय में परमावश्यकता है किन्तु समय की बलिहारी है। ॐ शान्ति!

जयपुर, ता० २७–९–३२. भगवानदास जैन

*

यों तो आपमें और भी अनेक उल्लेखनीय गुण थे परन्तु आप पहले दर्जे के सदाचारी, सत्याग्रही, सच्चरित्रवान और सत्यात्मा थे। आपके द्वारा जैनी नवयुवकों का बड़ा उपकार हुआ है।

शोक है कि इस परोपकारनिरत मनस्विगुणधारक महान पुरुष का संवत् १९७५ में केवल ३६ वर्ष की उम्र में ही देहान्त हो गया। हमारी समझ में मुनिश्री चारित्रविजयजी की

मृत्यु से जैन-समाज को जो क्षति पहुँची है उस की पूर्ति शीघ्र हीं नही हो सकेगी।

आग्रा ता १८-९-३२

सूर्यवर्मा एम. ए.

प्रयाग विश्वविद्यालय।

પ્રાત સ્મરણીય પરમપૂજ્ય શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) અહીં સ ૧૯૭૨ ના ફાગણ માસમા પધાર્યા હતા, તે વખતે તેઓશ્રીની વ્યાખ્યાનવાણીનો લાભ શ્રી સઘને બહુ જ સારી રીતે આપ્યો હતો.

ત્યારબાદ સ. ૧૯૭૩ના માહ માસમા બીજી વખત પોતાના શિષ્યસમુદાય સહિત આવ્યા હતા. અને તેઓશ્રી વ્યાખ્યાન અને ધર્મજ્ઞાનમા બહુજ વિદ્વાન છે, તેમ વાત સાભળી અમારા ઠાકોર સાહેબ શ્રી રાજસિંહજી સાહેબ તેમના દર્શનાર્થે આવેલા હતા અને સામાન્ય ધાર્મિક ચર્ચા થઇ હતી.

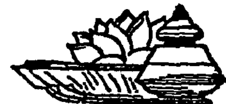
ત્યારપછી સ. ૧૯૭૪ મા માહ તથા ચૈત્ર માસમા એમ બે વખત પધાર્યા હતા. તે વખતે ઠાકોર સાહેબે વ્યાખ્યાન સાભળવા માટે પોતાની કચેરીના હોલમા ગોઠવણુ કરી, મહારાજ સાહેબને ત્યા વ્યાખ્યાન આપવા કહ્યુ હતું. ત્યા જૈન-જૈનેતર સ્ત્રી-પુરુષ અને કચેરી મડળ વગેરે માણસોની મોટી હાજરીમા વ્યાખ્યાન આપ્યુ હતું અને તે સમય દરમ્યાન ધાર્મિક ચર્ચા માટે ઠાકોર સાહેબ વ્યાખ્યાન સિવાયના વખતે ઉપાશ્રયે અવારનવાર ઘણી વખત આવતા અને કલાકો સુધી ચર્ચા થતી હતી ઠાકોર સાહેબને દરેક ધર્મનું સારુ જ્ઞાન હતુ અને દરેક ધર્મના ગુરુઓ સાથે ચર્ચા કરવાનો પૂરો રસ હતો, તેમજ જૈનધર્મ માટે સારી લાગણી હતી અને માનદષ્ટિથી જોતા હતા તેમજ તેઓ-શ્રીએ જૈનધર્મના પુસ્તકોનો પોતાના ખાનગી વાચનાલયમા સંગ્રહ કર્યો છે. તેઓશ્રીએ મહારાજ સાહેબ પાસેથી તીર્થંકર ભગવાનનું સ્વરૂપ સાભળીને પાર્શ્વનાથ ભગવાનની છબી ચાદીની ફ્રેમમા મઢાવી પોતાની પૂજામા રાખી હતી

માલીઆ, તા ૨૨-૮-૩૨

મેતા હલીચંદ ઉદેચદ
અમૃતલાલ જાદવજી

દશ દૃષ્ટાન્તે દુર્લભ એવા અમારા માનવજીવનની કિમત સમજાવનાર ગુરુમહારાજે સ. ૧૯૭૩ની સાલમા અત્રે ચતુર્માસ કરેલ સમાજસુધારણા માટે ખૂબ જહેમત લઇ અંગીયા, નખયાણા, મજલ, પીથોલા અને ભડલી, એમ પાચ ગામના ચોખરાને ભેગો કરી ઘણા સુધારા કર્યા હતા મજલમા બે આગેવાન ભાઇઓના ચૌદ વર્ષોના ઝગડાનો તેઓશ્રીએ માગપટમા નીકાલ આણેલ આથી અમને તેમના ઉપર શ્રદ્ધા વધી તેઓ બહુ બુદ્ધિશાળી અને પ્રતાપી પુરુષ હતા આજે પણ ચોખરામા તેમને બહુ ભાવપૂર્વક સૌ યાદ કરે છે.

અગીયા ગામના ગામધણી બાવાજીને પણ તેમણે પ્રતિબોધ કર્યો હતો. ગામના ધણી બાવાજી મુ ઇશ્વરલાલભાઈ તથા અધિકારી વર્ગ તેમના પ્રતિ બહુ સન્માનવાળો હતો. જાહેર ભાષણો

આપીને તેમણે હિન્દુ-મુસલમાન સૌ તરફ સમભાવ ને પ્રેમ જગાડ્યો હતો સંવત્ ૧૯૭૫ મા ફરીથી તેઓ અહીં પધારેલા એ વેળા મરેગ ફાટી નીકળેલો તેઓએ સરોવર કરી, દુ ખી દર્દીઓને આશ્વાસન આપ્યુ હતુ આ નાના રાજ્યમા એ વખતે મુનિરાજશ્રીનુ આગમન સૌને અમૃતસમ લાગ્યુ

ત્યારબાદ આસો સુદ ૯ ની રાત્રિએ જૈનશાસનનો એ જ્યોતિર્ધર અદૃશ્ય થયો તેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા ત્યારે પાસેના શ્રાવકના ઘરમા કુંકુમના પગલા અને દીપક દેખાયો હતો આખા ગામમા પાખી પાળી હતી દરેક કોમના લોકો અગ્નિસંસ્કાર વખતે હાજર હતા તેમના નિમિત્ત ઝાંગરાડ ગામમા એક અઠ્ઠાઇ ઉત્સવ કરી એક દેરીમા તેમના પગલા પધરાવ્યા છે અમારા શ્રી સઘ ઉપર તેમના ઘણા ઉપકાર છે તેમની અમરકીર્તિ એમની પાછળ જાગતી જગતી છે

શ્રી અ ગીયા સઘપતિ,
શ્રાવક વેલજી ડુગરશી
,, માનજી હેમરાજ
,, ટોકરશી હેમરાજ

અંગીયા. ૨૭-૯-૩૬

આ સ્મરણીય ગુરુદેવનો અસહ્ય વિયોગ મહાને ખરે દિલગીરી ઉપજાવી રહ્યો છે જિંદગીના એ મારા માર્ગદર્શક હતા. આજીવન તેમણે મને કદી મુઝાવા દીધો નથી અમને બન્ને ભાઇઓને આ ઉન્નત સ્થિતિએ પહોંચાડનાર એ ગુરુદેવ ભૂલ્યા ભૂલાય તેમ નથી સૃષ્ટિમા અમને આધારરૂપ નથી, પરન્તુ વર્તમાન સ્થિતિમા આવા આશ્રયદાતાની ખોટ હૃદયને કોરી ખાય છે તથા તે ખોટ પૂરી કરવા પુણ્ય પ્રેરણા આપ્યા કરે !

કલકત્તા તા ૨૯-૧૧-૧૮ પડિત ત્રિભોવનદાસ અમરચંદ

ગુરુદેવના અતિમ દર્શન પણ ન થયા ! હે વિધિ ! તે આ શું કર્યું ? હવે એ કૃપા, અગાધ સ્નેહ અને એ ધર્મોપદેશક ક્યાથી મળશે !

દાઠા, માગશર સુદ ૧૫ નાગરદાસ

ગુરુદેવના સ્વર્ગવાસના સમાચારે આખા સઘમા ખેદની લાગણી પ્રસરાવી છે ગામમા પાખી પાળી પૂજા ભણાવી છે અરેરે ! ગુરુદેવનો કચ્છ પર અમાપ ઉપકાર હતો [illegible] પછી તેમણે અહીં ઘણાને પ્રતિબોધ્યા હતા [illegible] આ પ્રદેશમા તેમણે કરેલા ઉપકાર ભૂલાય તેમ નથી [illegible] ને અંગીયાના [illegible] પણ ઉપદેશ આપી [illegible]

કચ્છમા એક ગુરુકુળ અને અનાથાશ્રમ સ્થાપવા માટે નક્કી કર્યું હતું [illegible] પણ કુદરતની ઇચ્છા બીજી હતી [illegible] તેથી [illegible] ૬૦ ઘર મદિરમાર્ગી બનાવ્યા [illegible] પ્રતિમાજી પધરાવ્યા [illegible] ની [illegible] ગુરુદેવના સ્વર્ગવાસથી [illegible] ન પૂરાય તેવી [illegible] એવા ગુરુમહારાજના ઉપકારનો બદલ વાળી શકાય તેમ નથી !

અજાર, કાર્તિક સુદ ૨, ૧૯૭૫ પં. નાથાભાઇ [illegible]

[illegible]

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી, શ્રી યશોવિજયજી જૈન સસ્કૃત પાઠશાળા-બોર્ડિંગના છાત્ર તથા કર્મચારી વર્ગ સાથે
(સ્ટેશન સામે ગુરુકુળના જૂના મકાનમા લેવાયેલી સમૂહછબી. વીર સ ૨૪૩૮)

જે ધારે તે કરી શકવા સમર્થ હતા. એમના શબ્દોમા કોઇ સજીવની હતી કાર્યમા કોઇ અજબ શક્તિ હતી

પાલીતાણા **માસ્તર કસ્તુરચંદ હેમચંદ શાહ**

ø

બુદ્ધિમત્તા, ન્યાયપ્રિયતા, જિનેશ્વર પ્રભુ પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ જ તેમની મહત્તા સૂચવે છે જગતમા એવા થોડા જ માણસો હોય છે જેઓ એક માર્ગ અગીકાર કરી બીજો માર્ગ ઇષ્ટ જણાતા હિમત ને સાહસથી અંગીકાર કરે છે પૂજ્યશ્રીએ એ કરી બતાવ્યુ હતુ શાસનની દાઝ તેમને હૈયે ઘણી હતી અને તે માટે તેમણે પાલીતાણા ખાતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સ્થાપના કરી અને તેનો વિકાસ સાધી ગુરુકુળ બનાવ્યુ આ સસ્થા માટે તેમણે આપેલા અમાપ ભોગનુ વર્ણન કરીએ તેટલું ઓછુ છે આવા એક પરોપકારી પુરુષની જેટલી પ્રાર્થના કરીએ તેટલી થોડી છે

પાલીતાણા, ૨૬-૭-૩૨ **શ્રી શકરલાલ ડાહ્યાભાઈ કાપડિયા**
સુપ્રી શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

ø

માત્ર અઢાર વર્ષના ચારિત્રપર્યાયમા સવેગ ધર્મનુ રક્ષણ કરતા પોતાના જીવનમા અનુપમ એવા શાસન સેવાના કાર્યો કરી તેઓ જૈનસમાજ ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે વધારે જીવન હોત તો શાસનસેવા કરી જૈનશાસનને વધુ આભારી કરત' મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અત્યારે નથી પરંતુ તેમના સેવાના કાર્યો સ્મરણ ચિન્હ તરીકે મૌજુદ છે, જેને યાદ લાવી જૈનસમાજ અત્યારે પણ તેમનુ પવિત્ર સ્મરણ કરે છે।
ભાવનગર

જે ધારે તે કરી શકવા સમર્થ હતા. એમના શબ્દોમા કોઇ સજીવની હતી કાર્યમા કોઇ અજબ શક્તિ હતી

માસ્તર કસ્તુરચંદ હેમચદ શાહ

પાલીતાણા

❦

બુદ્ધિમત્તા, ન્યાયપ્રિયતા, જિનેશ્વર પ્રભુ પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ જ તેમની મહત્તા સૂચવે છે જગતમા એવા થોડા જ માણસો હોય છે જેઓ એક માર્ગ અગીકાર કરી બીજો માર્ગ ઇષ્ટ જણાતા હિમત ને સાહસથી અગીકાર કરે છે પૂજ્યશ્રીએ એ કરી બતાવ્યુ હતુ શાસનની દાઝ તેમને હૈયે ઘણી હતી અને તે માટે તેમણે પાલીતાણા ખાતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સ્થાપના કરી અને તેનો વિકાસ સાધી ગુરુકુળ બનાવ્યુ આ સસ્થા માટે તેમણે આપેલા અમાપ ભોગનુ વર્ણન કરીએ તેટલુ ઓછુ છે આવા એક પરોપકારી પુરુષની જેટલી પ્રાર્થના કરીએ તેટલી થોડી છે

શ્રી શકરલાલ ડાહ્યાભાઈ કાપડિયા
સુપ્રી શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

પાલીતાણા, ૨૯-૭-૩૨

❦

માત્ર અઢાર વર્ષના ચારિત્રપર્યાયમા સવેગ ધર્મનુ રક્ષણ કરતા પોતાના જીવનમા અનુપમ એવા શાસન સેવાના કાર્યો કરી તેઓ જૈનસમાજ ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે વધારે જીવન હોત તો ઘણી પરમ શાસનસેવા કરી જૈનશાસનને વધુ આભારી કરત' મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અત્યારે નથી પરંતુ તેમના સેવાના કાર્યો સ્મરણ ચિન્હ તરીકે મૌજુદ છે, જેને યાદ લાવી જૈનસમાજ અત્યારે પણ તેમનુ પવિત્ર સ્મરણ કરે છે।

ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ

ભાવનગર

❦

કોને ખબર હતી કે 'કબીર'ની ફેકી દીધેલી દાતણની બે ચીરમાથી મહાન 'કબીરવડ' બનશે ? અને એનુ સસ્મરણ નિત્યનૂતન રાખશે। કોને ખબર હતી કે મહારાજશ્રીએ વાવેલુ ગુરુકુળ વૃક્ષ આમ ફાલશે—ફુલશે અને સર્વને આકર્ષશે !

પાલીતાણાના ભયકર જલપ્રલય સમયે તેમની અનુપમ સેવા એ તેમના જીવનનો મહત્તમ અને સુવર્ણ પ્રસગ હતો સેકડો માણસોને અને ઢોરોને પૂરમા મૃત્યુ માર્ગે જતા જોઈ એમનુ હૃદય પીગળી ગયુ. એ સમયે પોતાના દેહની દરકાર રાખ્યા વગર પરાર્થે ઝપલાવી એમણે જીવોને અભયદાન આપ્યુ એમની સાચી સેવાની સાચી કદર થતા સ્ટેશન સામેની વિશાળ જગ્યા મળી ત્યા જ્ઞાનદાન અર્થે સસ્થા સ્થાપી આજે એ સસ્થાને વીશેક વર્ષ થયા. એની પ્રગતિ વ્યવસ્થા એ બધુ અદ્વિતીય અને અજોડ છે

મહારાજશ્રીનુ સાધુજીવન સુલ્હાણુ છે એમના ત્રણ શિષ્યરત્નો વારવાર પોતાના ગુરુદેવની સસ્થાપિત સસ્થાને સ્મરણમા લાવી મદદ અપાવી રહ્યા છે મહારાજશ્રીના જીવન દર્શની જ્યોત જૈન જગતમા સોનેરી પ્રકાશ પાથરી રહી છે આમ "ગુરુકુળ" એ જ એમના સ્મરણ અને 'સુવર્ણપૃષ્ઠ' નહિ તો બીજુ શુ ?

શ્રી તલકચદ જીવરાજ મહેતા.

પાલીતાણા

સભાનુ કાર્ય સાજના સાડાપાચ વાગતે શરૂ થતા આરભમા જૈનશાસનના અધિપતિ પુરુષોત્તમદાસ ગીગાભાઇએ દીવાન સાહેબ નારણુદાસભાઇને પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારવા માટે દરખાસ્ત મુકતા જણાવ્યુ કે "મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કે જેઓએ આ સસ્થાને સગીન બનાવવા ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો છે, તેઓ સાહેબ વિહાર કરવાના હોવાથી આ સભા બોલાવવામા આવી છે અને તેની અદર આપણા માનનીય ન્યાયશીલ દીવાન સાહેબ નારણુદાસભાઇ પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી આપણને આભારી કરશે." ઉપર્યુક્ત દરખાસ્તને શેઠ નરસી કેશવજીની ધર્મશાળાના મુનીમ રા વલ્લભજી વસ્તાભાઇએ ટેકો આપતા સર્વાનુમતે દીવાન સાહેબ મે નારણુદાસભાઇએ પ્રમુખસ્થાન લઈ જણાવ્યુ કે "આ વખતે મને આપ સર્વેએ જે માન આપ્યુ છે તે માટે હુ આભાર માનુ છુ આ શુભ પ્રસગને લીધે હર્ષ થાય છે. પરન્તુ બીજી તરફથી આ સસ્થાના પ્રાણુના વિયોગને લીધે ખેદ થાય તે સભવિત છે. તો પણુ આવા વીર પુરુષોનો સ્થૂલદેહ ભિન્ન હોવા છતા માનસિ દેહ આવા પરોપકારી કાર્યમા જ ગુથાએલ હોય છે તેથી આપણે આશા રાખીશુ કે તેઓશ્રી વિહાર કરી જાય છે તોપણુ આ પાઠશાળા માટે પોતાનો સતત પરિશ્રમ ચાલુ રાખી વધારે સગીન બનાવવા તત્પર રહેશે."

ત્યારપછી શ્રી.યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સગીત મડળીએ હાર્મોનિયમની સાથે મગળાચરણ ગાયા પછી પડિત ત્રિભુવનદાસ અમરચદે ભાષણુ આપતા જણાવ્યુ કે "આ મેળાવડો આપણુને આનદ અને શોક પ્રદર્શિત કરનારો છે મેળાવડો બોલાવવાનુ કારણુ આપને આમ ત્રણુ પત્રિકાથી જ સુવિદિત જ હશે આ સસ્થાના સ્થાપક મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજે પાચ વરસ સુધી તનતોડ મહેનત કરી જગલમા મગલ કરી આ સસ્થાને આવી જાહોજલાલીના શિખરે પહોચાડી છે. તેઓ સાહેબનો પાચ દિવસ પછી વિયાગ થવાનો છે તેઓશ્રીએ સ ૧૯૬૮ મા જ્ઞાનપચમીને દિવસે આ પાઠશાળાની નાના રૂપમા શરૂઆત કરી હતી, જેનો માસિક ખર્ચ ફક્ત રૂા ચાલીસ રાખવામા આવ્યો હતો જેની અદર ફક્ત ભણાવવાની સગવડ કરવામા આવી હતી. પરંતુ કરાળ દુર્ભિક્ષ હોવાને લીધે આમ તેમ રખડતા અને અન્ન અન્ન કરતા જૈન બાલકોને દેખીને મહારાજ સાહેબને દયા આવી ધીરે ધીરે ગરીબ બાલકોને દાખલ કરવા સખ્યાબધ અરજીઓ આવવા લાગી જેથી અક્ષય તૃતીયાને દિવસે ગરીબ બાલકોને દાખલ કરી પાઠશાળાની સાથે બોર્ડિંગની શરૂઆત થઈ. મહારાજ સાહેબે પાઠશાળાના નીભાવ માટે માન અપમાનની દરકાર ન કરતા છેવટે ચાર ચાર આના માગી આ સસ્થાને આબાદ કરી છે, વિશેષ ખુશી થવાનુ છે કે મહેરબાન મેજર સ્ટ્રોગ સાહેબ તથા અધિકારી વર્ગની અમીદષ્ટિથી આ પાઠશાળાને અનુકૂળ જગ્યા પણુ મળી ગઇ છે. જેની અદર એક મકાન બધાઈ ગયેલુ હોવાથી પાઠશાળા ચિરસ્થાયી બની ગઇ છે મહારાજ સાહેબને પાઠશાળાની મદદ મેળવતા થોડી મહેનત પડી નથી. તેઓએ માન અપમાનની કદાપિ દરકાર રાખી નથી. સદ્દગૃહસ્થો પાસે જઇ એમ કહેતા કે તમો તમારા બચ્ચાને કેળવો' તમો ત્રણુ વખત મિષ્ટાન ઉડાવો છો જ્યારે તમારા જાતિભાઇઓને એક વખત પણુ પૂરૂ અન્ન મળતુ નથી તેની તમો દરકાર રાખો છો? જાગો ! જાગો ! તમારા ગરીબ બધુને અન્ય ધર્મમા જતા બચાવો અને કેળવી સન્માર્ગે દોરો

વિ આનદની વાત એ છે કે મહારાજ સાહેબે મુબાઇમા જનરલ કમીટી નીમી છે અને તે કમીટીને વિશ્વાસથી ખબર પહોંચડાવા માટે અહીં એક સ્થાનિક કમીટી નીમી છે. વળી અહીં મેનેજ-

"મહારાજ સાહેબ સાથે મને દસ વરસ થયા પરિચય છે. પહેલા તેમના ઉદ્‌ગારો સાંભળી એમ જ જણાતુ કે, આવું મોટુ કાર્ય બનવુ અશક્ય છે અને તેથી મે તેઓને આવુ સાહસ કામ નહિ કરવા જણાવેલુ પરતુ તેઓશ્રી ઉત્સાહથી ઉત્તરમા જણાવતા કે હું મારો સતત પરિશ્રમ ચાલુ રાખીશ અને મારો દેહ છે ત્યાસુધી મારુ આરભેલુ કાર્ય મૂકીશ નહિ. છેવટે તેઓશ્રીએ પાઠશાળા સ્થાપન કરી અને દરેક ધર્મશાળાઓમા યાત્રાળુઓ પાસે ચાર ચાર આના માગવા માટે પણ જાતે ફરતા મે જોયા છે કેટલાએક યાત્રાળુઓ ગલીચ ભાષામા બકી કાઢે તેની પણ પોતે દરકાર ન કરતા પાઠશાળાને સગીન બનાવવાનુ લક્ષ રાખતા. આવી રીતે પાચ વરસના સતત પરિશ્રમનું ફળ આપણે આજે દેખવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ પાઠશાળામાથી ત્રણ વિદ્યાર્થીઓ કલકત્તા યુનિવર્સીટીમા સિદ્ધહેમવ્યાકરણ કે જે સસ્કૃતમા મોટામા મોટુ વ્યાકરણ છે તેની પરીક્ષામા પાસ થઇ આવેલા છે, જે આપ સર્વેને વિદિત હશે આપ વિચાર કરો કે કલકત્તા જેવી યુનીવર્સીટીમા કેવા વિદ્વાનોની કસોટીમાથી પસાર થઇ પરીક્ષા ઉત્તીર્ણ કરવી પડી હશે? મહારાજ સાહેબે પોતે કહીને નહિ પણ કરીને બતાવ્યુ છે આ માનપત્ર પોતે કાર્ય આરભ્યા પછી તે કાર્યમાં ફત્તેહમદ નીવડ્યા તેને માટે આપીએ છીએ અને તેને માટે પાઠશાળાના કાર્યવાહકોએ યોગ્ય જ કર્યું છે આવુ ઉત્તમ કાર્ય સગીન બની ગયા માટે આપણે હર્ષિત થવાનુ છે, પરન્તુ આવુ કરનારા ઉત્સાહી નર બહાર જાય તેથી હર્ષને બદલે ખેદ થાય છે. આપણે વિનતિ કરવી જોઇએ કે તેઓ સાહેબ આ પાઠશાળા સાથેનો પોતાનો સબધ જારી રાખે અને જે કાર્ય છોડી પોતે વિહાર કરે છે તે કાર્યને, જલદી પધારી, પાછા પોતાના હાથમા લે"

ત્યારપછી પડિત ત્રિભુવનદાસ અમરચદે માનપત્ર વાચી સભળાવ્યુ હતુ અને દિવાન સાહેબ નારાયણદાસભાઇએ ઉભા થઇ પોતાને હાથે મહારાજશ્રીને અર્પણ કર્યું હતુ આ પ્રસગે પ્રેસીડેન્ટ દિવાન સાહેબ નારાયણદાસભાઇ કાલીદાસભાઇ ગામીએ ભાષણ કરતા જણાવ્યુ કે "આજે જે કાર્ય માટે આપણે ભેગા થયા છીએ તે કાર્ય ઘણુ ઉચ્ચ પ્રકારનુ છે માનપત્ર કે જેને નિસ્વાર્થી પુરુષો પોતે ઇચ્છતા નથી તે આપણે જ આપીએ છીએ. માનપત્ર એ આપણી હાર્દિક લાગણી બતાવવાનુ ચિન્હ છે હુ આપશ્રીને વિનતિ કરુ છુ કે આપના વિહાર સમયે પણ પાઠશાળાને કાયમને માટે સ્મરણમા રાખી તેને વિશેષ સંગીન બનાવવાનુ ધ્યાનમા લેશો.

"વહાલા વિદ્યાર્થી બન્ધુઓ! તમોને અત્યાર સુધીમા જે પુરુષથી લાભ મળતો [illegible] પુરુષ કાર્ય જાળવી રાખી હવે વિહાર કરવાના હોવાથી તે કામ મેનેજર ઉપર મૂક્યુ છે કે જેમનુ [illegible] મ કુવરજીભાઇ છે. કુવરજીભાઇ આ કાર્ય પોતે સારી રીતે જાણે છે અને લગભગ ૧૨ વર્ષ [illegible] થી આવા કાર્યની અદર સારી રીતે કેળવાયેલા હોવાથી આશા રાખીએ છીએ કે, પોતે તનમ [illegible] ઓએ ખ્યાલમા પરિશ્રમ જારી રાખશે તો જે હેતુથી આ સંસ્થા સ્થપાઇ છે, તે હેતુ પાર પડશે વિદ્યા [illegible] વા પરોપકારી રાખવાનુ કે પોતાના ગુરુમહારાજ જે પવિત્ર રસ્તે ચાલ્યા છે તેમને પગલે ચાલી કાર્યો કરવા તત્પર બનો"

ત્યારબાદ મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ ભાષણ કરતા જણાવ્યુ કે, [illegible] ન્યાયરત્ન પ્રેસીડેન્ટ સાહેબ, અધિકારી વર્ગ, સર્વે સદ્‌ગૃહ [illegible] એ મળી મને [illegible] પ્રિય છાત્રગણ! આપ [illegible]

નીકળેલા, તેમને પાઠશાળા—બોર્ડીંગના સ્ટોરમાં જે કાંઇ કપડાં વગેરેનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો, તે સર્વ આપી તેમને નગ્ન સ્થિતિમાંથી બચાવ્યા. આ ખબર સવારે (પાલીતાણા સ્ટેટના) એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ તથા રા રા દિવાન સાહેબ વગેરે અમલદાર વર્ગને પડતા તેમણે ખાસ પાઠશાળાના મકાનમાં પધારી પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીનો તથા બાલકોનો ઘણા જ ધન્યવાદ સાથે ઉપકાર માન્યો. પાઠશાળા બોર્ડીંગને કોઇ પણ મકાન પોતાનું નહોતું તેમજ ભાડાની જગ્યા દરેક પ્રકારની સગવડ વિનાની હતી તેથી પાઠશાળા માટે કોઈ મોટી વિશાળ જગ્યા મળે કે જેમાં દરેક પ્રકારની વ્યવસ્થા કરી શકાય તેવી મતલબથી પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્ર-વિજયજીએ નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ પાસે મકાન કરવા જગ્યાની માગણી કરતાં તેઓ સાહેબે, મુનિમહારાજને એક પાલીતાણા સ્ટેટ ઉપર ઉપકાર કરનાર તરીકે ઓળખી ફરમાવ્યું કે 'તમે જે જગ્યા પસંદ કરશો તે ઘણા જ કમતી દરથી આપવામાં આવશે' ત્યારબાદ સ્ટેશન પાસેની બાજુના ફીલ્ડવાળી જગ્યા પસંદ કરવામાં આવી. જે જગા લગભગ પાંચ વીઘા જેટલી છે તે જમીન નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબે ઘણી જ ખુશીથી આપી. જેથી સંવત્ ૧૯૭૦ વૈશાખ સુદ ૩૦ના દિવસે તે જગ્યા ઉપર ભવિષ્યમાં ગુરુકુલને અનુકૂળ થઇ પડે તેવી સ્ટાઇલથી મકાન બાંધવા માટે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ, તથા રાજ્યના બીજા અમલદારો અને દેશવિદેશથી પધારેલા જૈન ગૃહસ્થોની મોટી સંખ્યાની હાજરી વચ્ચે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર એચ એસ સ્ટ્રોંગ મેજર Major H S Strong ના હાથથી શુભ મુહૂર્તે આ પાઠશાળા કે જેને હાલનું ગુરુકુલ નામ આપવામાં આવ્યું છે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી "

(સંવત્ ૧૯૭૧-૭૨-૭૩-૭૪ નો યશોવિજય જૈન ગુરુકુલનો રીપોર્ટ)

હેડ ઓફીસ નં ૫૬૬,
પાયધુની, મુંબઇ.

ઝવેરી જીવણચંદ ધરમચંદ પ્રમુખ
શેઠ લક્ષ્મીચંદજી બેદ ઉપપ્રમુખ
શેઠ ફકીરચંદ કેસરીચંદ
શેઠ લલ્લુભાઈ કરમચંદ
ઝવેરી હીરાલાલ સરૂપચંદ ઘાણાવટી
ઓ. સેક્રેટરીઓ.

" મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કચ્છીના હાથે સં ૧૯૬૮માં એટલે સાધિક નવ વર્ષ ઉપર આ સંસ્થા હયાતીમાં આવી હતી. તે વખતે તેનું નામ શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા બોર્ડીંગ હતું. આ બાળક પાંચ વર્ષનું થયું ત્યાંસુધી તેના સંપાદક મુનિની સંભાળમાં રહ્યું, સં ૧૯૭૩ માં શેઠ જીવણચંદનો આશ્રય બાળકે લીધો અને તેની આર્થિક સ્થિતિ અને સુખસાધનો વધતા ચાલ્યા અને આપણે જોઇએ છીએ તે સ્થિતિએ આ સંસ્થા પહોંચી "

પાલીતાણા, વૈશાખ વદ, ૧૧,
ગુરુકુલનું મકાન ખુલ્લું મૂકતી વેળા

નામદાર ઠાકોર સાહેબ શ્રી બહાદુરસિંહજી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ ગઇ તા ૨૮-૧૦-૧૮ ના રોજ કચ્છ—આગીઆમાં કાળધર્મ પામેલ છે

અત્યન્ત ખેદ થયો છે હૃદય ચીરાય જાય છે, મનડું મુઝાય છે, આખો રોયે જાય છે. જૈન સમાજનો ભાનુ આમ અકાળે અસ્ત પામશે, તેની કોઇને કલ્પના પણ ન હતી. આજ કયાય ચેન પડતુ નથી આ હૃદયભેદક દુ ખદાયક સમાચાર તો ગઇ કાલે મોહનવિજયજી મહારાજ ઉપર રાણપુરથી વિનયવિજયજી મહારાજનો પત્ર હતો, તેથી અકસ્માત સાભળતા અમોને ઘણી પારાવાર દિલગીરી સાથે રુદન થયુ આવા પૂજ્યપાદ, પરમપૂજ્ય, પરમઆશ્રયદાતા, ધર્મપિતા-વિદ્યાગુરુના સમાચાર સાભળી, આખા ગુરુકુલના સ્ટાફને સ્વાભાવિક દિલગીરી થાય જ પણ ગામમા ય આ સમાચાર ફેલાતા બધે દિલગીરી છવાઇ ગઇ હતી. આ સમાચાર અમોએ ગઇકાલે ગુરુકુલ મુકામે જઇ આપતા દરેક વિદ્યાર્થીવર્ગને તથા સમસ્ત સ્ટાફને પારાવાર દિલગીરી થઇ છે સાથે દરેક રુદન જ કરવા લાગ્યા બધાની આખમાથી અશ્રુ ઝરવા લાગ્યા ગઇ કાલે રાત્રિના આઠ વાગે ગુરુકુલ મુકામે શોકપ્રદર્શિત સભા ભરવામા આવી હતી. તે વખતે પૂજ્યપાદ પછવાડે રૌદ્રધ્યાન ન થાય અને ધર્મધ્યાન થાય અને પૂજ્યપાદના આત્માને શાતિ મળો, તે માટે દરેક સ્ટાફવર્ગે પૂજ્યપાદ પછવાડે યથાશક્તિ પચ્ચખાણ કર્યા હતા કોઇએ પાચ ઉપવાસ, પાચ જાત્રા, પાચ આયબિલ અથવા નવકારવાળી આદિ યથાશક્તિ પચ્ચખાણ કર્યા છે તેમજ આજ રોજે તત્સબધી પચકલ્યાણકપૂજા ગુરુકુલ મુકામે ભણાવી છે ભાવિ પાસે આપણા મનુષ્યનો કોઇ પણ જાતનો ઉપાય નથી

પાલીતાણા, તા ૩-૧૧-૧૮ **શ્રી કાળીદાસ તારાચદ**

તેઓશ્રી તો યશકીર્તિથી યાવચ્ચન્દ્રદિવાકર જીવતા જ છે જૈનસમાજમા પ્રથમ ગુરુકુલ સ્થાપક, ગુરુકુલપિતા તરીકે તેઓશ્રી સદા અમર જ છે પણ આપણને એક ઉત્સાહી અને હિમ્મત આપનારા, સાચા માર્ગે દોરનારા નાયકની પૂરી ખોટ પડી છે, જે આખી જિંદગીમા પૂરી શકાય તેમ નથી. તેઓશ્રી અમારા ઉપકારી હતા આધારસ્થભ હતા, પણ ભાવિભાવ પાસે કોઇનો ઉપાય નથી જે જે આ સમાચાર સાભળે છે તે તે દરેકના હૃદયમા સખ્ત આઘાત લાગે છે જૈનસમાજનો સાચો હિતૈષી હીરો ચાલી ગયો છે તેઓશ્રીના ગુણો યાદ આવતા હૃદય [illegible] જાય છે.

પાલીતાણા, તા ૧૨-૧૧-૧૮ **પં અ[illegible]તલાલ અમ[illegible]ચદ શાહ.**

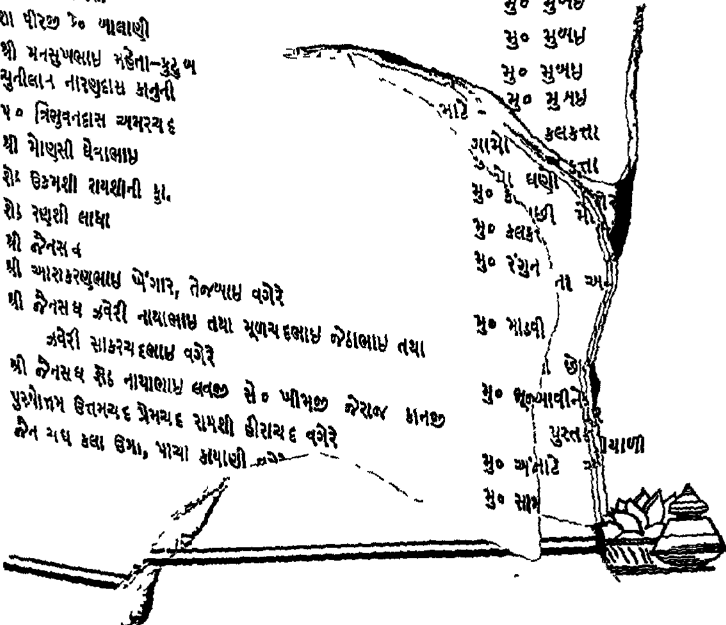
સદ્ગત શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીની કારકીર્દિમા તેમનો આ સસ્થાની [illegible] અવિરલ અને અવિશ્રાંત પ્રયાસ ભલભલાને હેરત પમાડે તેવો હતો.

શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુળ, પાલીતાણા **સં. ૧૯૮૧-[illegible]નો રિપોર્ટ**

કોઇ પણ કાર્યની યા તો સસ્થાની ઉત્પત્તિ અમુક સંયોગો વચ્ચે થાય છે. ગુરુકુ[illegible] [illegible]ા સબધમા પણ તેમજ બન્યુ છે સવત ૧૯૬૮ ના ભયકર દુષ્કાળના સમયમા શ્રી સિદ્ધક્ષેત્રને આ[illegible] [illegible]ા તેઓના લઘુ કેટલાએક જૈન કુટુંબો આજુબાજુથી અને કચ્છ જેવા પ્રદેશમાથી આવી ચડ્યા [illegible]જ પ્રસગ હતો વયધારી બાળકોની કફોડી સ્થિતિ જોતા પ્રેક્ષકોના હૃદયમા કમકમાટી ઉપજે એવે[illegible] મુનિવર્ય શાસન- તેઓને પરિપોષણ આપવા સાથે વિદ્યાભ્યાસ[illegible] આ સસ્થાના સસ્થાપક

આચાર્ય મ૦ શ્રી અજિતસાગરસૂરિજી	
આચાર્ય મ૦ શ્રીમદ્ વિજયધર્મસૂરિજી	મુ૦ જામનગર
મુનિમહારાજ શ્રી રત્નવિજયજી મહારાજ	મુ૦ સીપરી (શિવપુરી)
મુનિમહારાજ શ્રી દેવેંદ્રવિજયજી મ૦	મુ૦ વીરમગામ
મુ૦ મ૦ શ્રી સિદ્ધિવિજયજી	
તથા મુ૦ મ૦ શ્રી સૌભાગ્યવિજયજી મ૦	મુ૦ અમદાવાદ
મુ૦ મ૦ શ્રી પદ્મમુનિજી મહારાજ	મુ૦ પાલિતાણા
પ૦ મ૦ શ્રી વિજયલાભસૂરિજી મહારાજ	
તથા ખાંતિસૂરિજી મહારાજ	મુ૦ બારડોલી
મુ૦ મ૦ શ્રી ખીમાવિજયજી મહારાજ	
તથા સૌભાગ્યવિજયજી મહારાજ	મુ૦ તણુસા
મુ૦ મ૦ શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ	
તપસ્વીજી મુનિ કુમુમવિજયજી મહારાજ	
તથા મુનિશ્રી હરખવિજયજી મ૦	મુ૦ લાકડીયા
સાધ્વીજીશ્રી ખીમકોરશ્રીજી, સાધ્વીજી લાવણ્યશ્રીજી, સાધ્વીજીશ્રી ચંદનશ્રીજી, સાધ્વીજીશ્રી મનોહરશ્રીજી	
બેન પુરીબાઈ તથા દિવાળીબાઈ	મુ૦ કોડાય
બેન રામબાઈ	મુ૦ એકસંબા
શ્રીયશોવિજયજી જૈનગુરૂકુળ કાર્યવાહક મંડળ	મુ૦ મુંબઈ
શેઠ હીરજી ઘેલાભાઈ	મુ૦ મુંબઈ
શેઠ દામજી ધારશી	મુ૦ મુંબઈ
શા પીરજી કે૦ બાલાણી	મુ૦ મુંબઈ
શ્રી મનસુખભાઈ મહેતા-કુટુંબ	મુ૦ મુંબઈ
સુનીલાલ નારણદાસ કાનુની	મુ૦ મુંબઈ
પ૦ ત્રિભુવનદાસ અમરચંદ	કલકત્તા
શ્રી મોણસી ઘેલાભાઈ	કત્તા
શેઠ ઉકમશી રાયશીની કુ.	મુ૦
શેઠ રણશી લાધા	
શ્રી જૈનસંઘ	મુ૦ કલકત્તા
શ્રી આશકરણભાઈ બેંગાર, તેજબાઈ વગેરે	મુ૦ રંગુન
શ્રી જૈનસંઘ ઝવેરી નાથાભાઈ તથા મૂળચંદભાઈ જેઠાભાઈ તથા ઝવેરી સાકરચંદભાઈ વગેરે	મુ૦ માંડવી
શ્રી જૈનસંઘ શેઠ નાથાભાઈ લવજી સે૦ ખીમજી જેરાજ કાનજી પુરશોત્તમ ઉત્તમચંદ પ્રેમચંદ રામશી હીરાચંદ વગેરે	મુ૦ ભૂજ
જૈન સંઘ કલા ઉમા, પાચા કાયાણી	મુ૦ અંબાટે
	મુ૦ સામ

પત્રવ્યવહાર

આ દ્વારા જીવન પત્રવ્યવહાર જીવનચરિત્રનું એક અંગ લેખવામાં આવે છે. નાયકના વ્યક્તિત્વની કેટલીય અપ્રગટ મહત્તાઓ તેમજ ખાસિયતો પર પ્રકાશ પાડે છે, અને આજ કારણે જીવનચરિત્રોમા પત્રવ્યવહારનો સંગ્રહ એક મહત્ત્વનું અંગ ગણાય છે. અત્ર પણ એ જ દૃષ્ટિ લક્ષમા રાખી આ પત્રો આપવામા આવે છે, પણ દિલગીર થવા જેવું એ છે કે તેનો સંગ્રહ બહુ અલ્પ કરાયેલો છે તેમજ ડુપ્લીકેટ (નકલ) રાખવાની પ્રથા પ્રચલિત ન હોવાથી સ્વર્ગસ્થનો લખેલ એક પણ પત્ર ઉપલબ્ધ થઈ શક્યો નથી. જો એ શક્ય હોત તો આ ગ્રંથના આકર્ષણમા ઓર ઉમેરો થાત! અત્રે રજૂ કરવામા આવેલા પત્રો તેમના પર ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓએ લખેલા છે. આટલા માત્રથી પણ આશા છે કે, પાઠકો ચરિત્રનાયકના વ્યક્તિત્વને વધુ પીછાની શકશે. સંપાદક

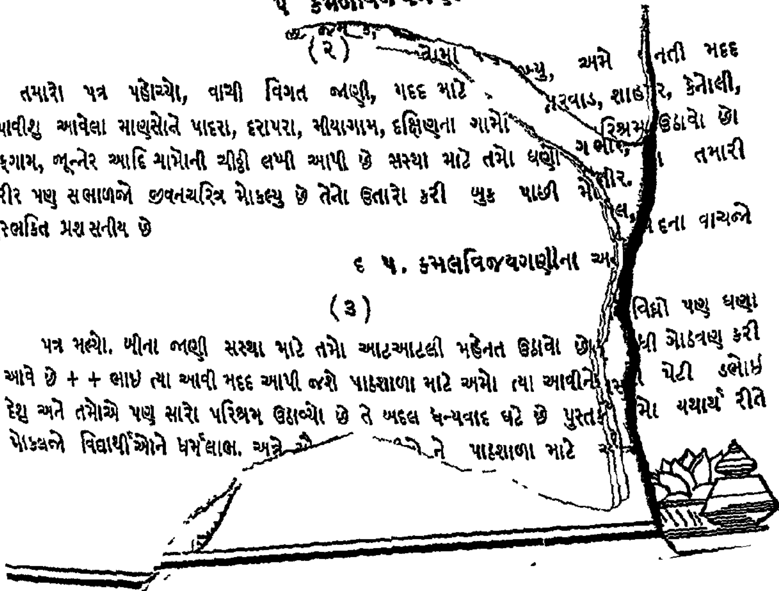
—*—

(૧)

(શ્રી વિજયકમલસૂરિજીનો પત્ર)

મુનિ ચારિત્રવિજય જશોવિજય મહારાજના નામથી પાઠશાળા કઢાવ્યાની ખબર મળી હતી તથા તમારા લખાણથી પણ જાણ્યુ છે. મે તારગાથી પત્ર લખેલ છે મોટી ટોળીવાળાને સાથે રાખી કામ લ્યે તો સારૂ. તેઓ ઉપદેશનુ જ કામ કરે, વધારે ખટપટમા ન ઉતરે તેમ કહેશો. સુખશાતા જણાવશો સંવત ૧૯૬૯ ના માહ શુદિ ૭ દ ખુદ

પ કમળવિજયગણી તરફથી ધર્મલાભ વાચશો.

(૨)

તમારો પત્ર પહોચ્યો, વાચી વિગત જાણી, મદદ માટે ... મા ... ણ્યુ, અમે ... નતી મદદ અપાવીશુ આવેલા માણસોને પાદરા, દરાપરા, મીયાગામ, દક્ષિણના ગામો ... રવાડ, શાહો ... ર, કેનોલી, વાફગામ, જૂન્નેર આદિ ગામોની ચીઠ્ઠી લખી આપી છે સંસ્થા માટે તમો ઘણો ... રિશ્રમ ઉઠાવો છો ... ગ ... તમારી શરીર પણ સંભાળજો જીવનચરિત્ર મોકલ્યુ છે તેનો ઉતારો કરી બુક પાછી મો ... લ ... દના વાચજો ... ર. ગુરુભક્તિ પ્રશંસનીય છે

દ પ. કમલવિજયગણીના અ...

(૩)

... વિઘ્નો પણ ઘણા પત્ર મલ્યો. બીના જાણી સંસ્થા માટે તમો આટઆટલી મહેનત ઉઠાવો છો ... ની ઓઢવણ કરી આવે છે + + ભાઇ ત્યા આવી મદદ આપી જશે પાઠશાળા માટે અમો ત્યા આવીને ... પેટી ડભોઇ દેશુ અને તમોએ પણ સારો પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે તે બદલ ધન્યવાદ ઘટે છે પુસ્તક ... મો યથાર્થ રીતે મોકલજો વિદ્યાર્થીઓને ધર્મલાભ. અત્રે ... ને પાઠશાળા માટે ...

તમારો પત્ર મળ્યો વાચી વિદિતાર્થ થયો. શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાળા સ્થાપન કરવી તે વાત ઘણી ઉત્તમ છે ત્રિભોવનદાસ તથા અમૃતલાલને તે કાર્ય કરવુ ઉચિત છે. કેવળ ગૃહકાર્ય માટે સમયોચિત પગારની જરૂરિયાત છે, તેનો બંદોબસ્ત છ માસ માટે કરાવી આપીશ, પરન્તુ આગળ પર તમારે શિર છે. મારે માથે શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાળા, બનારસ પશુશાલા, અમદાવાદની શાખા શાલા, પુસ્તક પ્રકાશ ખાતુ વગેરે છે

પાઠશાળાની સ્થાપના કારતક પુનમ પર રાખો, જેથી પૂર્ણ સિદ્ધિ થાય પ્રથમ મુકામનો બદોબસ્ત કરવો મારા શિર પર કામ ઘણા છે. અવકાશ નથી ગિરિરાજના દર્શન કરતા યાદ કરશો. હૂં પણ આવુ છુ, થોડા મહિનામા. એ જ પાઠશાળામા પૂર્ણ આનદ છે
વીર સ ૨૪૩૬ આસ્વિન વદ દશમ

(૮)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીનો પત્ર

શ્રી બનારસથી લી॰ ધર્મવિજયાદિ ઠાણા શ્રી પાલીતાણા તત્ર વિનયાદિગુણગણ વિભૂષિત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી યોગ્યાનુવંદણા વાચશો તમારો પત્ર વાચી સમસ્ત મુનિમડળ તથા વિદ્યાર્થીવર્ગ ભારે આનદિત થયો છે ધન્ય છે તમારી ભાવનાને। મારા મનમા પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો, જે ચારિત્રવિજયજી જરૂર કાર્ય બજાવશે તે ફલીભૂત થયો છે. હુ માગશર વદી ૩ ને રોજ જરૂર વિહાર કરીશ ધીમે ધીમે ગુજરાત આવીશ શારીરિક સંપત્તિ ઘણી ખરાબ છે. પૂર્ણ અવસ્થા લાગી છે ૭ માસ તો તમામ વિચાર છોડી નિવૃત્તિ સુખ લેવુ છે + ++

પુસ્તકો જરૂર બે દિવસમા વિદાય થશે ગિરિરાજના દર્શન કરતા યાદ કરશો મિતિ વીર સવત્ ૨૪૩૮ માગશર સુદી ૧૪ ૫. અમૃતલાલને ધર્મલાભ જણાવશો નવો વેપારી પ્રથમ જે છાપ પાડે તે પાડે છે. બરાબર દિવસ ભર પરિશ્રમ કરજો

(…)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીનો પત્ર

શ્રી નયાશહેરથી લિ ધર્મવિજયાદિ ઠાણા ૬ તત્ર વિનયાદિ … ગુણવિભૂષિત … નિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી યોગ્ય અનુવદણા વદણા વાચશો.

તમારા તરફથી તાર તથા પત્રો મળ્યા વાચી બીના જાણી પાલીતાણાની ભયકર સ્થિ… વિગ… ગ… … લ, પત્ર દ્વારા તથા સાજવર્તમાન દ્વારા જાણ્યુ ભારે ખેદ તમારી પાઠશાળાના અમાધિ … …ણા, … અતિ આનદ તમે બજાવેલી જન તથા પશુ સેવા બદલ ધન્યવાદ તમારી શૂરવીરતા અને હિંમત … ખબર સ… બીરા… …ન્તા કરશો

વિશેષ લખવાનુ કે ૫. ત્રિભોવનદાસ હાલ અમારા કામમા છે તે જાણશો તેની … મળ્યે … લાગે તેમ નહિ બીજુ લખવાનુ કે હાલ પાલીતાણાની પ્રજા ભયકર સ્થિતિમા આવી પડી હશે વગેરે … તે વાસ્તે રૂા ૨૦૦) થી ૨૫૦) સુધી દુખી શ્રાવકોને તથા બીજા ગરીબોને તમારે યોગ્ય … આપો થોડા દિવસ બાદ અમો અહીથી મોકલાવી આપીશુ દુખીઓના દુઃખ દૂર … માટે … છે.

બીજુ હાલ ગુરુ મહારાજ સાહેબના શરીરે ઠીક નથી. અને સ્થડિલ દિવસ … ન કરે … રાત્રિમા ૭–૮ વખત જવુ પડે છે. શરીરની શક્તિ બિલકુલ … …મ છે યશો… … સારપાચ થયા આગને …

(૧૩)

(શ્રી વિજયભક્તિસૂરિ આદિનો પત્ર)

ગાણસ્થાથી લી ભક્તિવિજય, સિદ્ધવિજય, સુરેન્દ્રવિજય, દેવેન્દ્રવિજયના અનુવંદનાવંદના તત્ર પાલીતાણા મધ્યે વિનયાદિગુણાલંકૃત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી યોગ્ય તમારો પત્ર મળ્યો સમાચાર જાણ્યા. + + + પાઠશાળા ખોલવાનો પ્રયત્ન કરી કાર્ય સિદ્ધ થવાનુ લખ્યુ તે જાણ્યુ અતિ આનંદની વાત છે અત્રે મદદ માટે લખ્યુ પણ દુષ્કાળના પ્રભાવથી અત્તરે તે કાર્ય થવા સંભવ નથી પાઠશાળાની સ્થાપના થવાથી સવિસ્તર જવાબ લખશો ક્યા મકાનમા રહેવાનુ નક્કી કર્યું ? હાલ કેટલા પંડિત રાખ્યા ? તેના ખર્ચનુ કેવી રીતે કર્યું વગેરે સવિસ્તર જવાબ લખશો ચોમાસુ ઉતરે વિહાર કરી તે તરફ ગિરિરાજના દર્શનાર્થે આવવા વિચાર પૂરણ છે તમે કઇ ધર્મશાળામા છો વગેરે લખશો. ત્રિભોવનદાસ, અમૃતલાલ તથા ડાયાલાલને ધર્મલાભ મિતિ ૧૯૬૮ ના કારતક શુદિ ૩ બુધ

દ સિદ્ધની વંદના

(૧૪)

(શ્રી વિજયભક્તિસૂરિજીનો પત્ર)

મુ સિરોહીથી લ ભક્તિવિજયાદિ ઠા ૭ મુ. પાલીતાણા મુનિગુણગણાલંકૃત મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અનુવંદનાવંદના તમારો પત્ર પોચ્યો બીના જાણી. બનતો પ્રયાસ પાઠશાળા માટે કર્યે જઇએ છીએ પાઠશાળાનુ મુકામ ભાડે નવીન લીધાના સમાચાર જાણ્યા છે તમારા પ્રયાસને ધન્યવાદ છે.

આય જાવાલ ચૈત્રી પૂનમ થશે સારબાદ ગુરુમહારાજજીના સામા જઇશુ. સાદડી સુધી જઇશુ. ત્યા પ્રાય વૈશાખ માસમા ગુરુમહારાજ સાહેબ ભેગા થવા સંભવ છે એ જ ચૈત્રી પૂનમના દિવસ દાદાની જાત્રા, મારુ નામ દઇ મારી વતી ખમાસમણુ દઇને જરુર કરજો તે દિવસ હુ અનુમોદના કરીશ

નવા મુકામના ખબર સાંભળી ભારે આનંદ તમારા પ્રયાસને ધન્યવાદ ઘટે છે વીર પરમાત્માના શાસનમા તમારા જેવા વીર પુરુષોની જય થાઓ. એ જગપ્રભુ-ઉદ્ધ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે મીતી ૩

દ પોતાના

(૧૫)

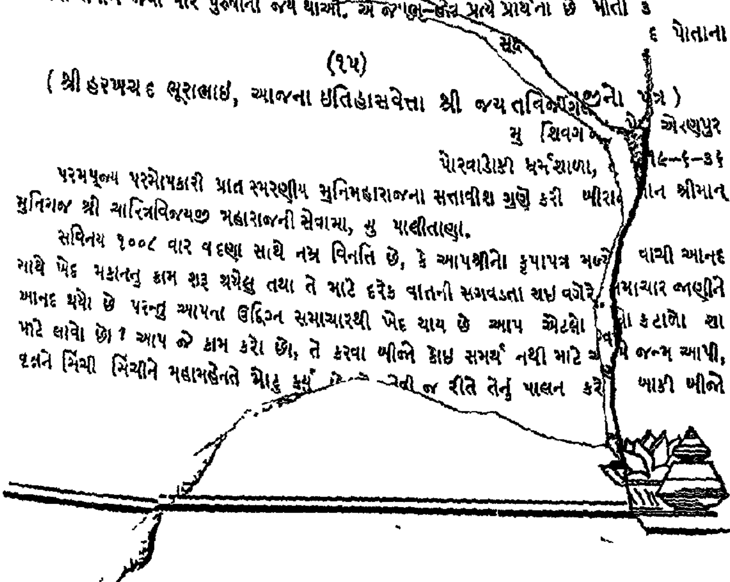
(શ્રી હરખચંદ ભૂરાભાઇ, આજના ઇતિહાસવેત્તા શ્રી જયંતવિજયજીનો પત્ર)

મુ શિવગંજ, એરણપુર

પોરવાડોકી ધર્મશાળા, ૧૯-૬-૩૬

પરમપૂજ્ય પરમોપકારી પ્રાતસ્મરણીય મુનિમહારાજના સત્તાવીશ ગુણે કરી બીરાજમાન શ્રીમાન્ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજની સેવામા, મુ પાલીતાણા.

સવિનય ૧૦૦૮ વાર વંદણા સાથે નમ્ર વિનતિ છે, કે આપશ્રીનો કૃપાપત્ર મળ્યો વાચી આનંદ સાથે ખેદ મકાનનુ કામ શરૂ થયેલુ તથા તે માટે દરેક વાતની સગવડતા થઇ વગેરે સમાચાર જાણીને આનંદ થયો છે પરન્તુ આપના ઉદ્વિગ્ન સમાચારથી ખેદ થાય છે આપ એટલો [illegible] કંટાળો શા માટે લાવો છો ? આપ જે કામ કરો છો, તે કરવા બીજો કોઇ સમર્થ નથી માટે આપે જન્મ આપી, વૃક્ષને સિંચી સિંચીને મહામહેનતે મોટુ કર્યું છે તેવી જ રીતે તેનું પાલન કરો બાકી બીજો

(૧૭)

(ભાવનગરના સ્વ૦ મહારાજા ભાવસિંહજીના મામાશ્રીનો પત્ર)

તળાજા, તા. ૧૧–૯–૧૫.

સદા કૃપાળુ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ શ્રી ચારિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામા મુ. પાલીતાણા.

વિશેષ વિનતિ કે આપનો કૃપા પત્ર મળ્યો વાચી કુલ હકીકત જાણી પાલીતાણામા પ્લેગ ચાલુ છે તે વાચી બેહદ દીલગીરી + + +

આપ પાઠશાળા લઇને અહિ પધારશો એટલે જેટલી મદદ માગો એટલી આપવા આ સેવક બધાયેલ છે તેમા કોઇ રીતે સશય રાખવો નહી અહી આપની કૃપા છે કોઇ જાતનો વાધો નહી આવે આપ સાહેબ અત્રે પધારવાથી અમોને આપની સેવા બજાવવાનો તથા ઉપદેશ સાભળવાનો મહાન લાભ મળશે ઇશ્વરની મહેરબાની છે કે આપના જેવા સંત ત્યાગી પુરષો અમારા ઉપર આટલી દયા રાખે છે × + +

એ જ વિનતી શ્રી કનુભાઈ વાકાભાઇના સાષ્ટાગ પ્રણામ

(૧૮)

સકલસદ્ગુણાલકૃત વિવેકવારિધિ કૃપાલુમૂર્તિ વિદ્યાવિલાસી શુભગુણરાશી માગલ્યસ્વરૂપ માનવન્તા મહારાજશ્રી ૩ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી, કચ્છ–આગીઆ

મોરઝરથી લી. આપને મળવાને આતુર સ્નેહાધિન કવિ ભગવાનદાસ રણમલજીના સાષ્ટાગ નમસ્કાર નિવૃત્તિ વખતે સ્વીકારવા કૃપા કરશોજી

બાદ આપની મૂર્તિના દર્શન કરી, અત્યાનન્દ થયો છે આપને વિનોદ હોવા પરમાત્માને પ્રાર્થું છુ

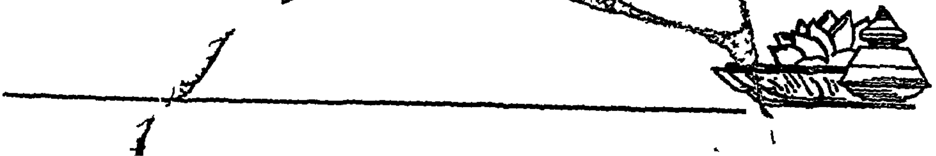
મારા અનુભવ પ્રમાણે આપ વીર, ધીર ને ગભીર, અત્યન્ત ઉદાર, મહાન્ શૌર્યવાન્, બ્રહ્મનિષ્ઠ દિલના દિવ્ય યતિ છો આપના કુલને છાજે તેવા સદ્ગુણો આપશ્રીમા સામેલ છે તથા તેને જગ-જાહેર કરવા એ અમારો કવિનો ધર્મ છે

આ સસારની રચના દ્વિવિધ છે. જેમ કે, લાભ–હાનિ, ભલો–બૂરો, સુખ–દુઃખ, રાત્રિ–દિવસ વગેરે રચના બે પ્રકારની છે. આ દ્વિવિધતા દરેક જીવોમા પણ સહેજે બની રહેલ છે. જે પૈકીના સત્યની કદર કરી ફેલાવો કરવો એ સત્યદ્રષ્ટાઓની ફરજ છે

"દોહા" "પીંગલ પ્રબધ"

શાતપણો તનમે સદા ગુણિયલ બોધ ગભીર,
સદા ચારિત્રવિજયજી નિરમલ ગંગા નીર
સદા ચારિત્રવિજયજી દાતા જ્ઞાની દયાલ,
દિન પ્રતિદિન ચડતી કળા કર હી શ્રી ગોપાલ ૨
આપે દાતા અગમે દીપે તેજ દિનેશ,
ધન્ય ધન્ય ધન ધરણીમે વર વર ! વિજય વિશેષ. ૩

પુન આપના મુખારવિંદના દર્શન કરવા ઘણી ઉમેદ છે હું આપ જેવા પ્રતાપી પુરુષોનો પ્યાસો છુ હું ૨ ૩ દિવસ રહી અંગીએ ~~આવી~~ એકથી વધારે–બે દિવસ, પૂર્ણ પ્રભુની કૃપાથી રહીશ.

વિનતિ પૂર્વક લખવાનુ કે હું અત્રે આપના ધર્મના પસાય કરીને સુખી છુ. આપશ્રીના અગિયાથી વિહાર જૈન પત્રમા વાચવાથી જાણી શકયો છુ. આપે વિહારમા રસ્તામા એકસપી માટે જે પ્રયત્ન સેવ્યો અને તેનુ શુભ ફળ ત્યાની કોમને મળ્યુ તે જાણીને અત્યત હર્ષ થયો છે આપ ખરેખર જૈન કોમની ઉન્નતિ માટે, વિદ્યાપ્રચાર માટે, એકસપી અને ધર્મોદ્ધાર માટેનો જે પરિશ્રમ વેઠો છો તે સ્તુત્ય છે હું તો સ્તુતિ કરુ પણ એક વખતે આખી જૈન કોમને સ્તુતિ કરવાની ફરજ પડશે

આપે પાલીતાણામા પાઠશાળા સ્થાપી એ જેવો તેવો ઉપકાર નથી કર્યો. અને હવે કચ્છ જેવા અજ્ઞાનતામા સડતા, ડુબતા પ્રદેશના ઉદ્ધાર માટે કમ્મર કસી આપ ત્યા પાઠશાળા—ગુરુકુળ સ્થાપવા ધારો છો તે માટે ખરેખર આપને ધન્યવાદ ઘટે છે. આપના પ્રયાસથી કચ્છદેશનો જરુર ઉદ્ધાર થશે અને અજ્ઞાનતા પણ દૂર થઇ જશે આપને અત્યારે નહિ તોપણ પછવાડે જૈન સમાજ પૂજશે + + +

હુ આપનો સદાનો ઋણી છુ આપના પ્રત્યે મારી જે માનબુદ્ધિ છે તેવી સદાને માટે રહે તેવી ઇશ્વર પ્રત્યે માગણી કરુ છુ આપણી પાઠશાળા-બોર્ડીંગ સારી રીતે ચાલતી હશે દિન પ્રતિદિન આપના પુણ્ય પ્રતાપે તેની ઉન્નતિ થાય તે જ ઇચ્છુ છુ લિ. સદાનો આભારી

સેવક-**ભગવાનદાસ કમલશીની** અનેકશઃ વદના અવધારશોજી

(૨૨)

Dastur & Co Solicitors,

15, Mail Building, Hornby Road,
BOMBAY.
17—8—17

પૂજ્ય મુનિવર્ય શ્રી ૧૦૦૮ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી તથા મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનવિજયજી તથા મુનિ મહારાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી આદિ ઠાણાની પરમ પવિત્ર સેવામા

વિનય પૂર્વક વદના સહિત જણાવવાનુ જે આપનો ૧૫—૮—૧૭ નો કૃપાપત્ર મળ્યો પત્ર દ્વારાએ આપશ્રીની અમૃતવાણી અને મજકુર વાણી દ્વારા આપશ્રીના પોતાના દર્શન જેટલો આનદ થયો છે આપના, તેની અદર પરોપકારવૃત્તિથી લખાયેલા, હિતવચનોને હુ મારા હૃદયમા જરુર યોગ્ય સ્થાન આપીશ અને વિરહ દુખને સમાવવા હુ વારવાર તમારા બોધ વચનોને યાદ કરીશ કહેવાની અગત્ય નથી, અત્યાર આગમચ આપની શિક્ષાથી મારુ દર્દ અમુક અશે ઓછુ થવા પામ્યુ છે અને મારી ખાત્રી છે કે જેમ જેમ આપનો પ્રબળ ઉપદેશ મારા આત્મામા વધુને વધુ પરિણમશે તેમ તેમ ઉક્ત ઉદાસીનતારૂપ દર્દનો નાશ થશે

આપશ્રીની છેવટની આજ્ઞા જે "આત્મા નિમિત્ત વશ છે અને તેથી જો આપણે ખોટા નિમિત્ત ઉભા નહી કરીએ તો સુખી થઇશુ" ખૂબ યાદ રાખુ છુ હર સમયે તેને સભારુ છુ આપશ્રીના મનોહર ધર્મોપદેશથી મારી ઉદાસીનતા ચાલી ગઇ છે. સસારી વિષયો મને અપ્રિય થઇ પડયા છે. અને દિવસનો મોટો ભાગ ધર્મધ્યાનમા ગાળી શકુ છુ સસારનો વૈભવ, સસારી મૈત્રિ, સસારી કાઇ પણ હીલચાલ મને નીરસ જેવી જણાય છે અને હું ઇચ્છુ કે આવી વૃત્તિ મ્હારી સદાને માટે કાયમ રહે આ બધો આપશ્રીના ઉપદેશનો જ પ્રતાપ છે. મ્હને તો વિશ્વાસ છે કે

આપના જેવા પરમ ઉત્કૃષ્ટ ત્યાગી નિસ્પૃહી સાધુઓથી જૈનધર્મ દીપે છે નિરંતર પરમાત્મા આપના અમૂલ્ય આયુષ્યનો અવશ્ય મોકલશોજી આપના એક એક રત્ન મને ત્યાગમાર્ગમાં તરબોળ કરે છે હવે તો નમીગયા હશે ત્યારે આપના દર્શન થશે દાસ એ જ કામ સેવા ફરમાવશોજી

લે બાળક વીરજી (વીરજી કેશવજી આશાણી)

(૨૩)

મુ પાલીતાણા, તા ૨૫ ૫ ૧૯૧૮

સર્વગુણસંપન્ન પરમ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી આદિ ઠાણાની સેવામાં

લી શાહ માધવલાલ નાગરદાસ ॥ ૧૦૦૮ વાર વંદના સ્વીકારશોજી

જ્યારે જ્યારે હું કોમ ઉન્નતિનો વિચાર કરતો હોઉં છું, ત્યારે આપના જેવી જ એક મૂર્તિ મારા હૃદયમંદિરના આગેવાન દૃશ્ય થાય છે અને એમ સૂચવે છે કે "એકે હજારા સો ને સિ ॥ ।' ને નિયમ ધ્યાનમાં રાખી પ્રમાણ કરવું ખરેખર, મને, જૈન કોમની ઉન્નતિને માટે તૈયાર થયે ॥ આપના ઉદ્ધાર કાર્યને માટે, મારી જીંદગીની કીંમતના જે મગના માન કરતા વધારે માન ન હૃદયને માટે છે, અને હું આપને સાધુના વેષને વશ નહીં, પરન્તુ મહાનસમર્થ પુરૂષના જેવા હૃદયને લાગે ગાઢું છું.

ઈષ્ટ કૃપાથી તેવી રીતના હૃદયના પોષક તત્ત્વો મળો આ । તીવ્ર, તીવ્રતર અને તીવ્રતમ થ, આ ચક્ષુઓ તેનું ફળ જોવા હું ક્યારે ભાગ્યશાળી થાઉં એવું ઇચ્છું છું

પ્રોફેસર' નું લખવાનું સાહસ કરું છું, કે કદાચ કડોડા સંયોગોને લઈને હું આ સંસ્થાને મૂકીશ, પરન્તુ આપના જ્વાજ્વલ્ય હૃદયે જે મારા મન ઉપર અસર કરી છે, તેના માનમાં તો હું આપને મારા હૃદયમાંથી દૂર કરી શકીશ નહિ તો પછી વીસરી જવાની વાત ક્યાં રહી !

લી તમારો માધવલાલ નાગરદાસની વંદના

તા. ક પંડિત તેના પિતાશ્રી ~~ગુજરી~~ ગયાથી દીવસ આવની રજા લઈ તરત ગએલ છે કાગળ રહી ગએલો હોવાથી નવીન—પંડિતના પિતાશ્રી ગુજરી ગએ । છે

ø

મો શિયાળાનાં સમુદાય પર ધ્યાન દેવું તેના કરતા એક સિદ્ધના અભ્યાસને હાથ કરવું શાસ્ત્રોન્નતિ માટે પુરતું થશે

ø

"હૃદય પર છે લખી લીધું હવે શું છે રહ્યું લખવું, મહીને આમના દરીયા તરીને પાર જીત નું"

સર્વેને વિનયે નમન

લી. તમારો માધવલાલની વંદના.

(૨૪)

મુંબઈ તા ૩—૮—૧૮

પરમ વિનયી મહાયોગી મુનિવર શ્રી ચારિત્રવિજયજી આદિ મુનિમંડળ મુ॰ અનિયા

મુ ગાંધી ભી મનસુખલાલના વંદન તમારો પત્ર મળ્યો મેતામાં રહ્યા છે સર્વ ખામણા કર્યા હશે રહ્યા ગુરુની ખામી છે

આપનો ઉપદેશ મારા મનની ઉપર છે કે આવતા પ્રસંગે મારે જ્ઞાનમાં પરિણત થવા ઇચ્છું છું. આપ હવે તો સમાજનો ઉદ્ધાર નિમિત્ત રહ્યા છે

સસ્થા—આશ્રમ માટે લાલ રગની ભૂમિ તરફ મન દોડે છે. સહસ્રામ્રવનની શાતિ અને પવિત્રતા પણ દિલતેય ખેચે છે

તે તરફ આવતા જુનાગઢ જરૂર આવીશ મનસુખ સાક્ષી પૂરે છે, આપ જેવાનો હાથ છે તો કાર્ય જલદી પ્રાણવાન બનશે.

મારા યોગ્ય કાર્ય ફરમાવશો બાલ મુનિરાજોને વદન આપ તેમને પોતાના સમર્થ પ્રતિનિધિ બનાવશો એ જ વિનતિ છે

મનસુખના વદન.

(૨૫)

અંગીયા, શ્રાવણ વદી ૮, શુક્રવાર ૧૯૭૪.

સ્વસ્તાન શ્રી નિવાસ પાલીતાણા શુભસ્થાને સદ્દગુણાલકૃત, વિવેકસાગર, જ્ઞાનભડાર, બુદ્ધિવત, સમદ્દષ્ટિવાન્, અપમાન રહિત, શુભચિંતક પૂજ્ય મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામાં,

અગીયાથી લી આપને હરઘડી યાદ કરનાર કનિષ્ટ સેવક ઈશ્વરના સાષ્ટાગ પગેલાગણા સ્વીકારશોજી

આપશ્રી અતરેથી ગયા પછી મારા ઉપર પત્ર નથી, પણ અરે, હું ભૂલ ખાઉ છુ કારણ કે આપે ખટપટ તજીને જ વૈરાગ્ય લીધો છે તો પછી હું આપને યાદ ન આવુ તેમા કાઇ મોટી વાત નથી હું તો આપને એક ઘડી પણ ભૂલ્યો નથી હરઘડી યાદ કરૂ છુ આપના સસારની અસારતાના, વૈરાગ્ય ઉપજાવનારા ઉપદેશ હજી મારા કાનમા ગુજે છે હવે આ સેવકોને ક્યારે દર્શનનો લાભ આપશો? આપના જેવા મહાત્માપુરુષોના દર્શન તો પરમ પુણ્યે-પ્રભુકૃપાએ જ થાય છે હવે આપ અહીં ક્યારે પધારશો? સઘમા બે તડ પડેલા છે આપ આવી સમાધાન કરાવી શાતિ પમાડો અને અમને દર્શન તથા ઉપદેશનો લાભ આપો એવી વિનતિ છે પ્રભુ આપને દીર્ઘાયુ રાખો . . મુનિશ્રી દર્શનવિજયજીની ખબર લખશો

તા ક પીરબાવાશ્રી આપના સત્સગને બહુ જ પ્રેમપૂર્વક યાદ કરે છે.

સેવક બ્રા ઇશ્વરલાલ પ્રાણજીવન ધ્રુવ

(૨૬)

પૂજ્ય મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજની સેવામા

+ + + વિ પાઠશાળામા છોકરાઓ સર્વેનો અગ્રેજી અભ્યાસ ઠીક ચાલે છે હવે આપ જલ્દી આવી આપની પ્રિય સસ્થાને સભાળો ચોતરફ ઘોરઅધારા વાદળોમા આપ જ સસ્થા માટે દીવાદાડી રૂપ છો વધુ વિલમ્બ સસ્થાને જોખમમા નાખશે. પાઠશાળાનું અને સર્વે + + + નું હિત થાય તેમ કરી જલ્દી ખુલાસો કરશોજી સૌ આપના આવાગમનની રાહ જુવે છે આપના અભાવે સસ્થા + + + કરી રહી છે હાલ એ જ પત્રોત્તર આપવા કૃપા કરશોજી લી અગ્રેજી માસ્તર

પાલીતાણા

છોટાલાલ વિશ્વનાથના અનેકશઃ વદણા

તા ક સર્વે વિદ્યાર્થી આનદમા મજેથી ભણે છે

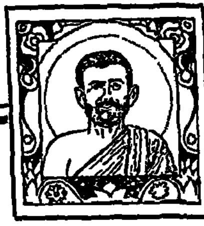
ઉત્તર—ખરી પૂજા કરનારા ન હોય, અશાતના થતી હોય, તો પણ બીજા ગામવાળાને પ્રતિમા ન આપવામા આવે, આ ભૂલ સુધારવા જેવી છે પ્રતિમા, મદિર કે ઉપાશ્રય એ વસ્તુઓ કોઈ એકની માલિકીની નથી. એ ચીજો સાર્વજનિક છે ભક્તિભાવે સદુપયોગ કરનાર કોઇ પણ જૈન તેમા હકદાર છે પ્રતિમાજી કે મદિરમા મારા તારાની બુદ્ધિ સસારવર્ધક છે. તે છોડી વિશાળ જૈનત્વ ધરવું જોઇએ હું પૂજા વિના કેમ રહુ? આવી અતરગ ભાવના ખીલવવી એ શ્રાવકની જિનભક્તિનું ખાસ અગ છે શ્રાવકો સ્વય પૂજી શકે એટલા પ્રતિમાજી રાખે! અજ્ઞાની, અધર્મી કે ભાડુતી મનુષ્ય પાસે પૂજા કરાવવાની ભાવના રાખી નામના માટે પ્રતિમા બેસારવા યા વધારવા તે પ્રશસનીય નથી

પ્રશ્ન—તીર્થોમા મદિરો પર મદિરો વધ્યા જાય છે બેસાડનાર નકરો આપી બેસારી દે, શિલાલેખ ચોડી દે, પૂજારીને ભરોસે ચાલ્યા જાય પરતુ પૂજારીઓ પૂરી પૂજા કરી શકતા નથી આનુ શુ કરવું?

ઉત્તર—તીર્થરક્ષણ અતિ કિમતી છે તેમા મદિરોની વૃદ્ધિ કરતા મદ્દવ્યવસ્થા અને શાતિમય વાતાવરણ પર વધારે લક્ષ્ય આપવાનુ છે. વ્યવસ્થામા જેટલી પોલ અને અવિચારી ભલમનસાઇ છે, તેનુ કડુ ફળ બીજાઓ તરફથી મળે છે એવા ભદ્રિક વ્યવસ્થાપકો ન જોઇએ તીર્થોનો શિલાલેખી ઇતિહાસ પણ સાચવારી પ્રમાણે રાખવો જરુરી છે. યાત્રિકો ભક્તિલાભ અધિક પ્રમાણમા લે તેવા સાધનો પણ વસાવવા જરુરી છે

યાત્રિકોમા પરસ્પર અનહદ પ્રેમ અને મૈત્રી જોઇએ ધર્મશાળા કે બીજા સાધનો માટે ઉદાર વર્તન રાખવું ઘટે મારુ તારુ છોડી સમભાવે તીર્થ મહાત્મ્ય વધે તેમ કરવું જરુરી છે તીર્થોની ધર્મશાળાનો ઉપયોગ સેનીટેરીયમ તરીકે થાય તે પાપરૂપ છે. આ પાપ ધોઇ નાખવું જોઇએ

મદિરની પેઢીઓમા મુનીમો, ગુમાસ્તા વગેરે જૈન જ જોઇએ તે માટે સાધારણ ફડ સદ્ધર બનાવવુ. સાધારણ ફડ એ માટે જ મુકરર કરેલ છે. તે જૈન હશે તો વ્યવસ્થા સારી રહેશે મદિરની કે તીર્થની સુવ્યવસ્થા માટે સાધારણનો ભડાર ભરેલો એ જ ખરો ભડાર છે.

જીર્ણોદ્ધાર

પ્રશ્ન.–જીર્ણોદ્ધારમાં શુ શુ કરવાનુ છે ?

ઉત્તર –ધર્મવીરોએ ધન ખર્ચી આલિશાન જિનાલયો ઊભા કર્યા છે, તેનું રક્ષણ કરવુ એ જૈનોની ફરજ છે તેમાં જ સાચી જિનભક્તિ છે નવા મદિર કરતા પ્રાચીન મદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવામા આઠ ગણુ ફળ છે તો પછી નવા મદિરો કરતા જીર્ણોદ્ધારનો મહાન લાભ કા ન લેવો ?

મેં વિહાર દરમ્યાન બગાળ, મારવાડમા અનેક ધ્વસ્ત જિનાલયો દેખ્યા છે જેનો વિચાર કરતા આખમા આસુ આવે છે એ દુ ખદ દશ્ય તો નજરે જોનારની દૃષ્ટિમા જ યથાર્થ ખડુ થાય તેનો નહિ જોયેલાને શુ ખ્યાલ આવે કે શુ લાગી આવે ? ધનનો લાભ એ સ્થાનોમા લેવા જેવો છે.

ઢુઢક સાધુઓ તો જિનમદિરમા કાટા દેવરાવવામા જ ધર્મ માને છે તેઓ મંદિરમા જ અડ્ડો જમાવે છે મદિરની અગાસીમાં જ માતરુ પરઠવે છે મારવાડમા કે કચ્છમા આવા અત્યાચારો પૂરજોસથી ચાલી રહ્યા છે શ્વેતાબર મુનિવરો ત્યાની ઘટતી જતી મૂર્તિપૂજક જૈન વસ્તી માટે વિહારક્ષેત્ર વધારે અને તેવાઓનો સામનો કરે તો સાચા સ્વરૂપમા જીર્ણોદ્ધાર થાય

પ્રશ્ન –અમારા દેરાસરોમાં કરોડોની પુંજી છે, તેમાથી બીજા મદિરોને આપે તો ?

ઉત્તર –૧૫ કર્માદાન સિવાયના શુદ્ધ રસ્તે દેવદ્રવ્ય વધારવુ, ભડાર ભરવો એ ઈષ્ટ છે પણ અમારો ભડાર મોટો, એમ ગણાવવા ખાતર નહિ. ભડાર ગમે ત્યાનો હોય. દરેક જિનાલયો તેમા સમાન હકદાર છે અહીં તીર્થંકર છે ને ત્યા પણ તીર્થંકર છે જૈનોને તીર્થંકર માત્ર પૂજનીય છે બીજા દેરાસરે પૂજા-આરતી પણ ન ઉતરતી હોય, તો અહીંનો ભડાર વધારવાથી શુ લાભ ? આ પ્રકારની મમતા માત્ર સસારવર્ધક છે

ટ્રસ્ટીઓની ફરજ છે કે, મદિરના ઓચિતા ખાસ કામ માટે અમૂક પૂજી રાખી બાકીની બીજા મદિરોની વ્યવસ્થામા લગાડવી. જિનભક્તિનુ આ નગ્ન સત્ય છે આ દ્રવ્ય જ ખરુ દેવદ્રવ્ય છે કોઈ પણ મદિરનુ હિત કરવુ એ જ દેવદ્રવ્યનુ ફળ છે સિવાયનુ દ્રવ્ય કૃપણની લક્ષ્મી જેવુ છે, જેમા પાપના ભાગીદારો તેના ટ્રસ્ટીઓ છે

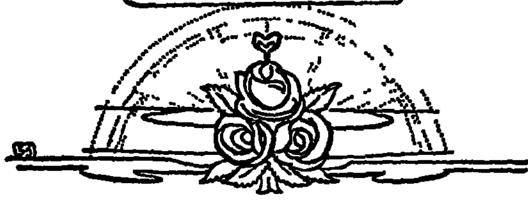

જીર્ણોદ્ધારમાં પણ પ્રાચીનતા, મજબૂતાઇ, કળા અને શિલાલેખો સાચવીને કામ લેવાનુ હોય છે ઘણા દોઢડાહ્યાઓએ મદિરને લાભ કર્યો, પણ બીજી રીતે નુકશાની પણ કરાવી નાખી છે શત્રુજય પર જૂઓ ? નથી રહ્યા પ્રાચીન શિલાલેખો કે નથી રહ્યા ઉત્કીર્ણ પ્રમાણો ! એ બધુ અવિવેકી જીર્ણોદ્ધારનુ પરિણામ છે. તો આ દરેક બાબતો લક્ષ્યમા રાખી જૈન શિલ્પવિધિ પ્રમાણે ઉદ્ધાર થાય એ જ હિતકારક છે પ્રાચીન તીર્થના ઉદ્ધાર માટે પણ આપણે પછાત છીએ મદિરનો ઉદ્ધાર થાય કે ન થાય, નવુ તીર્થ ખોલો કે ન ખોલો, પણ પ્રાચીન તીર્થોદ્ધાર સહુથી પ્રથમ જરુરી છે શૌરીપુર, મથુરાજી, મિથિલા, કપિલાજી, ભદ્દિલપુર ઇત્યાદિ અનેક તીર્થભૂમિઓ વેરાન હાલતમા છે જોનારને આનન્દ આપે છે, પણ એ વેરાનતા હૃદયને કોતરી ખાય છે કયા શત્રુજયના ગગનચૂબી મદિરો ને કયાં આ ચોતરાઓ કે ટેકરીઓ પર દેખાતા ધ્વસ્તાવશેષો, આટલુ છતા તેની પવિત્રતા જેવી ને તેવી જ છે સદ્કમાઇનુ ફળ આ સ્થાનોમા લેવા જેવુ છે. આ કામ મદિરોના દ્રવ્યથી પણ થઇ શકે તેમ છે એ દેવપુજી છોડવાની ઉદારતા ટ્રસ્ટીઓના દિલમા આવવી જોઇએ ખરી વાત તો એ જ છે કે ત્યા જૈનોની વસ્તી થાય કે જે તીર્થનુ રક્ષણ કરે આવા પ્રકારના ઉપદેશદાન, જ્ઞાનદાન તથા ધનદાનની અગત્ય છે

ø

ø ૫

શ્રીમદ્‌ના આંતરજીવનમાં એક દૃષ્ટિપાત

લે શાહ ફત્તેચંદ ઝવેરભાઇ, ભાવનગર.

जयति तेऽधिकं जन्मना जगत् ।

કેટલાક મહાન્ આત્માઓનુ જીવન પ્રખર તેજસ્વી સૂર્યની સાથે સરખાવાય છે કેટલાક આત્માઓની શાન્ત અને તેજસ્વી ચદ્રની સાથે સરખામણી થાય છે ત્યારે કેટલાએક આત્માઓનુ જીવન શુક્રના તારાના પ્રકાશની સાથે સરખામણીમાં મૂકાય છે જીવનનુ સમગ્ર અવલોકન તપાસતા શ્રી મૂલચદજી મહારાજના જીવનને સૂર્યની ઉપમા, બાલબ્રહ્મચારી શ્રી વિજયકમલસૂરિના જીવનને ચદ્રની ઉપમા અને પ્રસ્તુત જીવનચરિત્રના નાયક શ્રી ચારિત્રવિજયજીના જીવનને શુક્રના તારકની ઉપમા આપી શકાય

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજી કે જેમનેસર્વ વિરતિ અવસ્થામા આધ્યાત્મિક વારસા તરીકે સૂર્ય અને ચંદ્રના ઉભય ભાવોની ઉગ્રતા અને શાતતા મળી હતી, તેઓ ટુક વખતમા–અલ્પાયુષમાં પણ અદ્‌ભુત જીવન જીવી ગયા છે. અને પોતાની ચિરજીવ યશોગાથા દ્વારા અન્ય મુનિજનોને શુભ અનુકરણનુ દૃષ્ટાત આપી ગયા છે

તેઓ શાન્તમૂર્તિ, બાલબ્રહ્મચારી અને તપસ્વી આચાર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિના પ્રશિષ્ય હતા પ્રસ્તુત વિજયકમલસૂરિ શ્રી બુટેરાયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય તરીકે સુવિખ્યાત છે

ધર્મચદ્રજી તરીકે ઢુઢકમતની દીક્ષા લીધા પછી મૂર્તિપૂજા–ભક્તિનુ વાસ્તવિક રહસ્ય સમજાતા સવેગી પક્ષમા મળી જવું એ અસામાન્ય હૃદયબળની ખાત્રી આપે છે. આ પ્રસગે પ્રચડ આત્મવીર્યનો ઉપયોગ કરવો પડે છે અનાદિ મિથ્યાત્વી આત્મા અપૂર્વકરણ વડે આત્મવીર્ય ફોરવી ગ્રથીભેદ વડે જેમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. તેને જ લગતી લગભગ આ પરિસ્થિતિ ગણી શકાય પૂર્વકાલીન સ્થાનકમાર્ગી દીક્ષાગુરુઓના વિરોધનો સામનો કરીને જ પુરુષાર્થ વડે સવેગપક્ષમા

આવી શકાય છે. સત્ય વસ્તુ જ્યારે આત્મ સાક્ષીએ બલવાન બને છે, ત્યારે સત્યની જાળ તોડી ફોડી નાખતા આત્માને વાર લાગતી નથી

શ્રી વિજયધર્મસૂરિના સ્નેહી અને સહાયક તરીકે બનારસ જેવા દૂરના પ્રદેશમા વિહરી જ્ઞાનાધ્યયનની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા સતત શ્રમ કર્યો એ એમની બળ જ્ઞાનપિપાસા સૂચવે છે ભાવચારિત્રને સ્પર્શવા પૂર્વે સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાય તજી મૂર્તિપૂજન સ્વીકાર દ્વારા પ્રભુભક્તિ તરીકે દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું, ત્યારપછી કાશીમાં વ્યાકરણ, ન્યાય અને આગમીય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્રણ વર્ષ સતત પ્રયત્ન કર્યો એ રીતે दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः એ સૂત્રની સાર્થકતા સિદ્ધ કરી

પાલીતાણામા ૧૯૬૯ ના જ્યેષ્ઠ માસમા મધરાતે ભયંકર જલપ્રલય થયો, અનેક મકાનો પડી ગયા, આખુ ગામ જલબંબાકાર થયુ, મનુષ્યો તથા પશુઓ તણાવા લાગ્યા, તે વખતે શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીએ નિદ્રા ત્યજી વિચાર્યું કે મનુષ્ય અને પશુ સેવાનો અમૂલ્ય અવસર પ્રાપ્ત થયો છે, તે સંપૂર્ણ શક્તિ વાપરી સાર્થક કરી લઉં ત્યાર પછી તરતજ બોર્ડીંગના મકાનમાંથી સામેના દવાખાનાના સ્તંભો સાથે દોરડા બાંધ્યા. અથાગ બળ વાપરીને દરેક મનુષ્ય કે પશુઓને પકડી પકડી મકાનમા ઉતાર્યાં અને જીવસટોસટનું સાહસ ખેડીને લગભગ [illegible] મનુષ્યો તેમજ તેટલા જ પશુઓને અભયદાન આપ્યુ આ હકીકતથી એમના આત્મા-નો જીવદયા ગુણ કેટલાક વિશાળ પ્રમાણમા ખીલ્યો હશે તે સમજી શકાય છે તે વખતે તેઓશ્રી એવા તર્કવાદ કે વિચાર પરંપરામા નહોતા પડ્યા કે સર્વ વિર-તિધર સાધુ સચિત્ત પાણીને સ્પર્શ કરી શકે કે કેમ ? આ સાધારણ પ્રસંગમા તો નફા તોટાનો હિસાબ કરતા પંચેન્દ્રિય મનુષ્ય અને પશુદયા મુખ્ય ગણી અને સમયને ઓળખી તે ગુણને બરાબર ખીલવી બતાવ્યો, આ અદ્ભુત રોમાંચક પ્રસંગ છે એમનો આત્મા કાઠીઆ શરીરમા રહ્યા હતા કેટલે દરજ્જે વિકાસ પામેલો હતો તેની આપણને અલ્પ નજરે કાંઈક ઝાંખી થઈ શકે છે

એમના આ ઉચ્ચ સ્વાર્પણના આંદોલનોથી આકર્ષાઈ ને વખતના પાલી-તાણા સ્ટેટના એડમીનીસ્ટ્રેટર મેજર સ્ટ્રોંગ સાહેબે એમના સેવાભાવને પીછાન્યો એમની ઉચ્ચ મનુષ્ય અને પશુદયાની પ્રશંસા કરી અને સ્ટેશન ઉપર જૈન [illegible] કુલ માટે વિશાળ પ્રમાણમા જમીન નજીવી કિંમતે આપી અને એ જૈન પ્ર[illegible] સ્વરૂપ બન્યું

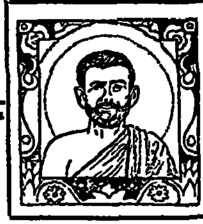

મેડીકલ ઑફીસર
ડા. પદમશીભાઈ અરદેશર

ન્યાયમૂર્તિ
શ્રીયુત નારણદાસ કાલીદાસ ગામી

પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ
શ્રીયુત નાથ.લાલભાઈ

પાલીતાણા ગજ્યના ત્રણ ધર્મપ્રેમી અધિકારીઓ

સવત ૧૯૬૮મા શ્રી સિદ્ધક્ષેત્રમા બોર્ડિગની સ્થાપના તેમના હાથે થઇ તે માટે જે પ્રસગ નિમિત્તભુત થયો તે પણ હૃદયદ્રાવક હતો, કચ્છમા ભયકર દુષ્કાળ હતો, એક ડોસો કચ્છમાથી નીકળી પોતાના બે પુત્રો સહિત પાલીતાણે ઉદરનિર્વાહ અર્થે આવેલો ભિક્ષા માગવાથી ઉદરપૂર્તિ ન થઈ તેથી પ્રસ્તુત બન્ને બાળકોને મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીને સોપીને ગદ્ગદ્ કઠે કહ્યુ, કે 'મહારાજ શ્રી ! મારા બે બાળકોને સાચવો અને તેમના જીવનનું રક્ષણ કરો ' આ સાભળીને મહારાજજીએ બન્ને બાળકોને પોતાની પાસે લીધા અને આવા અનેક બાળકો કેળવણીનો લાભ લઇ, જીવનસાર્થકતા કરી, સ્વાવલબનવાળા બને અને જૈનધર્મમા સ્થિર થઈ જૈનસૃષ્ટિને અજવાળે તે ખાતર, બૉર્ડિગની સ્થાપના શુભ મુહૂર્ને કરી. એ મગલમુહૂર્ત એવુ સફ્લ બન્યુ કે, ભવિષ્યમા તે બૉર્ડિગ ગુરુકુલ રૂપે બની ગઈ–પલટાઈ ગઈ જ્યા અત્યારે લગભગ દોઢસો વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક, માનસિક, ધાર્મિક અને તપોમય જીવનની તાલીમ લઈ રહ્યા છે અને જે સ્થળે લગભગ એક લાખ રૂપિયાના ભિન્ન ભિન્ન વિસ્તીર્ણ મકાનો ઊભા થયા છે જેમા પ્રાર્થનામદિર, ધ્યાનમદિર, ભોજનાલય, વિદ્યાર્થીભુવન, સ્કૂલ વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે, શેઠ જીવણચદ ધરમચદ, શેઠ ફ્કીરચદ કેસરીચદ, શેઠ લલ્લુભાઇ કરમચદ અને ગાધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ વગેરે તેમના સંચાલકો તરફ્થી ભવિષ્યની ઉન્નતિ માટે વિશેષ પ્રયાસો ચાલૂ છે

તીર્થરક્ષાના પ્રસગમા પણ તેમણે યથાશક્તિ બારોટના ઝગડા પ્રસગે ભાગ ભજવી તીર્થભક્તિ પ્રદર્શિત કરી હતી. અને એ દ્વારા આત્માનો વિકાસક્રમ (Evolution theory) સાધ્યો હતો

એમના બે શિષ્યો, કે જેઓ પ્રાથમિક અવસ્થામા બૉર્ડિગના વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેઓ મુનિજીવનમા તેમના શિષ્યો શ્રી દર્શનવિજયજી અને શ્રી જ્ઞાનવિજયજી તરીકે થયા પાછળથી મુનિ ન્યાયવિજયજીનો શ્રી દર્શનવિજયજીના શિષ્ય તરીકે ઉમેરો થયો આ વર્તમાન વિદ્વાન્ 'મુનિ–ત્રિપુટી' પોતાના ગુરુએ ઉછેરેલા જૈન ગુરુકુલ રૂપી કલ્પવૃક્ષને તનમનથી પલ્લવિત રાખવા સતત પ્રયાસ સેવી રહી છે એમના ગુરુની પ્રતિકૃતિની સ્થાપના દ્વારા ચારિત્રમદિર બનાવવાની અભિલાષા રાખે છે પ્રસ્તુત ગુરુકુલની ઉન્નતિનુ અહર્નિશ ચિંતન કર્યા કરે છે એટલુ જ નહિ, પરતુ તેઓ રચનાત્મક દૃષ્ટિબિન્દુવાળા (Constructive point of view)

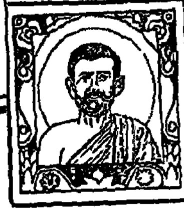
હોઇ, પ્રસ્તુત પ્રસંગે સાધુસમાજ અને શ્રાવકસમાજમાં વધી ગયેલા કુસંપમાં ઇંધન નહિ નાખતા, ઉલટું તે કેવી રીતે શાન્ત થાય, તે માટે 'રેડક્રોસ-નલવાળી' અપીલો બહાર પાડ્યે જાય છે

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીના સમગ્ર જીવન તરફ દૃષ્ટિપાત કરતા, ગૃહસ્થાવાસમાં કચ્છમાંથી મુંબઈ વ્યાપાર અર્થે એઓશ્રી સાહસ કરીને ગયા એ બાળપણથી જ તેમની હિમ્મતવાળી પ્રકૃતિનું સૂચન કર્યું. એટલું જ નહિ પરંતુ સ્વકુટુંબની ૧૭ મનુષ્યો મુંબઇમાં પ્લેગનો ભોગ થઇ મરણને શરણ થયા એ આઘાત પણ પ્રચંડ હૃદયબળ વડે મર્દન કરી, સંસારના બંધનોને લાત મારી મોહની જંજીર તોડી દીક્ષિત થયા તેમને પણ પ્લેગ થયેલો, પરંતુ ચારિત્રમોહનીયના ક્ષયોપશમનો ઉદય ભવિષ્યમાં નિયત હતો, જેથી બચ્યા અને વૈરાગ્યરંગથી રંગિત થયા

એમનો જીવનપલટો આકસ્મિક ન હતો, પરંતુ હૃદયના વૈરાગ્યરંગથી વાસિત થયો હતો એમનું હૃદય ઊંડા ઉતરીને અવલોકવું એ સાચી શક્તિની બહારનો વિષય છે છતા તેઓની મૂક શાસનસેવા, જીવદયા વિગેરે તપાસતા એમના હૃદયની વિશાળતાનો અચ્છો ખ્યાલ આવી શકે છે

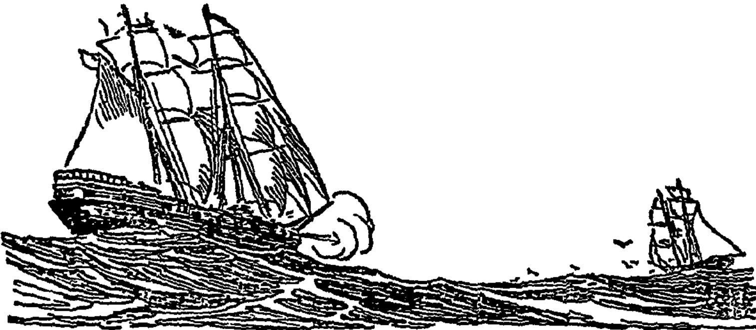
Life is service, life is sacrifice અર્થાત્ જીવન એ સેવન છે જીવન એ સ્વાર્પણ છે એ ઉક્તિને તેઓશ્રીએ સાર્થક કરી બતાવી છે. બાકી જેની પ્રાપ્તિમાં મનુષ્ય પોતાના જીવનની સફળતા અને કૃતાર્થતા સમજતો હોય, તથા જેની અપ્રાપ્તિ છતાં પણ પ્રાણાર્પણ વધારે ઇષ્ટ ગણતો હોય તે તેના જીવનની ભાવના (Ideal) થઇ કહેવાય. એ ન્યાયે એમનું ટૂંકું પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ જીવન વ્યતીત થયું છે એમણે સર્વ-વિરતિ જીવનનું ઉચ્ચ સાફલ્ય પોતાની શક્તિઓના શ્રેષ્ઠ વ્યયમાં સાધ્યું છે, નહિ કે પોતાની કીર્તિ અથવા અન્યના દોષો શોધવામાં

એમની સાથેના વ્યક્તિ તરીકેના સામાન્ય પરિચયમાં હું આવ્યો હતો એમનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન કેવું અને કેટલું હતું તે અનુભવગમ્ય થયું નથી. કંઇ ગ્રંથ લેખો અથવા વિદ્વત્તાથી ભરેલા પુસ્તકો લખ્યા નથી પરંતુ શુદ્ધિ કરતા હૃદય ચારિત્ર્ય છે, એ એમણે ચારિત્ર જીવનમાં પ્રગટ કરીને બતાવી આપ્યું છે તેમણે પોતાની આધ્યાત્મિક ફરજ સમજી (Inspired by the spiritual sense of duty) કરોડીના પ્રસંગે મનુષ્ય અને પશુઓની જે એમના અહિંસામય શુદ્ધ કર્તવ્ય

પરાયણ જીવનની પીછાન કરાવે છે વિદ્યાર્થીઓના કલ્યાણ સબંધમા એમની ભાવના એવી જ્વલત હતી કે ઉગતા બાળકોનુ ધાર્મિક જીવન ઉન્નત કરવા માટે એમને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક કેળવણીની જરુર છે એ એમણે અમલમા મૂકીને કરી બતાવ્યુ' છે એમના વાવેલા બીજમાથી ફળો તૈયાર થાય તે પૂર્વે તેઓશ્રીનો આત્મા સ ૧૯૭૪ મા લગભગ ૩૪ વર્ષની વયે ટૂકુ પણ ઉન્નત જીવન પૂરુ કરી આ સ્થુલ દેહમાથી ચાલ્યો ગયો, એમનો અમર આત્મા સાધુજીવનને ઉચિત પડિતમૃત્યુ વડે શુભભાવનાના બળને સાથે લઇને દેવગતિમા ગયેલ જ હશે, એમ માનવા આપણને એમના જીવનકળાના રગો પ્રેરે છે ઉદાત્ત, વિશાળ અને કલ્યાણકારી ભાવનાભર્યું એમનુ ચારિત્રમય જીવન અન્યને દૃષ્ટાન્ત રૂપ હોઇ પોતાની સૌમ્ય પ્રભાથી વિરાજિત અને ચિરસ્મરણીય થઇ ગયેલુ છે. અને जयति तेऽधिकं जन्मना जगत् એ ઉક્તિ સાર્થક કરી રહેલુ છે અસ્તુ

વિ. સં'. ૧૯૮૮, આશ્વિન, પૂર્ણિમા

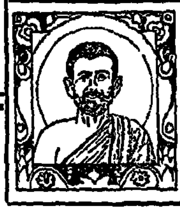
હોઇ, પ્રસ્તુત પ્રસગે સાધુસમાજ અને શ્રાવકસમાજમાં વધી ગયેલા કુસપમા ઈંધન નહિ નાખતા, ઉલટુ તે કેવી રીતે શાન્ત થાય, તે માટે 'રેડસીગ્નલવાળી' અપીલો બહાર પાડચે જાય છે.

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીના સમગ્ર જીવન તરફ દૃષ્ટિપાત કરતા, ગૃહસ્થાવાસમા કચ્છમાથી મુંબઈ વ્યાપાર અર્થે એઓશ્રી સાહસ કરીને ગયા એ બાળપણુથી જ તેમની હિમ્મતવાળી પ્રકૃતિનુ સૂચન હતુ એટલુ જ નહિ પરંતુ સ્વકુટુમ્બી ૧૭ મનુષ્યો મુંબઈમા પ્લેગને ભોગ થઈ મરણુને શરણુ થયા એ આઘાત પણુ પ્રચડ હૃદયબળ વડે સહન કરી, સસારના બધનોને લાત મારી મોહની જજીર તોડી દીક્ષિત થયા તેમને પણુ પ્લેગ થયેલો, પરંતુ ચારિત્રમોહનીયના ક્ષયોપશમનો ઉદય ભવિષ્યમા નિયત હતો, જેથી બચ્યા અને વૈરાગ્યરગથી રગિત થયા

એમનો જીવનપલટો આકસ્મિક ન હતો, પરંતુ હૃદયના વૈરાગ્યરગથી વાસિત થયો હતો એમનુ હૃદય ઊંડા ઉતરીને અવલોકવુ એ મારી શક્તિની બહારનો વિષય છે છતા તેઓની મૂક શાસનસેવા, જીવદયા વિગેરે તપાસતા એમના હૃદયની વિશાળતાનો અચ્છો ખ્યાલ આવી શકે છે

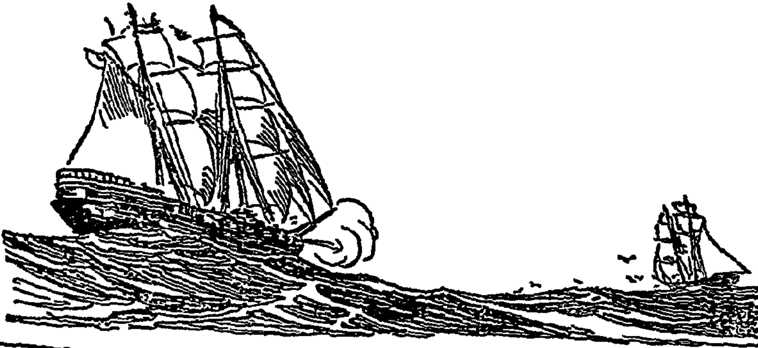
Life is service, life is sacrifice અર્થાત્ જીવન એ સેવન છે જીવન એ સ્વાર્પણુ છે એ ઉક્તિને તેઓશ્રીએ સાર્થક કરી બતાવી છે. બાકી જેની પ્રાપ્તિમાં મનુષ્ય પોતાના જીવનની સફળતા અને કૃતાર્થતા સમજતો હોય, તથા જેની અપ્રાપ્તિ કરતા પણુ પ્રાણાર્પણુ વધારે ઇષ્ટ ગણુતો હોય તે તેના જીવનની ભાવના (Ideal) થઈ કહેવાય એ ન્યાયે એમનુ ટૂકુ પણુ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ જીવન વ્યતીત થયુ છે એમણે સર્વ–વિરતિ જીવનનુ ઉચ્ચ સાફલ્ય પોતાની શક્તિઓના શ્રેષ્ઠ વ્યયમા સાધ્યુ છે, નહિ કે પોતાની કીર્તિ અથવા અન્યના દોષો શોધવામા.

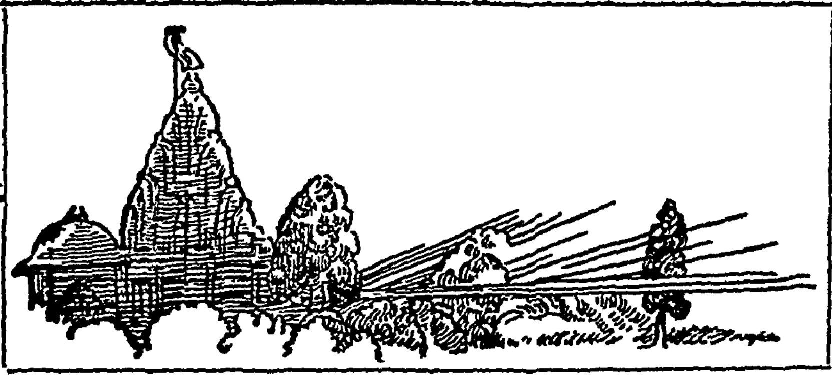
એમની સાથેના વ્યક્તિ તરીકેના સામાન્ય પરિચયમા હું આવ્યો હતો એમનુ શાસ્ત્રીય જ્ઞાન કેવું અને કેટલુ હતુ તે અનુભવગમ્ય થયુ નથી એમણે લેખો અથવા વિદ્વતાથી ભરેલા પુસ્તકો લખ્યા નથી પરંતુ બુદ્ધિ કરતાં હૃદય ચડિયાતુ છે, એ એમણે ચારિત્ર જીવનમા પ્રગટ રીતે બતાવી આપ્યુ છે એવાને પોતાની આધ્યાત્મિક ફરજ સમજી (Inspired by the spiritual sense of duty) કટોકટીના પ્રસગે મનુષ્ય અને પશુદયા એ એમના અહિંસામય શુદ્ધ કર્તવ્ય

પરાયણ જીવનની પીછાન કરાવે છે વિદ્યાર્થીઓના કલ્યાણ સબંધમા એમની ભાવના એવી જ્વલંત હતી કે ઉગતા બાળકોનું ધાર્મિક જીવન ઉન્નત કરવા માટે એમને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક કેળવણીની જરૂર છે એ એમણે અમલમાં મૂકીને કરી બતાવ્યું છે એમના વાવેલા બીજમાથી ફળો તૈયાર થાય તે પૂર્વે તેઓશ્રીનો આત્મા સં ૧૯૭૪ મા લગભગ ૩૪ વર્ષની વયે ટૂંકુ પણ ઉન્નત જીવન પુરૂ કરી આ સ્થુલ દેહમાથી ચાલ્યો ગયો, એમનો અમર આત્મા સાધુજીવનને ઉચિત પંડિતમૃત્યુ વડે શુભભાવનાના બળને સાથે લઇને દેવગતિમા ગયેલ જ હશે, એમ માનવા આપણને એમના જીવનકળાના રંગો પ્રેરે છે ઉદાત્ત, વિશાળ અને કલ્યાણકારી ભાવનાભર્યું એમનુ ચારિત્રમય જીવન અન્યને દૃષ્ટાન્ત રૂપ હોઇ પોતાની સૌમ્ય પ્રભાથી વિરાજિત અને ચિરસ્મરણીય થઇ ગયેલુ છે. અને जयति तेऽधिकं जन्मना जगत् એ ઉક્તિ સાર્થક કરી રહેલુ છે અસ્તુ

વિ. સં. ૧૯૮૮, આશ્વિન, પૂર્ણિમા

જીવનના ચમકાર અને ચમત્કાર

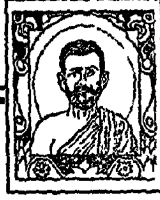
લેખક—માસ્તર ઉમેદચંદ અમીચંદ, જેસર.

હરેક સામર્થ્યશાળી આત્મા માટે ઘણે ભાગે બને છે તેમ, તેમની પાછળ એક ચમત્કારની દુનિયા ઊભી થાય છે સામર્થ્ય હોય ત્યા ચમત્કાર હોય જ, એવી એકાન્ત વ્યાપ્તિ ન હોવા છતા, સંસારના ઘણા જીવો આ ચમત્કારમા જ સામર્થ્ય નિહાળવાના રસિયા હોય છે, અને તે જ કારણે આજ સુધીમા આવી દંતકથાઓ લોકસાહિત્ય કે લોકકથાઓને નામે એકઠી કરી સંગ્રહવામા આવી છે ઇતિહાસના પૃષ્ઠો પર ન આવેલી, અંતેવાસી કે અતિ પરિચય ધરાવતા માનવીઓના ભોળા હૈયાઓમા સંઘરાયેલી આ દંતકથાઓ પણ કેટલીક વાર ઇતિહાસ જેટલી જ આધારભૂત બને છે

આ ચમત્કારની દુનિયાનો ઉદ્દભવ જીવનના અજબ એવા ચમકારામાથી જ જન્મે છે અને એ જ ખાતર ચમકાર અને ચમત્કારને એક જ પ્રકરણમા સામેલ રાખવામા આવે છે ન લેખક કે ન ગ્રંથકાર, એવા ભક્ત હૃદયને હાથે ચીતરાયેલ આ પ્રસંગો પાઠકોને જરૂર એ મહાપુરુષની વધુ પીછાન કરાવવા મદદગાર નીવડશે સંપાદક

ગુરુ મહારાજશ્રીને ઉ યશોવિજયજી મહારાજશ્રી ઉપર અટલ શ્રદ્ધા હતી અને દરેક સંકટની પ્રાથમિક ચેતવણી તેમના તરફથી મળતી, તેમ તેઓ માનતા ઘણી વાર તેઓને સ્વપ્નમા આવી નિર્ભય રહેવાનુ કહી જતા અત્યારે પણ ગુરુકુળના કાર્યકર્તાઓને એ વિશ્વાસ છે કે ગુરુકુળને કોઇ દિવ્ય મદદ છે.

ખરેખર, તેઓશ્રીમા શાસનસેવાની ધગશ સાથે વચનસિદ્ધિ પણ હતી મને સાભરે છે કે ઉક્ત સંસ્થાના મેનેજર ઝવેરચંદ માધવજી હતા તેમના લગ્ન થયા ઘણો સમય વ્યતીત થએલ. લગભગ આઠ દસ વર્ષ થએલ પોતાને સંતાનપ્રાપ્તિ થવાની આશા છોડેલ એવામા એક સમયે પોતે (શેઠ સોમચંદ

જમાલના) બહાદુર બીલ્ડીંગમા બગીચા તરફના એક ઓરડામા બેઠા નામુ લખતા હતા ચોપડા સામા પડેલા હતા. તેવામા આ મહાત્માએ એક નવ સુંદર (ગલુડિયુ) કુતરાનુ બચ્ચુ દર્શાવી ઉક્ત મેનેજરને કહ્યુ, કે 'લે આ દીકરો! દીકરો દીકરો શુ કરે છે જા ! એને નવરાવી ધોવરાવી સારી રીતે દૂધ પાજે, ને તેનુ પાલન કરજે' એમ થોડોક સમય સુધી કર્યુ ત્યારબાદ પોતાને ઘેર પણ ગુરુદેવના વચનનો પ્રકાશ જણાવા લાગ્યો ને નવ માસે તેમને ઘેર પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયુ. અત્યારે તે જ બાળક ઉક્ત સસ્થામા અભ્યાસ કરે છે.

*

વિ. સ ૧૯૯૯મા બહાદુર બિલ્ડીગમા શ્રી ચ વિ જૈન પાઠશાળા સ્થાપી ત્યાર પછી તે પાઠશાળાની સ્થિતિ ડાલમડોળ થઇ ગઇ મેનેજરે સાંજે આવી ગુરુજીને કહ્યુ, કે આજે સીલીકમા કઇ નથી રાત્રી વીતી ગઈ. સવારે ગુરુદેવે ઉઠતા સાથ જ કહ્યુ, કે 'ભાઈ આજેજ રૂા ૧૮૧) નુ મનીઓડર આવશે. ફીકર કરીશ નહિ મનીઆરડર રવાના થઇ ચુકયુ છે' બન્યુ પણ એમ જ પોસ્ટમેન આવ્યો ને કહ્યુ કે આજે રૂા ૧૮૧)નુ મનીઓરડર છે તેમ કહી રૂા ગણી આપ્યા

*

ત્યારબાદ આ સસ્થા સ્ટેશન પરના સામેના મકાનમા આવી ત્યારે પણ મે નજરે જોએલ છે કે એક વેળા આ સસ્થા નાણા પ્રકરણમા ઘણી દુખી સ્થિતિમા આવી અનેક કષ્ટો વેઠવા પડ્યા. એક રાતી પાઈની પણ આવક નહી અને કીલીદાર આવી ગુરુ મહારાજને કહે કે 'સાહેબ ! હવે આપણી સસ્થાને નામે-ખાતે કોઇ માંડે તેમ નથી કોઇ ઉધારે માલ આપતુ નથી, અને બજારમા રૂપીયા બસો ચુકાવાના છે, અને લેણદારો બુમો પાડે છે. એક પાઈ પણ સીલકમા નથી, બજારની લેવડદેવડના પૈસા કયાથી ચુકાવવા ?' ત્યારે મહારાજ સાહેબ તેને હીમત આપતા ને કહેતા કે "જા, ચિંતા મત કર, કાલે બધુ ઠીક થઇ જશે સત્યની પ્રવૃત્તિને કદી આંચ આવતી નથી' અને તે જ પ્રમાણે બન્યુ હોય.

જે સમયે આ સસ્થા મુબઈ જનરલ કમીટીને હાથે સોપી, તે સમયે એમ બનેલ કે આ સસ્થાના મેનેજરને તથા પ ત્રિભુવનદાસભાઇને મુબઈ શ્રીયુત શેઠજી સાહેબ જીવણચદભાઇ ધરમચદે કમીટીના બધારણ માટે બોલાવેલ તે વખતે નવુ બધારણ ઘડતા લગભગ કાઇક સમય થએલ, ને મુબઇ

તરફથી પત્રવ્યવહાર પણ બિલકુલ નહીં એવા સમયે બપોરના ગુરુમહારાજશ્રી બધા બાળકોની વચમાં બેઠા હતા ત્યા પોતે ઓચીતા બોલ્યા કે 'છોકરાઓ આજે કમીટીનુ બધારણ ઘડાઈ જવાનો તાર આવશે' ત્યા બન્યુ પણ એમ તે જ દિવસે સાજના ચાર વાગે સમાચાર મળ્યા કે કમીટિ બધાઇ ગઇ છે એ સમયે સ્વપ્નમા ખ્યાલ નહિ કે કાગળ પણ આવે!

*

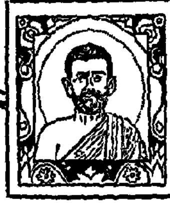
ગુરુમહારાજ સ્થાનકમાર્ગીના સાધુ હતા, ત્યારે તેમને અજારમા એક રાત્રે સ્વપ્ન આવ્યુ કે, પોતે મુંબઇમા ગોડીજીના મદિરમા ગયેલ છે. ત્યા એક વિમાન આવ્યુ જેની ઉપર બેસી દેવલોકમા ચાલ્યા ગયા બસ, આ સ્વપ્નની રાત પૂરી થતા જ સવારે વડીલ સાધુને સ્વપ્ન કહી સભળાવ્યુ વડીલે ઉત્તરમા ટાલમ-ટુલ કરી, પણ ગુરુજીએ મનમા નક્કી કર્યુ કે–આત્મ કલ્યાણ માટે જિનમૂર્તિ જરુરી છે, એટલે બીજા દિવસથી જ સ્થાનકમાર્ગી સાધુના વેશમા જ જૈન મદિરમા જવા આવવા માડ્યા પરિણામે આત્માને સત્ય જ્ઞાન થયુ સવેગી માર્ગનો સ્વીકાર કર્યો અને મહાન પ્રભાવિક થયા તેમના સ્વર્ગગમનની પ્રાપ્તિ દીપક સ્વસ્તિક વગેરે નિશાનીઓથી નિશ્ચિત છે.

વચન સિદ્ધિના તો અનેક અનુભવો થયેલ છે

એકવાર મોરબીના જૈને આવીને કહ્યુ, કે 'મહારાજ! તનતોડ મહેનત શા માટે કરો છો, એક સાધો ત્યા તેર તૂટે એમ સંસ્થા કયા ચાલવાની છે?' ગુરુમહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે 'મહાનુભાવ! તને મારા શરીર માટે લાગી આવે છે, મને સંસ્થા માટે લાગી આવે છે તુ ડાયરીમા લખી રાખજે કે આ સસ્થાને અશ પણ નુકશાન થવાનુ નથી' આ શબ્દોની સત્યતા આજે જગજાહેર છે

*

વિ સ ૧૯૬૯ના જેઠ માસમા પાલીતાણામા હોનારત થઇ ત્યારે રાત્રે માસ્તરે ગુરુ મહારાજશ્રીને કહ્યુ 'આ બાળકોનુ શુ કરશો? મકાન ધસી પડશે. બચવુ પણ મુશ્કેલ છે!' ગુરુમહારાજે તરત જ જણાવ્યું કે એક પણ વિદ્યાર્થીને નુકશાની થવાની નથી એની સહાય માટે પૂજ્યપાદ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી ઉભા છે બધાને ઓરડામા સુવાડી દો' (આટલુ હોવા છતા વિદ્યાર્થીઓના રક્ષણ માટે સાકળો વગેરે સગવડો તૈયાર રાખી હતી.)

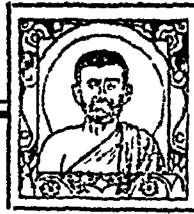
*

વિ સ ૧૯૭૧ મા પાલીતાણામા પ્લેગ હતો. ગુરુમહારાજ તથા ઉક્ત સસ્થા શ્રી ટાણા મુકામે હતા. ઓચીંતા ચૌદશની સવારે ઊઠીને પાલીતાણા તરફ વિહાર કર્યો મૅનેજરે પુછ્યું કે 'આમ એકીલા કયા ચાલ્યા ?' ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે 'પાલીતાણામાં યાત્રાળુઓને હેરાનગતિ થઇ છે' એમ કહી પોતે પાલીતાણા આવ્મા અહીં તપાસ કરી તો પાલીતાણામા યાત્રિકોને યાત્રા માટે ન આવવા દેવાની નોટીસ નીકળી ચુકી હતી તેમા આ. ક પેઢીના મુનીમે માત્ર પુનમે યાત્રિકોને આવવા દેવા માટે યોગ્ય મહેનત કરેલ જે નિષ્ફળ ગઈ હતી ગુરુમહારાજે અત્રે આવતા જ પોલીસ સુપ્રી નાથાલાલભાઇ તથા મૅનજર સ્ટ્રૉંગને મળી યાત્રિકો આવે, ગુરુકુળના મકાનમાં ઉતરે, ગામમા આવ્યા સિવાય બારોબાર રસ્તેથી યાત્રા કરી ચાલ્યા જાય એવો બદોબસ્ત કરાવ્યો.

*

વિ સ ૧૯૭૪ની સાલમા આસો વદી ૨ ના દિને મહારાજે અગીયાકચ્છના સઘને બોલાવ્યો અને એકત્ર કરીને કહ્યુ કે 'હવે હુ આઠ દિવસનો મહેમાન છુ. તમે ગભરાશો નહિ મારા શિષ્યોને મારા ગુરુ પાસે પહોચાડી દેશો' આ સમયે મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનવિજયજી તથા મુ મ. શ્રી જ્ઞાનવિજયજીને એન્ફ્લ્યુએન્ઝાનુ જોર હતું મુનિ ન્યાયવિજયજી તદુરસ્ત હતા તેમણે કહ્યુ 'સાહેબ! આપને કૈ થવાનું નથી' ગુરુમહારાજે જણાવ્યુ કે 'મહાનુભાવ! તુ બાળક છે, ન સમજે' બરાબર આસો વદ ૯ ની રાત્રે એક વાગે સ્વર્ગપ્રયાણ કર્યું

આજ આસો વદ ૯ ના સવારે ભૂજથી ડો દુલેરાય આવી પહોચેલ. તેજ વખતે મુનિ ન્યાયવિજયજીને એપેડિક્ષ ઉપડયુ ગુરુ મહારાજે દાક્તરને કહ્યુ કે પહેલા ન્યાયવિજયજી પાસે જાઓ ત્યા જ તમોને સફળતા મળશે. ડૉકટરે શ્રી ન્યાયવિજયજી પાસે આવી શરીર તપાસી મોરફીયાનુ ઇન્જકશન આપ્યુ પછી ગુરુમહારાજ પાસે આવ્યા તેમનુ શરીર તપાસ્યુ દવા લેવા સૂચવ્યુ ગુરુમહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે 'એક દિવસ સારૂ શા માટે વિલાયતી દવાથી દેહ ભ્રષ્ટ કરુ! એ નહી બને' સઘને ગુરુમહારાજશ્રીનુ આસો વદ બીજે કહેલ વચન યાદ આવ્યુ અને દવા લેવા માટે બહુ આગ્રહ કર્યો નહિ સઘને નક્કી હતું કે આજની રાત પસાર થઈ તો કાલે ગુરુમહારાજને વિના દવાએ જ આરામ થનાર છે

આવા ઘણા ઘણા પ્રસંગો આવેલ ત્યારે મને પણ ચોક્કસ થતું કે આ મહાત્મા કોઇ અજબ ચમત્કારિક છે, નહીતર આમ કેમ બને? ખરેખર શુદ્ધ વૈરાગ્ય, શાસનસેવાની ધગશ, શાસન પ્રત્યે પ્રેમ અને અલૌકિક શ્રદ્ધાના બળે તેઓ મહાત્મામાં વચનસિદ્ધિનો પ્રભાવ તો હતો જ.

*

વિ સં. ૧૯૬૮ ના ચોમાસામા પાઠશાળા દયાળજી સુખડીયાના મકાનમા હતી ગુરુજી પણ ત્યા જ હતા એક દિવસે સાજના પોલીસે આવી ગુરુ મહારાજને કહ્યુ કે 'આપને કાલે ફોજદાર સાહેબે બોલાવ્યા છે.' ત્યારે ગુરુજીને લાગ્યુ કે પાઠશાળા સબધીનુ કઇ કામકાજ હશે. ચાલ જઈ આવુ ત્યા ગયા અને કહ્યુ કે શુ કામે મને તેડાવેલ છે?

ફોજદારે હસીને કહ્યું- આ તમારા જૈન છે. ફરીયાદ કરે છે કે મને મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ મુઠ મારી છે

ગુરુમહારાજે અટ્ટહાસ્ય કર્યુ ને મુઠ દેખાડવા સાથે કહ્યુ કે, 'અત્યારે હુ તો સાધુ છુ એટલે કોઇને મારવાની પ્રતિજ્ઞા છે, પણ હું જો કોઇને આ મુષ્ટિ મારુ તો તમારી પાસે ફરિયાદે આવવા અગર જીવતો જ રહેવા ન પામે. આ સિવાય બીજી મુઠબુઠ કઇ હુ જાણુતો નથી!

*

વિ સ ૧૯૬૯ માં એક ભાઇએ આવી ગુરુ મહારાજને કહ્યુ કે, બાવા આ મઢુલી કેટલા દિવસ ટકશે? (પાઠશાળા કયાં સુધી ચાલશે?) ગુરુદેવે હસમુખે ચહેરે જણાવ્યુ કે આ મઢુલીના પાયા શાસનપ્રેમ રૂપી સીસુ રેડી પાકા કરેલ છે, અર્થાત શીસુ પાયું છે આ બાવો દેહ વ્યાપી છે ને મઢુલી બ્રહ્માંડ વ્યાપી છે તેની સુગધ દશેદિશામા ફેલાશે એ મઢુલી છે માટે અમર બનશે'

*

ગુરુ મહારાજને વિ.સ.૧૯૬૯ માં છગાઉની યાત્રામાં પ્રદક્ષિણા કરતા પડી જવાથી છાતીનું દરદ લાગું પડયું હતું દરદ ઠંડીમા પીડા કરતું હતું એકવાર એવી તબિયત બગડી કે ૧૦૫ ડીગ્રી તાવ આવી ગયો. ડૉ પદમશી અરદેશર તથા કનૈયાલાલ ભાઇએ ત્રણ કલાક ઊભા રહી ગુરુ મહારાજશ્રીને આરામ કર્યો ત્યારબાદ તેઓ ગુરુ મહારાજશ્રી પાસે અવારનવાર આવ્યા જ કરતા એક વખત સ્ટેશન પરના મકાનમાં

આચાર્યવર્ય શ્રી વિજય કમલસૂરીશ્વરજીના પ્રમુખપદે વડોદરા ખાતે મળેલ તપગચ્છાધિપતિ શ્રી મૂલચંદજી મહારાજ (મુક્તિવિજયજી) ના સાધુસમુદાયના સમ્મેલન વેળાની સમૂહછબી.

પણ ડૉ પદમશીભાઈ પોતાના પત્ની સાથે દર્શને આવેલ વાર્તાલાપ ચાલતો હતો ડૉક્ટરે મજામા કહ્યુ, કે 'માફ કરજો. આપ જેવા મહાત્માઓને પણ રોગ આવે છે આપની દવા હુ કરુ કે આપ મારી દવા કરો?' 'ગુરુ મહારાજશ્રીએ ટૂકો ઉત્તર વાળ્યો કે 'ભૂમિ ખેડૂત પાસેથી ધાન્યનુ ફળ લે અને કણસલુ આપે, આ તો જાહેર વ્યવહાર છે'

*

એક વખતની વાત છે તેઓશ્રી પાઠશાળા માટે ઉપદેશ આપતા હતા ત્યા એક શ્રાવકે બીડી સળગાવી અને બબડ્યો 'શુ આ સાધુ છે? છોકરા, છોકરા ને છોકરા! એને છોકરાનુ શુ કામ છે? હુ તો આવાને વહોરાવુ પણ નહી!'

ગુરુજીએ કહ્યું —મારી પ્રત્યે અણગમો હોય તો રોટલીના ટુકડા ના આપતા! પણ આ બાળકોએ તમારુ શુ બગાડયુ? આ પછી તેને સુદર ઉપદેશ આપ્યો શ્રાવકે હસતે મુખે પાઠશાળા માટે મદદ આપી

પછી શ્રાવકે કહ્યુ, કે 'સાહેબ વહોરવા પધારો' ગુરુજીએ હસીને કહ્યુ કે 'તારી નહી વહોરાવવાની પ્રતિજ્ઞા ભાગી જશે' અને તેને ત્યા વહોરવા પધાર્યા!

*

ગુરુ મહારાજ વિહાર કરતા એક વખત સામખીયાળી ગામે ગયા બે દિવસ વ્યાખ્યાન વાચેલ નહિ, તેવા અરસામા એક સ્થાનકવાસી શ્રાવિકાએ કહ્યું, કે 'મહારાજ ભણે લાગે નાઇ'

ગુરુ મહારાજે ત્રીજે દિવસે વ્યાખ્યાન આપ્યુ અને સભામા બેઠેલ શ્રાવક–શ્રાવિકાદિ મુગ્ધ બન્યા અને બોલવા લાગ્યા, કે 'આ તો પડિત છે, વિદ્વાન્ છે હવે આપણે સઘ એકઠો મળી, મહારાજને રહેવાની વિનતિ કરો' તે સમયે સ્થાનકમાર્ગી બાઈ બોલી કે, 'અહો હો! મહારાજ ભણ્યા છે શુ કાઇ?'

મહારાજશ્રીએ કહ્યુ, કે 'માજી! તમો મોટા પરીક્ષક છો! હુ તો કઇ ભણ્યો નથી'

*

સ ૧૯૭૩ મા એક ગૃહસ્થે પોતાની ધર્મશાળામા પાઠશાળાની ટીપ બધ કરેલ કર્મસયોગે ઘોઘાવાળી ધર્મશાળા પાસે ગુરુજી મળ્યા પૂ દર્શનવિજયજી તથા પૂ જ્ઞાનવિજયજી પાછળ જ હતા ગુરુજીએ તેમની દાઢી પકડી કહ્યુ 'ભાઇ! પાઠશાળાની ટીપ કેમ બધ કરી છે?' તે ભાઇ ગભરાઇને બોલ્યા 'અરે! ચારિત્રવિજયજી!

હું હુ. મદદ બધ કરુ કે?' મહારાજશ્રી હાસ્યથી બોલ્યા ‘યાદ રાખજે! ચારિત્રને દડો માર! ખુલ્લે શીર તારી સન્મુખ ઉભો છે તે સહન કરી લેશે. પણ સસ્થામા પથરા શા માટે રેડવો છો? ચારિત્રવિજય એ સહન નહીં જ કરે!' ત્યાર પછી એ ભાઇને બરાબર હૃદયમાં લાગી આવ્યુ ને સસ્થાને મદદ આપવા તરત પોતાના ભક્તજનોને તાર કર્યો ને કહેવરાવ્યુ કે ‘સસ્થા સારા પાયા ઉપર ચાલે છે-વિદ્યાર્થીઓ પણ ૪૦થી ૫૦ છે માટે એ ખાતાને તાકીદથી મદદ ચાલુ કરી દેશો!'

*

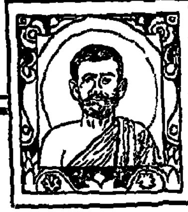
એક વખત માળીયાનરેશે ગુરુમહારાજશ્રીને રાજમહેલે પધારવા નિમત્રણ કર્યું ગુરુમહારાજ સહશિષ્ય ત્યા ગયા પ્રથમ તો તેમણે પોતાની પૂજા દેખાડી જેમા જિનેશ્વરદેવનો ફોટો વગેરે હતા પછી એક સ્થાન પર બેઠા રાજાએ એકવાર ટીખળમા કહ્યુ, કે ‘મને . . મોઢુ જોવું ગમતું નથી!' ગુરુ મહારાજે કહ્યુ ‘તે આર્યગમાજીના સહોદર છે એટલે સ્વામીનારાયણને તેનુ મોઢુ જોવુ ન જ ગમે!' પછી બીજી કેટલીક વાતચીત ચાલ્યા પછી ગુરુ મહારાજ ચાલ્યા ઉઠતા ઉઠતા રાજાજીએ બુદ્ધિની તીક્ષ્ણતા જોવા માટે જ ફરી એ જ ઉચ્ચાર કર્યો ‘મોઢુ દીઠે ગમતું નથી.' ગુરુ મહારાજે હાસ્યથી કહ્યુ કે—‘મોઢુ બાધ્યું છતાય દુગધીની વાસ આવતી હશે! નાસિકા શક્તિ તો તીવ્ર લાગે છે?' રાજાએ મીઠુ હાસ્ય કર્યું ગુરુ મહારાજશ્રીના ચરણે સ્પર્શ કર્યો

*

વડાળા પાસેના ગામમા એક જૈન હતો જિન મૂર્તિનો કટ્ટો વિરોધી તેને એક શ્રાવકે વેશ્યાપુત્ર કહીને બોલાવ્યો ને આ ઝઘડો ગુરુમહારાજ પાસે આવ્યો. ગુરુજીએ તે જૈનને પૂછ્યુ —‘જ્ઞાતાસૂત્રમા દ્રૌપદીએ કરેલ જિનપૂજાનો અધિકાર છે તો તે મૂર્તિ કોની હતી?' તેણે ઉત્તર આપ્યો, કે ‘તે જિનની-કામદેવની' ત્યારે કહ્યુ, કે ‘જિન એટલે કામદેવ અને જૈન એટલે કામદેવનો પુત્ર વેશ્યાનો પુત્ર એ તમે તમારે મોઢે જ સ્વીકાર કરો છો તો હવે ધ્યાન રાખશો કે, જિનનો અર્થ તીર્થંકર જ કરશો કે તમોને જૈન એટલે તીર્થંકરના પુત્ર કહી ને બોલાવશે. બસ જાઓ તમારો કજીઓ પત્યો.'

*

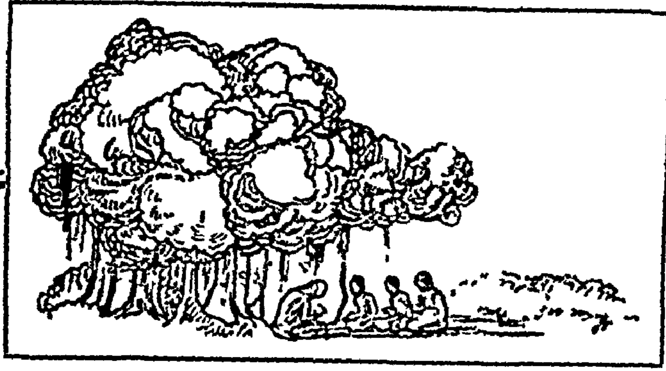
સ ૧૯૭૮ના મહા માસમા મહારાજશ્રી લાકડીયા ગામે પધાર્યા તા લાકડી-

યાના રાજા સાહેબ, ગુરુ મહારાજના વ્યાખ્યાનમા હમેશાં આવતા ચૌદશે શ્રાવિકાઓએ પૂછ્યુ, કે "મહારાજ સાહેબ, સાજે મોટુ પડિક્કમણુ કરાવશો ?" ગુરુમહારાજે કહ્યુ, કે 'તમને પ્રતિક્રમણુ કરાવવાની અમારા ગુરુ મહારાજની આજ્ઞા નથી' શ્રાવિકાએ કહ્યુ, કે, 'પણુ રોટલા તો અમારી પાસેથી લેવા છે ને !' ત્યારે ગુરુમહારાજે હાસ્યમા કહ્યુ, કે 'બહેન, રોટલી ચોપડેલી આપતી હોય તો, લુખ્ખી આપજે પણ અમારે તો ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણુ છે' આ ગામમા ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી ૬૦ ઘર જૈન થયેલ છે દેરાસર થઇ રહ્યુ છે સામખીઆળીના શ્રાવકે મુનિ દર્શનવિજયજી તથા મુનિ જ્ઞાનવિજયજીની જે સ્થાનમા દીક્ષા થયેલ તે આખુ ખેતર ગોચર કરેલ છે

આવી વચનસિદ્ધિ, નિર્ભીકતા ને વિનોદભર્યો મહાત્મા મળવા દુર્લભ જ છે. આ સેવાભાવી સતનો મને પૂરતો પરિચય હતો મને ખરેખર ધર્મનુ ભાન કરાવી જ્ઞાનને રસ્તે દોરનાર એજ હતા એ પૂજ્ય ગુરુદેવના જેટલા ગુણુગાન કરુ, તેટલા ઓછા જ છે. મહારાજશ્રીના અલૌકિક ગુણો અને ઉજ્જવળ પ્રેમ યાદ આવતા હૃદય ભરાઇ જાય છે અતમા હુ ખરા અત:કરણથી પ્રાર્થું છુ, કે એ અમરઆત્માને શાતિ મળો ! તેમના ત્રણ શિષ્ય (બાલબ્રહ્મચારી ત્રિપુટી) રત્નો શ્રીમાન્ મુનિ મહારાજ દર્શનવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી, ન્યાયવિજયજી વગેરે શાસનસેવામા ઉજ્જવળ ફાળો આપી ગુરુવર્યના પથે ચાલી ગુરુજીની નામના વધારી રહ્યા છે, એ જાણી કયા જૈનને હૃદયમા આનદની ભરતી નહિ આવે ?

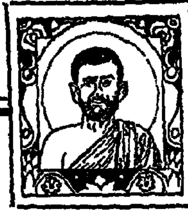
ગુરુકુળના સ્થાપક

લેખક : શ્રીયુત ઝવેરચંદ માધવજી મોદી

હાલમાં પાલીતાણા સ્ટેશન ઉપર હસ્તી ધરાવતા શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળના મુળ સ્થાપક મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી 'કચ્છી' એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે એ મહાત્મા ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) મૂળચંદજી મહારાજના સંઘાડામા આચાર્ય વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય જામનગરવાલા વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય હતા તેઓશ્રી સંવત ૧૯૬૭ ની સાલમા પાલીતાણામા આચાર્ય શ્રી વિજયમોહનસૂરીશ્વરજી મહારાજના સાથે ચાતુર્માસ હતા તેમણે ચોમાસુ ઉતરતા જ્ઞાનપંચમીને દિવસે શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત-પ્રાકૃત પાઠશાળાની સ્થાપના કરી તે જ વર્ષના ફાગણ મહિના લગભગમા કચ્છમાથી આવેલ એક કચ્છી ડોસો શાહ નાથાભાઈ માડન તેના ૬-૭ વરસના બે છોકરા નામે લખમશી તથા વીરજીને લઈ પાલીતાણામા પોતાનુ ગુજરાન ચાલશે, તેમ ધારી આવેલો કચ્છી ડોસો નાથાભાઈ પોતાના બે છોકરાને લઈ હમેશા તલાટીએ યાત્રા કરવા જતો બપોરે સૌ તલાટીમા લાડુ જમતા આવે. માજના તો કોઈ કોઈ વખત જ જમવાનુ બને આજે સવારે તલાટીએ એક બે અગ્ધો લાડુ મળે તો બીજે દિવસે સવારે એટલે કે ચોવીસ કલાકને અંતરે પાછુ નજીવુ જમવાનુ મળે આવી રીતે આ ડોસો તથા તેના બે બાળકો પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતા હતા

ઉપરાંત તલાટીથી આવતા ગૃહસ્થોના ટપા ગામમા આવતા હોય તેની પાસે યાચના માટે પાછળ દોડતા આવે પાઈ પૈસા લે ને આવી રીતે થોડા દિવસ ગુજરાન ચાલ્યુ

એક વખત આવી રીતે તે બંને જણ માનતા મહારાજશ્રીના જોવામા આવ્યા તેમના આત્માને મહાન ખેદ થયો કે જૈનના બચ્ચાઓને ટપાલાની પાછળ માગવાનો વખત ?

આવી રીતે સાઠ વરસના ડોસાને પોતાના બે બાળકો સાથે ટપાઓની પાછળ ભાગતા જોઈ આ દયાળુ અને સમાજની દાઝવાળા મહાત્માનુ હૃદય ચીરાઇ જતું હતું અને હમેશા તે જ વિચારોમા તેમનુ મન સતપ્ત રહેતુ હતું થોડા દિવસ 'આનુ શુ કરવુ ?' આ વિચારમા પસાર થયા બાદ, તેમને એક જ વિચાર આવ્યો, કે આ છોકરાઓને કોઈ પણ સસ્થામા દાખલ કરીએ તો ઠીક

આ વખતે હસ્તી ધરાવતું જૈન બાલાશ્રમ પોતાની બાલ્યાવસ્થામા હતું તેમના કાર્યકર્તાઓને મહાત્માશ્રીએ કહેવરાવ્યુ, કે આ બે જૈન બાળકોને તમારા હસ્તક ચાલતા બાલાશ્રમમા દાખલ કરશો ? પણ તેમા કાઇ ન બની શકયુ મહાત્માશ્રીને ખૂબ લાગી આવ્યુ

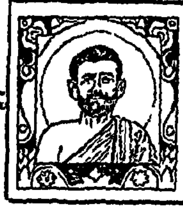
જ્યારે આ જૈનબાળકો ક્યાય આશ્રય ન મેળવી શકયા ત્યારે મહાત્માજીને એક ઓર વિચાર ઉદ્ભવ્યો અને તેને તરત અમલમા મૂકયો તે એ કે—

કાશી જેવા ધામમા સેકડો અન્નક્ષેત્રો અને પાઠશાળાઓ હોય છે તો જૈનોના આ મહાન તીર્થાધિરાજમા એવી સસ્થા કા ન હોય ? પાઠશાળા તો બરાબર ચાલે છે અને એની સાથે જ બોર્ડીંગ હાઉસ હોય તો ઘણો લાભ થાય. આમ વિચારી વૈશાખ સુદ ત્રીજે પાઠશાળાની સાથે બોર્ડીંગની સ્થાપના કરાવી આ વખતે વિજયમોહનસૂરિજી ત્યા જ બિરાજતા હતા મદદને માટે તેમણે કપડવણજ એક આદમીને પત્ર લખીને મોકલ્યો. ત્યાથી ૨૦૦ રૂા મળ્યા સ્થાનિક આવક પણ વધવા લાગી કામ આગળ ચાલ્યુ

બાદમા શ્રી યશોવિજયજી જૈન સસ્કૃત પાઠશાળા સાથે એક અનાથાશ્રમ પણ શરૂ કર્યું આમા અલ્પબુદ્ધિના જૈન બાળકોને ઉદ્યોગ અને ધાર્મિક શિખવવામા આવતું ઉદ્યોગોમા શરૂઆતમા ફોટોગ્રાફી, નામું અને એવુ જ રાખેલુ

બોર્ડીંગની શરૂઆતમા શ્રી રણશી દેવરાજની ધર્મશાળાના ધર્મનિષ્ઠ મુનિમજી શ્રીયુત્ મુળજીભાઇએ પણ સારી મદદ કરેલી બોર્ડીંગ સ્થપાયા પહેલા પણ મહારાજશ્રીના કહેવાથી કચ્છી ડોસા અને એના બે છોકરાને પણ પોતાને રસોડે જમાડતા હતા બોર્ડીંગ સ્થપાયા પછી તો એ છોકરાઓ એમા જ રહીને ભણવા લાગ્યા

ત્યાર બાદ આ સસ્થાને પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજના ઉપદેશથી આગ્રાવાલા શેઠ તેજકરણજી ચાદમલજી નહાટા તથા શેઠ લક્ષ્મીચદજી બેદ તરફથી માસિક રૂા ૩૦૦) ત્રણ વરસ સુધી મળવાનો પ્રબધ થયો

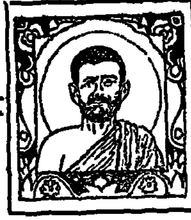
અને સસ્થાની કાર્યવાહક સ્થાનિક કમીટીની નીમણુંક કરવામા આવી જેમા શેઠ અમરચદજી બેદ, શ્રી ચુનીલાલ કાનુની, શ્રી મોહનલાલ મગનલાલ ઝવેરી વગેરે તથા ગામના આગેવાન ગૃહસ્થોની કમીટી નીમાઇ કારોબાર ધમધોકાર ચાલવા માડ્યો દિવસેદિવસે આ સસ્થાની વધારે ને વધારે પ્રગતિ થવા લાગી

સસ્થામા વિદ્યાર્થીઓની સખ્યા ૫૦ની આસપાસ થઈ ચૂકી હવે મોટા મકાનની ખાસ જરૂર પડી, કારણ કે આ વખતે ૭૫ માણસનો સમુદાય થઈ ચૂકયો હતો આ વખતે મેનેજર તરીકે કામ કરતા પાલીતાણાના રહીશ મોદી ઝવેરચદ માધવજી તેમજ પડિત શ્રી ત્રિભોવનદાસ અમરચદ, આ બન્ને મહારાજશ્રીની બે ભૂજાઓ હતા તેમણે વિચાર કર્યો, કે હવે આ સસ્થાને સારામા સારુ સગવડતાવાળુ મકાન જોઇએ આ વખતે પાલીતાણામા પન્નાલાલ બાબુની ધર્મશાળા સામે શેઠ ઓસમાન જમાલવાળુ બિલ્ડીંગ બગીચા સાથે વાર્ષિક રૂા ૧૫૦)ના ભાડાથી રાખવામા આવ્યુ આ વખતે આ સંસ્થા પાસે બીલકુલ મૂડી હતી નહિ આવા મોટા ભાડાના મકાનનુ સાહસ કર્યું તે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબના વચનસિદ્ધિનો જ પ્રતાપ છે

આ સસ્થાની સ્થાપના કરતી વખતે પૂજ્ય મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજીએ વચનો ઉચ્ચારેલા 'આ સસ્થા ભવિષ્યમા એક સારામા સારી, ગુરુકુલના નામે પ્રસિદ્ધ સસ્થા થશે' આ આગાહી–વાણીનો પ્રભાવ, દિવસે દિવસે વધારે ને વધારે દૃષ્ટિગોચર થતો ગયો દેખતા દેખતામા આ સસ્થા જૈનગુરુકુલના રૂપમા હયાતીમા આવી

મહારાજશ્રીનુ આત્મબળ એટલુ બધુ હતુ, કે પોતે જે ધારે–ચીંતવે તે કરી શકતા હતા. સસ્થાને માટે પોતે શાન્તિથી ઊંઘ પણ લેતા નહોતા પાણીની હોનારત થયા પછી, અહીંના રાજ્યમેનેજર મેજર સ્ટ્રોંગ સાહેબ પાસેથી, તેમને ઉપદેશ કરી, આ સંસ્થા માટે સ્ટેશન ઉપર ૯૯ વર્ષના પટે માત્ર આશરે રૂા ૨૫ ના સાલિયાણાથી જમીન મેળવી એકસો વિદ્યાર્થીની સગવડતા થાય તેટલુ સારૂ મકાન બનાવ્યુ

આ વખતે માત્ર સ્થાનિક કમિટિ સાધારણ કામકાજ કરતી હતી હવે સસ્થાનુ પાકું બધારણ થાય તો સારુ, આવા વિચારથી મહારાજશ્રીએ મુંબઈની કમિટીની નિમણુંક કરી જેમા નીચેના ગૃહસ્થોની નિમણુંક કરવામા આવી

૧ શેઠ હીરજી ઘેલાભાઇ ભણુસી [કચ્છી]   ૨ શેઠ લખમશી હીરજી મૈશરી

૩ ઝવેરી મોહનલાલ મગનલાલ   ૪ શેઠ વેલસી પુનસી વકીલ

૫ શા મોહનલાલ દલીચદ દેસાઇ હાઇકોર્ટ પ્લીડર   ૫ ડૉકટર (નપુનેણસીવાળા) પુસીભાઇ હીરજી મૈશરી

૬ મોહનલાલજી લખમીચદજી બેદ વગેરે વગેરે

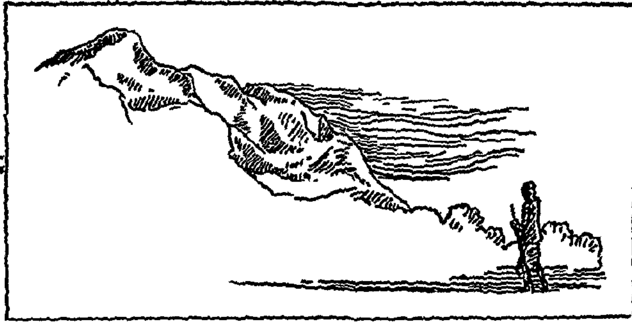
આવી રીતે મજકુર ગુરુકુળની છેલ્લી કમીટી નીચેના ગૃહસ્થોની નીમી ૧ શેઠ જીવણચદ ધરમચદ ઝવેરી ૨ શાહ લલ્લુભાઇ કરમચદ દલાલ ૩ શેઠ કેશરીચંદ ભાણાભાઈ હા શેઠ ફકીરચદભાઇ ૪ શાહ હીરાલાલ સરૂપચદ નાણાવટી ૫ ડોકટર નાનચદ કસ્તુરચદ ૬ શાહ મોહનલાલ ખોડીદાસ વગેરે વગેરે કમીટીઓ મુબઇ ખાતેની નીમી, તેમજ ભાવનગરની શાહ ગુલાબચદ આણદજી, શાહ વલ્લભદાસ ત્રીભોવનદાસ ગાધી, શાહ ફતેહચદભાઇ ભાઇચદ વગેરે વગેરે ગૃહસ્થોની કમીટી નીમી

પાલીતાણાની સ્થાનિક કમીટીઓની નીમણુક કરી મહારાજ શ્રી સવત ૧૯૭૩મા વિદ્યાર્થીઓ, મકાન, તેમજ સ્ટાફ વગેરે ગુરુકુળની હજારોની મીલ્કત મુબઈની કમીટીને ભળાવી કચ્છમા ગયા.

કચ્છમા બે વખત ગયા અને બે વખત આવ્યા ત્રીજી વખતે કચ્છમા જઇ પાલીતાણામા એક મોટા પાયા ઉપર જૈન કળાભુવન ખોલવા માટે ઉપદેશ કરી પ્રથમ ૩૦ હજાર કોરી ખરચ કરવાની કબુલાત લીધી ચાતુર્માસ ઉતરતા અહી તરફ આવવા વિચાર થતો હતો એ અરસામા જૈનસમાજના કમનસીબે તબિયત બગડવાથી તેઓશ્રીનો સ્વર્ગવાસ થયો

પૂજ્ય મહાત્માશ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) મહારાજશ્રીએ આ સસ્થાને સારામા સારી કોટીએ મૂકી જૈન સમાજની સારામા સારી સેવા બજાવી છે, એ તેમણે કરેલા પ્રયાસથી સમજી શકાય છે. ખરેખર! મહારાજશ્રીએ પોતાની દરકાર કર્યા સિવાય તન-મનથી અનહદ શ્રમ ઉઠાવી આ સસ્થાને પરિપૂર્ણ કરી મુબઈના ગૃહસ્થોને સોપી છે અને આજે તેનુ ગુરુકુળ તરીકેનુ નામ મશહુર છે તે સહુ કોઈ જોઇ શકે છે

મોદીશેરી, પાલીતાણા

એ પુણ્યસ્મૃતિ!

લેખક મુનિરાજ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી

(યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના પ્રશિષ્ય)

સ્વર્ગસ્થ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અને સ્વ યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી બને પરસ્પર જીવનકાલમા ખૂબ જ સકળાયેલા હતા અધ્યાત્મદૃષ્ટિ સૂરિજીએ આ મુનિરાજશ્રીમા શાસન સેવાની અપૂર્વ ધગશ અને તાકાત નિહાળ્યા હતા અને એનુ જ કારણ છે કે તેઓએ જીવનભર મુનિરાજશ્રીને પોતાના કરી માન્યા હતા, બને તેટલી મદદ આપી હતી અને વારવાર માર્ગદર્શક બન્યા હતા આજે એ સમર્થ સૂરિજી હયાત હોત તો ? આ સ્મરણો કોઇ અનેરા રૂપરગે તેઓ આપી શકત પણ આજે તેઓ નથી તેમની ચિરજીવ કીર્તિ ને સ્મૃતિ મોજુદ છે છતા આશ્વાસન એ વાતનુ છે કે તેમના સુયોગ્ય અંતેવાસી મુનિરાજ તેમની પાસેથી ઝીલેલા સ્મરણો આજે આપણને આપે છે એ પણ કયા ઓછુ સદ્ભાગ્ય છે ?

સપાદક

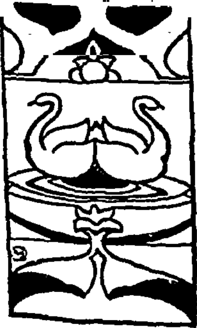
પરમ સેવાભાવી સ્વર્ગસ્થ મહાત્મા ચારિત્રવિજયજીના સસ્મરણો અનેક વિધ તેજસ્વી રગોથી રગાયેલ દૃષ્ટિગોચર થાય છે શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક જૈનોના વસુ અને વગથી વિશાળ સસારમા ગુરુકુળોની આદિ સ્થાપના કરનાર કોઇ નિરભિમાની વીરપુરુષ હોય, તો મહાત્મા ચારિત્રવિજયજી જ દૃષ્ટિગોચર થાય છે

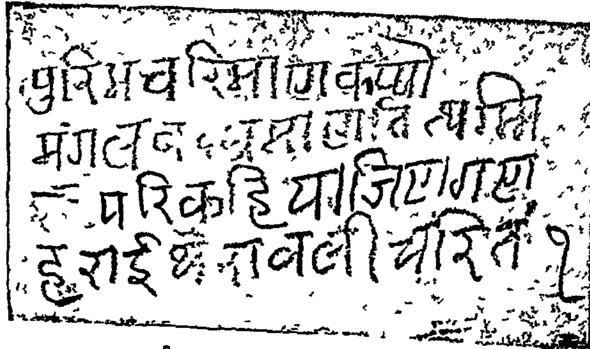
જીવનભર સમાજસેવા અને શાસનપ્રેમથી જેનુ રક્ત સચાલિત થતુ હોય એવા, પ્રાત કાલ અને સધ્યા સમયે વિદ્યાર્થીઓને પુત્ર તુલ્ય માની જ્ઞાન એરણ પર એમના ચારિત્રનુ ઘડતર કરનાર કોઈ મહાપરિશ્રમી મહાત્મા જોવાય તો સમજવુ કે એ શ્રીમાન ચારિત્રવિજયજી મહારાજ છે

એવા પરમ આદર્શ સાધુ પુરુષ માટે શુ લખી શકુ ?

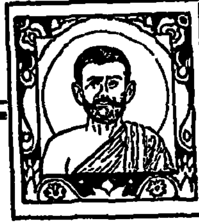

તારુણ્ય અને તપની મૂર્તિ
મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી–સંવેગી સાધુતા સ્વીકારી તે વેળા

સ્વર્ગસ્થના હસ્તાક્ષરોમાં એક મંગલશ્લોક

નાની એવી વયે સંસારના સંપૂર્ણ સારાસારને એ પ્રત્યક્ષ કરે છે જ્યારે સંસારમોહના આકર્ષણો ઉભરાય એવી અવસ્થા, એવી કમાણી ને એવા સુયોગ હતા, ત્યારે તેઓ વૈરાગ્યવાસિત બને છે! એમના પરાક્રમ પાસે યમદેવનો પણ પરાજય થાય છે એ સ્થાનકમાર્ગી સાધુ બને છે

નાની વયે મુખપરથી હજી બાલ્યાવસ્થાની કુમાશ પણ પલટાઈ નહોતી, ત્યાં સત્ય ધર્મના રંગે રંગાય છે પોતે ધારણ કરેલ શ્રદ્ધા ડોલવા લાગે છે એક તરફ ભય ને બીજી તરફ સાહસ, એક તરફ ધમકી ને બીજી તરફ ધૈર્ય જુદ્ધે ચઢે છે સાપ કાચળી ઉતારે એમ એ વેષ તજી સંવેગી સાધુ બને છે.

વીશ વર્ષની યુવાન વયે તો એ પુરુષસિંહ કાશી તરફ વિદ્યાભ્યાસ માટે પ્રયાણ કરે છે બંગાળ-પૂર્વદેશના પુનિત તીર્થસ્થળોની યાત્રા કરી આત્મકલ્યાણ સાથે પર-કલ્યાણ કરવા ભગવાન મહાવીરનો અહિંસાનો ઝંડો લઈ એ ચોતરફ ઘૂમવા માંડે છે

અઠ્યાવીશ વર્ષની ઉમ્મરે એ મહાન શાસનસેવક સિદ્ધગિરિની પુનિત છાયામા સમાજોદ્ધારનો મહાન યજ્ઞ આરંભે છે —ભાવિ ગુરુકુલના બીજ સરીખડી શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા-બોર્ડીંગ સ્થાપે છે અનેક વિઘ્ન વાદળોને ભેદી, અપમાનના વિષમ પ્યાલાઓને અમૃત સમ ગણી, તેને હસતે મુખડે ગળી જઈ, આજ તુટે કે કાલ તુટે તેવા ભયંકર પ્રસંગોમા પણ મેરુની જેમ અડગ રહી જૈન શાસનના ઉદ્ધાર અર્થે એ સંસ્થાને ઉન્નતિના પથે ચઢાવે છે જૈન સમાજને પ્રથમ ગુરુકુલ અર્પણ કરે છે બેશક ગુરુકુલના મીઠા ફળો અને તેની ઉન્નતિ જોવા તેઓશ્રી વધારે સમય જીવન્ત ન રહ્યા, પરંતુ ગુરુકુલ આટલી પ્રગતિ, ઉન્નતિ અને વિકાસ સાધી રહ્યુ હોય તો એ બધો મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજીના આત્મભોગ-નો જ પ્રતાપ છે—તેનું જ ફળ છે

પાલીતાણાના ભયંકર જલપ્રલય સમયે જેમ જેમ મેઘનુ પાણી વધતુ જતું હતું, તેમ તેમ શ્રીમદ્દના હૃદયસરમા દયાનુ-કરુણાનુ પુર વધતું જ જતું હતુ તે સમયે અનેક નિરાધાર મનુષ્યોને અને અનાથ દીન પશુઓને બચાવી કરુણાના એ ધોધને સફલ બનાવ્યો હતો આવા નિસ્પૃહી સેવાભાવી આત્માને ત્રિકાલ વંદન હજો !

શ્રીમદ્દ મારા ગુરુશ્રીના પરમ મિત્ર હતા કેસરિયાજીની યાત્રા કરવા સાથે ગયેલા તે વખતના ઘણા મધુર-મીઠા સ્મરણો મારા ગુરુશ્રી કહેતા આજે મારા ગુરુશ્રી હાજર હોત તો તે સ્મરણો કાવ્યમય ભાષામા આબેહુબ આલેખી શકત

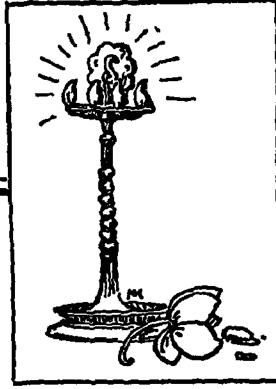

સમાજમા અનેક કલહો આજ સુધીમા થયા છે તે બધામા ચારિત્રવિજયજી મહારાજ અલગ જ રહ્યા છે પોતાની અજબ વીજળિક શક્તિનો ઉપયોગ જૈન સતાનોને સાચા શાસનસેવક બનાવવામા, સમાજની–સઘની સેવામા જ કર્યો છે આવા નિસ્પૃહી પરમ ત્યાગી મહાત્માઓનુ સ્મરણ યુગોના યુગો સુધી અવિચલ–અખડ રહેશે. અનેક જન્મ્યા અને આથમી ગયા–ચાલ્યા ગયા, પરતુ શ્રી ચારિત્ર-વિજયજી મહારાજની પુણ્યસ્મૃતિ જૈનસમાજ હયાત હશે ત્યા સુધી સદા પ્રકાશમાન રહેશે. એ અમર આત્માને અમર શાતિ હો!

આજે જૈનશાસનમાં આવા ઉદારચરિત સાધુ પુરુષોની ઘણી જ જરુર છે જીવનમા શાસનસેવા એ જ મુખ્ય મત્ર હતો, સમાજ હિતસાધના એ જ ધ્યેય હતું કોઇ પણ જાતની ખટપટમા પડ્યા સિવાય–કલહથી સદાય દૂર રહી નિસ્પૃહવૃત્તિથી, નિરભિમાનપણે, મૂકભાવે તેઓશ્રીએ જે શાસનસેવા અને સમાજ-હિત સાધ્યા છે, એવા સેવાભાવી આત્માઓ અત્યારે પ્રગટે અને સમાજહિત સાધે, શાસન અને સઘસેવા બજાવે તે બહુ જરુરી છે

આનદમય જીવન બનાવનાર જ આનદ માણી શકે છે, તેમજ બીજાના આનદમય જીવન બનાવી શકે છે. શ્રી ચારિત્રવિજયજી ઉદાર ચરિત અને બહુ આનદી હતા ગુરુકુલના બાળકો–વિદ્યાર્થીઓ સાથે બહુ ઉદારતાથી વર્તતા અને તેમને વિનયી, વિનીત, સદાચારી, ઉદ્યમી અને પરમ પુરુષાર્થી બનવાનો એવી સુદર રમુજી ભાષામા ઉપદેશ આપતા–ટકોર પણ એવી કરતા, જેથી વિદ્યાર્થી આનદથી હસતા હસતા સમજી જતા. વળી વિદ્વાનો–પડિતો સાથે બરાબર પડિતાઇભરી વાતો કરી જૈન-દર્શનનુ રહસ્ય સમજાવતા બાળક સાથે બાળક જેવી વાતો કરી તત્ત્વ સમજાવતા અને પડિત–વિદ્વાનો સાથે ગહન વિષયમા ઉતરી તત્ત્વ સમજાવતા, ગુરુકુલમા તમે કોઇને જુઓ, તો સમજવુ કે એ ચારિત્રવિજયજી મહારાજ જ છે એવા આત્માઓ આજે વિરલ છે મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજના અનેક ગુણસ્મરણો મારા ગુરુ શ્રી કહેતા આજ એમાના આ બે શબ્દો રજૂ કર્યો છે

ગુરુકુળવાસના ઉદ્ધારકો

લેખક મગનલાલ કપુરચંદ શેઠ

પરમાત્મા મહાવીરનુ શાસન અજોડ છે જેનુ પ્રબલ કારણ તેમણે નિરૂપણ કરેલ સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાત તથા જ્ઞાનની જાગૃતિ માટેની ગુરુકુળવાસની પ્રથા છે

પૂર્વકાળમા હજારો જૈન મહર્ષિઓ ગુરુકુળની નિશ્રામા રહી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને ચારિત્રની ઉજ્જવળતા સાધતા હતા શ્રમણોપાસકો સિદ્ધપુત્રો પાસે જૈન તત્ત્વોનુ દોહન કરી પરમ શ્રાવક બનતા હતા આ રીતે તે કાળે-તે સમયે જૈન સમાજ ઉન્નતિને શિખરે હતો પરતુ ક્રૂર ભસ્મગ્રહ આ ઉત્કર્ષને દેખી શકયો નહી અને તેણે આ સુદર કલ્યાણમય માર્ગમા એક પછી એક અનેક રોડા ફેકયા

શ્રી ગણેશાય નમ મા, પુષ્યમિત્ર રાજાએ જૈન તથા બૌદ્ધોને ફટકો માર્યો. તેણે જગતની સન્મુખ એક જ આજ્ઞાપત્ર રજુ કર્યું કે મુનિનુ માથુ કાપી લાવનારને એક સુવર્ણ મુદ્રા ઇનામ ! આ મારો એટલો ભયકર હતો કે શાતિમા ધર્મ માનનાર નિર્ગ્રંથોમા છિન્નભિન્નતા વ્યાપી ગઈ પુષ્યમિત્રે મૌર્ય-કાલીન જૈન સ્થાપત્યોનો વિનાશ કર્યો જૈન મદિરોમા વૈદિક શાળાઓ સ્થાપી

વારવાર બારબાર દુકાલી પડી, જેણે નિર્ગ્રંથોના ગુરુકુળવાસને સદાને માટે દેશવટો અપાવ્યો જૈનોના ત્રણ કાફલાઓ પડી ઉત્તર, પશ્ચિમ અને દક્ષિણમા ચાલ્યા ગયા દક્ષિણનો જૈન નિર્ગ્રંથસમાજ ગુરુ પરપરાના જ્ઞાનથી વચિત રહ્યો તેમા ગુરુકુળ પદ્ધતિ છુટી ગઇ જેથી તેમણે તો નક્કી કરી નાખ્યુ કે હવે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના વચનોનો સગ્રહ રહ્યો નથી

ઉત્તરીય તથા પશ્ચિમીય નિર્ગ્રંથોએ પુન ગુરુકુળ સ્થિતિને ઊભી કરી નિર્ગ્રંથ જ્ઞાનને સાચવી રાખ્યુ આ અરસામા ત્રણે સમુદાયોમા એવા સુધારા વધારા થઈ ગયેલ કે પુન શાસનનિર્માણની આવશ્યકતા લાગી અને શ્રીચદ્રસૂરિના શિષ્ય

શ્રી સમંતભદ્રસૂરિએ વનવાસ સ્વીકારી મહાન્ પ્રયત્ન કર્યો દરેક નિર્ગ્રંથોએ તેમને અપનાવ્યા થોડા વર્ષો સુધી ઠીક ચાલ્યું પણ તેઓના સ્વર્ગગમન બાદ પાછી પૂર્વની સ્થિતિ ઊભી થવાથી આખરે નિષ્ફળતા નિવડી, સંઘ ભેદ થયો અને શ્વેતાંબર દિગંબરની શાખાઓ નીકળી બન્ને શાખાઓએ શ્રી સમંતભદ્રાચાર્યને ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિએ પૂજ્યા-માન્યા બાદમાં ઉત્તરાપથ તથા પશ્ચિમ વિભાગના નિર્ગ્રંથોએ જિન આગમને લેખબદ્ધ કર્યાં

વિક્રમની નવમી શતાબ્દીમાં વળી ધર્માંધતાનું મોજું ફરી વળ્યું શ્રી શંકરાચાર્યે પણ રાજ્યાશ્રય નીચે જૈન મુનિઓના માનચ્છેદનું મહાત્મ્ય ગાયું જિન પ્રતિમાઓને ફેંકી દઈ જિનભુવનમાં શિવપિંડીઓ બેસાડી. ઉપાશ્રયોમાં વેદશાળાઓ સ્થાપી દક્ષિણમાં શિવભક્ત સુંદરપાંડ્ય રાજાએ પણ આ જ શાંકરપદ્ધતિ અખત્યાર કરી પરિણામે જૈન સાધુઓમાં રહી સહી શક્તિ પણ નાશ પામી ગુરુકુળ પદ્ધતિ તો તદ્દન લુપ્તપ્રાય બની ગઈ ત્યારે જૈનાચાર્યોએ પણ સાધુઓના વિભાગ પાડી જુદા જુદા પ્રદેશો વહેંચી ધર્મસ્થિતિ ટકાવવાનો જ માત્ર મુખ્ય ઉદ્દેશ રાખ્યો જે વિભાગો પાછળથી ૮૪ ગચ્છ તરીકે જાહેર થયા

ક સ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ જૈન જ્ઞાનને સમૃદ્ધ બનાવવા મહાન જેહમત ઉઠાવી પણ દૈવ પ્રતિકુળ હતો મુસ્લીમ રાજ્યના પાયા પડ્યા, જેમાં જૈન ધર્મ કે શિવધર્મ દરેકના શિર પર ખીલી ઠોકાણી જૈનધર્મમાં વિશેષ મંથન ચાલ્યું અને મુસ્લીમ રીતભાત તથા ભાવનાથી એક નવો જૈન પંથ નીકળ્યો !

આ રીતે જૈનમાં ગુરુકુળનું કે ગુરુકુળપદ્ધતિનું નામ નિશાન ન રહ્યું કે જ્યાં શ્રમણો-શ્રમણીઓ જૈન તત્ત્વનું પાન કરી સંયમ કૃતાર્થ કરી શકે

અંતે આ દિશામાં પૂજ્યપાદ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબે દૃષ્ટિ ફેંકી તેઓ જન્મથી કચ્છના હતા સાહસ એ કચ્છના પાણીનું પરિપક્વ ફળ છે

એ ૨૮ વર્ષના મહર્ષિએ જૈન સમાજમાં જ્ઞાનમંદિરના દ્વાર ખોલ્યા એ સેવાભાવી મહાત્મા ગુરુકુળની ઝંખનામાં હતા, આર્યસમાજીઓની ગુરુકુળ શૈલીને અનુભવી ચૂક્યા હતા કાશીના ૩૬૦ અન્નક્ષેત્રો જોઈ આવ્યા હતા તેઓને લાગ્યું કે - પાંચમા આરાના વિષમ અંધકારમાં જિનાગમ અને જિનબિંબ એ બે જ પ્રકાશમય જ્યોતિઓ છે પરમ પવિત્રભૂમિ સિદ્ધક્ષેત્રમાં એક પ્રકાશ જાજ્વલ્યમાન છે બીજો પ્રકાશ કાં નહી ? પાલીતાણા એ સિદ્ધક્ષેત્ર છે તે જ્ઞાનતીર્થ પણ કેમ ન બને ?

ઇતર સમાજવાળાએ કાશીને મંદિરોથી અને પાઠશાળાઓથી સમૃદ્ધ બનાવી છે. તેમ જૈનો સિદ્ધાચળજીને જિનાલયો સાથે જ્ઞાનાલયોથી સમૃદ્ધ કાં ન બનાવે? દાની જૈનકોમને એ કંઇ મુશ્કેલ નથી

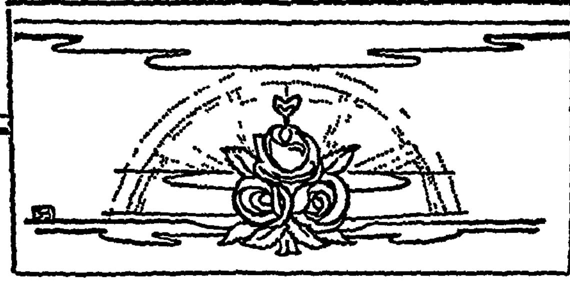
બસ ! આ જ ભાવનાના ફળરૂપે એ પૂજ્ય મહર્ષિએ સં ૧૯૬૮ની જ્ઞાન જયંતીમાં ગુરુકુળનું બીજ વાવ્યું ટુંક મુદતમાં તેને ભાવિ જૈન ગુરુકુળ તરીકે જાહેર કર્યું અને અંતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ નામ આપી પોતાની ભાવનાને મૂર્તરૂપ આપ્યું

તે પુણ્યશ્લોક મહાત્મા આજે હૈયાત નથી પણ તેમની આ જ્વલંત કીર્તિ આપણી સન્મુખ ઊભી છે

તેઓએ શિશુવયમાં પોતાની જન્મભૂમિમાં વેરાન પ્રદેશમાં એક વડ રોપ્યો, જે અત્યારે અનેક જીવોને શાંતિપ્રદાન કરી રહ્યો છે, તેમ જ આ જ્ઞાનવૃક્ષ પણ સમૃદ્ધ બની સમાજને ઉન્નતિના પંથ તરફ ધપાવી રહ્યુ છે તેઓની ઉત્પાદકકળા કોઇ અજબ હતી મારી યાદ પ્રમાણે જૈન સમાજની સામાજિક ધાર્મિક જાહેર સંસ્થાઓમાં સૌથી પ્રાચીન "જૈન ગુરુકુળ"જ છે અને એ રીતે શ્રી ચારિત્રવિજયજીને આધુનિક ગુરુકુળવાસની પ્રથાને સજીવન કરનાર પ્રથમ જૈન શ્રમણ કહી શકીએ

તેઓશ્રી અનેકવાર ફરમાવતા હતા કે આવી જ્ઞાનસંસ્થાઓ સાધર્મિક વાત્સલ્યનું જ અંગ છે સાધર્મિક વાત્સલ્ય, પ્રભાવના, પારણાં, અંતર વારણાં, તપસ્વી ભક્તિ, આયંબીલ તપ, સેવા, સંઘભક્તિ, જીવદયા વિગેરેમાં દાતાઓની ફળ-દર્શક બુદ્ધિ હોય છે, પણ તેઓ ખાઇને તેનો શું ઉપયોગ કરશે એ સર્વથા જોવાનું હોતું નથી આ જ રીતે આ સંસ્થાઓમાં જ્ઞાનપ્રાપ્તિ, દર્શનશુદ્ધિ, ધર્મતત્ત્વવૃદ્ધિ ઇત્યાદિ મુખ્ય ઉદ્દેશો હોય છે તેથી પૂજ્યશ્રીએ આ જ્ઞાન પરબ ખોલીને શાસનના ઉદ્ધારમાં અમૂલો ફાળો આપ્યો છે

જો કે તેમાં હાલ શ્રમણોપાસકો માટે જ જ્ઞાનપ્રાપ્તિના સાધનો છે પણ સમાજ દુરદેશી બતલાવી તેના કાર્યવાહકોને ઉત્સાહિત કરી મેકલે જૈન સાધુઓ તથા સાધ્વીઓ જ્યાં આવી જ્ઞાનપાન કરી શકે એવું ગુરુકુળ બનાવી ૨૦૦૦ વર્ષના પ્રાચીન વાતાવરણને પુનઃ પ્રકટાવે તો પૂજ્ય મુનિશ્રીની ભાવનાને ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ સહિત ન્યાય આપ્યો મનાય. શાસનદેવ દરેકને એ અતુલ શક્તિ અર્પે !

એ પ્રભુતાની પ્રતિમા

લેખક શ્રીયુત માધવલાલ નાગરદાસ ઠાકતર, સાણંદ.

એ સાધુ મહાત્માની ઉંમર બહુ નાની હતી, છતાય બહુ ઉદાર હતા તે યુવાન હતા, છતાય સાગરસમ ગભીર હતા નેત્રકમલો વિશાલ અને દઢતા સૂચક હતા, છતાય તેમનુ હૃદય પુષ્પથી પણ વધુ કોમળ હતુ બહારથી જોનારને બદામના છીલકા સમાન કઠોર ભાસતા એ સાધુપુરુષ, પરિચિતોને બદામના મીજ જેવા મીઠા અને મૃદુ હતા ખરે જ સાચી સાધુતા અને સયમનો સુદર સગમ તેમનામા જોવાતો અહિસા અને સત્યના તેઓ અખડ પૂજારી હતા શત્રુ અને મિત્રને સમાનભાવે સત્કારતું–સન્માનતું ઉદારદિલ હતુ. શાસનોદ્ધારની પરમ તમન્ના હતી વીરનો એક પણ અનુયાયી દીન, દુ:ખી કે અનાથ ન રહે તે જોવા તેમનુ હૃદય અને નેત્રો તલસતા હતા અખડ બ્રહ્મચર્યનુ તેજ તેમના મુખમંડળ ઉપર તરવરતુ હતુ તેમનામા શાસનનુ સૂત્ર ચલાવવાની અપૂર્વ શક્તિ હતી, છતાય શાસનસેવક–સિપાઈ હોવામાં જ તેઓ ગૌરવ માનતા ઉપ કાલીન અપૂર્વ તાજગી અને તનમનાટ તેમના જીવનમા હતો, છતા સ્વચ્છ દતા કે ચ ચળતા ન હતી! પ્રથમ દર્શને જ પ્રેક્ષકને આકર્ષે તેવાં લોહચુબક સમ તેમના નેત્રો હતા

હુ એ દયામૂર્તિ સાધુપુરુષના પ્રથમ દર્શને જ આકર્ષાયો અને તેમના ઉદાર હૃદયમા એક પૂજારી તરીકે સ્થાન પામ્યો ખરેખર તેઓ મારા પૂજ્યપાદ હતા પૂજ્યપાદને લાયક હતા, છતાય તેમણે પૂજકને–પૂજનને કદીયે શાસનનુ સ્વરૂપ નથી આપ્યુ પ્રેમભાવે હિતોપદેશ, સ્નેહભાવે મીઠા સૂચનો અને બોધપાઠો આપ્યા છે. તેઓ વિદ્વત્તામા બૃહસ્પતિ ન હતા છતા તેમની વાણીમા અપૂર્વ જાદુ ભર્યું હતું એમ કહુ તો ચાલે! જ્યારે જ્યારે તેઓ વિદ્યાર્થીઓને ઉપદેશ આપવા

બેસતા, ત્યારે જાણે તેઓ ઉપદેશક નહિ પરંતુ વિદ્યાર્થીઓમાના જ એક હોય તેમ વિદ્યાર્થીઓનુ હૃદય રજુ કરતા ઉપદેશ સાભળી ભલભલા ઉદ્દંડ વિદ્યાર્થીઓ પણ શાત થઈ જતા, અશ્રુ પાડતા અને બીજે દિવસે વિનયી બની જતા જોવાયા છે તેમની વાણીમા એવી અપૂર્વ શક્તિ–તાકાત હતી કે, ચમડી તુટે પણ દમડી ન છુટે એવા કૃપણશિરોમણી સદ્ગૃહસ્થો (?) પાસેથી ગુરુકુલ માટે વસુનો વરસાદ વરસાવતા ઘણાને યાદ છે ગમે તેવા કુરમા કુર શિકારીને, માસાહારીને જુએ કે તેઓશ્રીના હૃદયમા કરુણાનો ધોધ વહે અને તેની પાસે જઇ તેને શિકાર ને માસાહાર આજીવન છોડાવી દેતા. અનેક રજપુતો અને ઠાકોરો, અગ્રેજો અને પારસી કે મુસલમાન અધિકારીઓને તથા પૂર્વદેશના અનેક બગાળીબાબુઓને એમણે મૃદુ વાણીથી નિરામીષાહારી બનાવ્યા છે.

તેમણે દિગ્ગજ પડિતોની સભામાં વાદવિવાદ નથી ચલાવ્યો, છતાય જ્યારે જ્યારે પ્રસગ આવ્યો છે, ત્યારે શુ આર્યસમાજી કે શું મીશનરી, શુ સનાતની કે શુ મુલ્લાજી, દરેકની સાથે સમભાવે ચર્ચા કરી જૈન દર્શનના મૂલભૂત તત્વો–હાર્દ સમજાવી જૈન દર્શનના અવિરોધી બનાવી, તેમાના કંઇકને જૈન દર્શનના અનુરાગી બનાવ્યા છે તેમણે પોતાના ચિરજીવી યશસ્વી કાર્યોના બણગા નથી ફુકાવ્યાં, તેમણે દેશ વિદેશમા પોતાનો યશોદુદુંભી નથી વગડાવ્યો, છતા તેમના શાસનોપયોગી અને સમાજોપયોગી શુભ કાર્યો આજે પણ મૌનભાવે યશોગાથા ગાઇ રહેલ છે. તેઓશ્રીએ નિરાડબરપણે, નિઃસ્વાર્થભાવે, મૂકપણે તનમનથી શાસન સેવા બજાવી છે

ખરેખર તેમનામા ઉદાર મહાનુભાવતા, અપૂર્વ સાધુતા અને સુદર જ્ઞાનશીલતા એ ત્રિવેણીનો સુદર સગમ થયો હતો. એ ત્રિવેણી સગમ જોઇ ભક્તિભાવે હૃદય અને મસ્તક અવનત થઈ તેમના ચરણાવિદમા ઝુકે છે તે મહાત્માનુ નામ છે—સ્વર્ગસ્થ મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ

એક સુભાગી પળે મારી અને તેમની મુલાકાત થઈ અને આજીવન હુ ભક્તિભાવે તેઓશ્રીના પ્રેમસૂત્રમા બધાયો જેમ સાગરમા મીઠા મહેરામણ પ્રાપ્ત થાય તેમ મને તેઓશ્રીના પરિચયથી લાભ થયો થોડા દિવસોનો સત્સગ

પ્રસંગે સાધુઓએ સામૈયામા હાજરી આપવી, એ તેમના મનથી અવિચળ મનાતા હક સામે સખત વિરોધ ફાટી નીકળ્યો હતો, અને એ સહુની સામે શ્રી બુટેરાયજી અને શ્રી મૂલચદજી મહારાજ જેવા પરમપ્રતાપી સાધુપુરુષો ક્રિયા અને તપશીલતાની અનેરી ભાત પાડતા હતા

સવેગી સાધુતાનો પ્રકાશ દિનદિન તપતો જતો હતો, અને એની સામે યતિસત્તાના પછડાટ ભયકર થતા જતા હતા મૂર્તિભજકોનુ પ્રાબલ્ય પણ હવે છેલ્લી વિદાય લેતુ હતુ ને મદિરોની અશાતના સામે આ પ્રતાપી સાધુઓનો પડકાર બહુ ઉગ્ર હતો જ્યારે પજાબની ભૂમિને શુદ્ધ સાધુતાથી પરિચિત કરી, તપ અને તારુણ્યના તેજમાં ઝળહળતા શ્રી આત્મારામજી ગૂજરાતમા પુન પધારી ગુરુસમા પ્રતાપી, ગચ્છપતિ, વડીલ-બન્ધુ શ્રી મૂલચદજી મહારાજની સેવામા સાથે જ અમદાવાદ ચતુર્માસ રહ્યા હતા શ્રી બુટેરાયજી અને શ્રી મૂળચદજી મહારાજની સદ્ધર્મ પ્રરૂપણાને એ જ વેગે આગળ ધપાવનાર શ્રી આત્મારામજીએ સાહિત્યનુ નિર્માણ કરી બહુશ્રુતપણાની ગંગા વહેવડાવનાર ભગીરથનુ પદ હાસલ કરવા બીડુ ઝડપ્યુ હતુ મહર્ષિ દયાનદ સામેના પડકારમા અને ગૂજરાતને ચૂડ ભરાવી બેઠેલા કેટલાક અશાસ્ત્રીયબળો સામેનો તેમનો સામનો અપૂર્વ હતો બધા જૈન ભડારોનુ પ્રથમ લીસ્ટ કરનાર ડૉ પીટર્સન પણ આ કાળે શ્રી આત્મારામજીની મુલાકાત લેતા હતા આમ આવા પ્રતાપી મુનિપુગવોદ્વારા સદ્ધર્મશીલતાનો પાયો જ્યારે નખાઈ ગયો હતો, ત્યારે શ્રી મોહનલાલજી મહારાજ અજમેરમા રહ્યા રહ્યા મુબઈના ક્ષેત્રને અપનાવી ધર્મક્ષેત્ર બનાવવાના શુભ સ્વપ્ના સેવી રહ્યા હતા

આની વેળાએ ચાલુ વર્ષમા અમદાવાદમા નગરશેઠ પ્રેમાભાઈની હાક બોલતી ભલભલા પ્રતાપી સાધુઓ પણ તેમની ધર્મ-આજ્ઞા ઉથાપવાની હિંમત ન કરતા વશપરપરાથી ચાલી આવતી નગરશેઠાઈ શાસનસેવાના અનેક સત્કૃત્યોથી ઝળહળી હતી અમદાવાદમા

તેમનુ એકછત્રી સામ્રાજ્ય હતુ કલકત્તાના રાજા જેવા રાયબદ્રીદાસજીની મહત્તા પણ બંગાળના જૈન ઈતિહાસમાં ઓછી ન હતી, જ્યારે શેરસટ્ટાના રાજા, અનેક ફિલસૂફ, કવિઓ અને અનેક જ્ઞાનસંસ્થાઓના સખી સહાયક શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદની સખાવતનો આંકડો કરોડ પર પહોંચ્યો હતો મુંબઇના શ્રીયુત વીરચંદ દીપચંદ જેવા અનેક જનસમાજમાં દાનની ગંગાનો પ્રવાહ બરાબર વહેતો રાખી રહ્યા હતા

જૈનસાહિત્યક્ષેત્રમા પણ નવી ક્રાન્તિ આવતી હતી અનેક વિરોધોના શમન પછી શિલાછાપના પુસ્તકોમાથી નવા બીબામા પુસ્તકો છપાવવા શરુ થયા હતા અને તેની પહેલ કરનાર કચ્છી ભીમસિંહ માણેકને પ્રકાશક બને આજે આઠ આઠ વર્ષ વીતી ગયાં હતાં રાયબહાદુર ધનપતસિંહજીને આગમ પ્રકાશનનો પ્રારંભ કર્યે સાત વર્ષ વીત્યાં હતા આજે તો 'પન્નવણા' પ્રેસમા છપાઈ રહ્યુ હતુ

જૈન પત્રકારિત્વ તો બહુ બાલ્યાવસ્થામાં હતુ અમદાવાદથી નીકળતા 'જૈન દીવાકર' ઉપરાંત 'જૈન સુધારક' પત્રો મંદગતિએ પ્રગતિ કરી રહ્યા હતા જ્યારે ડાહ્યાભાઇ ધોળશા જેવા નાટયકાર, શાળામા સંસ્કૃત શિખવતા 'સ્યાદ્વાદ સુધા' કાઢવાની તૈયારીમાં હતા સં ૧૯૩૯માં 'સાતવ્યસન ત્યાગાદિ પાચ નિયમોધારી ૧૧ સભ્યોની સ્થાપેલી' જૈનધર્મ પ્રસારક સભાની ઉંમર એક વર્ષની હતી, ને એનુ કાર્યક્ષેત્ર નિબંધો લખાવવા છપાવવામા મર્યાદિત હતુ

અમેરિકામા જૈનધર્મનો ડંકો વગાડનાર અને સ્વામી વિવેકાનંદના કંઇક સમકક્ષ શ્રી વીરચંદ રાઘવજી આજે તો જૈન એસોસીએશન ઑફ ઈન્ડિયાનુ મંત્રીપદ સંભાળી રહ્યા હતા સાડાચાર લાખ શ્લોક પ્રમાણના 'અભિધાનરાજેન્દ્ર' કોષના કર્તા વિજયરાજેન્દ્રસૂરિ મૂર્તિપૂજાના પ્રચાર માટે કમર કસી રહ્યા હતા ચિદાનંદની મસ્તવાણી કેટલાયને મસ્ત કરતી વહી રહી હતી

જુની કચ્છી વીરતા ને દાનશીલતાની યાદ આપનાર કચ્છ નળીઆની દશા ઓસવાળ જ્ઞાતિનો નરસિંહ નાથા આજે કચ્છી

ઓસવાળ સમાજના તારણહાર તરીકે બધે ઓળખાતો હતો ઘેરથી લોટોદોરી લઇને આવેલ એણે મુબઇમાં આપબળે શ્રીમતાઇ મેળવી હતી પણ કચ્છીભાઈઓની હમદર્દી એ નહોતો ભૂલ્યો નોકરીએ કે ધધાએ આવનાર કચ્છીને એને ત્યા હેતનો રોટલો ને ઓટલો મળતા ધધે કે નોકરીએ ન લાગે ત્યા સુધી એની સહાય ને આશરો રહેતા માડવીબંદરના કચ્છી જૈનોને મુબઈમા સ્થાયી કરનાર એ સખીમર્દ જ હતો પાલીતાણાની ધર્મશાળા આજે પણ એની યાદ આપવા ઉભી છે

કચ્છ કોઠારાનો કેશવજી નાયક પણ મહામુત્સદ્દી ને શાહ સોદાગર તરીકે પકાતો હતો. પાલીતાણા પર કેશવજી નાયકની ટૂક બનાવનાર તેનો પુત્ર નરસિંહ કેશવજી પણ સખીપણામા કઈ ઉતરે તેમ નહોતો ! આવા તો અનેક કચ્છી વીરો વેપારીપણામાં, મુસદ્દીવટમા ને ઉદારતામા પકાતા હતા

શ્રી આણદજી કલ્યાણજીની સુપ્રસિદ્ધ પેઢીનુ બધારણ બધાયા હજી ચાર વર્ષ જ વીત્યા હતા જ્યારે ભોંયણીતીર્થ આઠ વર્ષની અવસ્થાનુ હતુ શત્રુજયનો પોકાર ધીરે ધીરે વધતો જતો હતો ને પદર હજારના આકડા વધવા ચાહતા હતા અને આ કારણે કેટલીયવાર છમકલા થવાનો પ્રસગ ઊભો થતો

આજના શ્રી વિજયનેમિસૂરિ, ગઈકાલના નવયુગપ્રવર્તક શ્રી વિજયધર્મસૂરિ એ વેળા મહુવાની શેરીઓમા ધૂળે રમતા હશે, જ્યારે જૈન જાદુગર નથ્થુમછા વાતવાતમાં હાથચાલાકી બતાવી કેટલાયની પાઘડીઓ ઉડાવતો ફરતો હશે !

તાન્ત્રિક બળ છેલ્લા ડચકારા લઇ રહ્યુ હતુ, છતા હજી તેની ધીમી અસર સહુ પર હતી પચમહાજનની સત્તા પશ્ચિમાકાશમા ઉતરતી હતી છતા હજી આધિપત્ય ચાલતુ હતુ સાધુતાના સસ્કાર ભોળા અને ભદ્રિક હતા શાસનસેવાની તમન્ના અને સ્વધર્મીના આદરસત્કારનો યુગ આથમ્યો ન હતો

એવી તવારીખની તેજછાયામા આપણા કથાનાયકનો જન્મ થયો

· ૨ ·

વતન ને વંશ

ભલ ઘોડા કાઠી ભલા, પેની ઢક પહેરવેશ.
રાજા જદુવંશરો, ઓ ડોલરિયો દેશ।

કુદરતની ઘણી ઘણી અગવડો પામીને વીર બનેલો કચ્છ કદી નકશામાં નિહાળ્યો છે?

અરબી સમુદ્રનાં ઊંડાં જળની સપાટી પર એક વહાણ અગર તુંબડાની જેમ તરતો, એકલો, અચલ હિમાલય જેવો, કચ્છ વાળેલા કોઈ યોદ્ધા જેવો, ઈલાહિંદો ઉભેલો, પાંચલાખની વસ્તીવાળો એ પ્રદેશ નિહાળ્યો છે?

હિંદના પશ્ચિમ કિનારે, કાઠિયાવાડને સામે કાંઠે, અઢાર વીસ માઈલ લાંબી ખાડીના પાણી ઓળંગી વસતા એ પ્રદેશમા–જૂનું જ્ઞાન, જૂની ઢબ ને જૂની પદ્ધતિની ભોળી વીરતાએ વરેલી એ ભૂમિની મટોડીમાં–મર્દો પેદા થાય છે તેના ફળફૂલ વગરના, ખેર, બોર ને બાવળના કાંટા ઝાંખરાવાળા વૃક્ષો વચ્ચેથી પણ મર્દાનગીના, સાગરસમૃદ્ધિના, દરિયાઇ શૌર્યના, એકવચનીપણાના અને સ્વાર્પણના ગેબી પડઘા પડતા આજે પણ સંભળાય છે. એના બૂઢા માલમો આજે પણ કોઈ તવારીખકારને થંભાવી દે તેવી શૂરાતનની વાતો કરે છે સામાન્ય વાતચીતમાં વચને ચઢી જનાર, એની પાછળ માથા ડુલ કરવાની અસ્મિતા

ઓસવાળ સમાજના તારણહાર તરીકે બધે ઓળખાતો હતો ઘેરથી લોટોદોરી લઈને આવેલ એણે મુંબઈમા આપબળે શ્રીમતાઈ મેળવી હતી પણ કચ્છીભાઈઓની હમદર્દી એ નહોતો ભૂલ્યો નોકરીએ કે ધંધાએ આવનાર કચ્છીને એને ત્યાં હેતનો રોટલો ને ઓટલો મળતા ધધે કે નોકરીએ ન લાગે ત્યા સુધી એની સહાય ને આશરો રહેતા માંડવીબંદરના કચ્છી જૈનોને મુબઈમા સ્થાયી કરનાર એ સખીમર્દ જ હતો પાલીતાણાની ધર્મશાળા આજે પણ એની યાદ આપવા ઉભી છે

કચ્છ કોઠારાનો કેશવજી નાયક પણ મહામુત્સદ્દી ને શાહ સોદાગર તરીકે પકાતો હતો. પાલીતાણા પર કેશવજી નાયકની ટૂક બનાવનાર તેનો પુત્ર નરસિંહ કેશવજી પણ સખીપણામા કંઈ ઉતરે તેમ નહોતો! આવા તો અનેક કચ્છી વીરો વેપારીપણામાં, મુસદ્દીવટમા ને ઉદારતામા પકાતા હતા

શ્રી આણદજી કલ્યાણજીની સુપ્રસિદ્ધ પેઢીનુ બધારણ બધાયા હજી ચાર વર્ષ જ વીત્યા હતા જ્યારે લોચણીતીર્થ આઠ વર્ષની અવસ્થાનુ હતુ શત્રુજયનો પોકાર ધીરે ધીરે વધતો જતો હતો ને પદર હજારના આકડા વધવા ચાહતા હતા અને આ કારણે કેટલીયવાર છમકલા થવાનો પ્રસગ ઊભો થતો

આજના શ્રી વિજયનેમિસૂરિ, ગઈકાલના નવયુગપ્રવર્તક શ્રી વિજયધર્મસૂરિ એ વેળા મહુવાની શેરીઓમા ધૂળે રમતા હશે, જ્યારે જૈન જાદુગર નથ્થુમછા વાતવાતમા હાથચાલાકી બતાવી કેટલાયની પાઘડીઓ ઉડાવતો ફરતો હશે!

તાન્ત્રિક બળ છેલ્લા ડચકારા લઈ રહ્યુ હતુ, છતાં હજી તેની ધીમી અસર સહુ પર હતી પચમહાજનની સત્તા પશ્ચિમાકાશમાં ઉતરતી હતી છતા હજી આધિપત્ય ચાલતુ હતુ સાધુતાના સસ્કાર ભોળા અને ભદ્રિક હતા શાસનસેવાની તમન્ના અને સ્વધર્મીના આદરસત્કારનો યુગ આથમ્યો ન હતો

એવી તવારીખની તેજછાયામા આપણા કથાનાયકનો જન્મ થયો

: ૨ :

વતન ને વંશ

ભલ ઘોડા કાઠી ભલા, પેની ઢક પહેરવેશ.
રાજા જદુવંશરો, ઓ ડોલરિયો દેશ !

કુદરતની ઘણી ઘણી અગવડો પામીને વીર બનેલો કચ્છ કદી નકશામાં નિહાળ્યો છે ?

અરબી સમુદ્રનાં ઊંડાં જળની સપાટી પર એક વહાણુ અગર તુંબડાની જેમ તરતો, એકલો, અચલ હિમાલય જેવો, કચ્છ વાળેલા કોઈ યોદ્ધા જેવો, ઈલાહિદો ઉભેલો, પાચલાખની વસ્તીવાળો એ પ્રદેશ નિહાળ્યો છે ?

હિંદના પશ્ચિમ કિનારે, કાઠિયાવાડને સામે કાંઠે, અઢાર વીસ માઈલ લાંબી ખાડીના પાણી ઓળંગી વસતા એ પ્રદેશમાં–જૂનુ જ્ઞાન, જૂની ઢબ ને જૂની પદ્ધતિની ભોળી વીરતાએ વરેલી એ ભૂમિની મટોડીમાં–મર્દો પેદા થાય છે. તેના ફળફૂલ વગરના, ખેર, બોર ને બાવળના કાંટા ઝાંખરાવાળા વૃક્ષો વચ્ચેથી પણ મર્દાનગીના, સાગરસમૃદ્ધિના, દરિયાઇ શૌર્યના, એકવચનીપણાના અને સ્વાર્પણના ગેબી પડઘા પડતા આજે પણ સંભળાય છે. એના બૂઢા માલમો આજે પણ કોઈ તવારીખકારને થંભાવી દે તેવી શૂરાતનની વાતો કરે છે સામાન્ય વાતચીતમાં વચને ચઢી જનાર, એની પાછળ માથા ડુલ કરવાની અસ્મિતા

જાળવનાર એ દેશ! જ્યાના ભોળા ભલા ઓઢાવીર પાછળ ટોયલ જેવી રૂપસુંદરીઓ ઝૂરતી આવે, જે દેશમા ફત્તેમહમદ જેવા વીરમર્દ પાકે જ્યા બ્રહ્મક્ષત્રિય આજમશેઠ સુંદરજી શિવજી જેવા મુલતાનેસોદાગર નીપજે, જ્યાના દાનવીર જગડશા દુષ્કાળથી પ્રજાના રક્ષણ માટે પૈસાને પાણીના પૂરે રેલાવે, જ્યાના લક્ષ્મીદાસ કામદાર મુત્સદ્દીપણાના બોધપાઠ આપે નક્ષેપમા જે ભૂમિનો એકેએક વિભાગ જવામર્દી, ફનાગીરી ને સમર્પણના મંત્રોથી ગાજે છે, એવો, ભાષાની કશીય સમૃદ્ધિ વગરનો, પોતાની ભાષાલિપિએ ભાખનારો કચ્છ, કચ્છો, કડપવાળો, ખરબચડો છતા અમુલખ જવામર્દોની ભોમકા છે

એવો એ કચ્છ! એના કંઠી પ્રદેશના પત્રી ગામમા વીસા ઓસવાલનુ એક કુટુમ્બ વસતુ હતુ સ્થિતિએ સાધારણ અને ધંધે કૃષિકાર વરસતે વરસાદે ખેતરોમા મહેનત કરનાર, શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસુ બધુ એક ભાવે લેખી મજૂરી કરનાર એ કુટુમ્બ પૃથ્વીના પડને પરસેવે ભીંજવી પેટપાળણ કરતુ. સરલ ને સાદું બુદ્ધિબળ, ટૂંકી મિલકત, ટૂંકુ ખર્ચ, ટૂંકુ જ્ઞાન ને ટૂંકી મહત્ત્વાકાક્ષા! સત્યની રૂઢ થયેલી મર્યાદાઓ ને કોઈ સાધુ પુરાણીએ સંભળાવેલી ધર્મ–સીમાઓ વચ્ચે એ કુટુમ્બો જીવતા

એ ગામના વીસા ઓસવાળોના ઘરોમા એક કુટુમ્બ વેઢાને નામે ઓળખાય વધુ અધ્યાત્મ તત્ત્વે ઝૂકેલા એ કાળમા દેશનો કે જાતિનો ઈતિહાસ ગણવામાય જાતપ્રશંસાનું પાપ મનાતુ હશે, એટલે વેઢા કુટુબના પૂર્વજોનો ઈતિહાસ તો કંઈ ઉપલબ્ધ નથી, છતા પરંપરાથી એ કુટુમ્બના કર્મવીરપણાની એક કથા આજ સુધી કહેવાતી આવી છે, જેમાથીય વેગવંત વીરતાના સમરાંગણનુ દર્શન અવશ્ય સાંપડે છે

મુસલમાનોના રાજઅમલની એ વાત! એ સમયે બાદશાહની જીભ એ કાયદો ને એમની ઇચ્છા એ જ ન્યાયાન્યાય! દેશો પર અણધારી ને અધારી આફત ઊતરી આવે ત્યારી આફત

કોઈ એક ગામના એક ઓસવાલને માથે ઉતરી. રાજ્યના સિપાઈઓ તેને બાદશાહસલામત પાસે ન્યાય કરાવવા મુશ્કેટાટ બાંધી લઈ ચાલ્યા

'કા તો હાથીના પગ તળે, કા તો કુતરાઓની રાક્ષસી દાઢો વચ્ચે, મરજી થાય તો જીવતો તેલમાં તળે ને દિલ ચાહે તો ગરદન પણ મારે!' બાદશાહી જૂલ્મની અનેક ભૂતાવળો કેદી બનેલા ઓસવાળ નરની આંખ સામે હાજર થઈ રોમાંચ ઊભા કરનારી એ કલ્પનાઓ હતી પણ ઓસવાળ નરે ધૈર્ય રાખી બળ ને બુદ્ધિ અજમાવવાનો નિશ્ચય કર્યો

સમીસાંજની છેલ્લી સંધ્યા અંધકારના પડદા પાછળ સરવા લાગી અને ક્ષિતિજ પર ક્ષણજીવી ઘેરો લાલ પ્રકાશ ચમકી રહ્યો પેલા કેદી ઓસવાળે સિપાઈઓને વિનતિ કરી

'ભાઈ! શૌચ જવાની તાકીદ થઈ છે!'

'સાલા બનિયા!' સિપાઈઓ કેવળ વ્યાપારી વૃત્તિવાળી બનિયાની ઢીલી જાત પર હસ્યા હશે, પણ આ કામ તો ખરી તાકીદનું! એને કાંઈ મુદત મરાય!

થોડો વિચાર કરી સિપાઈઓએ એને કાડે મજબૂત રસ્સી બાંધી શૌચથી નિવૃત્ત થવાની રજા આપી જારના માથોડા ઊંચા ડુંડાથી ભરચક્ક ખેતરમાં પેલો ઓસવાલ ચાલ્યો ગયો દોરડાનો એક છેડો સિપાઈઓના હાથમાં હતો

રાત પડી ગઈ વખત પર વખત વીતતો ચાલ્યો, પણ શૌચ જવા ગયેલો બનિયો હજી ન આવ્યો!

'બનિયા!' દોરડું ખેંચતા સિપાઈઓએ બનિયાની જાત પર કટાક્ષ કર્યા એમની રહેણીકરણીની ચર્ચા કરી પરસ્પર હસ્યા પણ પેલો બનિયો તો ન આવ્યો તે ન જ આવ્યો થોડીવારમાં એ હાસ્ય શંકામાં ફેરવાઈ ગયું તેઓ ખેતરમાં ગયા, દોરડાને એક મોટો આંચકો માર્યો, ને જારનો એક સાંઠો ખણખણ કરતો ડોલી ઉઠયો જાણે સિપાઈઓની મૂર્ખતા પર એ હાસ્ય કરતો ન હોય!

